

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**METİNDİLBİLİMİ AÇISINDAN SABAHATTİN ALİ'NİN KÜRK
MANTOLU MADONNA ADLI ROMANININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Faruk ÖZEN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Nimet KARA KÜTÜKÇÜ

Karabük
Haziran/2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	2
TEZ ONAY SAYFASI.....	9
DOĞRULUK BEYANI	10
ÖNSÖZ	11
ÖZ.....	12
ABSTRACT.....	13
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	14
ARCHIVE RECORD INFORMATION	15
KISALTMA ve İŞARETLER.....	16
ARAŞTIRMANIN KONUSU	17
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	17
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	17
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR	17
GİRİŞ	18
DİL VE DİLBİLİM	18
METİN	22
METİNDİLBİLİM.....	25
SABAHATTİN ALİ'NİN HAYATI VE ESERLERİ	28
KÜRK MANTOLU MADONNA	28
BİRİNCİ BÖLÜM	30
KÜÇÜK YAPI VE METNİN BETİMLENMESİ	30
1.1. BAĞDAŞIKLIK.....	30
1.1.1. OLUŞTURUCU ÖGENİN YİNELENMESİ.....	33
1.1.1.1. Sözcük Tekrarı ile Yapılan Yineleme	34
1.1.1.2. Sözcük Öbeği Tekrarı ile Yapılan Yineleme	38
1.1.1.3. Cümlelerin Tekrarı ile Yapılan Yineleme	42
1.1.2. GÖNDERİM	46
1.1.2.1. İçgönderim ve Dışgönderim.....	47
1.1.2.2. Artgönderim	48

1.1.2.2.1. Zamir Kullanımı ile Yapılan Artgönderim	49
1.1.2.2.1.1. Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim.....	50
1.1.2.2.1.1.1. Teklik Birinci Kişi Zamiri İle Yapılan Artgönderim	50
1.1.2.2.1.1.2. Teklik İkinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim	53
1.1.2.2.1.1.3. Teklik Üçüncü Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim ...	55
1.1.2.2.1.1.4. Çokluk Birinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim ...	59
1.1.2.2.1.1.5. Çokluk İkinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim.....	62
1.1.2.2.1.1.6. Çokluk Üçüncü Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim..	65
1.1.2.2.1.1.7. Dönüştürülme Zamiri ile Yapılan Artgönderim.....	68
1.1.2.2.1.2. İşaret Zamirleri ile Yapılan Artgönderim.....	70
1.1.2.2.1.2.1. “Bu/Bunlar” İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim	70
1.1.2.2.1.2.2. “Şu/Şunlar” İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim	71
1.1.2.2.1.2.3. “O/Onlar” İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim	72
1.1.2.2.2. Sıfat Kullanımı ile Yapılan Artgönderim	73
1.1.2.2.2.1. İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim	73
1.1.2.2.2.1.1. “Bu” İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim .	74
1.1.2.2.2.1.2. “Şu” İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim..	75
1.1.2.2.2.1.3. “O” İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim...	76
1.1.2.2.3. Sözcüksel Artgönderim	78
1.1.2.2.4. Gösterilenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim.....	79
1.1.2.2.5. Gösterenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim	81
1.1.2.2.5.1. Sözcüğü Karşılıyan Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim	81
1.1.2.2.5.1.1. “Bu” İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşılıdığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim.....	82
1.1.2.2.5.1.2. “O” İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşılıdığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim.....	83
1.1.2.2.5.1.3. “Bunlar” İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşılıdığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim.....	85
1.1.2.2.5.1.4. “Onlar” İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşılıdığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim.....	86
1.1.2.2.5.2. Sözcük Öbeğini Karşılıyan Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim	88

1.1.2.2.5.2.1. “Bu” İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim.....	88
1.1.2.2.5.2.2. “O” İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim.....	89
1.1.2.2.5.2.3. “Bunlar” İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim.....	91
1.1.2.2.5.2.4. “Onlar” İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim.....	93
1.1.2.2.5.3. Tümceyi Karşılamanın Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim	95
1.1.2.2.5.3.1. “Bu” İşaret Zamirinin Tümceyi Karşladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim.....	95
1.1.2.2.5.3.2. “O” İşaret Zamirinin Tümceyi Karşladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim.....	97
1.1.2.2.5.3.3. “Bunlar” İşaret Zamirinin Tümceyi Karşladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim.....	98
1.1.2.2.6. Belirteç ile Yapılan Artgönderim	100
1.1.2.2.6.1. Bölge veya Yer Adlarına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim	100
1.1.2.2.6.2. Çeşitli Mekân Adlarına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim	102
1.1.2.2.6.3. Ev veya Bir Yapıya Ait Bölümlerin Kullanımına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim	104
1.1.2.2.6.4. İnsan Vücudunun Bölümlerine Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim	105
1.1.2.2.7. Çok Bağımlı Artgönderim.....	106
1.1.2.2.7.1. Zamir Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim...	106
1.1.2.2.7.2. Soyut Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim	110
1.1.2.2.7.3. Somut Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok bağımlı Artgönderim	113
1.1.2.2.7.3.1. İnsanlar İçin Kullanılan Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim.....	113

1.1.2.2.7.3.2. Farklı Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim	117
1.1.2.2.7.3.3. Fiil Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim	120
1.1.2.2.8. Göndergenin Yinelemesi ile Yapılan Artgönderim	122
1.1.2.2.8.1. Roman Kahramanlarına Yönelik Göndergenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim	122
1.1.2.2.8.1.1. Raif Efendi.....	122
1.1.2.2.8.1.2. Maria Puder	124
1.1.2.2.8.1.3. Hamdi.....	125
1.1.2.2.8.1.4. Frau Tiedemann.....	125
1.1.2.2.8.1.5. Mihriye Hanım	126
1.1.2.2.8.1.6. Necla.....	126
1.1.2.3. Öngönderim.....	127
1.1.2.3.1. Zamir Kullanımı ile Yapılan Öngönderim	128
1.1.2.3.1.1. <i>Şu, Şurada</i> Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim	128
1.1.2.3.1.2. <i>O, Orada</i> İşaret Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim	129
1.1.2.3.1.3. <i>Burada</i> Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim	130
1.1.2.3.1.4. <i>Kim</i> Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim	130
1.1.2.3.1.5. <i>Neler</i> Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim.....	130
1.1.3 EKSİLTİLİ YAPILAR	131
1.1.3.1. Özne Eksiltisi.....	133
1.1.3.1.1. Roman Kahramanları Açısından Yapılan Özne Eksiltisi	133
1.1.3.1.2. Sözcük Açısından Yapılan Özne Eksiltisi.....	135
1.1.3.1.3. Sözcük Öbeği Açısından Yapılan Özne Eksiltisi.....	136
1.1.3.2. Nesne Eksiltisi	138
1.1.3.2.1. Sözcük Açısından Yapılan Nesne Eksiltisi.....	139
1.1.3.2.2. Sözcük Öbeği Açısından Yapılan Nesne Eksiltisi	140
1.1.3.3. Tamlayan Eksiltisi	142
1.1.3.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi	143
1.1.3.4.1. Yönelme Yer Tamlayıcısı Eksiltisi	144
1.1.3.4.2. Bulunma Yer Tamlayıcısı Eksiltisi.....	145
1.1.3.4.3. Ayrılma Yer Tamlayıcısı Eksiltisi	146

1.1.3.5. Yükleme Eksiltisi	148
1.1.3.5.1. Sözcük Gruplarını Ortak Yükleme Bağlayarak Yapılan Yükleme Eksiltisi.....	148
1.1.3.5.2. Diyalog Anlatımlarında Yapılan Yükleme Eksiltisi.....	149
1.1.3.5.3. Noktalama İşareti ile Yapılan Yükleme Eksiltisi.....	150
1.1.4. ÖRTÜK ANLATIM	152
1.1.4.1. Sezdirim	153
1.1.4.1.1. Sezdirim Tespitleri.....	154
1.1.4.2. Çıkarsama (Önvarsayım).....	160
1.1.4.2.1. Çıkarsama Tespitleri	161
1.1.5. TÜMCELER ARASI BAĞINTI ÖGELERİ.....	163
1.1.5.1. Kökenleri Bakımından Bağntı Ögeleri	165
1.1.5.1.1. Yabancı Kökenli Bağntı Ögeleri.....	165
1.1.5.1.2. Karışık Kökenli Bağntı Ögeleri.....	165
1.1.5.1.3. Türkçe Kökenli Bağntı Ögeleri	166
1.1.5.2. Bağntı Ögelerinin Tespiti.....	167
1.1.5.2.1. Karşıtlık Bildiren Bağntı Ögeleri.....	167
1.1.5.2.1.1. Karşıtlık Bildiren Yabancı Kökenli Bağntı Ögeleri	167
1.1.5.2.1.2. Karşıtlık Bildiren Karışık Kökenli Bağntı Ögeleri.....	168
1.1.5.2.1.3. Karşıtlık Bildiren Türkçe Kökenli Bağntı Ögeleri.....	170
1.1.5.2.2. Amaç Bildiren Bağntı Ögeleri	171
1.1.5.2.2.1. Amaç Bildiren Türkçe Kökenli Bağntı Ögeleri	171
1.1.5.2.3. Sebep Bildiren Bağntı Ögeleri	173
1.1.5.2.3.1. Sebep Bildiren Yabancı Kökenli Bağntı Ögeleri	173
1.1.5.2.3.2. Sebep Bildiren Karışık Kökenli Bağntı Ögeleri.....	174
1.1.5.2.3.3. Sebep Bildiren Türkçe Kökenli Bağntı Ögeleri.....	175
1.1.5.2.4. Sonuç Bildiren Bağntı Ögeleri.....	176
1.1.5.2.4.1. Sonuç Bildiren Yabancı Kökenli Bağntı Ögeleri.....	176
1.1.5.2.4.2. Sonuç Bildiren Karışık Kökenli Bağntı Ögeleri	177
1.1.5.2.4.3. Sonuç Bildiren Türkçe Kökenli Bağntı Ögeleri.....	178
1.1.5.2.5. Katkı/Sürerlilik Bildiren Bağntı Ögeleri.....	179
1.1.5.2.5.1. Katkı/Sürerlilik Bildiren Yabancı Kökenli Bağntı Ögeleri	179

1.1.5.2.5.2. Katkı/Sürerlilik Bildiren Karışık Kökenli Bağını Ögeleri	180
1.1.5.2.5.3. Katkı/Sürerlilik Bildiren Türkçe Kökenli Bağını Ögeleri	181
1.1.5.2.6. Zaman Bildiren Bağını Ögeleri	183
1.1.5.2.6.1. Zaman Bildiren Yabancı Kökenli Bağını Ögeleri	183
1.1.5.2.6.2. Zaman Bildiren Karışık Kökenli Bağını Ögeleri.....	184
1.1.5.2.6.3. Zaman Bildiren Türkçe Kökenli Bağını Ögeleri	185
1.1.5.2.7. Karşılaştırma Bildiren Bağını Ögeleri.....	186
1.1.5.2.7.1. Karşılaştırma Bildiren Yabancı Kökenli Bağını Ögeleri..	187
1.1.5.2.7.2. Karşılaştırma Bildiren Türkçe Kökenli Bağını Ögeleri....	187
1.1.5.2.8. Birlik Bildiren Bağını Ögeleri	188
1.1.5.2.8.1. Birlik Bildiren Yabancı Kökenli Bağını Ögeleri.....	188
1.1.5.2.8.2. Birlik Bildiren Türkçe Kökenli Bağını Ögeleri	189
1.1.5.2.9. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Bağını Ögeleri	190
1.1.5.2.9.1. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Yabancı Kökenli Bağını Ögeleri.....	190
1.1.5.2.9.2. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Karışık Kökenli Bağını Ögeleri.....	191
1.1.5.2.9.3. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Türkçe Kökenli Bağını Ögeleri.....	192
1.1.6. DEĞİŞTİRİM	193
1.1.6.1. Öyle Sözcüğü ile Yapılan Değiştirim	194
1.1.6.2. Böyle Sözcüğü ile Yapılan Değiştirim	196
1.1.6.3. Şöyle Sözcüğü ile Yapılan Değiştirim.....	199
1.1.7. METNİ BÖLÜMLERE AYIRAN BELİRTİCİLER	200
1.1.7.1. <i>Sonra</i> Belirticisi	200
1.1.7.2. <i>Artık</i> Belirticisi.....	201
1.1.7.3. <i>Şimdi</i> Belirticisi	203
İKİNCİ BÖLÜM.....	205
METNİN TONU	205
2.1. Metin Tonları	205
2.1.1. Öğretici	205
2.1.2. Esenlikli	206

2.1.3. İçsel.....	206
2.1.4. Dokunaklı	206
2.1.5. Dramatik.....	206
2.1.6. Ağlatısal	206
2.1.7. Destansı	207
2.1.8. Düşlemsel.....	207
2.1.9. Kalem Kavgasına Yatkın	207
2.1.10. Gülmece	207
2.2. Metin Tonu Tespitleri.....	207
2.2.1. İçsel.....	207
2.2.2. Dokunaklı	211
2.2.3. Dramatik.....	213
SONUÇ	217
METİNDİLBİLİM İLE İLGİLİ YAPILMIŞ BAZI ÇALIŞMALAR	227
KAYNAKÇA.....	230
ÖZGEÇMİŞ	233

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Faruk ÖZEN'e ait "Metindilbilimi Açısından Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna Adlı Romanının İncelenmesi" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	: Dr. Öğr. Üyesi Nimet KARA KÜTÜKÇÜ	
Danışman Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Nimet KARA KÜTÜKÇÜ	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Şerife AĞARI	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÖZER	
Üye	:.....

Tez Sınavı Tarihi: 12/06/2019

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yaptığımı beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Faruk ÖZEN

İmza :

ÖNSÖZ

Dil, insanoğlunun dünya sahnesine çıkmasından itibaren insanın vazgeçilmez parçalarından biri olmuştur. İnsan, bir iletişim aracı olarak hem konuşmak hem de yazmak için dili kullanmıştır. İlk zamanlarda dil sadece bir iletişim aracı olarak kullanılırken zamanla dilin ne olduğu konusu düşünölmeye başlanmıştır. Böylece dil üzerinde çalışmalar başlamış ve dilbilim çalışma alanı ortaya çıkmıştır. Yine zamanla dilbilim alanı genişlemiş ve birçok alt çalışma alanı oluşmuştur. Dolayısıyla insan, dili her yönden incelenmeye başlamıştır.

Üzerinde çalışma yapılan Kürk Mantolu Madonna 1943 yılında Sabahattin Ali tarafından kaleme alınmıştır. Eser 160 sayfadan oluşmaktadır.

Bu çalışmada birinci bölümde Kürk Mantolu Madonna üzerinde bağdaşıklık konusunda incelenme yapılmıştır. Bağdaşıklık olarak ise oluşturucu ögenin yinelenmesi, gönderim, eksilteli yapılar, örtük anlatım, tümceler arası bağıntı ögeleri, değıştirim ve metni bölümlere ayıran belirteciler şeklinde alt başlıklarda romandan alınan örnekler üzerinde incelenmiştir. İkinci bölümde ise metnin tonları açıklanmış ve romanda hâkim olan tonlar verilmiştir.

Tez çalışmam boyunca bana yol gösteren, bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen, hatalarımı düzelten, sonsuz sabrıyla bana vaktini ayıran saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nimet KARA KÜTÜKÇÜ'ye en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca hayatım boyunca bana maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve her zaman yanımda olan babam Yunus ÖZEN'e ve annem Makbule ÖZEN'e teşekkür ederim.

ÖZ

ÖZEN, Faruk, Metindilbilimi Açısından Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna Adlı Romanının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karabük, Haziran-2019.

Dil insan hayatı için önemli bir araçtır. Geçmişten günümüze insan dil üzerinde düşünmüş ve çalışmalar yapmıştır. Dil üzerine yapılan çalışmalar başlangıçta sadece dilbilim başlığı altında yapılırken bu çalışmalar zamanla farklı kollara ayrılmıştır. Ayrılan bu kollardan bir tanesi de metindilbilimdir. Dilbilimin alt dalı olan metindilbilim, bir metni araştırma konusu yapar ve o metni bağdaşıklık ve tutarlılık gibi başlıca özellikler açısından inceler.

İncelenen metin Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna adlı romanıdır. Birinci bölümde metindilbilim unsur olan bağdaşıklık açısından ele alınarak incelenmiştir. Bağdaşıklık kapsayan oluşturucu ögenin yinelenmesi, gönderim, eksilteli yapılar, örtük anlatım, tümceler arası bağıntı ögeleri, değiştirim ve metni bölümlere ayıran belirteciler incelenmenin içeriğini oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak romanda bağdaşıklık bu yedi alt başlıkta incelenmiştir.

İncelenen bu alt başlıkların tümü bize metinle ilgili dilsel yapılar hakkında bilgi vermektedir. Bunların çoğunda zamirlerin ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle gönderimi kapsayan artgönderim ve öngönderim başlıklarında zamirlerin varlığı dikkat çekicidir.

İkinci bölümde metnin tonları açıklanmış ve romanda hâkim olan tonlar verilmiştir.

Kürk Mantolu Madonna adlı romanı incelenirken Doğan Günay'ın Metin Bilgisi adlı kitabı temel alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kürk Mantolu Madonna; Sabahattin Ali; Metindilbilim; Bağdaşıklık; Artgönderim

ABSTRACT

ÖZEN, Faruk, Analysis of Sabahattin Ali's Novel Named Madonna in a Fur Coat in terms of Text Linguistic, M.Sc, Karabük, June-2019.

Language is an important tool for human life. From past to present, human has mulled over and worked on language. These works splitted on different sections in time while the works on language were only being made at the start under the title of text linguistics. One of those splitted sections is textlinguistics. Textlinguistics which is linguistic's sub-branch, makes a text a research subject and examines that text in terms of main properties such as coherence and consistency.

The examined text is Sabahattin Ali's novel named Madonna in a Fur Coat. In the first chapter, the textlinguistics is examined in terms of the Cohesion which is an element. The repetetion of formative including coherence, anaphor, elliptical structures, implicit telling, the correlation factors between sentences , substitution and indices segmenting the text are creating contents of examination. Accordingly, coherence is examined in seven sub-headings.

All of those examined sub-headings give information about linguistic structures to us. It's seen that pronouns are in the foreground in most of these sub-headings. Especially in anaphora and catophora headings including the anaphor, entity of pronouns are remarkable.

In the examined text these seven sub-headings including homogeneity having big benefits to the author and reader is seen. These benefits are given in examination just as it's given in the conclusion as well.

In the second chapter, the tones of the text are explained and the dominant tones are given.

While inspecting the novel named Madonna in a Fur Coat, Doğan Güney's book named Text Information is used as base.

Key Words: Madonna in a Fur Coat; Sabahattin Ali; Textlinguistics; Coherence; Anaphora

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Metindilbilim Açısından Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna Adlı Romanın İncelenmesi
Tezin Yazarı	Faruk ÖZEN
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Nimet KARA KÜTÜKÇÜ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	Haziran 2019
Tezin Alanı	Yeni Türk Dili
Tezin Yeri	KBÜSBE- KARABÜK
Tezin Sayfa Sayısı	233
Anahtar Kelimeler	Kürk Mantolu Madonna; Sabahattin Ali; Metindilbilim; Bağdaşıklık; Artgönderim

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Analysis of Sabahattin Ali's Novel Named Madonna in a Fur Coat in terms of Text Linguistic
Author of the Thesis	Faruk ÖZEN
Advisor of the Thesis	Dr. Lect. Member Nimet KARA KÜTÜKÇÜ
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	June 2019
Field of the Thesis	New Turkish Language
Place of the Thesis	KBÜSBE- KARABÜK
Total Page Number	233
Keywords	Kürk Mantolu Madonna; Sabahattin Ali; Textlinguistics; Coherence; Anaphora

KISALTMA ve İŞARETLER

Ar. : Arapça

Far. : Farsça

T. : Türkçe

Ar. – Far. – T. : Arapça – Farsça – Türkçe

Ar. – T. – Far. : Arapça – Türkçe – Farsça

Ar. – T. : Arapça – Türkçe

Ar. – Far. : Arapça – Farsça

T. – Ar. : Türkçe – Arapça

T. – Far. : Türkçe - Farsça

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusu Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna adlı romanının metindilbilimi açısından incelenmesidir. Romanda metindilbilimsel unsur olan bağdaşıklık ele alınacaktır. Bunun yanında roman metnin tonu açısından da incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

AraŐtırmacının amacı Kürk Mantolu Madonna'yı metindilbilim açısından incelemek ve metindilbilimsel unsurları tespit etmektir. Araştırmanın  nemi ise tespit edilen metindilbilimsel unsurları değerlendirmek ve metindilbilim alanına katkı sağlamaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma büyük çoğunlukla Doğan Günay'ın Metin Bilgisi adlı kitabından hareketle yapılmış, bu eserdeki bağdaşıklık ve bağdaşıklık konusunda verilmiş alt başlıklar ele alınmıştır. Kürk Mantolu Madonna bu başlıklara göre incelenmiştir. Metnin tonu ise Doğan Günay'ın açıklamıŐ olduğu baŐlıklardan hareketle incelenmiştir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

AraŐtırmada Sabahattin Ali'nin yazmış olduğu Kürk Mantolu Madonna adlı roman Yapı Kredi Yayınları'nın Nisan 2018'de 91. baskı olarak çıkartmıŐ olduğu baskısından temin edilmiştir.

GİRİŞ

DİL VE DİLBİLİM

Dil, Türkçe Sözlükte “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban” (Türkçe Sözlük, 1998: 586) şeklinde açıklanmıştır. Yine Muharrem Ergin dili “*Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir*” (Ergin, 2009: 3) olarak tanımlamıştır. İnsanlar günlük hayatta iletişimlerini sağlamak amacıyla var oluşumuzdan itibaren dile ihtiyaç duymuştur. Dil, koşmak, yürümek, oturmak ve kalkmak kadar doğal bir ihtiyaç olmuştur. Bununla beraber dil, sadece konuşmak veya birileriyle iletişime geçmek demek değildir. Dil dediğimiz şey insanın düşüncesi, beyni, gözü ve kulağıdır. Dil, insanı insan yapan, diğer varlıklardan ayıran en önemli unsurdur. Geçmişten günümüze insanlar arasında en temel iletişim aracı olmuş ve olmaya da devam etmektedir.

Dil yetisi insana özgü, insanın doğumuyla birlikte ona bahşedilmiş bir özelliktir. Hiçbir insan yoktur ki en az bir dil bilmesin. İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önde gelen özelliği şüphesiz konuşabilmesi ve düşünebilmesidir. Dil, insanın düşüncesini ifade etmek amacıyla kullandığı en yetkin ve en gelişmiş iletişim aracıdır (Torusdağ – Aydın, 2018: 1). Dil ve düşünce konusunda Ramazan Demir’in “Aslında düşünce ve dil aynı olayın farklı görünüşleridir. Çünkü düşünce bir tür sessiz-iç konuşma; dil ise düşüncenin ses aracılığıyla ifade edilmesidir” (Demir, 2009: 1) şeklinde ifadesi vardır. Bu ifadeden dil ve düşüncenin ayrılmaz bir bütün olduğu görülmektedir.

Dil, en basit verilen tanımı ile bir iletişim aracı olarak görülmektedir. Ancak dil, sadece bir iletişim aracı değildir. İnsanlığın doğuşundan itibaren dilin gelişimine bakılırsa onun önemi ortaya çıkacaktır. Buradan hareketle dilden daha büyük bir buluşun olup olmadığı sorusu akıllara gelecektir. Ve bu soruya cevap vermek gerçekten kolay değildir. Çünkü insanlığın bugünkü bilgi birikiminin temelinde dil yatmaktadır. İnsanlığın ilerlemesi ancak dil ile mümkün olmuştur. Bilgiyi üretmek, bilgiyi paylaşmak dilin olmadığı bir ortamda asla mümkün olmamıştır (Kerimoğlu, 2016: 1).

Dil, insanlığın doğuşundan itibaren hem konuşma hem de yazma açısından vazgeçilmez bir iletişim aracı olmuştur. Bir insan için konuşmak ve yazmak şüphesiz mükemmel bir durumdur. Tarihe bakıldığında okuma yazma oranının çok yüksek olmadığı görülmektedir. Zira insanların birçoğu dili konuşma açısından kullanmıştır. Şimdi içinde bulunulan zamanda yani 20. yüzyılda okuma yazma oranı oldukça yüksektir. Fakat yine de insanların birçoğu okuma yazma oranı yüksek olmasına rağmen konuştuğu dilin önemini farkında olmadan yaşamaktadır. Çünkü konuşmak ve yazmak insanlar için basit ve önemsiz bir şey olarak görülmektedir. Daha doğrusu insanlar dilin önemini farkında değildir. Çünkü günümüzde çevremizdeki insanların büyük çoğunluğu konuşabilmekte ve yazabilmektedir.

Dilin önemini gösteren başka bir unsur da yazı yazmaktır. Eğer dil olmasaydı yazı yazmak diye bir şey olmayacaktı. Bu açıdan bakıldığında yazı olmasaydı tarih diye bir şey olmazdı. Önceki toplumların nasıl hayat sürdüğü, neler yaptığı bilinmeyecekti. Örneğin bugün Türk milletinin bilinen en eski yazılı metinleri olan Orhun Abideleri olmayacaktı. Belki Tonyukuk'un belki de Bilge Kağan'ın kahramanlıkları, Türk töresi hakkındaki söylemleri, o dönemdeki yaşamları kendilerinden sonra gelen Türk toplumları tarafından bilinmeyecekti. Bu durum sadece Türk toplumunda değil bütün toplumlarda böyledir. Bütün bu bilgiler sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarım ile bilinebilirdi. Ancak sözlü olduğundan dolayı, bir kuşaktan diğer kuşağa geçerken değişiklikler olması kaçınılmaz olurdu. Yazı vasıtasıyla olaylar yazıldığı anda ne durumda ise o şekilde günümüze kadar gelmektedir. Yazı bir bakıma da toplumların geçmişle bağlantılarının kopmamasını sağlamıştır. Geçmişin tecrübelerini yazılı metinlerden öğrenen birçok insan vardır. Bakıldığında yazı, günümüz insanıyla geçmiş arasında kurulmuş harikulade bir köprü vaziyetindedir.

Dilin bu kadar önemli oluşu dilbilim çalışmalarını da beraberinde getirmiştir. İnsanlık eskiden beri dil üzerinde düşünmüş ve dil üzerinde çalışmalar yapmıştır. Dünyada dil çalışmaları başlangıçta dilbilgisi açısından yapılmıştır. Yapılan bu ilk dilbilgisi çalışmaları bilindiği üzere ağırlıklı olarak Hint ve Yunan gelenekleri, bunların yanında da Roma, Arap ve Türk geleneklerine dayanmaktadır. Bu çalışmaların yapılmasının elbette sebepleri vardır. Yunan geleneğinde Aristo, Platon gibi düşünürler retorik yani söz söyleme sanatı veya hitabet açısından dil çalışmalarına önem vermiştir. Bu düşünürler insanlarla nasıl konuşulduğunda ve onlara nasıl hitap

edildiğinde daha etkili olduğunu öğrenmek, bilmek amacıyla dil çalışmaları yapmışlardır. Hint geleneğinde ise din olgusu önemli olduğundan ve dua metinlerinin veya kutsal kitapların doğru aktarılması kaygısı taşındığından dolayı bu dönemde dil çalışmaları yapılmıştır. Yine Hint geleneğinde *Veda* adı verilen dini metinlerde herhangi bir hatanın büyük sorunlara yol açacağına farkında olunması dil çalışmalarını o dönemde hareketlendirmiştir. Roma geleneğine bakıldığında ise Yunan geleneği anlayışının takip edildiği görülmektedir. Fakat Roma geleneği, Yunan geleneği kadar iz bırakamamıştır. Arap geleneğinde ise ilk olarak Aristo etkisinde bir izlenim görülürken daha sonraları Kur'an'ı Kerim'in açıklanması ve yorumlanması çalışmalarıyla dil çalışmalarının hız kazandığını görülmektedir. Son olarak Türk geleneğinde dil çalışmaları Kaşgarlı Mahmud ve Bergamalı Kadri öncülüğünde yapılmıştır. Kaşgarlı Mahmud *Divanu Lugati't-Türk* adlı eserinde Türkçe'nin lehçelere ayrılma süreci ve lehçelerin ses ve şekil özelliklerinden bahsederken, Bergamalı Kadri *Mütessiretü'l-Ulûm* adlı eserinde Arap grameri etkisi gözükse de Türkçe'nin bazı yeni konularından bahsetmiştir (Kerimoğlu, 2016: 6-12).

Dilbilim Türkçe sözlükte *“Dillerin yapısını, gelişmesini, dünyada yayılmasını ve aralarındaki ilişkileri ses, biçim, anlam ve cümle bilgisi bakımından genel veya karşılaştırmalı olarak inceleyen bilim, lisanîyat, lengüistik”* şeklinde tanımlanmıştır (Türkçe Sözlük, 1998: 589). Doğan Aksan göre ise dilbilim *“Dilbilimin en kısa tanımı, “Dili inceleyen bilim, dilin bilimi” biçiminde yapılabilir. Dil nasıl, insanın fizik, düşünce ve ruh yapısıyla ve çeşitli eylemleriyle ilişkili ise, dilbilim de bütün bu eylemleri kendisine konu olarak alan öteki bilim dallarıyla sıkı sıkıya ilişkilidir. Konuları bir yandan –konuşma eylemi bakımından– fizik ve fizyoloji, bir yandan da felsefe, ruhbilim, toplumbilim, insanbilimle ilgili ve kimi zaman ortak olan dilbilim, ayrıca budunbilim (etnoloji), coğrafya, matematik gibi çeşitli araştırma alanları içine giren çok çeşitli sorunlara eğilmek zorundadır. Kişisel dilin, sanatçıların dilin incelenmesine yönelik anlatımbilimden (stilistik) dil öğrenimine değin pek geniş alanlara yayılır”* (Aksan, 2003: 14) olarak tanımlanmıştır. Dilbilim terimi aynı zamanda Lengüistik olarak da bilinir ve ilk kez 19. yüzyılda dil incelemelerindeki yeni bakış açısını filolojiden ayırmak için kullanılmıştır.

Dil konusunda yukarıda bahsedildiği gibi ilk olarak dilbilgisi adı altında dil çalışmaları yapılmış ve birçok dil okulu kurulmuş ve dilin kendisi anlaşılmaya

çalışılmıştır. Ancak 19. ve 20. yüzyıllara gelindiğinde karşılaştırmalı ve tarihsel çalışmalar ön plana çıkmış ve bu çalışmalar Ferdinand de Saussure öncülüğünde yapılmıştır. Bu çalışmalar ile birlikte uzun yıllar dil incelemelerinde kullanılmış olan yöntemler tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmaların ardından dilbilim, dili her açıdan ele almaya başlamış ve insan dilinin özelliklerini doğrudan merkezine almıştır (Kerimoğlu, 2016: 23).

Ferdinand de Saussure dilbilimin görevlerinden bahsetmiştir. Bu görevler:

- a) *Ulaşabildiği bütün dilleri betimlemek, bu dillerin tarihini incelemek, bir başka deyişle dil ailelerinin evrimini göstermek, her ailedeki ana dillerin ilk biçimlerini olanaklar çerçevesinde ortaya koymak,*
- b) *Bütün dillerde sürekli ve evrensel olarak kendini gösteren güçleri araştırmak, tarihin bütün özel olaylarını açıklayabilecek genel yasaları bulmak,*
- c) *Kendi sınırlarını çizmek ve kendi kendisini tanımlamaktır (Saussure, 1998: 34).*

olarak açıklanabilir.

Başlangıçta dilbilimi başlığı adı altında yapılan dil çalışmaları zamanla alt başlıklara ayrılmış ve çalışmalar sürmüştür. 20. yüzyıla gelindiğinde dilbilim çalışmaları farklı bir yola girmiştir. Dil 20. yüzyıla kadar bir araç iken bu yüzyıldan sonra bir amaç haline dönmüştür. 20. yüzyıldan sonra dilbilim, farklı disiplinler olarak: ses bilgisi (fonetik), sesbilim, şekil bilgisi (morfoloji), köken bilgisi (etimoloji), sözcük bilgisi (leksikoloji), sözlük bilim (leksikografi), söz dizim bilgisi (sentaks), anlam bilgisi (semantik), söylem analizi, metindilbilim, toplumsal dilbilim, tarihsel dilbilim, ad bilgisi (onomastik), lehçe bilgisi (diyalektoloji) birçok disiplin şeklinde incelenmeye başlanmıştır. Bu disiplinlere her geçen gün yenileri eklenmektedir. Dilbilim bir bilim dalı olarak son yüzyılda çok hareketli bir hâl almıştır.

Bu çalışmada da Sabahattin Ali'nin yazmış olduğu Kürk Mantolu Madonna adlı roman dilbilimin alt dallarından olan *metindilbilim* açısından incelenecektir.

METİN

Metin kelimesi Türkçe sözlükte “1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst. 2. Basılı veya el yazması parça, tekst.” (TDK, 2005: 1382) olarak tanımlanmıştır. Aşağıda metinle ilgili bazı tanımlar verilmiştir.

“Metin, bizim yorumumuza göre tümcelerden oluşan değil, tümcelerde gerçekleşen bir anlam birimidir” (Halliday, 1978: 135).

“Metin (Lat. textus (dokuma) > texere: dokumak), belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütündür” (Günay, 2017: 47).

“1. Dilbilimde, inceleme konusu olan düzlemdeki sözceler bütünü. 2. Kimi kuramlarda F. de Saussure'ün sözü ya da söylem; konuşucunun edimli kıldığı dil (E. Benveniste)” (Vardar, 2002: 39).

Metin genel çerçevede betimleme ve çözümle amacıyla oluşturulan dil bütüncesidir. Bu metnin geleneksel tanımıdır. Son yıllarda metindilbilim çalışmalarının artması ve bu alandaki gelişmeler neticesinde bu geleneksel tanım yetersiz kalmış ve metnin tanımı değişmiştir. Günümüzde metin denildiğinde yedi özellik aranmaktadır. Bu özellikler; bağlaşıklık, bağdaşıklık, amaçlılık, benimsenirlik, bilgisellik, durumsallık ve metindeşliktir. Bu özelliklerle birlikte metin iletişim oluşumunu tamamlamaktadır. Bu metinler sözlü veya yazılı olabilmektedirler (İmer, 2011: 189-190).

Metin kelimesi Fransızcada *texte*, İngilizcede *text*, Latince ise *dokuma* anlamına gelen *textus* (*texere* > *dokumak*) kelimesiyle açıklanmıştır (Akbayır, 2004: 11). Latincedeki anlamına bakıldığında metnin bir cümleler sarmalından oluştuğu anlaşılmaktadır. Nasıl ip dokunarak kumaş yapılıyorsa kelimeler ve cümleler de aynı şekilde anlam gözeterek bir araya getirilip metni oluşturmaktadır.

Metni kısaca belirtmek gerekirse başlangıcı ve sonu olan yazılardan oluşan anlamlı bir bütündür. Bir yazar tarafından bu yazılar bilinçli bir şekilde anlamlı olarak yazılır ve metin oluşur. Metni yazarken yazar dilin kurallarını önemsemelidir. Yazar metni hangi dilde yazıyorsa o dilin kurallarına uyararak metni yazmalıdır.

Bilindiği üzere bir metinde birden fazla tümce vardır. Bu açıdan tümce ile metin arasında bilinmesi gerekenler vardır. Tümce kendi içerisinde bir anlam taşıırken metin tümceyi de içine katarak büyük anlamı oluşturmaktadır. Yani metni oluştururken önce tümcelerle başlanır sonra bu tümce kullanımı ile metin oluşmaktadır. Büyük anlam metinde saklıdır. Küçük anlamlar ise tümcede. Tümcelerle konuşanın düşünceleri verilmek istenirken, metin bir bütün olarak yazarın düşüncesini verir (Günay, 2017:49-50).

Dilsel bakımdan bir metin birbiri ardına gelen, sıralı ve anlamlı yapılar meydana getiren tümceler dizisidir (Günay, 2017: 47). Anlam açısından bakılırsa metin sözcük, söz öbeği ve tümcelerden oluşan ve bu unsurların üstünde bir anlamı olan üst yapıdır. Bir sözcüğün tek başına verdiği anlam sadece o sözcüğün verdiği anlamla sınırlıdır. Bir söz öbeği de sadece kendisinin verdiği anlamı kapsamaktadır. Tümce, sözcük ve söz öbeğinden daha üst yapı olmasına rağmen onun anlamı da sınırlıdır. Sadece ifade ettiği, içinde barındırdığı anlam kadardır. Ancak metne bakıldığında durum değişmektedir. Metin, hem sözcüğü hem söz öbeğini hem de tümcenin anlamını barındırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bu unsurların tek tek anlamları olmasına karşın metin daha üst yapıda bir anlamı kapsamaktadır. Yani bütün bu unsurları kapsayacak bir şekilde bir anlam taşımaktadır.

Her metnin kendi içerisinde bir uzunluğu vardır. Bu bazen bir sayfa, bazen bir paragraf, bazen bir ciltten oluşmaktadır. Tümcelerden oluşan bir paragrafın veya bir bölümün metin olarak kabul edilmesi, kısalığına ya da uzunluğuna bağlı olmamaktadır. Metnin temel özelliği kendi içerisinde tutarlı olması ve bağıntı ögeleriyle oluşturulmasıyla açıklanabilir (Günay, 2017: 50).

Bir metni metin olarak tanımlayabilmek için bazı özellikleri taşıması lazımdır. Bu özellikler bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, durumsallık, bilimsellik, metinlerarası ilişkiler gibi özelliklerdir (Akbayır, 2004: 13).

1. Bağdaşıklık: Bağdaşıklık (fr. Coreference) Doğan Günay'a göre "Bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dille ilgili özelliklerin tümü" (Günay, 2017: 75) olarak tanımlanmıştır. Bir metinde bağdaşıklık en önemli unsurların başında gelmektedir. Metin içinde cümleler arasında dilbilgisel bağın olması metin için

vazgeçilmezdir. Bu duruma bağdaşıklık denmektedir. Bağdaşıklık dilbilgisel düzeyde uyum gösteren bütünlük olarak görülebilir.

2. Tutarlılık: Tutarlılık, bağdaşıklık ile birlikte metin için önemli unsurlardan biridir. Metinde cümleler ile kurulan bağdaşıklığın yani anlamın tutarlı olup olmadığı durumudur. Tutarlılık anlamsal düzeyde uyumluluk gösteren bütünlük olarak görülebilir. Tutarlılık kabul edilebilirlikle de ilgilidir.

3. Amaçlılık: Bağdaşıklık ve tutarlılık unsurlarından sonra metnin bir amaç için yazılması da metin için gerekli unsurlardan biridir. Her metnin yazarı o metni yazarken bir amaç gütmelidir.

4. Kabul Edilebilirlik: Her metnin zaman, yer, kültür ve toplum açısından kabul edilebilir olması gereklidir. Okuyucu metni kendi okuyup içinde bulunduğu ortama göre değerlendirebilmesi lazımdır. Kabul edilebilirlik aynı zamanda tutarlılık ve durumsallık ile ilişkilidir.

5. Durumsallık: Metin ile metinde kullanılan bağlamın ilişkili olmasıdır. Bir metinde gelişigüzel bir bağlam kullanılamaz. Bağlamcıl metinler mevcuttur (Kerimoğlu, 2016: 238). Örneğin; “Sınavın nasıldı” sorusu, sınava girmiş birine sorulmalıdır.

6. Bilimsellik/Bilgisellik: Metnin okuyucusu açısından bilgi içermesi de metnin özelliklerinden biridir. Yani bir metin bilimsel bilgiler içermesi gereklidir. Bilgi içermeyen bir metinden metin diye söz etmek kolay olmayacaktır.

7. Metinlerarası İlişkiler: Metnin başka bir metinle kurmuş olduğu bağıdır. Her metin kendi içerisinde başka metinlerle ilişkili şekilde oluşturulabilir ve başka metinlerle ilişki kurabilir.

Yukarıda bir metnin metin olarak tanımlanabilmesi için bazı ölçütler verilmiştir. Bu ölçütler genel çerçevede metin oluşturulması için ilk sırada gelen ölçütlerdir. Bu ölçütlerin olmadığı bir metin metin olarak tanımlanmayabilir.

METİNDİLBİLİM

Metindilbilim metni bir araştırma konusu yapar ve geleneksel metin çözümlene yöntemlerinden farklı bir yaklaşımla bunu gerçekleştirir (Günay, 2017: 53). Doğan Günay metindilbilim kavramı üzerine şu ifadeleri söylemiştir:

Metnin dilsel yapısını incelemek, genel bir metin içinde tutarlılık ve anlam olgusunu ele almak, son olarak da değişik metinler arasında farklı ve ortak yönleri dilsel boyutta ve anlam yaratma açısından irdelemek (Günay, 2017: 55).

Yukarıdaki açıklamadan da anlaşacağı üzere metindilbilim metinle ilgili dilsel ve anlamsal boyutta olan her şeyi incelemektedir. Dolayısıyla bir metni metin yapan dilsel ve anlamsal boyuttur.

Berke Vardar eserinde metindilbilim terimi yerine betiksel dilbilim terimini kullanarak bu kavramı “*Tanımlanabilir bir bildirişim işlevi yerine getiren dil birimleri ele aldığı betikleri, yüzeysel yapıda yakınlık ve uyumluluk, derin yapıda dış dünya ya da gönderge düzlemiyle ilişkileri bakımından tutarlılık vb. ilkeler uyarınca belirlemeye, bu alanda biçimsel bir tanımlamaya ulaşmaya çalışan inceleme türü*” (Vardar, 2002: 39) olarak tanımlamıştır. Kamile İmer ise metindilbilim başlığı altında metindilbilimi “*Metni oluşturan öğelerin ve metindeki dilsel düzenlerin çözümlenmesi ile ilgili dilbilim dalı. Metindilbilim 1960’larda tümceden büyük metinlerin yapılarını açıklama amacıyla yapısal bir çalışma olarak başlamış, daha sonra hem sözlü hem yazılı metinleri işlev ve iletişim değeri açısından ele alan bir yönelime dönüşmüştür*” (İmer, 2011: 190) biçiminde tanımlamıştır.

Gülşen Torusdağ ve İlker Aydın birlikte hazırlamış olduğu eserde metindilbilim hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

Metindilbilim, anlamın ortaya çıkarılmasında tümce ötesi dil çalışmalarından yola çıkarak metinsel ilişkileri bütüncül bir bakış açısıyla ele alır. Bu anlayışla metne yaklaşan metindilbilim, türü ne olursa olsun her türlü dil olgusunu metin yapan ölçüt ve kuralları belirler. Çeşitli metin türleri arasındaki farklı yapısal ve işlevsel özellikleri tespit eder. Metinlerle gönderme yaptıkları gerçek olgular arasındaki ilişkileri araştırır, metinlerin çok katmanlı anlamsal yapılarını saptar. Metinlerin

kullanıldıkları bağlama göre üstlendikleri işlevleri belirlemeye çalışır (Torusdağ – Aydın, 2018: 4).

Metindilbilim 1950’den sonra Almanya’da ortaya çıkan ve Almanya’dan da dünyaya yayılan bir dilbilim dalıdır. Bakıldığında metin üzerinde dilbilim açısından yapılan çalışmalar ülkelere göre farklı adlandırılabilir. Örneğin; Amerika ve İngiltere’de bu çalışmalara “söylem çözümlemesi” adı verilirken, Almanya’da bu çalışmalar “metindilbilim” olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanında Fransa ve İtalya’da ise bu çalışmalar “göstergebilim” adı altında yapılmaktadır (Ayata Şenöz, 2005: 5). Ülkemizde 1960’lardan sonra metindilbilim alanında çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Özellikle son 15-20 yıldır metindilbilim alanında yapılan çalışmaların arttığı görülmektedir.

Metindilbilim kavramını ilk kullanan kişi Coseriu (1955)’dur. Günümüzde Batı dillerinde bu kavram için yukarıda verilen adlandırmaların dışında birçok adlandırma daha mevcuttur. Bunlar; söylem grameri, metindilbilimsel araştırma, metinbilim, metinbilimsel araştırma, metin teorisi, metin grameri, metinler bilimi, metinsel analiz, anlatıbilim olarak söylenebilir. Bu adlandırmalar arasında çok küçük farklılıklar bulunur. Büyük çoğunlukla tümü aynı kavrama karşılık gelir. Hepsinin inceleme biçimi farklı olsa da inceleme olarak kullandığı unsur metindir. Hepsi metin içerisindeki tümceleri değil, metni bir bütün olarak ele alıp dilbilgisel ve anlamsal olarak çözümlemeye çalışır (Torusdağ – Aydın, 2018: 38-39). Bu adlandırmalar arasında metindilbilim ve söylem çözümlemesi birbirine en yakın olan ve en çok karıştırılan iki kavramdır. Bu iki kavramın uygulamaları birbiriyle birçok konuda örtüşmektedir. Bunun yanında metindilbilim terimine karşılık olarak betikbilim ve betiksel dilbilim terimleri de kullanılmıştır (Torusdağ – Aydın, 2018: 39).

20. yüzyılın ilk yıllarından beri Batı’da görülüp sonra dünyaya yayılan metin çalışmalarının en temel gayesi, bir metni, bilimsel açıdan bir bütün halinde çözümlemektir. Bir metni çözümlemek metnin aslında ne demek istediğini anlamaktır. Metin çözümlemenin gayesi, bir metni yapı, içerik ve dil açısından anlamak, değerlendirmek ve anlatmadır. Okuyucunun okuduğu bir metnin vermek istediği düşüncüyü, duyguyu tamamıyla anlaması, algılayabilmesi kolay değildir. Bir metnin çözümlenmesi okuyucunun bilgi birikimiyle doğrudan ilişkilidir. Bir metnin okuyucu tarafından çözümlenmesi o metin ile okuyucu arasındaki iletişimi sağlam temeller

üzerine oturtmaktadır. Metin çözümleme, bir metni belli başlı bazı yöntemlerle incelenmek, değerlendirmek ve yorumlamaktır (Torusdağ – Aydın, 2018: 40).

Doğan Günay metin çözümlemesi konusunda üç yapıdan söz etmektedir. Aşağıda Doğan Günay'ın bu üç yapı hakkındaki açıklamaları verilecektir.

- a) **Küçük yapı (fr. microstructure):** *Tümceler arası düzenlemeyi ilgilendirir. Bağıntı, yinelenme, artgönderim ve öngönderimler, eksilteli yapı, eylem zamanı, tümceler arası bağıntı ögeleri, metnin belirticileri, çıkarsamalar gibi durumlar metnin küçük yapısına yönelik incelemelerde ele alınır.*
- b) **Büyük yapı (fr. macrostructure):** *Değişik boyuttaki metin birimlerinin düzenlenmesi ile ilgilidir. Paragraf, bölüm, fasikül, cilt gibi metnin temel bölümleri ya da tutarlılık gibi metin içi genel anlamsal yapının incelenmesi büyük yapı ile ilgili bir betimlemedir. Olay örgüsü, anlatı izlencesi, anlatıcı(bakış açısı, anlatıcı tipleri vb.), uzam ve zaman gibi metnin bütünü ele alınarak yapılacak her türlü inceleme de büyük yapı bağlamında düşünülmelidir. Yine metnin genelini göz önünde bulundurarak yapılabilecek çözümleme işi ve metnin özetlenmesi de büyük yapıyı ilgilendirir. Burada şu da belirtilmelidir: Büyük yapı, özetlenebilir metinler üzerinde yapılabilen bir inceleme biçimidir.*
- c) **Üstyapı (fr. superstructure):** *Her türlü metnin sahip olduğu temel özelliklerle ilgili durumları belirtir. Yani, metin türleri (özyaşamöyküsel, gülünç, öğretici, dramatik, destansı, mektup, içsel, olağanüstü, hitabetle ilgili, polemik, romanesk, ağıltısal türler), tonları (öğretici, esenlikli, içsel, dokunaklı, dramatik, ağıltısal, destansı, düşlemsel, kalem kavgasına yatkın ve değişik biçimleri ile gülünç metinler: absürd, gülmeceye dayalı ve tipleri (anlatısal, betimleyici, kanıtlayıcı, söyleşimsel, açıklayıcı, buyurucu, önceden haber verici tipler) bir anlatı için belirtilen genel özellikler, mektup, deneme ya da bir başka anlatımın genel özellikleri üstyapı incelemelerinde ortaya konulur. Yalnızca metin bağlamı ile yetinilmeyen yorumlama işi de üstyapı ile ilgilidir (Günay, 2017: 71-72).*

Doğan Günay'ın söz ettiği bu üç yapının içerisinde Kürk Mantolu Madonna adlı romanın metindilbilim açısından çözümlemesi ağırlıklı olarak küçük yapı ele alınarak yapılacaktır.

SABAHATTİN ALİ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

Sabahattin Ali tarihler 25 Şubat 1907'yi gösterdiğinde Gümülcine'de doğmuş, 2 Nisan 1948'de ise Kırklareli'nde öldürülmüş ve hala ölümü aydınlatılamamıştır. Sabahattin Ali ilk olarak İstanbul İlköğretmen okulunu bitirmiş ardından Yozgat ilinde bir yıl öğretmenlik yapmasının ardından 1928'de Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Almanya'ya gönderilmiştir. Almanya'dan 1930 yılında dönmüş ve sırasıyla Aydın, Konya ve Ankara ortaokullarında Almanca öğretmenliği yapmıştır. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğü'nde memurluk yapmış ardından Devlet Konservatuvarı'nda dramaturgluk yapmıştır. Tarihler 1945'i gösterdiğinde Bakanlık bünyesine alınmış, İstanbul ilinde Markopaşa adlı mizah gazetesini çıkarmıştır. 1948 yılında bir yazısından dolayı tutuklanmış ve yaklaşık üç ay hapis yatmıştır. Sürekli olarak izlendiğinden dolayı yurtdışına kaçmak istemiş, Fakat Kırklareli civarlarında Ali Ertekin adında biri tarafından milliyetçi gerekçelerle öldürülmüştür. Hayatı boyunca birçok şiir, roman, hikâye yazmış ve bunlar haricinde çeviri de yapmıştır. Sabahattin Ali 1930 yıllarında öykücülüğe yeni bir soluk getirmiş ve edebi kişiliği toplumcu gerçekçi bir biçimde eserlerine yansıtmıştır. Aşağıda Sabahattin Ali'ye ait eserlerin adı verilecektir.

Öykü: Değirmen (1935), Kağrı (1936), Ses (1937), Yeni Dünya (1943), Sırça Köşk (1947).

Roman: Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940), Kürk Mantolu Madonna (1943)

Şiir: Dağlar ve Rüzgâr (1934)

Oyun: Esirler (1936)

KÜRK MANTOLU MADONNA

Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna adlı romanı ilk olarak kendisi tarafından uzun hikâye (novella) olarak adlandırılmış daha sonra roman olarak kabul edilmiştir. Çünkü bu eser kurgu ve yapı olarak hikâyelerden farklılık arz etmektedir. Kürk Mantolu Madonna Sabahattin Ali'nin tamamıyla "toplumcu yazar" olarak görülmesinin yanlışlığının en büyük kanıtıdır. Diğer hikâyelerinde ve romanlarındaki

anlatımlardan toplumcu bir anlayış çizgisinde olduğu düşünülse de belirli bir akım çerçevesine hapsedmek Sabahattin Ali'ye haksızlık olacaktır.

Roman İkinci Dünya Savaşı'nın öncesindeki yıllarda Almanya'da yaşanan tutkulu ve trajik bir aşkı konu almaktadır. Romanın ilk bölümünde bir kişinin küçük memuriyetler yaptığı ve iş aradığı görülmektedir. Memuriyet hayatının küçük ve dar dünyası rahatlıkla romanda görülür. Bu açıdan bakıldığında romanda Rus edebiyatından Dostoyevski ve Gogol'un izlerini görmek mümkündür. 60 sayfa süren ilk bölümünde anlatıcının memuriyet hayatı ve Raif Efendi'nin de bu hayata benzer olan durumu anlatılmaktadır. Asıl bölümü oluşturan ikinci bölüm yine Rus edebiyatının izlerini taşımaktadır. Raif Efendi hasta haliyle yataklara düşmüştür ve tutkulu aşkını deftere yazmaktadır. Yazarın Rus edebiyatından etkilendiğinin en büyük kanıtı roman içerisindeki kendi söylemleridir. Çünkü Sabahattin Ali roman içerisinde Turgenev'in hikâyelerinden çok etkilendiğini kendisi belirtmiştir.

Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna adlı romanı şüphesiz birçok insanın severek okuduğu ve etkilendiğı bir roman olarak bilinmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK YAPI VE METNİN BETİMLENMESİ

1.1. BAĞDAŞIKLIK

Bağdaşıklık (fr. Coreference) Doğan Günay'a göre "Bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dille ilgili özelliklerin tümü"dür (Günay, 2017: 75). Berke Vardar ise bağdaşıklık terimi yerine bağdaşıklık ve bağdaşma terimlerini kullanarak bu terimi "Tümcede bir arada bulunabilen anlam-birimler arasındaki ilişki" (Vardar, 2002: 29) olarak ifade etmiştir. Bağdaşıklık Halliday ve Hasan'a göre, "Metin içinde bir ögenin yorumunu/anlamlandırılmasını diğer ögeye bağlama, metnin birimleri arasındaki anlam ilişkisini sağlama" (Halliday ve Hasan, 1976: 4) olarak tanımlanmıştır. Gülşen Torusdağ ve İlker Aydın ise bağdaşıklığı "*Bağlaşıklık, metnin yüzeyinde yer alan dilsel ögeler aracılığı ile görülürken, bağdaşıklık metnin derin yapısında ortaya çıkan anlamlar arasındaki mantıksal bağlantılarla belirir. Metnin soyut, anlamsal boyutunu temsil eden derin yapı, somut yapının aksine, görünmeyen ancak belli bir yorum süreci sonunda algılanabilen bir yapıdır*" (Torusdağ-Aydın, 2018: 17) olarak tanımlamıştır. De Beaugrande ve Dressler bağdaşıklığı bir metnin metin olarak tanımlanabilmesi için ilk şart olarak görmüşlerdir (De Beaugrande ve Dressler, 1981: 3-50).

Bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere bağdaşıklık genel çerçevede cümlelerin bir araya gelmesiyle oluşur ve bu cümleler arasındaki anlam ilişkilerini dil öğeleri aracılığıyla bağlar. Bu bağlantılar bağlaşıklıkta olduğu gibi sadece yüzeysel yapıda olan dilbilgisel bağlantıları kapsamaz. Bu bağlantılar derin yapıdadır ve mantıksal bağlantılarla ortaya çıkmaktadır. Bağlaşıklık metnin somut yapısını temsil ederken, bağdaşıklık derin yapıda kullanılır ve metnin soyut, anlamsal boyutunu temsil etmektedir. Bağdaşıklık sadece belirli bir süre yorumlanarak algılanabilmektedir (Torusdağ-Aydın, 2018: 17). Sözün özü bağdaşıklık bir metindeki anlamsal boyutla ilgilidir.

Bir metni oluşturan cümleler tek başlarına kullanıldıklarında metnin tamamında verilen anlamı tam anlamıyla karşılamazlar. Yani metni oluşturan cümlelerden birini çıkarsak hem anlam bütünlüğü hem de dilbilgisel bütünlük bozulmuş olacaktır. Dolayısıyla böyle bir durumda bağdaşıklık da bozulmuş olacaktır. Metin içerisindeki bir

ifade diğeri bir ifadeyi anlamada okuyucuya yardımcı olmaktadır. İşte bunlar bağdaşıklığı kapsamaktadır. Örnek olarak Kürk Mantolu Madonna adlı romanın giriş bölümünü verilecektir.

[1] Şimdiye kadar tesadüf ettiğim *insanlardan bir tanesi* benim üzerimde belki *en büyük tesiri* yapmıştır.

[2] Aradan aylar geçtiği halde bir türlü *bu tesirden* kurtulamadım.

[3] Ne zaman kendimle baş başa kalsam, *Raif Efendinin* saf yüzü, biraz dünyadan uzak, buna rağmen bir insana tesadüf ettikleri zaman tebessüm etmek isteyen bakışları gözlerimin önünde canlanıyor.

[4] Hâlbuki *o* hiç de fevkalade bir adam değildi. Hatta pek alelade, hiçbir hususiyeti olmayan, her gün etrafımızda yüzlercesini görüp de bakmadan geçtiğimiz *insanlardan biriydi*.

[5] *Hayatının* bildiğimiz ve bilmediğimiz taraflarında insana merak verecek bir cihet olmadığı muhakkaktı.

[6] *Böyle kimseleri* gördüğümüz zaman çok kere kendi kendimize sorarız:

[7] Acaba *bunlar* neden yaşıyorlar?

[8] Yaşamakta ne buluyorlar? Hangi mantık, hangi hikmet *bunların* yeryüzünde dolaşıp nefes almalarını emrediyor?

Örnek olarak alınan bu giriş kısmı arasındaki cümleler arasında anlamca bir bağ yani bağdaşıklık vardır. Alıcı kişi bu ilişkiyi zihniyle tamamlamıştır. 1. cümlede *insanlardan bir tanesi* ifadesiyle 3. cümledeki *Raif Efendi* ifadesi kastedilmiştir. 1. cümledeki *en büyük tesir* ifadesi 2. cümledeki *bu tesir* ifadesiyle ilişkilidir. Yine 4. cümlede *O* ifadesi 3. cümledeki *Raif Efendi* ifadeyi karşılamaktadır. 5. cümlede *hayatının* ifadesi yine 3. cümledeki *Raif Efendi* ifadesiyle ilişkilidir. 6. cümledeki *böyle insanlar*, 7. cümledeki *bunlar*, 8. cümledeki *bunların* ifadesi 4. cümledeki *her gün etrafımızda yüzlercesini görüp de bakmadan geçtiğimiz insanlardan biriydi* ifadesiyle ilişkilidir.

Verilen bu örneklerden ve açıklamalardan anlaşılacağı üzere bir metin birden fazla cümleden/tümceden oluşmaktadır. Metni oluşturan bu ögeler birbirleriyle bağlantı içerisindedir. 1. cümle 2. cümle ile 2. cümle 3. cümle ile bağlantılı olabilmektedir. Ve bu böyle devam eder. İşte bu aradaki dil ögeleri aracılığıyla yapılan anlamsal bağlantılar bağdaşıklık olarak adlandırılmaktadır.

Doğan Günay bağdaşıklığı sekiz bölüme ayırarak incelenmiştir. Bu bölümler;

1. Oluşturucu Ögenin Yinelenmesi
2. Artgönderim ve Öngönderim
3. Eksilti Yapılar
4. Örtük Anlatım: Sezdirimler ve Çıkarsamalar
5. Örgeler ve İzlek
6. Dil bilgisel Eylem Zamanları
7. Tümceler Arası Bağıntı Ögeleri
8. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler (Günay, 2017: 78)

olarak sınıflandırılmıştır. Yine bağdaşıklık konusunda Leyla Subaşı Uzun'un da yaptığı bir sınıflandırma vardır. Bu sınıflandırma;

1. Gönderimsel bağdaşıklık

1.1. Öncül-Bağımsız Bağdaşıklık Ögeleri (Kişi adıları, gösterme adıları, dönüşlülük adıları, gösterme sıfatları)

1.2. Ardıl-Bağımlı Bağdaşıklık Ögeleri (İyelik ekleri, belirtme durumu eki, ilgi ekleri, kişi ekleri)

2. Biçimsel-Sözlüksel Bağdaşıklık

2.1. Bağlaçlar

2.2. Değişirim

2.3. Sözcük İlişkileri ve Sözlüksel Bağdaşıklık

2.4. Eksilti

2.5. Zaman, Görünüş, Kip (Uzun, 1995)

olarak yapılmıştır.

İncelenen Kürk Mantolu Madonna adlı romanda ağırlıklı olarak Doğan Günay'ın yapmış olduğu sınıflandırmadan yararlanılacaktır. Çalışma aşağıdaki şablondan hareketle yapılacaktır.

1. Oluşturucu Ögenin Yinelenmesi

2. Gönderim

2.1. Artgönderim

2.2. Öngönderim

3. Eksilteli Yapılar

4. Örtük Anlatım

4.1 Sezdirim

4.2. Çıkarsama

5. Tümceler Arası Bağlantı Ögeleri

6. Değiştirim

7. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

1.1.1. OLUŞTURUCU ÖGENİN YİNELENMESİ

Doğan Günay eserinde yinelemeyi “*Bir metnin anlamı, anlatıdaki bazı durumların, nesnelere ya da kişilerin değişimi, dönüşümü ya da noktasal değişkenlikler içeren olayların anlatı boyunca yinelenmesiyle oluşur. Bu yinelemeler anlatı kişilerinin adlarıdır, benzer olayların değişik biçimde anlatıda geçmesidir, aynı izleği oluşturan ögelerin birlikteliğidir, eylem içindeki kahramandır ya da anlatı içinde önemli bir yeri olan bir nesne, uzam ya da başka bir şeydir*” (Günay, 2017: 79) olarak tanımlamıştır. Berke Vardar ise yinelemeyi “yinelem” başlığı altında “Sözcede daha önce kullanılmış bir biçime(öncül) daha sonra gelen bir öge (özellikle bir adıl) aracılığıyla gönderme yapılması sonucu gerçekleşen sözdizimsel süreç” (Vardar, 2002: 224) olarak açıklamıştır. Her iki tanımlamadan da anlaşılacağı üzere yinelemede

önce öncül olarak bir roman kahramanı, herhangi bir olay, bir durum, bir nesne veya herhangi bir şey verilir. Ardından verilmiş öncülü karşılayan o öncülün aynı şekli olan bir sözcük, söz öbeği ve cümle ya da öncülün anlamını içeren başka bir şekilde sözcük, söz öbeği ve cümle kullanılır.

Yinelemelerin pekiştirme, açıklama, vurgu gibi özellikleri vardır. Örneğin aşk teminin işlendiği bir metinde yazar bu temi vurgulamak amacıyla “aşk” kelimesini sürekli olarak kullanacaktır. Yukarıda belirtildiği gibi bu kullanım farklı biçimlerde olabilmektedir. Örneğin; “aşk” kelimesi yinelenmek istendiğinde aynı kelimenin tekrar kullanılabilmesi gibi onunla aynı anlamı taşıyan “sevi” kelimesi de kullanılabilir. Yine söz öbeği şeklinde metinde yazarın kullandığı “hayat ve gerçek” söz öbeği metinde yineleme amacıyla aynı şekilde kullanılabilmesi gibi “hayat” yerine “yaşam” veya “ömür”, “gerçek” yerine “sahici” veya “hakiki” kullanılabilir. Metin yazarının cümle biçiminde yaptığı yinelemelerde de “sensizlik çok zor”, “sensiz kalmak gerçekten zor” veya “sensiz günlerim zor geçiyor” gibi yapı olarak farklı ancak anlam olarak birbirinden bir farkı olmayan cümleler kullanılabilir. Yine bu cümle tekrarı şeklinde yapılan yinelemelerde de öncül olan yinelemenin aynı biçimde kullanılması mümkün olduğu gibi farklı şekilde de kullanılması da mümkündür. Yukarıda verilen örneklerde asıl önemli olan yapı değil anlamdır. Ayrıca bütün bu örneklerle yazar belirlediği herhangi bir duyguyu vurgulayabilmektedir.

Oluşturucu ögenin yinelenmesi üç başlık altında incelenecektir:

- Sözcük Tekrarı ile Yapılan Yineleme
- Sözcük Öbeği Tekrarı ile Yapılan Yineleme
- Cümlelerin Tekrarı ile Yapılan Yineleme

1.1.1.1. Sözcük Tekrarı ile Yapılan Yineleme

Sözcük türü fark etmeksizin tek bir sözcüğün tekrarıyla yapılan yinelemedir. Bu yineleme herhangi bir durumu veya olayı pekiştirmek yani anlamı güçlendirmek, vurgulamak açısından kullanılmaktadır.

[1] **Bana** sadece yorgunluk veren uzuvlarımın değil, ruhumun da yaşamaya başladığını, içimde, haberim olmadan bekleşen üstü örtülü derin tarafların da birdenbire meydana çıkarak **bana** fevkalade cazip, kıymetli manzaralar arz ettiklerini görüyordum. Maria Puder **bana** bir ruhum bulunduğunu öğretmişti ve ben de onun, şimdiye kadar rastladığım insanlar arasında ilk defa olarak, bir ruhu bulunduğunu tespit ediyordum (s.86).

Bu örnekte birinci tekil şahıs zamiri “*ben*” yönelme hal eki olan –a ekini almış ve “*bana*” biçiminde kullanılarak yineleme yapılmıştır.

[2] “Seninle hiç şöyle uzun boylu konuşamadık evladım... **Yazık!**” dedi ve gözlerini kapadı. Artık birbirimize veda etmiş bulunuyorduk... Kapının önünde bekleyenlere yüzümü göstermemek için adeta koşarcasına holden geçtim ve sokağa fırladım. Yolda soğuk bir rüzgâr yanaklarımı kuruttu. Hiç durmadan “**Yazık!.. Yazık!..**” diye söyleniyordum (s.46).

Roman boyunca Raif efendinin içinde bulunduğu durum bize onun hem ruhsal hem bedensel açıdan kötü bir durumda olduğunu göstermektedir. Bu örnekte de “*yazık*” kelimesinin yinelenmesi Raif Efendi’nin kötü durumunun bir paragrafa yansımaları olarak görülmektedir.

[3] “Berlin’de **yalnız**sınız değil mi?” dedi. “Ne gibi?” “Yani... **Yalnız** işte... Kimsesiz... Ruhen **yalnız**... Nasıl söyleyeyim... Öyle bir haliniz var ki...” “Anlıyorum, anlıyorum... Tamamen **yalnız**ım... Ama Berlin’de değil... Bütün dünyada **yalnız**ım... Küçükten beri...” “Ben de **yalnız**ım...” dedi. Bu sefer benim ellerimi kendi avuçlarının içine alarak: “Boğulacak kadar **yalnız**ım...” diye devam etti, “hasta bir köpek kadar **yalnız**...” (s.77).

Romanda modern insanın yaşadığı yalnızlık sürekli olarak vurgulandığı gibi Maria Puder’in yalnızlığı da vurgulanmaktadır. Bundan dolayı burada da “*yalnız*” kelimesi yedi defa yinelenmiştir.

[4] **Sonra** karısına dönerek: “Ceketimin cebinden al!” dedi. Kadın bu sefer kulağına filan eğilmeden söylendi: “Ayol, para için gelmedim, kim gidip alacak... Sen de bir türlü kalkamadın!” “Nurten'i yollayıver. Uç adımlık yer!” “Gece vakti bacak kadar çocuğu bakkala nasıl yollarım? Bu soğukta, **sonra** kız... Hem git desem bile beni dinler mi?” Raif efendi düşündü, düşündü; **sonra**, sanki nihayet bir çare bulmuş gibi başını sallayarak: “Gider, gider!” dedi ve önüne baktı. Kadın çıktıktan **sonra** bana dönerek: “Bizim evde de ekmek almak bir mesele... Bir hastalandık mı gönderecek adam bulamazlar!” dedi. Pek üstüme vazifeymiş gibi: “Kayınbiraderleriniz küçük mü?” diye sordum. Yüzüme baktı; cevap vermedi. Hatta çehresinin ifadesi sualimi hiç duymamış intibasını bırakıyordu. Fakat birkaç dakika **sonra**: “Hayır, ufak değiller!” dedi. “İkisi de işe gidiyorlar. Onlar da bizim gibi memur. Bacanak İktisat Vekâleti’ndedir, birer işe yerleştirdi. Okumadılar, ellerinde bir orta mektep şahadetnamesi bile yok!” **Sonra**, birdenbire sözünü keserek sordu: (s.26).

Örnekte de görüldüğü gibi “**sonra**” zaman zarfı aynı paragrafta altı kez yinelenmiştir.

[5] Kafamda ona bir hayat seyri icap edip yanında yürüyeceğim. Onun **nasıl** büyüdüğünü, **nasıl** mektebe gittiğini, **nasıl** güldüğünü ve **nasıl** düşündüğünü tasavvur ederek bundan sonraki senelerimin yalnızlığını doldurmaya çalışacağım (s.160).

Sabahattin Ali anlam akışını sağlamak amacıyla “**nasıl**” kelimesini vurgulu bir biçimde ardı ardına dört kez yinelenmiştir.

[6] **Yaşamak**, tabiatın en küçük kıvılcıklarını sezerek, hayatın sarsılmaz bir mantık ile akıp gidişini seyrederek **yaşamak**; herkesten daha çok, daha kuvvetli yaşadığını, bir ana bir ömür kadar çok hayat doldurduğunu bilerek **yaşamak**... Ve bilhassa bütün bunları anlatacak bir insanın mevcut olduğunu düşünerek, onu bekleyerek **yaşamak**... (s.87-88)

Romanda Raif Efendi'yi çevresinde pek sevilmeyen ve değersiz görülen, yaptığı işleri küçümsenen bir insan olarak görüyoruz. Bununla beraber Raif Efendi de çevresinden kopmuş, hayatı iş ve ev arasında olan, iş yerinde çalışmak dışında hiçbir şekilde insanlarla iletişime geçmeyen, ailesi tarafından maddi çıkarlar açısından kullanılan ve ruhen de varlığı var ile yok arasında olan bir insandır. Bütün bunlardan anlıyoruz ki Raif Efendi fiziki olarak var olsa da aslında o ruh bakımından yaşamıyor. Sabahattin Ali de Raif Efendi'nin aslında yaşamamasına dikkat çekmek amacıyla kelimeyi olumlu biçimde “yaşamak” şeklinde kullanarak bu durumu sürekli olarak vurgulamıştır.

[7] “Babam **Yahudi**di.” dedi. “Annem Almandır. Fakat o da sarışın değil!” Merakla sordum : “Demek siz **Yahudisiniz**?” “Evet... Yoksa siz de mi **Yahudi** düşmanısınız?” “Ne münasebet... Bizde böyle şeyler yoktur. Fakat tahmin etmemiştim!” “Evet, **Yahudiyim**, Babam Praglıydı. Daha ben doğmadan Katolik olmuş!” (s.90).

Raif Efendi ile Maria Puder arasındaki olaylar Almanya'da geçmekte ve romanın yazılma tarihine bakacak olursak da 2. Dünya Savaşı zamanına denk gelmektedir. O dönemlerde bilindiği üzere Almanya'da büyük bir Yahudi düşmanlığı vardı. Bu açıdan Sabahattin Ali “**Yahudi**” kelimesini tekrarlayarak Yahudi düşmanı olmadığını Raif Efendi aracılığıyla söylemiş ve bu düşmanlığa dikkat çekmek amacıyla “**Yahudi**” kelimesini yineleme yoluyla kullanmıştır.

[8] Kadın berrak bir **kahkaha** attı: “Çok acayip bir çocuksunuz!” dedi. Bu **kahkahayı** da hatırladım. Sergide o resmin karşısında dalgın dalgın otururken yanıma gelip bu resimde ne bulduğumu soran, “Anneme benziyor!” dediğim zaman, “Sizde annenizin resmi yok mu?” diyerek **kahkahayla** gülen kadın buydu... (s.75).

Romanda Maria Puder her ne kadar yalnız bir insan olarak vurgulansa da aynı zaman da renkli bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan “**kahkaha**” kelimesi yinelenerek bu durum vurgulanmıştır.

[9] **Niçin** dâima biz kaçacağız ve siz kovalayacaksınız?.. **Niçin** daima biz teslim olacağız ve siz teslim alacaksınız? **Niçin** sizin yalvarışlarınızda bile bir tahakküm, bizim reddedişlerimizde bile bir

aciz bulunacak? Çocukluğumdan beri buna daima isyan ettim, bunu asla kabul edemedim. *Niçin* böyleyim, *niçin* diğer kadınların farkına bile varmadıkları bir nokta bana bu kadar ehemmiyetli görünüyor? (s.97).

Maria Puder kadın ve erkek arasında ilişkiyi sürekli olarak ele almaktadır. Toplumda erkeklerin kadınlardan daha üstün tutulduğunu ve erkeklerin kadınları bir araç olarak gördüğünden yakınmakta ve bütün bunlara karşı çıktığını, bunlara kendi açısından izin vermeyeceğini vurgular. Bu açıdan örnekte Maria Puder kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi “*niçin*” kelimesini yineleyerek sorgulamaktadır.

[10] Benim hayatta sizin kadar tecrübem yok. Pek az insanla tanıştım ve daima *kendimle* yaşadım. Görüyorum ki, başka yollardan gittiğimiz halde ikimiz de aynı neticeye varmışız: ikimiz de birer insan arıyoruz, *kendi* insanımızı... Eğer birbirimizde bunu bulursak harikulade bir şey olur... Asıl ehemmiyeti olan budur, öteki meseleler ikinci derecede kalır... Kadın, erkek münasebetlerine gelince, hiçbir zaman korktuğunuz cinsten bir insan olmadığıma emin olabilirsiniz. Gerçi başımdan geçmiş maceralarım yok, fakat *kendim* kadar hürmet etmediğim ve *kendim* kadar kuvvetli bulmadığım bir insanı sevebileceğimi aklıma bile getirmedim. Demin tezlil edilmekten bahsettiniz. Bir erkeğin buna müsaade edebilmesi bence *kendi* şahsiyetini inkâr etmesi, asıl *kendini* tezlil etmesi demektir (s.99).

Maria Puder gibi Raif Efendi'nin yalnızlığı romanda sürekli olarak vurgulanmıştır. Bir paragraftan aldığımız yukarıdaki örnekte yalnızlığın vurgulanmasıyla birlikte “*kendi*” kelimesi altı defa tekrarlanarak yine aynı şekilde yalnız insan veya yalnızlık temi vurgulanmıştır.

1.1.1.2. Sözcük Öbeği Tekrarı ile Yapılan Yineleme

Bu tür yineleme sözcük öbeği kullanılarak yapılan yinelemedir. Yine burada da Sabahattin Ali vurgulamak istediği düşünceleri, söylemleri tek bir sözcükle değil de sözcük öbeği şeklinde vererek kullanmıştır.

[1] Hayatımda hiç *bu kadar* mesut olduğumu, içimin *bu kadar* genişlediğini hatırlamıyordum. Bir insanın diğer bir insanı, hemen

hemen hiçbir şey yapmadan, **bu kadar** mesut etmesi nasıl mümkün oluyordu? (s.72).

Raif Efendi bahsedildiği gibi çevresinden kendisini soyutlamış ve adeta yaşamayan bir insan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak burada daha önce hiç şuan olduğu kadar mesut olmadığını anlatmak amacıyla “*bu kadar*” söz öbeği kurularak verilmiştir.

[2] **Raif Efendi**: “Biliyorum, biliyorum!” demek isteyen bir hareketle çabuk çabuk başını salladı ve onlara, çıkmaları için, tekrar işaret etti. İki kadın da yüzüme sorgucu gözlerle bakarak odayı terk ettiler. O zaman **Raif Efendi**, tamamen unutmuş olduğum, elimdeki paketi gösterdi: “Hepsini getirdin mi?” Evvela anlayamayarak yüzüne baktım. Bu kadar merasim bunu sormak için miydi? Hasta hâlâ yüzüme bakıyor ve gözleri, büyük bir merak içindeymiş gibi parlıyordu. İlk defa bu anda mahut siyah kaplı defteri hatırladım. Onu bir kere bile açıp bakmamış, içinde ne olduğunu merak etmemiştim. **Raif efendinin** bu neviden bir defteri olacağı aklıma bile gelmezdi. Paketi süratle açıp içindeki havlu vesaireyi kapının arkasındaki bir iskemlenin üzerine koydum. Sonra defteri elime alarak **Raif efendiye** gösterdim (s.43).

Romanın başkahramanlarından biri olan “*Raif Efendi*” yukarıdaki bölümde dört kez yinelenmiştir.

[3] **Bu akşam** herkes kendi kendinin numarası olmayı tercih ediyordu. Maria üstünü değiştirdince hemen çıktık, Anhalter istasyonu karşısında, “Avrupa” dedikleri büyük bir yere gittik. Burası küçük ve mahrem Atlantik'ten büsbütün başkaydı. Göz alabildiğine büyük salonlarda yüzlerce çift habire dans ediyordu. Masaların üzeri renk renk şişelerle dolmuştu. Başını önüne dayayıp daha şimdiden uyuyanlar, birbirinin kucağında oturanlar görülüyordu. Maria **bu akşam** garip denilecek kadar çok neşeliydi. Koluma vuruyor: “Böyle somurtup oturacağımı bilseydim **bu akşam** için kendime başka bir delikanlı seçerdim!” diyordu (s.111)

Zamanın vurgulanması bakımından “*bu akşam*” söz öbeği bazı yerlerde yinelenmiştir.

[4] *Kürk Mantolu Madonna*'yı bu halde görmektense, onun tarafından aptal, acemi yerine konmayı tercih ederdim (s.84).

“*Kürk Mantolu Madonna*'yı selamlarım!” diyerek Maria'nın başını ellerinin arasına aldı; evvela alnından, sonra yanaklarından öptü (s.102).

Onun, *Kürk Mantolu Madonna*'nın yüzü, muhayyilemde bile olsa, bana bütün sükûnumu kaybettirecek kadar kuvvetli ve tesirliydi (s.153).

Bu, yabankedisi kürkünün içinde, soluk yüzü, siyah gözleri ve uzunca burnu ile, sergide gördüğüm resmin ta kendisi, “*Kürk Mantolu Madonna*”ydı (s.63).

Burada da Maria Puder yani “*Kürk Mantolu Madonna*” romanın başkahramanlarından biri olarak yinelenmiştir.

[5] “Uzak değilmiş!.. Şu halde yarın *öğleden sonra* gelin beni buradan alın!” (s.85).

Ertesi gün, akşam treniyle gitti. *Öğleden sonra* hiç dışarı çıkmadık (s.139).

Bir gün *öğleden sonra* beraber dolaşmayı teklif etmiş, akşamüzeri eve dönerken ısrar ederek beni bir birahaneye sokmuştu (s.62).

Her gün aynı şekilde kalkıyor, aynı işlerle meşgul oluyor, öğleye kadar sabun fabrikasına gidiyor ve *öğleden sonra*, ona gazete veya kitap okuyarak, dışarıda gördüklerimden ve duyduklarımından bahsederek, akşamı buluyordum (s.134).

Yine zamanın vurgulanması açısından “*öğleden sonra*” söz öbeği roman boyunca bazı yerlerde yinelenmiştir.

[6] Bir şeyler mırıldanıyordu; eğildim, nefesini yüzümde hissediyordum: “*Hayır, hayır!*” diyordu. “İnsanlar bana hiçbir şey yapmadılar... (s.45).

“Sizi tekrar eve götürmek için bekleyeyim mi?” “**Hayır, hayır...** Asla... Yarın buluşuruz!” (s.104).

Şiddetle itiraz etti: “**Hayır, hayır**, hiç de öyle olmaz. Bakın, gördünüz mü? (s.96).

“Yoksa dün akşam ciddi değil miydiniz? Yahut bugün fikrinizi değiştirdiniz mi?” Şiddetle reddetti: “**Hayır! Hayır!..** Hep aynı fikirdeyim...” (s.91).

Herhangi bir kimsenin bana bir adıma kadar yaklaştığını görüp ümitlere düşsem, hemen kendimi topluyor: **Hayır, hayır**, o bana daha çok yaklaşmıştı... (s.147).

Verilen bütün örneklerde daha önce söylenmiş olan ifadenin aslında öyle olmadığını “*Hayır, Hayır*” söz öbeğiyle vurgulu bir biçimde belirtilmiştir. Bu söz öbeğine romanda çok sık rastlanılmakta ve yineleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

[7] Sıcak nefesi bu sefer bana, tahammül edilmez derecede ağır gelmeye başlamıştı... **Buna rağmen** mukavemet etmiyordum (s.64).

Ben onun için herhangi bir delikanlıdan, buraya eğlenmeye ve eğlence arkadaşı bulmaya gelmiş bir müşteriden başka ne olabilirdim ki? **Buna rağmen** başımı önüme eğmiştim (s.72).

Şu halde bütün sanatlar gibi resim de muhatapsız, yani asıl kastettiklerine hitap etmekten âciz... **Buna rağmen** dünyada ciddiye aldığım yegâne iş budur... (s.92-93).

Ruhlarımızın böyle en saklı köşelerini bile ortaya dökmekten ve üzerinde münakaşa etmekten çekinmiyorduk; **buna rağmen** hiç dokunmadığımız taraflar da vardı, çünkü bunların ne olduğunu biz de doğru dürüst bilmiyorduk; fakat bir his bana, asıl bu cihetlerin mühim olduğunu fısıldıyordu (s.108).

Kendimden geçmemek için gayret ediyor ve mütemadiyen kımıldıyordum. **Buna rağmen** ilk dalan gene ben oldum (s.133).

Burada da daha önce belirtilmiş olan ifadeye karşı olayın aslında öyle olmadığını farklı bir biçimde olduğunu söylenmektedir. Bu anlam “ *buna rağmen* ” söz öbeğiyle verilmiştir. Dolayısıyla yineleme burada da görülmektedir.

1.1.1.3. Cümlelerin Tekrarı ile Yapılan Yineleme

Bu tür yineleme bir yargı bildiren cümlelerin tekrarlanarak kullanılmasıyla oluşur. Cümlelerin bütün kelimeleri ve ekleri yapı olarak aynı olmak zorunda değildir. Cümleler içerisinde farklı kelimeler kullanılsa da aynı anlamı vermesi yeterlidir.

[1] *Şimdiye kadar tesadüf ettiğim insanlardan bir tanesi* benim üzerimde belki en büyük tesiri yapmıştır (s.1).

Maria Puder bana bir ruhum bulunduğunu öğretmişti ve ben de onun, *şimdiye kadar rastladığım insanlar arasında ilk defa olarak*, bir ruhu bulunduğunu tespit ediyordum (s.86-87).

Şimdiye kadar bana bu derece yakın olan bir insana tesadüf etmediğim için, bence bütün meselelerin üstünde onu muhafaza etmek arzusu vardı (s.108).

Bir ecnebi dil öğreneceğimi, bu dilde kitaplar okuyacağımı ve asıl, *şimdiye kadar sadece romanlarda rastladığım insanları* işte bu “Avrupa”da bulacağımı tahmin ediyordum (s.51).

Romanda yalnızlık, çevreden uzaklaşma, insanların soğukluğu, bencillik gibi modern insanın yüzleştiği kötü haller oldukça fazladır. Sabahattin Ali bütün bu hallerden etkilenmiş olmalı ki roman boyunca bir insanın ilk defa görülmesi gibi bir ifadeyi sürekli olarak kullanmıştır. Romanın giriş cümlesi olan “*şimdiye kadar tesadüf ettiğim insanlardan bir tanesi*” cümlesinde anlatıcı kişi şimdiye kadar gördüğü insanlardan hiçbirinin Raif Efendi kadar kendisini etkilemediğinden bahsetmiştir. Yine “*şimdiye kadar rastladığım insanlar arasında ilk defa olarak*” , “*şimdiye kadar bana bu derece yakın olan bir insana tesadüf etmediğim için*” ve “*şimdiye kadar sadece romanlarda rastladığım insanlar*” cümleleri de Raif Efendi’nin daha önce Maria Puder gibi bir insanı görmediğini belirtmektedir. Bütün bu cümleler roman genelinde aynı anlamı ifade etmekte ve yineleme yapmaktadır.

[2] “*Sizi anlamaya çalışacağım...*” dedim. Birkaç adım yürüdük. Yavaşça koluma girdi ve gayet basit şeylerden bahsedermiş gibi renksiz bir sesle konuşmaya başladı: “Demek *beni anlamaya çalışacaksın?* Fena fikir değil... Fakat bana öyle geliyor ki, boşuna emek!..” (s.81).

Bu örnekte Raif Efendi'nin Maria Puder'i anlamaya çalışacağından ve Maria Puder'in de bu durumu kinayeli bir şekilde karşılamasından bahsetmektedir. Burada “*sizi anlamaya çalışacağım*” ve “*beni anlamaya çalışacaksın*” cümleleri tek bir kişiye yani Maria Puder'e atıfta bulunduğu için aynı anlamı vermektedir.

[3] Frau Tiedemann tekrar yanıma gelmiş: “*Ne oldu sana? Söyle bakayım, ne oldu sana?*” diye soruyordu (s.64).

Örnekte Frau Tiedemann Raif Efendi'yi soluk soluğa görmektedir ve “*ne oldu sana?*” ifadesini iki kere kullanarak telaşlı bir şekilde soru sormaktadır. Sonuç olarak “*ne oldu sana?*” cümlesi iki defa kullanılarak yineleme yapılmıştır.

[4] Sonra birdenbire durarak tekrar yanıma sokuldu; şimdiye kadar konuştuklarına hiç benzemeyen, ciddi, hatta biraz da hüzünlü bir eda ile: “Sahiden *böyle bir anneniz olmasını ister miydiniz?*” dedi (s.61).

Biraz düşündü; gözlerinden bir bulut geçti; birdenbire ciddileşerek: “E, hâlâ *öyle bir anneniz olmasını istiyor musunuz?*” dedi (s.75).

Burada Raif Efendi, Maria Puder'in yapmış olduğu resmi görmekte ve Maria Puder'e resmi annesine benzettiğinden bahsetmektedir. Maria Puder de “*böyle bir anneniz olmasını ister miydiniz?*” ve “*öyle bir anneniz olmasını istiyor musunuz?*” cümlelerini kullanarak bu duruma karşılık Raif Efendi'ye soru sormaktadır. Bu iki cümleyle aynı anlam verilerek yineleme yapılmıştır.

[5] Bunu lehinize bir nokta olarak kaydedebilirsiniz... *Yarın gündüzün buluşalım...* Beraber dolaşırız (s.82).

“Bir daha beni Atlantik'te aramayacaktınız... Öyle konuşmuştuk!”
“Evet! *Yarın gündüzün buluşacağız!*” “Nerede?” (s.84).

Örnekte Maria Puder Raif Efendi'yle konuşurken yarın buluşacaklarından bahsediyor. Bu açıdan “*Yarın gündüzün buluşalım...*” ve “*yarın gündüzün*”

buluşacağız” cümleleri yapı bakımından farklılıklar gösterse de anlam bakımından birbirinden farksızdır. Dolayısıyla burada da yineleme vardır.

[6] Yüzümde, pek ahmakça olduğunu adamakıllı hissettiğim bir gülümseme ile hayran hayran ona bakıyor ve bu halimle kendisine daha çok cesaret veriyordum. “*Yarın sabah bana uğra*” diyordu. “Bakalım, bir şeyler düşünürüz” (s.15).

“Hanımefendiye hürmetler!” dedim. “Olur, olur, *sen yarın bana uğra!* Üzülme canım!” diyerek sırtımı okşadı (s.16).

Anlatıcı kişi Hamdi ile karşılaştığında Hamdi onun işsiz olduğunu öğrenmişti. Ardından Hamdi anlatıcı kişiyi evine davet edip bir çaresine bakarız demişti. Bu açıdan bu örnekte Hamdi anlatıcı kişiyi “*Yarın sabah bana uğra*” ve “*sen yarın bana uğra*” cümleleriyle evine davet etmektedir. Sonuç olarak bu cümleler yine anlam bakımından aynı olup yineleme yapılmıştır.

[7] Sesinde birdenbire peyda olan bir titreme zor zapt edilen bir heyecan vardı: “*Bana sakın darılmayın...*” diyordu. “Boş ümitlere kapılmamanız için sizinle apaçık konuşmak daha iyi olacak... Ama *bana darılmayın...*” (s.96).

Maria Puder, Raif Efendi’ye ümit vermek istemiyor. Bu açıdan “*bana sakın darılmayın*” ve “*bana darılmayın*” cümlelerini kullanıyor. Anlam bakımından bir fark olmayan bu cümlelerle yineleme yapıldığı görülmektedir.

[8] Gözlerimle onu takip ederek mırıldanıyordum: “Sana *teşekkür ederim... Teşekkür ederim!..*” (s.72).

Bana hakikaten yaşamak imkânını verdiği birkaç ay için sana *teşekkür ederim* (s.159).

“Ben de hastalığınızı merak ettim.” “*Teşekkür ederim...* Uzunca sürdü. Cesaret edip kalkamıyorum!” (...) Birdenbire doğrulup elimi tuttu: “Ziyaretinize *teşekkür ederim* oğlum!” dedi (s.27).

Örneklere görüldüğü gibi bir eylemin karşılığı olarak “*teşekkür ederim*” cümlesi roman boyunca kullanılmış ve yineleme yapılmıştır.

[9] “Evet, çok... Sizi sergiye ilk geldiğiniz günden beri hatırlıyorum. **Canınız sıkılmış gibi** dolaşırken birdenbire benim portremin önünde durdunuz...” (s.76).

Gece vakti, kar ve rüzgârda, تنها yollarda, göğsünü bağırını açarak saatlerce dolaşmak Raif efendiden beklenir şey değildi. “**Bir şeye mi canınız sıkıldı?**” dedim. (s.35).

Maria Puder düşünceli ve galiba biraz da mahzundu. Korka korka: “**Bir şeye mi canınız sıkıldı?**” dedim (s.94-95).

Ciddi söylüyorum, **canınız sıkıldıysa** sizi serbest bırakayım!” (s.102).

Romanın farklı bölümlerinden alınmış “**Canınız sıkılmış gibi**”, “**Bir şeye mi canınız sıkıldı**” ve “**canınız sıkıldıysa**” cümleleri genel olarak aynı anlamı vererek yineleme yapılmıştır.

[10] “Ah, Raif” dedi, “demek sen böyle de olabiliyorsun?.. Hakkın var... Fakat **ne yapayım?** Bilsen... Ah, bir bilsen...” (s.116).

Yalnız birkaç kere: “**Ne yapayım? Ne yapayım?**” dedim. “Ne mi yapacaksınız? (s.139).

Önündeki şaraptan birkaç yudum içti ve birdenbire bana dönüp gözlerimin içine bakarak: “**Ne yapayım? Ne yapayım?** Başka türlü olamıyorum iştel!” dedi (s.95).

Yine romanın farklı bölümlerinden alınmış bu örneklerde de “**ne yapayım**” cümlesi sürekli olarak yinelenmiştir.

Sonuç olarak bakıldığında yinelemeler Kürk Mantolu Madonna adlı romanın birçok bölümünde Sabahattin Ali tarafından kullanılmıştır. Romanda ilk olarak öncül konumda sözcük, sözcük öbeği ve cümle kullanılmıştır. Daha sonra bu öncül ifadeyi karşılayan başka bir ifade kullanılmış ve dolayısıyla öncül ifade yineleme yapılarak tekrarlanmıştır. Romandan alınan örnekler on adet ile sınırlandırılmış olmasına rağmen sözcük, sözcük öbeği ve cümle biçiminde olan yinelemeler romanın birçok bölümünde görülmektedir. Bu yinelemeler yapı olarak farklılık arz etseler de büyük ölçüde anlam bakımından öncül olarak kullanılan ifadeyi karşılamaktadırlar. İncelenen romanda

yinelemeler çoğunlukla bir düşünceye vurgu yapmak amacıyla ve yazarın okuyucuya vermek istediği düşünceyi okuyucunun zihnine yerleşmesi açısından kullanılmıştır. Verilen örneklerde yinelemelerin zamirlerle yapılmasının yanı sıra daha birçok sözcük türüyle yapılmış örnekleri de mevcuttur.

1.1.2. GÖNDERİM

Bu konu hakkında Doğan Günay'ın “*Bir metindeki bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka öğelere göre yorumlanabilecek art gönderimsel ve ön gönderimsel birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır*” (Günay, 2007: 76) olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda Leyla Subaşı Uzun'un da “*Metin varlıkları arasında gönderim ağları kurma, gerek konu sürekliliği sağlama, gerekse varlıkları konusal rolleri açısından birbirleriyle ilişkilendirmede araç rolü yüklenen metinsel bir eylemdir*” (Subaşı Uzun, 2006: 699) biçiminde açıklaması vardır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere bir metin içerisinde yazar tarafından öncül bir ifade verilmektedir. Bu öncül ifadenin öncesinde veya sonrasında anlam açısından öncül ifadeyi karşılayan bazı sözcükler kullanılır. İşte bu durum gönderim olarak açıklanmaktadır. Bir metindeki gönderimler çoğunlukla dil ekonomisi açısından yapılmaktadır. Bundan dolayı gönderimler yazara yazım zamanı açısından büyük kolaylıklar sağlamaktadırlar. Aşağıda gönderimi daha iyi anlamak için romandan örnekler verilecektir.

[1] Ben şirkete girdiğimden, yani aylardan beri, **Hamdi** hakkında birbirine zıt bir sürü hükümler verip duruyordum (s.22).

[2] **Onu** bazan mazur görmeye çalışıyor, çok kere de istihfaf ediyordum (s.22).

Romandan alınan bu bölümde ilk cümledeki **Hamdi** ismine bir gönderim yapılarak ikinci cümlede **O** üçüncü tekil şahıs zamiri kullanılmıştır. Yani üçüncü tekil şahıs zamiri olan **O** zamiri daha önce kullanılan **Hamdi** ismini anlam bakımından tam olarak karşılamıştır. Dolayısıyla da bu durum bir gönderim oluşturmaktadır.

[1] Yalnız, söylediğim gibi, Raif efendi **büyük kızından, Necla'dan** bir şeyler bekler gibiydi (s.32).

[2] Yüzünün hareketlerinde, ağızını, ellerini oynatmakta boyalı teyzesini taklit eden ve bütün manevi kuvvetini de eniştesinin ukalalığında alan **bu kızın**, bu kalın dış kabuklara rağmen içinde sahici insandan bir şeyler kaldığını zannettirecek alametler mevcuttu (s.32).

Buraya bakıldığında (1) numaralı cümledeki **büyük kız** ifadesinin aynı cümledeki **Necla** ismine gönderim yaptığını anlaşılır. (2) numaralı cümlede de **bu kız** ifadesiyle **Necla** ve **büyük kız** ifadesine gönderim yaptığı görülür. Yani örneklerden de anlaşılıyor ki gönderim öncül olarak söylenmiş bir ifadenin öncesi ve sonrasında kendisinin anlam bakımından başka bir ifadeyle karşılanmasıdır. Bu durum ilerleyen sayfalarda artgönderim ve öngönderim başlıkları altında detaylı bir şekilde incelenecektir.

Bir metin içerisinde gönderim türleri olarak içgönderim ve dışgönderim vardır. Aşağıda iç gönderim ve dışgönderim açıklanacaktır.

1.1.2.1. İçgönderim ve Dışgönderim

İçgönderim herhangi bir metinde bulunan artgönderim ve öngönderim terimleri ile ilişkili olan her şeyi kapsayan gönderimdir. Artgönderim ve öngönderim terimlerinin her ikisini de kapsayan içgönderimin karşıtı olarak bir de dışgönderim vardır. Yalnız bu dışgönderim metinle ilgili olmayan herhangi bir şeyi kapsamaktadır. Yani iç gönderimden tamamen farklıdır. İçgönderimde metnin konusuyla ilgili şeylerden bahsedilirken dışgönderimde metnin konusu dışında herhangi bir şeyden bahsedilir (Günay, 2017: 80).

Dışgönderime örnek:

[1] Bir gün, akşamüstü, istasyonla Sergievi arasındaki تنها yolda ağır ağır yürüyor, Ankara'nın harikulade sonbaharını doya doya içime çekerek ruhumda nikbin bir hava yaratmak istiyordum (s.12).

[2] Halkevinin camlarından aksederek beyaz mermer binayı kan rengi deliklere boğan güneş, akasya ağaçlarının ve çam fidanlarının üzerinde yükselen ve buğu mudur, toz mudur, ne olduğu belli olmayan duman, herhangi bir inşaattan dönen ve parça parça elbiselerinin içinde sessiz ve

biraz kambur yürüyen ameleler, üstünde yer yer otomobil lastiği izleri uzanan asfalt... (s.12-13).

Verilen her iki örnekte de anlatıcı tamamen romandaki konudan bağımsız bir şekilde dolaştığı yerlerdeki manzarayı betimlemektedir. Bu açıdan bakıldığında burada metnin konusu dışında bir şeyden bahsedildiği için dışgönderim yapıldığı görülmektedir.

Yukarıdaki örnekler dışgönderime verilen örneklerdir. Dışgönderim incelenen metinde çok sık rastlanan bir durum olmadığından dolayı üzerinde çok fazla durulmayacaktır. Metinde ilgili asıl önemli gönderim türü iç gönderimdir. İçgönderim türünün iki unsuru olan artgönderim ve öngönderim incelenen metinde daha önemli olan unsurlardır. Bu iki unsur arasından da artgönderim daha önemli olanıdır. Çoğunlukla her metinde olduğu gibi incelenen Kürk Mantolu Madonna adlı romanda da öngönderim kullanımından daha çok artgönderim kullanımına rastlanmıştır. Devam eden sayfalarda sırasıyla artgönderim ve öngönderim tanımlar ve romandan alınan örnekler ile açıklanacaktır.

1.1.2.2. Artgönderim

Son yıllarda dilbilim alanına yoğunluk verilmesiyle birlikte artgönderim, dilbilim çalışmalarının merkezinde yer almaya başlamıştır. Bundan dolayı artgönderim dilbilim çalışmaları içerisinde önemli bir konu haline gelmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır. Artgönderim terimi Yunancada “yeniden söz etmek, geriye taşımak” anlamlarına gelen anafora sözcüğünden gelmektedir. Bu terim Kamile İmer’in eserinde “Bir dil biriminin tümcede daha önce kullanılan bir birimle bağlantısını gösteren dilbilgisi ilişkisi” (İmer, 2011: 33) olarak, Doğan Günay’ın eserinde ise artgönderim ve öngönderim ikisi birlikte “*Bir metinde bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka öğelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel (fr. anaphorique) ve öngönderimsel (fr. cataphorique) birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır*” (Günay, 2017: 80) olarak tanımlanmıştır. Yunanca anlamlardan ve tanımlardan da anlaşılacağı üzere artgönderim daha önce kullanılan bir ifadenin daha sonraki cümlelerde o ifadeyi karşılayacak şekilde verilmesidir. Örneğin; “*Ahmet, sabah erken geldi. O işlerini çabuk bitirdi*” cümlesinde öncül olarak “*Ahmet*” adı kullanılmıştır.

Ardından gelen “o” teklik üçüncü kişi zamiri ile de artgönderim yapılmıştır. Yani burada “o” teklik üçüncü kişi zamiri “Ahmet” adının yerine kullanılmış, aynı kişiyi karşılamıştır ve yapı olarak farklı olsa da aynı anlamı vermiştir.

Bir metinde bazı kelime ve ifadelerin vurgu, ahenk, pekiştirme gibi çeşitli amaçlarla sürekli olarak aynı şekilde ifade edilmesi o metnin estetiğini bozacaktır (Balyemez, 2011: 30). Bundan dolayıdır ki bir metnin yazarı ilk önce “Ahmet” olarak kullandığı bir adı ileri bölümlerde “O” üçüncü teklik zamiri ile karşılayabilir. Sürekli olarak “Ahmet” ifadesinin kullanımı estetiği bozacağından dolayı bu gibi kullanımlar sık sık yapılmaktadır. Artgönderimler, öngönderimde olduğu gibi çoğunlukla zamir kullanımı ile yapılır.

Doğan Günay artgönderimi kullanımlarına göre;

- Zamir Kullanımı ile Artgönderim,
- Sözcüksel Artgönderim,
- Gösterilenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim,
- Gösterenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim,
- Göndergenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim,
- Çağrışımsal Artgönderim,
- Belirteç ile Yapılan Artgönderim,
- Ortak Göndergesi Olan Artgönderim,
- Çok Bağımlı Artgönderim,
- Önvarsayımsal Artgönderim

şeklinde on farklı tür olarak sınıflandırmıştır (Günay, 2017: 82). Kürk Mantolu Madonna adlı romanda bu türlerden Zamir Kullanımı İle Yapılan Artgönderim, Sıfat Kullanımı İle Yapılan Artgönderim, Sözcüksel Artgönderim, Gösterilenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim, Gösterenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim, Göndergenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim, Belirteçle Yapılan Artgönderim, Çok Bağımlı Artgönderim türleri incelenecektir.

1.1.2.2.1. Zamir Kullanımı ile Yapılan Artgönderim

Zamir kullanımı ile artgönderim yapılırken önce öncül bir ifade kullanılır. Daha sonra bu öncül ifadeyi karşılayan bir zamir kullanılır. Bu tür artgönderim çoğunlukla

kişi zamirleriyle yapılmaktadır. Bunun yanında işaret zamirleriyle de artgönderim yapılmaktadır. Aşağıda kişi zamirleri ve işaret zamirleri ile yapılan artgönderimlere yer verilecektir.

1.1.2.2.1.1. Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Kişi zamirleriyle (ben, sen, o, biz, siz, onlar, kendi vb.) yapılan artgönderim teklik ve çokluk olarak ikiye ayrılmaktadır. Kürk Mantolu Madonna adlı romanda hem teklik hem de çokluk biçiminde kişi zamirleri ile yapılan artgönderim kullanılmıştır. Bu artgönderim genellikle vurgu, pekiştirme, yalınlık, duruluk, iletişimde zaman kazanma gibi birçok amaçla yapıldığından dolayı romanda bolca karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda kişi zamirlerinin birinci, ikinci ve üçüncü şahısları hem teklik hem de çokluk biçiminde romandan alınan örneklerle verilecektir.

1.1.2.2.1.1.1. Teklik Birinci Kişi Zamiri İle Yapılan Artgönderim

Teklik birinci kişi zamiri Türkçede “ben”dir. Çoğunlukla roman kahramanları kendinden bahsederken bu zamir kullanılır. “Ben” zamiriyle artgönderim yapılan kişiler konuşmayı yapan kişilerdir. Bu zamir romanda anlatım akıcılığı sağlanmak amacıyla yalın halde kullanılmış veya hal eki almış haliyle sıkça görülür.

Aşağıda yalın halde kullanılmış ve teklik birinci iyelik eki, belirtme hali eki ve yönelme hali eki almış en fazla beş örnek verilecektir.

[1] Bir gün gene, sırf daktiloların *Raif Efendiye* ehemmiyet vermemeleri yüzünden geç kalmış olan bir tercüme için Hamdi, bizim odaya kadar gelmiş, oldukça sert bir sesle: “Daha ne kadar bekleyeceğiz? Size acele işim var, gideceğim, dedim. Hâlâ Macar şirketinden gelen mektubun tercümesini getirmediniz!” (...) “**Ben** bitirdim efendim! Hanımlar bir türlü yazamadılar. Kendilerine başka işler verilmiş!” dedi. (s.21).

[2] Odayı gözden geçirdiğimi hisseden *ev sahibi*: “**Ben** burada çocuklarla beraber yatarım... Odayı darmadağın ediyorlar... Zaten küçük ev, sığamıyoruz da...” dedi. “Kalabalık mısınız?” (s.26).

[3] Boyunlarına yedi liralık eşarp takan *kayınbiraderler* ise : “**Ben** bu yemeği sevmedim, bana yumurta pişir...” yahut: “**Ben** doymadım, bana sucuk kızartıver!” diye Mihriye ablalarını sofradan kaldırıp mutfağa yollamaktan hiç çekinmiyorlar (s.30).

[4] *Maria Puder'e* meseleyi anlattığım zaman bir müddet sustu. Yüzünde garip bir tebessüm vardı: “**Ben** dememiş miydim?” der gibi önüne bakıyordu. (s.139).

[5] *Maria*: “Haydi bakalım, sessiz bir yerde oturalım... Vakit daha erken!” dedi. (...) “Size minnettarım!” dedim. “**Ben** de size!” dedi ve ellerini çekti (s.101-102).

Verilen örneklerde teklik birinci kişi zamirinin yalın halde kullanılmasıyla artgönderim yapıldığı görülmektedir.

[1] *Maria* gözlerini sabit bir noktaya dikip uzun uzun daldıktan sonra: “**Benim** beklediğim aşk başka!” dedi (s.107).

[2] *Nurettin Bey*: “Bu ne biçim şey canım?” derken adeta: “**Benim** verdiğim yüzlerce lira nereye gidiyor Allah aşkına?” demek ister gibiydi. (s.30).

[3] “**Raif Efendi** sizsiniz, değil mi?” diye sormuştum. Karşımdaki bir müddet beni süzdü. Sonra hafif ve adeta korkak bir sesle: “Evet, **benim!** Siz de galiba bize gelen memursunuz” (s.18).

[4] O zaman *Maria* şahadetparmağını sallayarak gülüyor: “Hayır dostum, hayır!” diyordu. (...) Sonra düşünün, dünyada hepimizin hoşlandığımız birçok kimseler, mesela **benim** hakikaten sevdiğim birçok dostlarım vardır (s.107).

[5] *Raif Efendi* peki makamında başını salladı. (...) “Şurada, sağ cebimde bir anahtar olacak, onu al da, **benim** masanın üst gözünü aç.” (s.40).

Yukarıdaki örneklerde teklik birinci kişi zamiri, +(i)m teklik birinci iyelik eki olarak artgönderim olarak kullanılmıştır.

[1] “Daire arkadaşlarından...” diye takdim etti. “**Refikam.**” (...) “Gece vakti bacak kadar çocuğu bakkala nasıl yollarım? Bu soğukta, sonra kız... Hem git desem bile **beni** dinler mi?” (s.27).

[2] **Maria** annesinin çağrılmasına razı olmadı. Eli titreye titreye: “İyiyim, sen keyfine bak ve kışı orada geçir” diye mektuplar yazıyordu. “O gelirse bana yardımcı olmaz, çünkü kendisi yardıma muhtaç... Boşuna yere üzülür, **beni** de üzer!” diyordu. (s.130).

[3] **Maria** hiç beklemediğim bir cevap vermişti: “Şu halde niçin **beni** kıskanmadığınızı söylüyordunuz?” (s.107).

[4] **Hamdi** de bana aynı hislerle hitap eder gibiydi: “Yazı filan yazıyor musun?” dedi. (...) “Unutma... Erkenden gel, **beni** gör!” (s.15).

[5] **Raif Efendi** evvela hastaneye gitmeyi istiyor, “Orada hiç olmazsa kafamı dinlerim!” diyordu. (...) Yüzünde ümitsiz bir tebessümle: “**Beni** orada da rahat bırakmazlar ki!” diye mırıldandı (s.39).

Bu örneklere bakıldığında da teklik birinci kişi zamiri +i belirtme hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderim yapmıştır.

[1] “Evet efendim, ben de onlara söyledim!” **Hamdi** daha çok bağırdı: “**Bana** cevap vereceğinize size havale edilen işi yapın!” Ve kapıyı vurarak çıktı (s.21).

[2] **Hamdi** de bana aynı hislerle hitap eder gibiydi: “Yazı filan yazıyor musun?” dedi. (...) “Yarın sabah **bana** uğra” diyordu (s.15).

[3] **Hasta** başını şiddetle sallayarak sözümü kesti. Bir şeyler mırıldanıyordu; eğildim, nefesini yüzümde hissediyordum: “Hayır, hayır!” diyordu. “İnsanlar **bana** hiçbir şey yapmadılar...” (s.45).

[4] **Maria** bunu fark edince kaşlarını çattı, yüzü her zamankinden daha soluk, kireç gibi bir hal alarak: “Yok, Raif bunu istemem. Katiyen... En tahammül edemediğim şey merhamettir... **Bana** acıdığınızı hissettiğim anda allahaismarladık!..” (s.63).

[5] Bütün ısrarlarıma rağmen *Maria* annesinin çağrılmasına razı olmadı. (...) “O gelirse *bana* yardımını olmaz, çünkü kendisi yardıma muhtaç...” (s.130).

Burada da teklik birinci kişi zamiri olan ben +a yönelme hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur.

Sonuç olarak yukarıda verilen bütün örneklerde roman kahramanlarının kendisinden bahsedilirken “ben” teklik birinci kişi zamirinin kullanıldığı görülür. Bazı örneklerde “ben” teklik birinci kişi zamirinin yalın haliyle, bazılarında ise hal eki ve iyelik eki almış halleriyle kullanıldığı görülür. Verilen tüm örneklerde görüldüğü üzere yazar yukarıda bahsedilen pekiştirme, en az çaba, anlatımda akıcılık gibi çeşitli sebeplerden dolayı artgönderime başvurmuştur.

1.1.2.2.1.1.2. Teklik İkinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Teklik ikinci kişi zamiri Türkçede “sen”dir. Bu zamir çoğunlukla söz söylenen kişiye gönderimde bulunur. Anlatıcı genellikle karşısındaki kişi için bu zamiri kullanır. Daha önce söylenmiş öncül durumda olan ifadenin sürekli arka arkaya kullanımından kaçınmak amacıyla yazar tarafından “sen” ikinci teklik kişi zamiri kullanılmıştır. Bu zamir de romanda yalın halde kullanılmış veya hal eki almış haliyle sıkça görülür.

Aşağıda teklik ikinci kişi zamirinin yalın halde kullanılmış hali ve belirtme hali eki, yönelme hali eki, ayrılma hali eki almış en fazla beş örnek verilecektir.

[1] “Evet... Ben böyleyim işte...” diyordu. “*Raif... Sevgili Raif...* Ben böyleyim işte... Dememiş miydim?.. Bir günüm bir güne uymaz diye... Fakat kederlenmeye lüzum yok. *Sen* çok iyi bir çocuksun... Muhakkak ki *sen* iyi bir çocuksun!..” (s.114).

[2] “Ah *Raif*” dedi. “Ne var?” Biraz kendini topladı. Çabuk çabuk nefes alarak: “Hiç!” dedi, “Bugün yanımdan ayrılmanı istemiyorum... Neden biliyor musun? Dün akşam anlattığın şeylerin, *sen* gider gitmez, kafama hücum edeceklerini, beni bir dakika bile rahat bırakmayacaklarını zannediyorum...” (s.135).

[3] *Maria* başını çevirip beni görünce, hemen gülümsedi. Fakat yüzü birdenbire değişti ve telaşlı bir hal aldı. Hemşire odadan çıkıp bizi yalnız bırakır bırakmaz: “Ne oldun Raif?” diye sordu. Sesi hiç değişmemişti. Yalnız benzinin solukluğu sarımtırak bir hal almıştı. Yanına sokularak: “*Sen* ne oldun? Bak gördün mü?” dedim (s.129).

[4] “Ah, *Raif*” dedi, “demek *sen* böyle de olabiliyorsun?.. (s.116).

[5] *Maria Puder* son birkaç dakika zarfında biraz sükûnetini kaybetmiş benziyordu. (...) “Asıl *sen* gidiyorsun, ben daha buradayım!” dedim (s.140).

Yukarıdaki örneklerde teklik ikinci kişi zamiri yalın halde kullanılmış ve öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

[1] Buna rağmen müdürün ve bizim Hamdi'nin *Raif efendiye* karşı muamelelerinde: “Bak, *seni* şu mızımız, hastalıklı haline rağmen atmıyoruz!” (s.21)

[2] Ah *Maria*, niçin seninle bir pencere kenarında oturup konuşamıyoruz? (...) Her şeyi o zaman öğrenmiş olsaydım, belki zamanla alışır, *seni* başkalarında bulmaya gayret ederdim (s.159).

[3] “Hep çocuksun, *Raif!*” dedi. “Önüne geçmek mümkün olmayan işlerde telaş ve heyecan göstermek çocukluktur. Hem daha vaktimiz var, birçok şeyleri düşünür kararlaştırırız...” (...) “Bir an evvel giderim ve *seni*, yol hazırlıklarını tamamlamakta serbest bırakırım.” (s.139)

[4] Haydi artık *Raif*. Bu an gelince ben *seni* ararım; belki tekrar dost olur ve bu sefer daha akıllı davranırız (s.120).

[5] “Ah, *Raif*” dedi, “demek sen böyle de olabiliyorsun? [...] *Seni* hiç böyle görmemişim (s.116)

Verilen örneklerde teklik ikinci kişi zamiri –i belirtme hali ekini alarak artgönderim oluşturmuştur.

[1] *Raif*... Benim iyi kalpli dostum... Başka türlü olmayı senin kadar, hatta *senden* çok istediğime emin ol... (s.119)

[2] "Hep çocuksun, *Raif!*" dedi. "Önüne geçmek mümkün olmayan işlerde telaş ve heyecan göstermek çocukluktur. (...) Ne bileyim... *Senden* evvel Berlin'den ayrılmaya karar verdim işte... (s.139).

Her iki örnekte de teklik ikinci kişi zamiri –den ayrıl hali ekini alarak artgönderim oluşturmuştur.

[1] “*Maria*” dedim. “*Maria! Benim Kürk Mantolu Madonnam!* Birdenbire ne oldu? *Sana* ne yaptım?” (s.119)

Yukarıdaki örnekte teklik ikinci kişi zamiri –a yönelme hali ekini almış ve böylece artgönderim yapılmıştır.

Örneklerden görüldüğü üzere anlatıcı karşısındaki kişiden bahsederken “sen” ikinci teklik kişi zamirini kullanmaktadır. Bu kullanımlar hem yalın hem de hal eki veya kişi eki almış biçimde karşımıza çıkmaktadır. Yazar metin içerisinde öncül durumda olan bir ifade kullandığında çoğunlukla tekrar o ifadeyi kullanmaz. Bunun yerine ifadeyi karşılayacak bir zamire yer verir. İşte bu şekilde de sürekli olarak öncül durumdaki ifadeyi kullanmak yerine yazar “sen” ikinci teklik kişi zamirini kullanmıştır. Yine bu şekilde bir kullanımı tercih etmesinin çeşitli sebepleri vardır. Bu sebepler anlatıma akıcılık kazandırma, pekiştirme, vurgu, duruluk gibi yukarıda bahsedilen sebeplerdir.

1.1.2.2.1.1.3. Teklik Üçüncü Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Teklik üçüncü kişi zamiri Türkçede “o”dur. Romanda en sık rastlanılan zamirdir. Metin içerisinde önceden adı söylenen ve anlatıcının yanında olan veya olmayan diğer roman kişilerinin adları yinelenmek yerine zamirlerle artgönderim yapılmıştır. Bütün artgönderim türlerinde olduğu gibi burada da anlamı akıcı hale getirmek ve sıradanlaştırmamak amacıyla bu zamir kullanılmıştır. Bu zamiri romanda yalın haliyle kullanılmış veya hal eki almış şekliyle de görebiliriz.

Aşağıda teklik üçüncü kişi zamirinin yalın halde kullanılmış hali ve ilgi hali eki, yönelme hali eki, belirtme hali eki almış örneklerinden en fazla beş tane verilecektir.

[1] Ne zaman kendimle baş başa kalsam, **Raif Efendinin** saf yüzü, biraz dünyadan uzak, buna rağmen bir insana tesadüf ettikleri zaman tebessüm etmek isteyen bakışları gözlerimin önünde canlanıyor. Hâlbuki **o** hiç de fevkalade bir adam değildi (s.1).

[2] Avuç içi kadar kâğıdın üzerinde **Hamdi'yi** görüyordum. Beş on basit fakat fevkalade ustaca çizginin içerisinde bütün hüviyetiyle **o** vardı (s.22).

Yukarıdaki örneklerde teklik üçüncü kişi zamiri yalın halde kullanılarak artgönderim yapılmıştır.

[1] “Evet efendim, ben de onlara söyledim!” **Hamdi** daha çok bağırdı: “Bana cevap vereceğinize size havale edilen işi yapın!” Ve kapıyı vurarak çıktı. Raif Efendi de **onun** arkasından çıkarak daktilolara tekrar yalvarmaya gitti (s.21).

[2] **Maria Puder** bana bir ruhum bulunduğunu öğretmişti ve ben de **onun**, şimdiye kadar rastladığım insanlar arasında ilk defa olarak, bir ruhu bulunduğunu tespit ediyordum (s.86-87).

[3] **Maria Puder**, benim Kürk Mantolu Madonnam, dudaklarının kenarındaki ince kıvrıntı ve siyah gözlerinin derin bakışlarıyla karşımda duruyordu. Yüzünde hiç dargınlık, sitem yoktu. Belki biraz hayret, fakat daha ziyade, alaka ve şefkatle bana bakıyordu. Hâlbuki bende **onun** bakışlarını karşılayacak cesaret yoktu (s.157).

[4] **Raif efendinin** o karanlık ve soğuk gecenin içinde nasıl yürüdüğünü, yüzünün nasıl bir şekil aldığını tasavvur etmek istiyordum. Buraya neden geldiğimi şimdi anlamıştım: Onu ve **onun** kafasının içinden geçenleri burada daha iyi göreceğimi zannediyordum (s.37).

[5] Dün akşamdan beri ne **Hamdi**, ne de ben hakikatte değişmiş değildik; neysek gene oyduk; buna rağmen **onun** bana dair, benim ona dair öğrendiğimiz bazı şeyler, bazı küçük ve teferruata ait şeyler bizi ayrı istikametlere alıp götürmüşlerdi... (s.16).

Verilen beş örnekte de teklik üçüncü kişi zamiri +nun ilgi hali ekini almış ve artgönderim oluşturmuştur.

[1] Ertesi gün fabrikaya gitmedim. Saat iki buçuğa doğru Tiergarten'den geçerek **Maria Puder'in** oturduğu eve yaklaştım. Acaba erken mi, diye kendi kendime soruyordum. Sabaha kadar uykusuz kaldığımı, geceki işinin yoruculuğunu düşünerek **onu** rahatsız etmekten çekiniyordum (s.85).

[2] **Raif efendinin** ölümü bana o kadar tesir etmemişti. İçimde **onu** kaybetmiş gibi değil, asıl şimdi bulmuş gibi bir his vardı. (s.160).

[3] Nihayet rastgele bir kapıyı araladım ve içeride **Raif Efendiyi** gördüm. **Onu** evvelden tanıyıordum (s.17).

[4] **Raif Efendi**, ara sıra hastalanır ve daireye gelemezdi. Bunlar çok kere ehemmiyetsiz soğuk algınlıklarıydı. Fakat senelerce evvel geçirdiğini söylediği bir zatülcenp **onu** fazla ihtiyatlı yapmıştı (s.20).

[5] Ben şirkete girdiğimden, yani aylardan beri, **Hamdi** hakkında birbirine zıt bir sürü hükümler verip duruyordum. **Onu** bazan mazur görmeye çalışıyor, çok kere de istihfaf ediyordum (s.22).

Yine bu örneklerde de teklik üçüncü kişi zamiri –u belirtme hali ekini alarak artgönderim oluşturmaktadır.

[1] Beş sene evvel, Ferhunde hanımla evlenmek istediği sıralarda, **Raif** beyin peşini bırakmayan, **ona** hoş görünmek için türlü türlü roller yapan, nişandan sonra eve her gelişinde müstakbel bacanağına da gönül alacak bir şey getirmeyi unutmayan Nurettin bey bile, şimdi bu kadar manasız bir insanla aynı evde oturmaktan sıkılır gibiydi (s.31).

[2] **Mihriye Hanım** birkaç kere dışarı çıktığı halde bu zavallı eşyayı **ona** vermeye utanıyordum (s.41).

[3] **Hamdi** de bana aynı hislerle hitap eder gibiydi. (...) Yüzümde, pek ahmakça olduğunu adamakıllı hissettiğim bir gülümseme ile hayran hayran **ona** bakıyor ve bu halimle kendisine daha çok cesaret veriyordum (s.15).

[4] Dün akşamdan beri ne **Hamdi**, ne de ben hakikatte değişmiş değildik; neysek gene oyduk; buna rağmen onun bana dair, benim **ona** dair öğrendiğimiz bazı şeyler, bazı küçük ve teferruata ait şeyler bizi ayrı istikametlere alıp götürmüşlerdi... (s.16).

[5] Karşı kaldırıma geçtiğimiz sırada **Frau Tiedemann**'ın ayağı kenara takıldı; biraz tombulca olan kadın, düşmemek için bana tutunmak isterken, galiba boyu benden daha uzun olduğu için, boynuma sarılıverdi. (...) Bilmem sarhoşluğun tesiriyle midir nedir, ben de utangaçlığı filân unutmuş, **ona** sınıksıkı sarılmıştım (s.63).

Verilen bu örneklerde de teklik üçüncü kişi zamiri –a yönelme hali ekini alarak artgönderim teşkil etmektedir.

[1] Hamdi bana: “Bizim Almanca mütercimi **Raif Efendinin** odasına senin için bir masa koydurdum, kendisi sessiz sedasız, allahlık bir adamdır, kimseye zararı dokunmaz” demişti. Sonra herkese bay, bayan denildiği bu sıralarda **ondan** hâlâ efendi diye bahsediyordu (s.17-18).

[2] Bazan **büyük kızına** gözlerini diker, **ondan** bir şeyler, sıcak, tatlı bir şeyler bekler gibi dururdu (s.32).

[3] **Raif Efendi** bunları saklamak veya silmek için hiçbir harekette bulunmuyor, gözlerini kırpmadan bana bakıyordu. (...) **Ondan** ayrılmanın bana güç geleceğini biliyordum (s.45).

[4] **Bir kadın** herhangi bir şekilde hoşuma gidince ilk yaptığım iş **ondan** kaçmak olurdu (s.59).

[5] Annesi bana, kızının bir zamanlar bir **Türkle** ahbab olduğunu ve bütün gün **ondan** bahsettiğini söylemişti de, acaba siz miydiniz diye merak ettim (s.155).

Son olarak bu örneklerde teklik üçüncü kişi zamiri –dan ayrılma hali ekini alarak artgönderim oluşturmuştur.

Verilen bütün örneklerde de görüldüğü üzere öncül ifadeden sonra anlatıma akıcılık kazandırmak, iletişimde zaman kazanma gibi sebeplerden dolayı “o” üçüncü tekil kişi zamiri kullanılarak artgönderim yapılmıştır. Yine bahsedildiği gibi bu zamirde de hem yalın halde kullanılmış hem de hal eki almış örnekler mevcuttur.

1.1.2.2.1.1.4. Çokluk Birinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Çokluk birinci kişi zamiri Türkçe’de “biz”dir. Anlatıcıyla birlikte öncül olan ifadenin bir topluluğu veya grubu oluşturması durumunda kullanılmaktadır. Bu tür artgönderim romanda çok görülmemektedir. Bu zamiri romanda yalın haliyle kullanılmış veya hal eki almış şekliyle de görebiliriz.

Aşağıda çokluk birinci kişi zamirinin yalın halde kullanılmış hali ve birinci tekil kişi eki, yönelme hali eki, belirtme hali eki ve ayrılma hali eki almış örneklerinden en fazla beş tane verilecektir.

[1] Bilhassa tahammül edemediğim bir şey, **kadının** erkek karşısında her zaman pasif kalmaya mecbur oluşu... Neden? Niçin dâima **biz** kaçacağız ve siz kovalayacaksınız?.. Niçin daima **biz** teslim olacağız ve siz teslim alacaksınız? (s.97).

[2] Erkeklerin öyle bir bakışları, öyle bir gülüşleri, ellerini kaldırışları, hulasa **kadınlara** öyle bir muamele edişleri var ki... (...) Kendilerini daima bir avcı, **bizi** zavallı birer av olarak düşünmekten asla vazgeçmiyorlar. Bizim vazifemiz sadece tabi olmak, itaat etmek, istenilen şeyleri vermek... **Biz** isteyemeyiz, kendiliğimizden bir şey vermeyiz... (s.81-82).

[3] Ama **biz** (**Maria Puder ve Raif Efendi**) felsefeyi bırakalım da, canın isterse, yılbaşı gecesi beraber bir yere gidelim (s.110).

[4] Bütün bu karışık hisler, işığa çıkmaktan korkar gibi, ruhlarımızın en saklı köşelerinde durmaktaydı ve **biz (Raif Efendi ve Maria Puder)** hakikatte hep eskisi gibi birbirini arayan, isteyen, birbirinin huzurundan her zaman daha memnun ve zengin olarak dönen iki candan arkadaşlık (s.109).

[5] “Bırakalım, arkadaşlığımız da tabii yolunda yürüsün. **Biz (Raif Efendi ve Maria Puder)** ona suni istikametler vermeye, peşin kararlarla onu bağlamaya çalışmayalım!” (s.100).

Yukarıdaki örneklerde çokluk birinci kişi zamirinin yalın halde kullanıldığı görülmektedir. Cümle içerisinde öncül ifade görülmemesine rağmen bağlamdan çokluk birinci kişi zamirinin kimi karşıladığı rahat bir şekilde anlaşılmaktadır.

[1] “Evet, bir yerde otursak ne iyi olurdu, fakat **bizim (Frau Tiedemann ve Raif Efendi'nin kızı)** tren vakti geliyor, bir saatten az kalmış...” (s.151).

[2] Bizim Hamdi, Raif efendinin tercümelerinde küçük bir daktilo hatası bulsa, hemen zavallı adamı çağırıyor, bazan da **bizim (Raif Efendi ile anlatıcı kişi)** odaya kadar gelerek haşlıyordu (s.20).

[3] Dışarıda gürültüler oluyor. Herhalde **bizimkiler (Raif Efendi'nin ailesi)** döndüler (s.160).

[4] Bir gün gene, sırf daktiloların Raif efendiye ehemmiyet vermemeleri yüzünden geç kalmış olan bir tercüme için Hamdi, **bizim (Raif Efendi ve anlatıcı kişi)** odaya kadar gelmiş, oldukça sert bir sesle: "Daha ne kadar bekleyeceğiz?" (s.21).

[5] Uzun boylu, sarışın, ağzının hizasına kadar favorili bir genç uzaktan işaretler ederek **bizim (Raif Efendi ve Maria Puder)** masamıza geldi (s.102).

Örneklere çokluk birinci kişi zamiri olan “biz” zamirinin +(i)m birinci tekil iyelik eki almış hali görülmektedir. Burada da öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

Ancak öncül ifade önceki cümlelerde görülmesi de bağlamdan kimin kast edildiği anlaşılmalıdır.

[1] Dün akşamdan beri ne *Hamdi*, ne de *ben(anlatıcı)* hakikatte değişmiş değildik; neysek gene oyduk; buna rağmen onun bana dair, benim ona dair öğrendiğimiz bazı şeyler, bazı küçük ve teferruata ait şeyler *bizi* ayrı istikametlere alıp götürmüşlerdi... (s.16).

[2] Yüzünde o kendine mahsus hazin ve bıkkın ifade ile etrafının farkında değilmiş gibi yürüyordu. *Bizi (Frau Tiedemann ve Raif Efendi)* görünce bir saniye hayret etti ve bu anda bakışlarımız karşılaştı (s.63).

[3] Hemşire odadan çıkıp *bizi (Maria Puder ve Raif Efendi)* yalnız bırakır bırakmaz: “Ne oldun Raif?” diye sordu (s.129).

[4] Herhangi bir şekilde talepleri reddedildiği zaman düştükleri şaşkınlığı görmek, küstahça gururlarını anlamak için kâfidir. Kendilerini daima bir avcı, *bizi (Kadınlar)* zavallı birer av olarak düşünmekten asla vazgeçmiyorlar (s.82).

Yine bu örneklerde de çokluk birinci kişi zamiri +i belirtme hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur. Burada da öncül ifade önceki cümlelerde olmamasına rağmen bağlamdan zamirin kimi işaret ettiği rahat bir şekilde anlaşılmalıdır.

[1] Her ikimizi de, birbirimize karşı ne kadar açık olmak istersek isteyelim, *bize (Maria Puder ve Raif Efendi)* tabi olmayan birtakım gizli, müphem düşüncelerin ve arzuların idare ettiği muhakkaktı (s.108).

[2] Diğer ressamlar uzaktan *bize (Maria Puder ve Raif Efendi)* bakıyorlar ve muhakkak ki sırtıyorlardı (s.61).

[3] “Hayır, yanılmıyorum, siz sahiden Herr Raif sizsiniz! Aman, insan bu kadar değişir!” diye bağırıyor ve sokaktan geçenler *bize (Frau Tiedemann ve Raif Efendi)* bakıyordu (s.151).

[4] Bir kadının *bize(erkekler)* her şeyini verdiğini zannettiğimiz anda onun hakikatte *bize* hiçbir şey vermiş olmadığını görmek, *bize* en yakın olduğunu sandığımız sırada *bizden (erkekler)* bütün mesafelerin ötesindeymiş kadar uzak bulunduğunu kabule mecbur olmak acı bir şey (s.122).

Yukarıdaki örneklerde de çokluk birinci kişi zamiri “biz” hem +e yönelme hali ekini hem de +den ayrılma hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur. Yine burada da öncül ifade önceki cümlelerde olmamasına rağmen bağlamdan rahatlıkla zamirlerin kimi karşıladığı anlaşılmaktadır.

Verilen örneklerde görüldüğü üzere öncül bir ifade ile birlikte anlatıcı kişi bir topluluğu oluşturmakta ve bu şekilde de artgönderim meydana gelmektedir. 1, 2 ve 3 numaralı örneklerde artgönderim yapılan “biz” çokluk birinci kişi zamiri ile bu zamirin öncülleri bir paragrafta ardı ardına bulunurken diğer örneklerde artgönderimin sadece kendisi vardır. Yani 4, 5, 6, 7, 8, 9 ve 10 numaralı örneklerdeki “biz” çokluk birinci kişi zamirinin öncüllerini anlamdan çıkarabiliriz. Yine Bütün artgönderim türlerinde olduğu gibi bu tür artgönderimde de “biz” çokluk birinci kişi zamiri yalın hal ve hal eki almış biçimde kullanılmıştır.

1.1.2.2.1.1.5. Çokluk İkinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Çokluk ikinci kişi zamiri “siz”dir. Bu tür zamirler saygınlık göstermek dışında bir topluluğu karşılamada çok az kullanılmıştır. Anlatıcı kişi daha önce bahsetmiş olduğu bir topluluğu veya topluluktaki kişileri daha sonra o topluluğu veya topluluktaki kişileri karşılayacak biçimde “siz” çokluk ikinci kişi zamiri kullanarak artgönderim yapar. Bu zamiri romanda yalın haliyle veya hal eki almış şekliyle de görebiliriz.

Aşağıda çokluk ikinci kişi zamirinin yalın halde kullanılmış hali ve ilgi hali eki, yönelme hali eki, belirtme hali eki almış örneklerinden en fazla beş tane verilecektir.

[1] Sonra büyük bir gayret sarf ederek başını *karısına ve kızına* çevirdi, anlaşılmaz birkaç kelime mırıldandı, yüzünü buruşturarak birtakım işaretler yaptı. Necla sokuldu: “Bir şey mi istedin babacığım?” “Haydi, *siz* biraz çıkın!” Sesi pek hafif ve kesikti (s.42).

[2] “**Raif!**” “Raif mi?.. Bu kadarcık mı?” “Hatip zade Raif!” “A, imkânı yok... Ne aklımda tutabilirim, ne de söyleyebilirim! Sadece Raif desem olmaz mı?” “Daha memnun olurum!” “**Siz** de bana sadece Maria diyebilirsiniz...” (s.82-83).

[3] “**Raif Bey, siz** de beni anlayınız! (s.45).

[4] **Maria Puder**, iki kolunu başının hizasında yan yana getirerek, kapının hemen önündeki ağaçlardan birine dayanmış ve yüzünü oraya yapıştırmıştı. Sirtında ince bir yün elbiseden başka bir şey yoktu. Saçlarına ve ensesine ağır ağır kar taneleri düşüyordu. Sesimi duyunca başını çevirdi, gülümsedi: “Nerede kaldın!” dedi. “**Siz** nerede kaldınız? Ne yapıyorsunuz? Deli mi oldunuz!” diye bağırdım (s.113).

[5] “**Raif** desem olmaz mı?” “Daha memnun olurum!” “**Siz** de bana sadece Maria diyebilirsiniz...” (s.82).

Örneklerde görüldüğü gibi çokluk ikinci kişi zamiri yalın halde kullanılarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur.

[1] “**Raif Bey, siz** de beni anlayınız! **Sizin** sonunda bulunduğunuz yolun ben daha başlarındayım. İnsanları öğrenmek, bilhassa insanların size ne yaptıklarını bilmek istiyorum...” dedim (s.45).

[2] Niçin **sizin (erkekler)** yalvarışlarımızda bile bir tahakküm, bizim reddedişlerimizde bile bir aciz bulunacak? (s.97).

[3] “**Sizin (Raif Efendi)** yüzünüzden mi?.. Doğru... **Sizin** yüzünüzden... Fakat kabahat bende...” (s.104).

Yukarıdaki örneklerde +(i)n teklik ikinci iyelik eki çokluk ikinci kişi zamirine eklenerek öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır. (1) numaralı örnekte cümle içerisinde öncül ifade de bulunmasına rağmen (2) ve (3) numaralı örnekte öncül ifade cümle içerisinde yoktur. Ancak bağlamdan zamirlerin kimi karşıladığı rahatça anlaşılmaktadır.

[1] Bir gün **Frau Heppner**: “Başka bir yere taşındıysanız, haber verin de polise bildirelim. Sonra bizi mesul ederler!” dedi. Ben işi şakayla

geçıştirmek istedim: “*Sizi* bırakmama imkân var mı?” diyerek odama girdim (s.137).

[2] “Ah, *Frau van Tiedemann*, *sizi* Ankara'da görmek kimin aklına gelirdi?” dedim (s.151).

[3] Diğer ressam arkadaşlar da *sizi* (*Raif Efendi*) merak ediyorlardı... Onlar da ısrar ettiler... (s.77).

[4] Ben hep aynı yavaş ve korkak sesimle: “*Sizi* (*Maria Puder*) anlamaya çalışacağım...” dedim (s.81).

Yine burada da çokluk ikinci kişi zamirine +i belirtme hali getirilerek öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır. (1) ve (2) numaralı örnekte öncül ifade cümleler içerisinde yer alırken (3) ve (4) örnekte öncül ifade cümleler içerisinde yoktur. Ancak bağlamdan kimin kast edildiği anlaşılmaktadır.

[1] Bir gün gene, sırf daktiloların *Raif Efendiye* ehemmiyet vermemeleri yüzünden geç kalmış olan bir tercüme için Hamdi, bizim odaya kadar gelmiş, oldukça sert bir sesle: “Daha ne kadar bekleyeceğiz? *Size* acele işim var, gideceğim, dedim.” (s.21).

[2] Ağır ağır uzaklaştım. Beş on adım gitmemiştim ki, arkamdan onun sesini duydum. “*Raif!*” Olduğum yerde geri dönerek bekledim. “Gelin! Gelin!” dedi. Sesinde kakhahalarını zor zapt ediyormuş gibi bir eda vardı. Gayet nazik bir tavır takınarak: “*Size* sadece isminizle hitap etmek fırsatını bu kadar çabuk elde ettiğim için bahtiyarım!” diyordu (s.83).

[3] “Ne münasebet, *Raif bey!*” dedim. “Yazık değil mi? *Size* uzun zaman arkadaş olmuş bir defteri manasız yere yakmak doğru mu?” (s.44).

[4] “*Raif bey*, siz de beni anlayınız! Sizin sonunda bulunduğunuz yolun ben daha başlarındayım. İnsanları öğrenmek, bilhassa insanların *size* ne yaptıklarını bilmek istiyorum...” dedim (s.45).

[5] *Size (Raif Efendi)* o halimle görünmekten memnun olmayacağımı zannediyorum... (s.82).

Bu örneklerde de yönelme hali eki +e çokluk ikinci kişi zamirine eklenerek öncül ifadeye artgönderim oluşturmuştur. (5) numaralı örnekte yine cümle içerisinde zamiri karşılayan öncül ifade olmamasına rağmen bağlamdan kimin kast edildiği rahatlıkla anlaşılmaktadır.

[1] Gerçi biraz evvel bahsettiğim o manasız nahvet *sizde (Raif Efendi)* yok... (s.98).

[2] Derhal dün akşamki sözlerini öne sürdüm: “*Sizden (Maria Puder)* herhangi bir şey istemekten beni menetmişsiniz!” (s.91).

Yukarıdaki örneklerde yine çokluk ikinci kişi zamiri +de bulunma hali eki ve +den ayrılma hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur. Burada da öncül ifade yer almamasına karşın bağlamdan anlam rahatlıkla çıkmaktadır.

Yukarıda bahsedildiği gibi sadece yalın halde kullanılan zamir örneklerinde verilen (1) numaralı örneğin dışında diğer bütün örneklerde “siz” çokluk ikinci kişi zamiri saygınlık belirtmek amacıyla kullanılmıştır. Sadece yalın halde kullanılan zamir örneklerinde verilen örnekte bir topluluktaki kişileri ifade etmek amacıyla “siz” ikinci çokluk kişi zamirine başvurulmuştur. Bütün örneklerde görüldüğü üzere “siz” çokluk ikinci kişi zamiri yalın halde kullanıldığı gibi hal eki almış haliyle de kullanılmıştır.

1.1.2.2.1.1.6. Çokluk Üçüncü Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Çokluk üçüncü kişi zamiri Türkçe’de “onlar”dır. Anlatıcı kişinin diyalog içerisinde bulunmadığı fakat kendisinden söz edilen bir topluluğu karşılamada kullanılmaktadır. Bu zamiri romanda yalın haliyle veya hal eki almış şekliyle de görebiliriz.

Aşağıda çokluk üçüncü kişi zamirinin yalın halde kullanılmış hali ve ilgi hali eki, yönelme hali eki, belirtme hali eki almış örneklerinden en fazla beş tane verilecektir.

[1] “*Kayınbiraderleriniz* küçük mü?” diye sordum. Yüzüme baktı; cevap vermedi. (...) “İkisi de işe gidiyorlar. *Onlar* da bizim gibi memur.” (s.26).

[2] *Mihriye hanımla Necla'nın* halleri hakikaten insana endişe verecek gibiydi. (...) "Ben *onlar* için hiçbir şey değilim... (s.38).

[3] *En hoşuma giden ve birçok hususlarda bana yakın olan adamların* bile, küçük vesilelerle, bu kurt dişlerini gösterdiklerini; her ikimize aynı derecede zevk veren beraberliklerden sonra, özür dilemeye, himaye etmeye çalışan, fakat aynı zamanda herhangi bir şekilde muzaffer olduğunu zanneden ahmakça bakışlarla yanıma sokulduklarını gördüm. Hâlbuki acınacak halde olan, zavallılıkları meydana çıkan *onlardı* (s.98).

[4] Yavaş yavaş ben fabrikaya uğramaz oldum, *onlar (Fabrika çalışanları)* neredeydin demediler, babam mektuplarının arasını uzattı ve ben, Berlin şehrinde, ne yapacağımı, buraya niçin geldiğimi hiç aklıma getirmeden, yaşamaya devam ettim (s.53).

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere çokluk üçüncü kişi zamiri “onlar” yalın halde kullanılarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur. Son örnekte öncül ifade bölüm içerisinde olmamasına rağmen zamirin karşıladığını bağlamdan çıkarmak kolaydır.

[1] Farz et ki biz, biz değiliz. *Burayı dolduran bir sürü insandan* biriyiz. Zaten *onların* da bakalım hepsi göründükleri gibi mi? (s.112).

[2] *Şu ağaçlar, onların* dallarını ve eteklerini örten karlar, şu ahşap bina, şu gramofon, şu göl ve üzerindeki buz tabakası ve nihayet bu çeşit çeşit insanlar hayatın kendilerine verdiği bir işi yapmakla meşguldüler (s.124).

Bu örneklerde de çokluk üçüncü kişi zamiri ilgi hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur.

[1] *Üstleri başları daima bakımsız, yüzleri ve elleri daima kirli ve benizleri daima soluk olan çocuklar*ma, anlayamadığı melun bir düşmanın musallat ettiği iki ceza gibi kızıyor, süslenip sokağa çıkacağı sırada kirli elleriyle üstüne dokunmamaları için *onları* yanından nasıl uzaklaştıracağını bilemiyordu (s.29).

[2] *Çocuklarım* oldu... *Onları* sevdim, fakat hayatta kaybetmiş olduğum şeyi bana asla veremeyeceklerini bile bile (s.151).

Burada da çokluk üçüncü kişi zamiri +ı belirtme hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur.

[1] *İnsanları* sevmeme ve *onlara* tekrar yaklaşmama da imkân yoktu (s.153).

[2] “Bir *bakıcıya* gitsek bari... *Onlara* her şey malum!” diyordu (s.143).

[3] “Ben bitirdim efendim! *Hanımlar* bir türlü yazamadılar. Kendilerine başka işler verilmiş!” dedi. “Ben size bu işin hepsinden acele olduğunu söylemedim mi?” “Evet efendim, ben de *onlara* söyledim!” (s.21).

[4] *Çocukluğumda kurduğum hayallere* benzeyen, fakat *onlara* nazaran daha delice, daha saçma ve daha kanlı şeyler tasavvur ediyordum (s.125).

Örneklere yönelme hali ekin olan +a eki çokluk üçüncü kişi zamirine eklenerek öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

[1] Hiçbir zaman *erkeklerin* önünde kızarmadım ve *onlardan* bir iltifat beklemedim (s.97).

Yine son olarak bu örnekte de çokluk üçüncü kişi zamiri +dan ayrılma hali ekini almış ve böylece öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

Örneklere verildiği gibi öncül anlam bakımından bir topluluğu oluşturmaktadır. Ardından gelen “onlar” çokluk üçüncü kişi zamiri verilen bu öncülün anlamını karşılamakta ve bu şekilde de artgönderim yapılmaktadır. Yine bu tür artgönderimde de zamir yalın haliyle ve hal eki almış haliyle kullanılabilir.

1.1.2.2.1.1.7. Dönüşlülük Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Dönüşlülük zamiri Türkçe’de “kendi” kelimesiyle yapılır. Dönüşlülük zamirleri daha çok pekiştirme amaçlı kullanıldıklarından dolayı şahıs zamirlerinden daha güçlü anlam ifade etmektedir. Bunun yanında dönüşlülük zamirleri özneye gönderim yapmak amacıyla da kullanılmaktadır. Romanda sık olarak kullanımına rastlanılan dönüşlülük zamirinin hem yalın hem de hal eki almış haliyle kullanımları mevcuttur.

[1] Hatta *pek alelade, hiçbir hususiyeti olmayan, her gün etrafımızda yüzlercesini görüp de bakmadan geçtiğimiz insanlardan* biriydi. (...) Fakat bunu düşünürken yalnız o adamların dışlarına bakarız; onların da birer kafaları, bunun içinde, isteseler de istemeseler de işlemeye mahkûm birer dimağları bulunduğunu, bunun neticesi olarak *kendilerine* göre bir iç âlemleri olacağını hiç aklımıza getirmeyiz (s.1).

[2] *Hamdi* de bana aynı hislerle hitap eder gibiydi: “Yazı filan yazıyor musun?” dedi. “Ara sıra... Şiir, hikâye!” “Bir faydası oluyor mu bari?” Gene güldüm. O “Bırak böyle şeyleri canım!” diyerek pratik hayatın muvaffakiyetlerinden, edebiyat gibi boş şeylerin mektep sıralarından sonra ancak zararlı olabileceğinden bahsetti. *Kendisine* cevap verilebileceğini, münakaşa edilebileceğini asla aklına getirmeden, küçük bir çocuğa nasihat verir gibi konuşuyor ve bu cesareti hayattaki muvaffakiyetinden aldığı tavırlarıyla göstermekten de hiç çekinmiyordu (s.15).

[3] *Maria* pek zayıf ve halsizdi, Berlin'de ağır bir hastalık geçirdiğini söylüyordu. Bir müddet sonra, tekrar Berlin'e döndüler. *Kız* oldukça *kendini* toplamıştı (s.155).

[4] Bu sırada yandaki odadan *Raif efendinin* sesi işitildi. Kadın çabucak oraya koştu. Ben hayret içinde kaldım. Sıhhatine bu kadar dikkat eden, yün fanilalar, atkılar içinde *kendini* nasıl muhafaza edeceğini bilmeyen bu adamın herhangi bir ihtiyatsızlıkta bulunacağına ihtimal verilebilir miydi? (s.34).

[5] Hele bu münakaşalar... **Herkesin** Almanya'yı kurtarmak için **kendine** göre bir fikri vardı (s.52).

[6] Öyle ya, **ressam kendi** resmini yapmış olduğuna göre, bu harikulade kadın aramızda dolaşmakta, siyah ve derin gözlerini toprağa veya karşısındakine çevirmekte, alt dudağı biraz büyükçe olan ağzını açarak konuşmakta, hulasa yaşamaktaydı (s.58).

[7] Doktorlar müdahale ederek çocuğu almışlar ve yaşatmışlar; buna rağmen **Maria**'ya nöbetler gelmekte devam etmiş ve bir hafta sonra, koma halinde ölmüş. Hiçbir şey söyleyememiş. Öleceğini asla tahmin etmiyormuş. **Kendini** bildiği en son dakikalarda bile annesine: “Öğrendiğin zaman hayret edeceksin; fakat sonra sen de memnun olacaksın!” gibi anlaşılmaz şeyler söyler, bir türlü adamın ismini vermezmiş (s.156).

[8] **Raif Efendi** hakikaten basit ve içerisi bomboş bir adam değil miydi? Hayatta hiçbir gayesi, hiçbir ihtirası olmadığı, insanlara, **kendisine** en yakın olanlara karşı bile, bir alaka duymadığı muhakkaktı... (s.36).

[9] **Maria Puder**, hastanede yirmi beş gün kaldı. Belki daha fazla tutacaklardı, fakat o, doktorlara burada sıkıldığını, evde de **kendisine** iyi bakacağını söyledi (s.129).

[10] İktisat Vekâleti'nin en küçük iki memuru olan **Vedat'la Cihat'ın** daire arkadaşlarını, **Raif efendinin büyük kızı Necla**'nın da mektep arkadaşlarını çekiştirmekten, **kendilerinde** de aynen mevcut olan birtakım giyiniş ve hareket garabetlerini yalnız başkalarında görüp alaya alarak fıkır fıkır gülmekten başka işleri yoktu (s.28).

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü üzere daha önce söylenmiş olan özneyi tekrar etmek yerine pekiştirme, anlatımı güçlendirmek veya özneyi göstermek amacıyla “kendi” dönüşlülük zamirinin kullanıldığı görülmektedir. Bu zamir yine yalın halde veya hal eki almış biçimleriyle de kullanılmaktadır.

1.1.2.2.1.2 İşaret Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

İşaret zamirleri varlıkları işaret ederek gösteren zamirlerdir. Türkçede işaret zamirleri üçü tekil (bu, şu, o) üçü de çoğul (bunlar, şunlar, onlar) olmak üzere altı tanedir. İşaret zamirleri artgönderim olarak kullanılırken yalın halde veya hal eki almış haliyle görülmektedir.

1.1.2.2.1.2.1 “Bu/Bunlar” İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Romanda “bu” ve “bunlar” işaret zamirleri artgönderim olarak sık sık kullanılmaktadır. Canlı ve cansız, somut veya soyut herhangi bir şeyi karşılamının yanı sıra romandan alınan örneklerde de görüldüğü gibi bir olay veya bir cümleyi karşılamada da art gönderim olarak kullanılmıştır. “bu” ve “bunlar” işaret zamirleri romanda yalın halleriyle ve hal eki almış halleriyle de görülmektedir.

[1] O da *gözlerini* bana çevirmişti ve *bunlarda* hiçbir izah, hiçbir hayret yoktu. (s.36).

[2] *Kalabalığın içinde dönmeye* başladık. *Bu*, dans etmek falan değildi; dört tarafımızdan sıkıştıran vücutların keyfine tabi olarak oradan oraya sürüklenmekten ibaretti (s.112).

[3] Hastanın yanından çıkıp holden geçerken ortadaki büyük masanın etrafına dizilmiş gördüğüm *iki delikanlı ile on beş on altı yaşlarında bir genç kız*, birbirlerine sokularak, benim arkamı dönmemi beklemeden fısıldaşıp gülmeye başlamışlardı. Gülünecek bir tarafım olmadığını biliyordum. Fakat *bunlar* da, o yaşlardaki her kof insan gibi, ilk rastladığının suratına gülmeyi bir nevi üstünlük alameti sayanlardandı (s.28).

[4] Raif efendinin baldızı Ferhunde Hanım, *üç ve dört yaşlarındaki iki çocuğu* ile uğraşmaktan ve *bunları* ablasına bırakmak fırsatını bulur bulmaz, sırtına bir ipekli elbise geçirip alelacele boyanarak gezmeye gitmekten başka bir şey düşünenecek halde değildi (s.28).

[5] *Ressamın sergide yalnız tek bir eseri, kendi portresi bulunduğu* anlaşılıyordu. *Bundan* biraz da memnun oldum (s.56).

[6] *Onun yaşadığı yerde yaşamak, onun gibi yaşamak demek* değildi... *Bunu* zannetmek için pek saf ve ancak benim kadar gafil olmak lazımdı (s.37).

[7] Çam ağaçlarıyla kaplı dağlarında, insan ayağı basmamış zannedilen yerlerde *mermer köprülere, işlemeli sütunlara* rastlardım. *Bunlar* benim çocukluğumun arkadaşları, hayallerimin mevzuuydu (s.100).

[8] *Pasaportlar, sefarethaneler, ikamet tezkereleri...* *Bunların* insan hayatları için ne derece lüzumlu olduğunu anlamaya imkân yoktu, ama muhakkak ki benim hayatıma istikamet verecek kadar mühimdiler (s.138-139).

[9] Bana düşen malların ne olduğunu eniştelерimden bir türlü doğru dürüst öğrenemedim. *İki sabunhanenin* hiç lafi geçmiyordu; *bunların* bir müddet evvel babam tarafından, hem de eniştelерimden birine satmış olduğu anlaşıldı (s.142-143).

[10] “Bu kız mı?” dedim ve başımla vagonun penceresini gösterdim. *“Evet... Şirin değil mi? O kadar iyi huylu ve sessizdir ki!.. Kim bilir büyükannesinin ne kadar göreceği gelmiştir!”* Kadın *bunları* söylerken, hep yüzüme bakıyordu (s.156).

Örneklerden de görüldüğü gibi “bu” ve “bunlar” işaret zamirleri öncül durumda olan bir olay, canlı veya cansız, somut veya soyut ve bir cümleyi karşılamada artgönderim olarak kullanılmıştır. Böyle yaparak bir cümleyi veya bir kelimeyi karşılayan “bu” veya “bunlar” işaret zamirleri sayesinde öncül durumda olan ifade tekrar kullanılmamıştır. Bu şekilde de anlatımda akıcılık sağlanmıştır. Her iki zamir de roman içerisinde hem yalın hem de hal eki almış halleriyle kullanılmıştır.

1.1.2.2.1.2.2 “Şu/Şunlar” İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Romanda “bu” işaret zamiri çok kullanılmasına karşın “şu” işaret zamiri bir kez “şuraya” şeklinde kullanılmıştır. Ancak “şunlar” işaret zamiri ise hiç kullanılmamıştır.

[1] “Okuma!” dedi ve başıyla *odanın karşı tarafını* işaret ederek mırıldandı: “Onu *şuraya* at!..” (s.43)

Verilen örnekte “şu” işaret zamirinin ek alarak artgönderim olarak kullanıldığı görülmektedir.

1.1.2.2.1.2.3 “O/Onlar” İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Romanda “O” ve “Onlar” işaret zamirleri artgönderim olarak sık sık kullanılmıştır. Bu tür işaret zamiri kullanımı hem tekil hem de çoğul şekilde karşımıza çıkmaktadır. Artgönderim olarak kullanılan bu zamirler hem yalın hem de hal eki almış haliyle görülmektedirler.

[1] Sonra *bu garip ağaçlar* bana daima hasretini çektiğim uzak memleketleri hatırlatır... *Onların* alıştıkları yerlerden sökülerek buraya getirildiğini ve böyle suni tedbirler, ihtimamlarla yaşatılmaya çalışıldığını gördükçe biraz da hallerine acırım (s.91).

[2] Raif Efendi evvela *hastaneye* gitmeyi istiyor, “*Orada* hiç olmazsa kafamı dinlerim!” diyordu (s.39).

[3] *Bir sigara iskemlesinin altına dizilmiş bulunan birkaç albüm*, misafirler tarafından bir hayli hırpalanmışa benziyordu. Ne yapacağımı bilmediğim için *onlardan* birini aldım, daha açmadan Hamdi kapıda görüldü (s.14).

[4] *Hastanın* yüzüne baktım. *O* da gözlerini bana çevirmişti ve bunlarda hiçbir izah, hiçbir hayret yoktu (s.36).

[5] Resmi masanın üzerine bıraktım. Gözlerimi kapayarak *sergideki tabloyu* düşündüm. *Orada* tasvir edilen insanın hakikatte de mevcut olduğu ancak bu anda aklıma geldi (s.58).

[6] Tabii... Siz sahiden *başka erkeklere* benzemiyorsunuz... *Onların* ilk işi evvela bu cihetleri sağlama bağlamaktır. Siz başınızı alıp gidiyorsunuz... (s.84).

[7] Ben ise bütün ömrüm boyunca *insanlardan* uzak kaldığım ve *onlar* tarafından pek rahatsız edilmediğim için kimseye kızdığım yoktu (s.94).

[8] “Ne dolaşıyorsun buralarda?..” diye bağırdı: “Haydi, kahve ocağına var, bir şerbet iç de *mahalle*ye dön, *orada* oyna!” (s.142).

[9] “İçinizde mevcut olan sevgi, alaka, sarih olarak bilinmeyen bazı vesilelerle, zamanı tayin edilemeyecek olan bir anda, birdenbire birikir, tekâsüf eder; nasıl tatlı tatlı ısıtan güneş ışığı bir adeseden geçtikten sonra bir noktada toplanıyor ve yakmaya başlıyorsa, kuvvetini fevkalade artıran *bu sevgi* de sizi sarar ve tutuşturur. *Onu* dışarıdan birdenbire gelen bir şey zannetmek doğru değildir. *O*, içimizde zaten mevcut olan hislerin bizi şaşırtacak kadar şiddetlenivermesinden ibarettir.” (s.108).

[10] Bu sırada gözüm, gazinonun dönen kapısının buğulu camları arasından *dışarıya* ilişti. *Orada* beyaz bir şey duruyor gibiydi (s.113).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere “o” ve “onlar” işaret zamirleri hem tekil hem de çoğul biçimde artgönderim olarak öncül durumdaki ifadeyi karşılamıştır. Yine artgönderim olarak kullanılan bu zamirler hem yalın hem de hal eki almış halleriyle romanda görülür.

1.1.2.2.2. Sıfat Kullanımı ile Yapılan Artgönderim

Bu artgönderim türünde sıfat ile birlikte mutlaka bir ismin de kullanılması gereklidir. Sıfat kullanımı ile yapılan artgönderim, zamir kullanımı ile yapılan artgönderim kadar kullanılmamaktadır. Romanda sadece işaret sıfatı kullanılmasıyla öncül ifadeye artgönderimde bulunulmuştur.

1.1.2.2.2.1. İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim

İşaret sıfatları varlıkları gösterme yoluyla belirten sıfatlardır. İşaret sıfatları da bütün artgönderim türlerinde olduğu gibi öncül durumda olan ifadenin ardından gelip o ifadenin anlamını karşılayacak bir biçimde kullanılmıştır. İşaret sıfatları işaret zamirleri gibi tek başına kullanılmazlar. İşaret sıfatları yanına mutlaka bir isim almak zorundadır. Yanına aldığı ismi işaret ederek daha önce öncül olarak kullanılan ifadeye artgönderim olarak kullanılmaktadır.

1.1.2.2.1.1. “Bu” İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim

Romanda “bu” işaret sıfatı ile yapılan artgönderimlere sık sık rastlanmaktadır. Örneklerde “bu” işaret sıfatıyla birlikte bir isim kullanılarak öncül durumda olan ifadeye artgönderimde bulunulur.

[1] “Beni evime kadar götürmek istemez misiniz?” *Derhal yerimden fırladım. Bu hareketim* onu güldürdü (s.79).

[2] *Kenarlardaki ağaçlardan tek tük düşen yapraklar havada kıvrıntılar yaparak aşağıya süzülüyorlardı. Bu karanlık ve sıkıntılı manzara* ne kadar güzeldi! (s.87).

[3] “Aynı pansiyonda oturuyoruz. Dün akşam bir tesadüf sayesinde yakamı kurtardım. Bizim pansiyonda dayızadenizle yakından alakadar olan bir Herr Döppke var, onunla karşılaştık.” *“Evlenseler bari.” Bu cümle* ile bahsi kapatmak istediğini anladım (s.78).

[4] *Gerçi bazı akşamlar daireden beraber çıkararak evine kadar yürür, hatta bazan içeri de birlikte girerek, kırmızı mobilyalı misafir odasında birer kahve içerdik.* Fakat *bu esnada* ya hiç konuşmaz yahut da havadan sudan, Ankara'nın pahalılığından, İsmetpaşa mahallesindeki kaldırımların bozukluğundan bahsederdik (s.27).

[5] “*Sizde genç kızlara mahsus bir hal var...*” Annemden ve babamdan çok dinlediğim *bu lafı* böyle ilk defa konuştuğum bir insandan duymak beni şaşırttı ve üzdü... (s.78).

[6] *Ta birbirimizi tekrar görmek ihtiyacını şiddetle duyuncaya kadar...* Haydi artık Raif. *Bu an* gelince ben seni ararım (s.120).

[7] Artık Maria Puder, *yaşamak için kendisine kayıtsız ve şartsız muhtaç olduğum bir insandı.* *Bu his* ilk anlarda bana da garip geliyordu (s.86).

[8] *Dört gün sonra, Polonya ve Romanya üzerinden Türkiye'ye döndüm. Bu yolculuğun,* hatta bunu takip eden birçok senelerin yazılacak bir hususiyetleri yok... (s.141).

[9] *Birdenbire gözlerini kaldırdı ve merakla yüzüme bakmaya başladı. Bu anda* neler duyduğumu ona söyleyecek bir kelime bulamadığım için göğsümün daralır gibi olduğunu, boğazımın kurduğunu hissettim (s.104).

[10] *“Asıl sen gidiyorsun, ben daha buradayım!”* dedim. *Bu sözümü* fark etmemiş göründü. Kolumdan tuttu. “Raif... Şimdi ben gidiyorum!” dedi. “Evet... Biliyorum!” (s.140).

Yukarıda bahsedildiği gibi örneklerde “bu” işaret sıfatı, işaret zamirleri gibi tek başına kullanılmayıp yanına isim almıştır. Böylece de işaret sıfatı yoluyla öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

1.1.2.2.2.1.2. “Şu” İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim

Roman genelinde “şu” işaret zamiri sadece bir kez kullanılırken “şu” kelimesinin yanına gelen bir isimle birlikte oluşan işaret sıfatı artgönderim olarak birçok kez kullanılmıştır. Romanda bu tür işaret sıfatıyla yapılan artgönderimler sadece “şu halde” biçiminde görülür.

[1] Bunların hepsi mevcudiyetlerinden memnun görünüyorlardı. *Her şey, her şeyi olduğu gibi kabul etmekteydi. Şu halde* bana da yapacak başka bir şey kalmıyordu (s.13).

[2] Raif Efendi hakikaten basit ve içerisi bomboş bir adam değil miydi? *Hayatta hiçbir gayesi, hiçbir ihtirası olmadığı, insanlara, kendisine en yakın olanlara karşı bile, bir alaka duymadığı muhakkaktı... Şu halde* ne istiyordu? (s.36).

[3] *Ara sıra, mutlak sessizliğimden ayrılarak, Herr Döppke ile yanındaki işsiz zabıtlere, Almanya'nın nasıl kurtulacağına dair, Anadolu harekâtı hakkında bildiklerime dayanarak, tavsiyelerde bulunuyordum... Şu halde* ortada sıkılacak bir şey yoktu (s.66).

[4] “Siz nerede oturuyorsunuz?” “Lützow caddesinde!” “*Uzak değilmiş!.. Şu halde* yarın öğleden sonra gelin beni buradan alın!” (s.84).

[5] “*Evet, Yahudiyim, Babam Praglydı. Daha ben doğmadan Katolik olmuş!*” “*Şu halde* din itibariyle Hıristiyanınız!” (s.90).

[6] Üç beş zeytinlik, birkaç sabunhane, kendilerini tanımayı asla merak etmediğim birkaç akraba... *Hâlbuki buraya bütün hayatımla, bütün yaşayan taraflarımla merbuttum. Şu halde* neden burada kalamıyordum? (s.138).

[7] Fakat bu da boş... *Kendilerini istihfaf ettiğim insanların bunu anlamasına imkân yok, anlayabilecek olanlar ise, zaten istihfafa layık olmayanlar. Şu halde* bütün sanatlar gibi resim de muhatapsız, yani asıl kastettiklerine hitap etmekten âciz... (s.92).

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi “şu” işaret sıfatı sadece “şu halde” biçiminde kullanılarak öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

1.1.2.2.1.3. “O” İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim

Romanda “bu” işaret sıfatı kadar örnekleri olmasa da “o” işaret sıfatının da örnekleri vardır. Yine “bu” işaret sıfatında olduğu gibi “o” işaret sıfatıyla artgönderim yapmak için de sıfatın yanında bir isim olmak zorundadır. “o” işaret sıfatının yanına gelen bir veya birden çok isimle birlikte öncül durumda olan ifade anlamca karşılanır. Böylece de artgönderim yapılmış olur.

[1] Hâlbuki o hiç de fevkalade bir adam değildi. *Hatta pek alelaide, hiçbir hususiyeti olmayan, her gün etrafımızda yüzlercesini görüp de bakmadan geçtiğimiz insanlardan* biriydi. (...) Fakat bunu düşünürken yalnız *o adamların* dışlarına bakarız (s.1).

[2] *Sağ tarafta* büyükçe bir göl ve üzerinde paten kayan bir kalabalık gördüm. Ağaçların arasına saparak *o tarafta* gittim (s.121).

[3] Bu sefer, *yılbaşı gecesini takip eden günler* gibi de değildim. *O zaman* asla bu kadar ümitsiz olmamıştım (s.145).

[4] Nedense, *hayatta bir müddet beraber yürüdüğümüz insanların* başına bir felaket geldiğini, herhangi bir sıkıntıya düştüklerini görünce bu belaları kendi başımızdan savmış gibi ferahlık duyar ve *o zavallılara,*

sanki bize de gelebilecek belaları kendi üstlerine çektikleri için, alaka ve merhamet göstermek isteriz (s.15).

[5] *Yılbaşı gününün sabahı aramızda geçen hadise*, daha doğrusu, buna hadise demek caiz değildi, *o küçük konuşma*, bir kelimeyle olsun anılmamıştı (s.131).

[6] Fakat sergide gördüğüm bu *kürk mantolu resim*, ona hayalen dokunmama imkân vermeyecek derecede beni sarmıştı. Onunla bir aşk sahnesi tasavvur etmek değil, karşı karşıya, iki dost gibi oturmayı düşünmek bile elimden gelmiyordu. Buna mukabil, gidip *o tabloyu* seyretmek, bana bakmadığına emin olduğum o gözlere saatlerce dalmak arzusu gitgide artmaktaydı (s.59).

[7] Gözlerini *belli olmayan bir noktaya* dikmiş, bakıyordu. Hiç kımıldamamış, yüzüne dökülen saçlarını bile çekmemişti. Benim kendisini seyrettiğimi bildiği halde başını çevirmeden *o meçhul yere* bakmakta devam etti (s.117).

[8] “Ben zaten *dans etmekten* fazla zevk almam, bazan dans ettiğim kimse hoşuma gider ve bu yüzden *o sıkıntıya* katlanırım.”

[9] *Uzun boylu, sarışın, ağzının hizasına kadar favorili bir genç* uzaktan işaretler ederek bizim masamıza geldi. (...) “Ne düşünüyordum biliyor musunuz? *O adam* sizi öptü ve ben hiç kıskanmadım.” (s.102).

[10] Ama biz felsefeyi bırakalım da, canın isterse, *yılbaşı gecesi* beraber bir yere gidelim. Benim Atlantik'teki işim gece yarısından evvel biter, çünkü *o gece* diğer birçok fevkalade numaralar da var (s.110).

Verilen örneklerden anlıyoruz ki “o” işaret sıfatıyla artgönderim yapmak için önce bir öncül ifade kullanılır. Bu öncül ifade sözcük veya sözcük grubu şeklinde olabilir. Öncül ifadeden sonra bu ifadenin kendisini anlam bakımından karşılayan “o” işaret sıfatı kullanılır. Bu sıfat yanında isim bulundurmamak zorundadır ve yanına bir veya birden çok isim alabilir. Böylece “o” işaret sıfatıyla artgönderim yapılmış olur.

1.1.2.2.3. Sözcüksel Artgönderim

İfade bir sözcük veya sözcük grubu şeklinde verilir. Ardından bu sözcük farklı biçimde tekrarlanır. Aynı kavram veya sözcüğün eş anlamlısı ya da üst anlamlısı ile aynı dilsel yapı içinde yineleme söz konusudur (Günay, 2017: 82). Daha önce de belirttiğimiz gibi artgönderimlerde öncül bir ifade verildikten sonra çeşitli amaçlardan dolayı yazar çoğunlukla aynı ifadeyi tekrar kullanmamaktadır. Bu bazen sözcük tekrarlarıyla bazen de sözcük öbeği tekrarlarıyla olmuştur. Aşağıda bu açıklamalara yönelik örnekler verilmiştir.

[1] *Maria Puder*, benim *Kürk Mantolu Madonnam*, dudaklarının kenarındaki ince kıvrıntı ve siyah gözlerinin derin bakışlarıyla karşımda duruyordu. Yüzünde hiç dargınlık, sitem yoktu (s.157).

[2] *Raif Efendi* de onun arkasından çıkarak daktilolara tekrar yalvarmaya gitti. Ben, bütün bu manasız sahne esnasında bana küçük bir nazar atmaya bile lüzum görmeyen Hamdi'yi düşündüm. Bu sırada tekrar içeri giren *Almanca mütercimi*, yerine geçerek başını önüne eğdi (s.21-22)

[3] Sonra ağır ağır, başım önümde, birkaç adım yürüyerek ilk rast geldiğim *hademeye* mütercim Raif efendinin odasını sordum. *Adam* eliyle gayri muayyen bir kapıyı gösterdi ve geçti (s.17).

[4] Yavaşça başımı kaldırdım, karanlığa alışan gözlerim, *Maria*'nın arkasını bir yastığa dayayarak bana bakmakta olduğunu fark etti. "Günaydın!" dedim ve dışarı çıkarak yüzümü yıkadım. Tekrar odaya girdiğim zaman *hasta kadın* hep aynı vaziyetteydi (s.133).

[5] "*Raif Bey*, siz de beni anlayınız! Sizin sonunda bulunduğunuz yolun ben daha başlarındayım. İnsanları öğrenmek, bilhassa insanların size ne yaptıklarını bilmek istiyorum..." dedim. *Hasta* başını şiddetle sallayarak sözümü kesti (s.45).

[6] Ne yapacağımı bilmeden uzun zaman *İstanbul'da* dolaşım. Mütareke seneleriydi, *şehir* benim tahammül edemeyeceğim kadar hayâsız ve karmakarışık olmuştu (s.50).

[7] Pansiyondaki *Hollandalı dul Frau Tiedemann* da benimle ahablığı iletmişti. (...) Hemen eve dönelim, dedim. *Kadın* hesabı kendisi vermekte ısrar etti (s.62).

[8] “Buraya girelim mi?” dedi. “Neresi burası?” “*Nebatat bahçesi!*” “Siz bilirsiniz!” “Öyleyse girelim... Ben her zaman buraya gelirim. Hele böyle yağmurlu havalarda.” **İçerde** kimseler yoktu (s.91).

[9] Yaşadığım müddetçe türlü türlü yerler gezecek, dilini bildiğim ve bilmediğim insanlarla tanışacak ve her yerde, herkeste onu, *Maria Puder'i, Kürk Mantolu Madonna'yı* arayacaktım (s.123).

[10] Koşa koşa asfalt yola geldim ve *Berlin'e* doğru yürümeye başladım. (...) **Şehre** yaklaştıkça ümitsizliğim artıyordu (s.125).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere sözcüksel artgönderimde sözcük veya söz öbeği şeklinde verilen ifade zamir veya sıfat gibi sözcük türleriyle karşılanmamaktadır. Bunun aksine bu öncül ifadeler sözcük veya sözcük öbeği şeklinde verilen özel adlar veya adlar ile karşılanmakta ve dolayısıyla da artgönderim yapılmaktadır.

1.1.2.2.4. Gösterilenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim

Öncül olarak kullanılan ifade daha sonra gösterilen açısından o ifadeyi karşılar. Artgönderimin bu türünde aitlik eki olan +ki belirleyici ögedir. Öncül ifadeden sonra gelecek olan ve onu karşılayacak nesne ya da olay +ki aitlik ekini alarak bu öncül ifadeye artgönderimde bulunur. Yine bütün artgönderim türlerinde olduğu gibi burada da yazar öncül ifadelerin yerine artgönderim yaparak yazım zamanından tasarruf etmeyi amaçlamıştır. Ayrıca metin içerisinde geçen öncül bir ifadeyi sürekli tekrar etmek ahengi bozacağından dolayı da artgönderim kullanımına başvurulmaktadır.

[1] Onun birçok hislerinin, düşüncelerinin *benimkilere (hislerime/düşüncelerime)* ne kadar benzediğini gördükçe, aramızdaki yakınlığı daha kuvvetle hissederek seviniyor; fakat onun bir noktada benden ayrıldığını, hakikatleri kendi kendisinden saklamayı, ne pahasına olursa olsun, kendisini aldatmayı asla istemediğini anladığım için korkuyordum (s.94).

[2] Sonra, o zamana kadar “siz” diye hitap ettikleri dostlarına birdenbire ahabça “sen” diyecek kadar alçakgönüllü ve babacan oluvermek, **karşısındakinin (insanın/kişinin)** sözünü yarıda kesip rastgele manasız bir şey sormak ve bunu gayet tabii olarak, hatta çok kere şefkat ve merhamet dolu bir tebessümle birlikte yapmak... (s.14).

[3] Hamdi kapıda göründü. Bir eliyle ıslak saçlarını tarıyor, **ötekiyle (eliyle)** açık yakalı beyaz frenk gömleğinin düğmelerini ilikliyordu (s.14).

[4] “Raif Efendi sizsiniz, değil mi?” diye sormuştum. **Karşımdaki (Raif Efendi)** bir müddet beni süzdü. Sonra hafif ve adeta korkak bir sesle: “Evet, benim!” (s.18).

[5] **İçimdekileri (duyguları)** herhangi şekilde olursa olsun dışarıya vurmak korkusu, bu manasız ve lüzumsuz ürkeklik yazı yazmama mâniydi (s.49-50).

[6] Almanya'da, paranın kıymetini kaybetmesi yüzünden, ecnebilerin gayet ucuz, hatta **İstanbul'dakinden (paradan)** daha az bir para ile geçindiklerini bir yerden duymuş, benim oraya giderek “sabunculuk, bilhassa mis sabunculuğu” öğrenmemi söylüyor, yol parasıyla diğer masraflar için bir miktar para yolladığını bildiriyordu (s.50).

[7] Buraya geldiğimden beri ara sıra bira içtiğim halde hiç **o akşamki (içtiğim)** gibi olmamıştım (s.63).

[8] Evet, onu toprağın altına koyduktan ve mezarının **başındakiler (insanlar)** dağılıp onunla baş başa kaldıktan sonra ne yapabilirdim? (s.130).

[9] Dışarıda gürültüler oluyor. Herhalde **bizimkiler (aile)** döndüler. Hep yazmak istiyorum (s.164).

[10] **Karşımdaki (Maria Puder)** iskemleye oturdu. Yanaklarına dökülen saçlarını geri atmak için başını silkti, sonra gözlerini bana dikerek: “Bana dargınsınız galiba?” dedi. (s.74).

Yukarıdaki açıklandığı gibi örneklerde öncül ifadeyi anlam bakımından karşılamak suretiyle kullanılan kelimelere –ki aitlik eki getirilmiştir. Böylece de öncül ifadeye gösterilenin yinelenmesi bakımından artgönderim yapılmıştır.

1.1.2.2.5. Gösterenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim

Bir söylemde öncül olarak verilen ifade daha sonra kendisini anlam bakımından karşılayarak farklı bir şekilde yinelenir. Bu durum öncül durumda verilen ifadeyi tekrar yazmayı gerektirmez. Bunun yerine o ifadeyi anlam bakımından karşılayan bir zamir kullanılır. Bu genellikle zaman kazanma, dilde en az çaba yasası gibi durumlardan ortaya çıkmıştır. Kürk Mantolu Madonna adlı romanda da Sabahattin Ali gösterenin yinelenmesi biçiminde artgönderime çok kez başvurmuştur. Bu tür artgönderimler çoğunlukla zamirlerle yapılmaktadır. Bu zamirler “bu, bunlar” ve “o, onlar” zamirleridir. Zamirler daha önce verilen öncül ifadeyi anlam bakımından karşılayarak kullanılmıştır. Ayrıca “şu, şunlar” zamiri bu artgönderim türünde hiç kullanılmamıştır. Bu açıdan örneklerde “bu, bunlar” ve “o, onlar” zamirleri verilecektir.

Gösterenin yinelenmesi olarak artgönderimi üç başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar;

- Sözcüğü Karşılayan Gösterenin Yinelenmesiyle Yapılan Artgönderim,
- Sözcük Öbeğini Karşılayan Gösterenin Yinelenmesiyle Yapılan Artgönderim,
- Tümceyi Karşılayan Gösterenin Yinelenmesiyle Yapılan Artgönderim

olarak sıralanır.

1.1.2.2.5.1. Sözcüğü Karşılayan Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Romanda sözcüğü karşılayan gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim örneklerine sık sık rastlanılmaktadır. Burada önce tek bir sözcük olarak öncül ifade verilir. Ardından bu öncül ifadeyi karşılayacak işaret zamirlerinden uygun olanı kullanılır. Bu artgönderimler çoğunlukla “bu, bunlar” ve “o, onlar” işaret zamirleriyle

yapılır. Çalışmada romandan örnek olarak verilen zamirlerin yalın haldeki biçimleri kullanılırken ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almış şekillerine de yer verilmiştir. Aşağıda sırasıyla bu zamirlerin öncül ifadeleri anlam bakımından karşılayan örnekleri verilecektir.

1.1.2.2.5.1.1. “Bu” İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşılıdığı Gösterenin Yenilenmesi ile Yapılan Artgönderim

Romanda “bu” işaret zamiri birçok kullanımda gösterenin yenilenmesi olarak öncül ifadeyi anlam olarak karşılamış ve artgönderim olarak kullanılmıştır. Örneklerde görüldüğü üzere bu zamirler hem yalın halleriyle hem de hal ekleri almış halleriyle görülmektedir. Bu açıdan örneklerde yalın halde kullanımının yanında ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali ve ayrılma hali eki almış zamirlere verilmiştir. Ancak romanda bulunma hali ekini alan bir zamir örneğine rastlanmamıştır.

[1] Hiç kimse evin nasıl döndüğünü sormuyor, sadece, kendisini çok daha yüksek bir hayata layık gördüğü için, *yemekleri* beğenmemek, bir şeye dudak büküp burun kıvrırmak suretiyle, yeni bir tatsızlık çıkarıyordu. Nurettin Bey: “**Bu** ne biçim şey canım?” derken adeta: “Benim verdiğim yüzlerce lira nereye gidiyor Allah aşkına?” demek ister gibiydi (s.30).

[2] Ben de kendimi tutamamış, *ağlamaya* başlamıştım; *bu* ancak fevkalade büyük ve sahici kederlerde görülen, sessiz, hıçkırıklı ağlayışlardan biriydi (s.45).

[3] Onların da birer *kafaları*, *bunun* içinde, isteseler de istemeseler de işlemeye mahkûm birer dimağları bulunduğunu, bunun neticesi olarak kendilerine göre bir iç âlemleri olacağını hiç aklımıza getirmeyiz (s.11).

[4] Muhakkak ki bütün insanların birer *ruhu* vardı, ama birçoğu *bunun* farkında değildi ve gene farkında olmadan geldikleri yere gideceklerdi (s.87).

[5] Fakat *sesi...* *Bunu* herhalde bir yerde duymuş olacaktım (s.74).

[6] Fakat *sevmek?* *Bunu* yapamıyorum (s.96).

[7] *Yalnızlığımı* hissediyor ve üzüliyordum fakat **bundan** kurtulmanın mümkün olabileceğini ummuyordum (s.122).

[8] Demek sahiden bu kadar *hastaydı*. **Bundan** şüphe mi ediyordum? (s.127).

[9] “Unutma, unutma, unutma ki, o sana daha *yakındı*... **Buna** rağmen böyle yaptı...” diye beni hakikate davet ediyordu (s.147).

[10] Benim *hayalimdeki* Avrupa'nın nasıl bir şey olduğunu ve şimdi içinde yaşadığım şehrin **buna** nazaran ne noksanları bulunduğunu kendim de bilmiyordum... (s.51).

Romanda “bu” işaret zamirinin sözcük olarak kullanıldığı gösterenin yinelenmesiyle artgönderim örnekleri yukarıda mevcuttur. Önceden sözcük olarak verilen öncül ifade yani gösteren yinelenmek istendiğinde “bu” işaret zamiriyle karşılanmıştır. Bu şekilde sözcükler tekrar yazılmak yerine kısaca işaret zamiri kullanılarak yazım zamanından istifade edilmiştir. Ayrıca örneklerde artgönderimler çoğunlukla somut kavramlara değil, soyut kavramlara gönderim de bulunmuştur. Bunların yanında “bu” işaret zamiri örneklerde de görüldüğü üzere yalın halde kullanılmasının yanı sıra ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali ve ayrılma hali ekini alarak da kullanılmıştır. Hem yalın halde hem de diğer hal eklerini alan örnekler ikişer tane verilmiştir.

1.1.2.2.5.1.2. “O” İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşılıdığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

“O” işaret zamiri de romanda birçok kez öncül ifadeyi karşılayarak artgönderim olarak kullanılmıştır. Metinde “o” işaret zamirinin yalın halde kullanılmanın yanında ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almış örnekleri aşağıda verilmiştir.

[1] *Hastanın* yüzüne baktım. **O** da gözlerini bana çevirmişti ve bunlarda hiçbir izah, hiçbir hayret yoktu (s.36).

[2] *Hamdi* de bana aynı hislerle hitap eder gibiydi. (...) **O** “Bırak böyle şeyleri canım!” diyerek pratik hayatın muvaffakiyetlerinden, edebiyat

gibi boş şeylerin mektep sıralarından sonra ancak zararlı olabileceğinden bahsetti (s.15).

[3] **Maria** gözlerini bana dikmişti. Bu siyah ve dalgın gözlerde ara sıra anlayamadığım bir şey parlıyor ve beni şaşırtıyordu. Göğsünden hafif fakat harikulade güzel bir ten kokusu yayılıyordu. Bütün bunların üstünde, ona yakın olmak, **onun** için bir şey olduğumu bilmek vardı (s.112).

[4] **Kadın**, etrafına bakınarak, küçük kızı aradı, **onun** vagona girip oturmuş olduğunu görünce, başını bana doğru eğerek: “Tabii değil...” dedi (s.155).

[5] Ben şirkete girdiğimden, yani aylardan beri, **Hamdi** hakkında birbirine zıt bir sürü hükümler verip duruyordum. **Onu** bazan mazur görmeye çalışıyor, çok kere de istihfaf ediyordum (s.22).

[6] **Kadın** yoluna devam etti, ben olduğum yerden çıkarak, **onu** tekrar gözden kaybetmek korkusuyla, pek yakından takibe başladım (s.68).

[7] “Bırakalım, **arkadaşlığımız** da tabii yolunda yürüsün. Biz **ona** suni istikametler vermeye, peşin kararlarla onu bağlamaya çalışmayalım!” (s.100).

[8] **Maria** günlerden sonra, tesadüfen bunu haber alınca ne yapardı? (...) Hep **ona** hitap ediyordum (s.125).

[9] **Maria** da kendisine göre bir başka Herr Döppke bulmuş olabilirdi. (...) Düşündüğüm zaman ben de onun çehresini hatırlayamadım ve on seneden beri ilk defa olarak, ne benim **onda**, ne de onun bende resmimiz bulunmadığını fark ettim... (s.153).

[10] **Başkasına** merhamet etmek, **ondan** daha kuvvetli olduğunu zannetmektir ki, ne kendimizi bu kadar büyük, ne de başkalarını bizden daha zavallı görmeye hakkımız yoktur... (s.93).

Romanın birçok bölümünde yazar “o” işaret zamirinin sözcük olarak gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim kullanımına başvurmuştur. Örneklerde de

görülebileceği üzere bu tür artgönderimler tek bir sözcüğü karşılamakta ve öncül ifadeyi anlam bakımından yinelemektedir. Bir örnek dışındaki bütün örneklerde “o” işaret zamiri üçüncü tekil şahsı karşılamak için kullanılmıştır. Sadece (7) numaralı örnekte “arkadaşlık” sözcüğü iki kişi arasındaki yakınlığın anlamını vererek “ona” işaret zamiriyle artgönderim yapılmıştır. Yukarıda verilen örneklerde “o” işaret zamiri yalın halde kullanılmayan yanı sıra ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almış şekilleri görülmektedir.

1.1.2.2.5.1.3. “Bunlar” İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

“Bu” işaret zamirinin çoğul hali olan “bunlar” işaret zamiri romanda artgönderim olarak yine bolca kullanılmıştır. Yazar daha önceden kullanıldığı öncül ifadeye karşılık olarak daha sonra “bunlar” işaret zamirini kullanarak öncül ifadeye artgönderim yapmıştır. Romanda “bunlar” işaret zamiri yalın halde kullanılırken, ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almış kullanımları da mevcuttur. Bu kullanımları gösteren örnekler aşağıda verilmiştir.

[1] Raif Efendi, ara sıra *hastalanır* ve daireye gelemeydi. *Bunlar* çok kere ehemmiyetsiz soğuk algınlıklarıydı (s.20).

[2] Mahsul zamanı geçtiği için *zeytinliklerden* bir şey almama imkân yoktu. *Bunların* bir kısmının gelecek senelerdeki mahsulünü satarak birkaç kuruş temin ettim (s.143).

[3] Her zaman karşılaştığımız insanlar, manzaralar, bize *düşüncelerimizi* söylemek ve *bunların* birbirine ne kadar yakın olduğunu tespit etmek imkânını veriyordu (s.105).

[4] Başımı kaldırıncaya gözlerinden şakaklarına doğru *yaşlar* sızdığını gördüm. Raif Efendi *bunları* saklamak veya silmek için hiçbir harekette bulunmuyor, gözlerini kırpmadan bana bakıyordu (s.45).

[5] *Gözleri* her baktığı yerde takılıp kalmak istiyor ve o *bunları* sanki güçlükle oradan ayırabiliyordu (s.95).

[6] Sizin *resme* ne kadar istidadınız olduğu, sergide tabloları seyrederken yüzünüzün aldığı ifadede belliydi... (...) Resim yapmak ve insanlar hakkındaki hükümlerimi *bunlara* aksettirmek istiyorum ve belki biraz da muvaffak oluyorum... (s.92).

[7] O da *gözlerini* bana çevirmişti ve *bunlarda* hiçbir izah, hiçbir hayret yoktu. (s.36).

[8] Sabahları odamı düzelten hizmetçi kız bile benimle *siyasetten* konuşmaya kalkar, boş zamanlarında derhal gazetesini okumaya koyulurdu. Onun da kendine göre ateşli kanaatleri vardı ve *bunlardan* bahsederken yüzü büsbütün kızarır, yumruğunu sıkarak havada sallardı (s.52).

Metinde “bunlar” işaret zamirinin artgönderim olarak kullanıldığı örnekler de bolca mevcuttur. Yazar somut veya soyut kavramları öncül ifade olarak kullandıktan sonra bu öncül ifadelere “bunlar” işaret zamiriyle artgönderim yapmıştır. Yine bu zamirler yalın halde kullanılmalarının yanı sıra ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almış şekilleriyle de kullanılmıştır.

1.1.2.2.5.1.4. “Onlar” İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşılıdığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Romanda “o” işaret zamirinin çoğulu olarak kullanılan “onlar” işaret zamirinin sözcükleri karşılıdığı örnekler artgönderim şeklinde yine bolca kullanılmıştır. Metinde “onlar” işaret zamirinin yalın halde kullanımları var olmasının yanında, ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali ve ayrılma hali eki almış örnekleri de vardır. Bahsedilen bu kullanımı karşılayan örnekler aşağıda verilmiştir.

[1] Ben ise bütün ömrüm boyunca *insanlardan* uzak kaldığım ve *onlar* tarafından pek rahatsız edilmediğim için kimseye kızdığım yoktu (s.94).

[2] “*Kayınbirader*leriniz küçük mü?” diye sordum. (...) “Hayır, ufak değiller!” dedi. “İkisi de işe gidiyorlar. *Onlar* da bizim gibi memur.” (s.26).

[3] Bütün dikkatini, bütün varlığını bir noktaya biriktirerek her tarafta bu insanı araştıran, her rast geldiğini bu bakımdan tetkik ede ede adeta marazi bir meleke ve hassasiyet kesbeden **hislerimin** yanılmasına imkân var mıydı? Bu hisler şimdiye kadar asla hata etmemişlerdi. Bir insan hakkında ilk hükmü **onlar** verir sonra aklım, tecrübelerim bunu, ekseriya yanlış olarak, tadil ederdi (s.85).

[4] Hakikaten annem bundan sonra Havran civarında ziyaret etmedik **bakıcı** bırakmadı. **Onların** tavsiyeleriyle zeytinliklerde kazılmadık ağaç dibi, evde eşilmedik duvar kenarı kalmadı (s.143).

[5] Evi tamir ettirmiş, bütün Havranlıların, tabii en başta **akrabalarımın** hakarete kadar varan istihfafları ve hayretleri arasında, İstanbul'a sipariş ettiğim birçok ev eşyası meyanında bir de banyo getirtmiş ve eski gusülhaneye fayans döşeterek oraya koydurmuşum. (...) **Onların** beni anlamalarına imkân yoktu (s.144).

[6] “**Hanımlar** bir türlü yazamadılar. Kendilerine başka işler verilmiş!” dedi. “Ben size bu işin hepsinden acele olduğunu söylemedim mi?” “Evet efendim, ben de **onlara** söyledim!” (s.21).

[7] “Bir **bakıcıya** gitsek bari... **Onlara** her şey malum!” diyordu (s.143).

[8] **İnsanlara** ne kadar çok muhtaç olursam **onlardan** kaçmak ihtiyacım da o kadar artıyordu (s.12).

[9] Belki **eserlerindeki** fazla iddia, herhangi bir şekilde göze çarpmak, kendini göstermek temayülü, benim mizacıma aykırı olduğu için **onlardan** hoşlanmıyordum... (s.54).

Yukarıda verilen örneklerde yazar “onlar” işaret zamiriyle daha önce kullanmış olduğu öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur. (3) ve (10) numaralı örneğin dışındaki bütün örneklerde artgönderim kişilere karşı yapılmıştır. (3) numaralı örnekte soyut olan “his” ifadesine, (10) numaralı örnekte ise bir nesne olan “eser” ifadesine artgönderimde bulunulmuştur. Yine örneklerde görüldüğu gibi “onlar” işaret zamiri yalın halde kullanıldığı gibi aynı zamanda ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali ve ayrılma hali eki almış biçimlerde de romanda kullanılmıştır.

1.1.2.2.5.2. Sözcük Öbeğini Karşılıyan Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Romanda sözcük öbeğini karşılıyan gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim örneklerine bolca rastlanılmaktadır. Bu artgönderim türünde öncelikle sözcük öbeği şeklinde öncül bir ifade verilir. Daha sonra bu sözcük öbeği biçiminde olan öncül ifadeyi karşılıyacak işaret zamirleri kullanılır. Bu işaret zamirleri “bu, bunlar” ve “o, onlar” işaret zamirleridir. Çalışmada örnek olarak verilen zamirler yalın halde görülürken, ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almış olarak da görülür. Aşağıda bu öncül ifadeleri “bu, bunlar” ve “o, onlar” işaret zamirleriyle karşılıyan artgönderim örnekleri verilecektir.

1.1.2.2.5.2.1. “Bu” İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşılıdığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

İncelenen metinde “bu” işaret zamirinin sözcük öbeğini karşılıdığı örnekler romanda birçok yerde görülmektedir. Sabahattin Ali sözcük öbeği biçiminde öncül olarak verdiği ifadeyi ardından “bu” işaret zamiriyle karşılımıştır. Romanda “bu” işaret zamiri yalın halde kullanılmıştır. Aynı zamanda ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almış olarak da görülmektedir. Aşağıda bu açıklamaları gösteren örnekler verilmiştir.

[1] *Kalabalığın içinde dönmeye* başladık. **Bu**, dans etmek falan değildi; dört tarafımızdan sıkıştırılan vücutların keyfine tabi olarak oradan oraya sürüklenmekten ibaretti (s.112).

[2] Sırf bana acıdığı için bu kadar üzülmesine imkân yoktu. O da *aradığı ve bulamadığı bir şeye* yanıyordu. Fakat **bu** neydi? (s.125).

[3] *Yabankedisi derisinden bir kürkün içinde, gölgede kalmasına rağmen donuk beyaz rengi belli olan küçük bir boyun parçası, bunun üzerinde, hafifçe sola dönmüş, beyzi bir insan yüzü vardı* (s.55).

[4] Onun, *yerde sürünmekten uçları tozlanmış eteğini* ve *bunun altından burnu bir parça dışarı çıkan beyaz, dekolte iskarpinini gördüm* (s.72).

[5] Kadının *bu lüzumsuz merakı* canımı sıkıyordu. Sırf alay için *bunu* yaptığını fark ediyordum (s.61).

[6] Hemen fırladım, bir adımda karşı masaya vardım ve *Raif efendinin üzerine bir şeyler çizdiği kâğıdı* aldım. *Buna* bir göz atınca hayretimden donakaldım (s.21).

[7] *Yılbaşı gününün sabahı aramızda geçen hadise*, daha doğrusu, *buna* hadise demek caiz değildi, o küçük konuşma, bir kelimeyle olsun anılmamıştı (s.131).

[8] *Onun hakkında son bir hüküm vermekten* korkuyor ve *bunda* isabetli olamayacağımı seziyordum (s.99).

[9] Bir zamanlar kendim de *yazı yazmaya*, hatta ufak *şiiirler karalamaya* kalkmış, fakat *bundan* çabuk vazgeçmişim (s.49).

[10] Biraz evvel avcumda tuttuğum *ellerinin hakikaten soğuk olduğunu* hatırladım. Aklımca *bundan* istifade etmek isteyerek: “Elleriniz ne kadar soğuktu!” dedim (s.76).

Yazar öncül ifade olarak verilen sözcük öbeklerini karşılayan “bu” işaret zamiriyle yapılan artgönderimlere romanda sıkça yer vermiştir. Sözcük öbeği şeklinde verilen öncül ifadeler aynı biçimde yinelenmek yerine kısaca “bu” işaret zamiriyle belirtilmiş ve yazım zamanından tasarruf edilmiştir. Dolayısıyla bu durum yazara kolaylık sağlamıştır. Romanda sözcük öbeklerini sık sık karşılayan “bu” işaret zamiri yalnız halde kullanıldığı gibi aynı zamanda ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali ekini almış biçimde de birçok bölümde görülmektedir. Yukarıda bu halleri karşılayacak en az iki örnek verilmeye çalışılmıştır.

1.1.2.2.5.2.2. “O” İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

İncelenen metinde “o” işaret zamirinin sözcük öbeğini karşıladığı artgönderim örnekleri de bolca kullanılmıştır. Yine burada da sözcük öbeği olarak verilen öncül ifade daha sonra “o” işaret zamiriyle karşılanarak artgönderim yapılmıştır. Metinde “o” işaret zamiri yalnız halde kullanılırken, ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma

hali ve ayrılma hali ekini alarak da kullanılmıştır. Aşağıda bu artgönderim örnekleri verilmiştir.

[1] “İçinizde mevcut olan sevgi, alaka, sarih olarak bilinmeyen bazı vesilelerle, zamanı tayin edilemeyecek olan bir anda, birdenbire birikir, tekâsüf eder; nasıl tatlı tatlı ısıtan güneş ışığı bir adeseden geçtikten sonra bir noktada toplanıyor ve yakmaya başlıyorsa, kuvvetini fevkalade artıran **bu sevgi** de sizi sarar ve tutuşturur. Onu dışarıdan birdenbire gelen bir şey zannetmek doğru değildir. **O**, içimizde zaten mevcut olan hislerin bizi şaşırtacak kadar şiddetlenivermesinden ibarettir.” (s.108).

[2] **Raif Efendi** evvela hastaneye gitmeyi istiyor, “Orada hiç olmazsa kafamı dinlerim!” diyordu. Yalnız kalmak istediği her halinden belliydi, fakat etrafındakilerin bunu ne kadar şiddetle reddettiklerini görünce, **o** da sesini çıkarmaz oldu (s.39).

[3] Bir de ben bu halimle kalkıp **başka bir insanın** kafasının içini tahlil etmek, **onun** düz veya karışık ruhunu görmek istiyordum (s.37).

[4] **Sabahları odamı düzelten hizmetçi kız** bile benimle siyasetten konuşmaya kalkar, boş zamanlarında derhal gazetesini okumaya koyulurdu. **Onun** da kendine göre ateşli kanaatleri vardı ve bunlardan bahsederken yüzü büsbütün kızarır, yumruğunu sıkarak havada sallardı (s.52).

[5] **Raif Efendi**, ara sıra hastalanır ve daireye gelemezdi. Bunlar çok kere ehemmiyetsiz soğuk algınlıklarıydı. Fakat senelerce evvel geçirdiğini söylediği bir zatülcenp **onu** fazla ihtiyatlı yapmıştı (s.19).

[6] “Şurada, **sağ cebimde bir anahtar** olacak, **onu** al da, benim masanın üst gözünü aç.” (s.40).

[7] Fakat **sergide gördüğüm bu kürk mantolu resim**, **ona** hayalen dokunmama imkân vermeyecek derecede beni sarmıştı (s.59).

[8] O resim *aradığım bu insanı* bulmanın mümkün olduğuna, hatta *ona* pek yakın bulunduğuma, bir müddet olsun beni inandırmış, içimde, bir daha uyutulması kabil olmayan bir ümit uyandırmıştı (s.62).

[9] *O soluk insan yüzüne* kitaplar dolduracak kadar çok manalar vermiş, *onda*, hakikatte asla mevcut olmayan vasıflar bulmuştum (s.69).

[10] *Yüzünün her hattını* ezbere bilişim, hatta *onda*, hakikatte mevcut olandan çok daha fazla manalar buluşum tabiiydi (s.74).

[11] Annesi bana, kızının bir zamanlar *bir Türkle* ahbab olduğunu ve bütün gün *ondan* bahsettiğini söylemişti de, acaba siz miydiniz diye merak ettim (s.154).

[12] Hamdi bana: "Bizim Almanca mütercimi *Raif Efendi*'nin odasına senin için bir masa koydurdum, kendisi sessiz sedasız, allahlık bir adamdır, kimseye zararı dokunmaz" demişti. Sonra herkese bay, bayan denildiği bu sıralarda *ondan* hâlâ efendi diye bahsediyordu (s.17-18).

İncelenen metinde “o” işaret zamirinin sözcük öbeği biçimindeki öncül ifadeyi karşıladığı birçok örnek vardır. Bu örnekler metnin bölümlerinde sık sık karşımıza çıkmaktadır. Yazarın “o” işaret zamiriyle artgönderim yaptığı öncül ifadelerin çoğunluğunda kişilerin kullanımının yanı sıra nesnelere, insan vücudunun bölümlerini ve soyut ifadeleri de kullanmıştır. Örneğin; 2, 3, 4, 5, 8, 11, 12 numaralı örneklerde öncül ifadeler kişileri belirtirken 6 ve 7 numaralı örneklerde nesneyi, 9 ve 10 numaralı örnekte insan vücudunun bölümlerini, 1 numaralı örnekte ise soyut ifadeleri belirtir. Bütün bu örnekleri anlam bakımından karşılayan “o” işaret zamiri yalın halde kullanıldığı gibi ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almış şekilde de görülmektedir. Örneklerden ikişer tane verilmiştir.

1.1.2.2.5.2.3. “Bunlar” İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Metinde “bunlar” işaret zamirinin sözcük öbeği olarak kullanıldığı artgönderim örneklerine yer verilmiştir. Öncül ifade sözcük öbeği şeklinde verilerek ardından tekrar yinelenmek yerine “bunlar” işaret zamiriyle karşılanmıştır. Romanda “bunlar” işaret zamirinin yalın haldeki kullanımı mevcut olmasının yanında, ilgi hali, belirtme hali,

yönelme hali ve ayrılma hali eki almış örnekleri de mevcuttur. Ancak bulunma hali eki olan –da ekini almış herhangi bir örnek bulunamamıştır. Aşağıda örnekler verilmiştir.

[1] Çam ağaçlarıyla kaplı dağlarında, insan ayağı basmamış zannedilen yerlerde **mermer köprülere, işlemeli sütunlara** rastlardım. **Bunlar** benim çocukluğumun arkadaşları, hayallerimin mevzuuydu (s.100)

[2] Hastanın yanından çıkıp holden geçerken ortadaki büyük masanın etrafına dizilmiş gördüğüm **iki delikanlı ile on beş on altı yaşlarında bir genç kız**, birbirlerine sokularak, benim arkamı dönmemi beklemeden fısıldaşp gülmeye başlamışlardı. Gülünecek bir tarafım olmadığını biliyordum. Fakat **bunlar** da, o yaşlardaki her kof insan gibi, ilk rastladığının suratına gülmeyi bir nevi üstünlük alameti sayanlardandı (s.28).

[3] **Pasaportlar, sefarethaneleler, ikamet tezkereleri...** **Bunların** insan hayatları için ne derece lüzumlu olduğunu anlamaya imkân yoktu, ama muhakkak ki benim hayatıma istikamet verecek kadar mühimdiler (s.138-139)

[4] Bana düşen malların ne olduğunu eniştelерimden bir türlü doğru dürüst öğrenemedim. **İki sabunhanenin** hiç lafi geçmiyordu; **bunların** bir müddet evvel babam tarafından, hem de eniştelерimden birine satmış olduğu anlaşıldı (s.142-143).

[5] Raif efendinin baldızı Ferhunde Hanım, **üç ve dört yaşlarındaki iki çocuğu** ile uğraşmaktan ve **bunları** ablasına bırakmak fırsatını bulur bulmaz, sırtına bir ipekli elbise geçirip alelacele boyanarak gezmeye gitmekten başka bir şey düşünecek halde değildi (s.28).

[6] **Asıl şahsiyetiyle, bugünkü mevkiinin ona verdiği şahsiyeti** birbirine karıştırıyor, sonra **bunları** ayırmak istiyor ve büsbütün çıkmaza giriyordum (s.22-23).

[7] **Mihriye hanımla Necla'nın** halleri hakikaten insana endişe verecek gibiydi. (...) Yalnız kaldığımız zamanlar bundan şikâyet etmiş, hatta bir

kere: "Yahu, ne oluyor *bunlara*? Hemen ölüyor muyuz?" diye söylenmişti (s.38).

[8] *Turgenyef'in koskocaman hikâyelerini* bir defada sonuna kadar okuduğum oluyordu. Hele *bunlardan* bir tanesi günlerce sarımsı (s.54).

[9] *Başka servislerdeki memurlardan* birçoğuyla tanışmış, hatta akşamüzeri beraber çıkarak bir kahvede tavla oynamaya bile başlamıştık. *Bunlardan* öğrendiğime göre, Raif efendi müessesenin en eski memurlarındandı (s.18-19).

[10] *Akranlarımdan birçoğunun* çapraz fişeklikler takıp mavzeri sırtlayarak çeteliğe çıktığını, *bunlardan* bir kısmının düşman, bir kısmının eşkıya tarafından öldürüldüğünü görünce, benim de akıbetimden korkmaya başlamıştı (s.48).

Romanda “bunlar” işaret zamiri de birçok yerde sözcük öbeği şeklinde kullanılan öncül ifadeyi karşılayarak artgönderim oluşturmuştur. Kullanılan öncül ifade yinelenmek yerine kısa ifadeyi oluşturan “bunlar” işaret zamiriyle artgönderim yapılmıştır. Burada da “bunlar” işaret zamiri yalın halde kullanılmanın yanında, ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali ve ayrılma hali eki almış şekliyle karşılaşılır. Ancak romanda “bunlar” işaret zamirinin bulunma hali eki olan –da ekini aldığı örneklere rastlanmamıştır.

1.1.2.2.5.2.4. “Onlar” İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

“Onlar” işaret zamirinin sözcük öbeği olarak kullanıldığı artgönderim örnekleri romanda mevcuttur. “Onlar” işaret zamiri yalın halde görüldüğü gibi, ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali ve ayrılma hali eki almış halleri de görülmektedir. Bulunma hali eki almış herhangi bir örnek romanda mevcut değildir. Aşağıda örnekler verilmiştir.

[1] “*Mihriye hanımla Necla'nın* halleri hakikaten insana endişe verecek gibiydi. (...) Ben *onlar* için neyim?..” Sonra, daha acı ve insafsız bir

tavırla ilave etmişti: "Ben **onlar** için hiçbir şey değilim... Hiçbir şey değildim... (s.38).

[2] **Diğer ressam arkadaşlar** da sizi merak ediyorlardı... **Onlar** da ısrar ettiler... (s.77).

[3] Sonra **bu garip ağaçlar** bana daima hasretini çektiğim uzak memleketleri hatırlatır... **Onların** alıştıkları yerlerden sökülerek buraya getirildiğini ve böyle suni tedbirler, ihtimamlarla yaşatılmaya çalışıldığını gördükçe biraz da hallerine acırım (s.91).

[4] Tabii... Siz sahiden **başka erkeklere** benzemiyorsunuz... **Onların** ilk işi evvela bu cihetleri sağlama bağlamaktır. Siz başınızı alıp gidiyorsunuz... (s.84).

[5] **Üstleri başları daima bakımsız, yüzleri ve elleri daima kirli ve benizleri daima soluk olan çocuklarına**, anlayamadığı melun bir düşmanın musallat ettiği iki ceza gibi kızıyor, süslenip sokağa çıkacağı sırada kirli elleriyle üstüne dokunmamaları için **onları** yanından nasıl uzaklaştıracağını bilemiyordu (s.28).

[6] **Unutup gittiğimi zannettiğim bu hatıraların**, bundan sonra beni hiç bırakmayacaklarını biliyorum... Hangi hain tesadüf dün **onları** yolumun üstüne çıkardı ve beni, senelerden beri dalmış olduğum derin uykudan, artık yavaş yavaş alıştığım hissiz uyuşukluktan ayırdı (s.46).

[7] **İlerideki siyah ve kayalık tepeler** henüz biraz aydınlıktı ve **onlara** sürünüp geçen bulutlar sanki buralarda kendilerinden birer parça bırakıyorlardı (s.36).

[8] Yaptıkları münasebetsizlikler hep buradan geliyordu. İçlerinin esneyen boşluğu karşısında ancak **başka başka insanları** istihfaf ve tahkir etmek, **onlara** gülmek suretiyle kendilerini tatmin edebiliyorlar, şahsiyetlerinin farkına varıyorlardı (s.28).

[9] **Bir sigara iskemlesinin altına dizilmiş bulunan birkaç albüm**, misafirler tarafından bir hayli hırpalanmışa benziyordu. Ne yapacağımı

bilmediğim için *onlardan* birini aldım, daha açmadan Hamdi kapıda göründü (s.14).

[10] *Karısı, kızları, akrabaları* dururken, benim *onlardan* fazla alaka ve teessür göstermeye hakkım olmadığını düşündüm (s.41).

Romanda “o” işaret zamirinin çoğulu olan “onlar” işaret zamiri yine birçok yerde sözcük öbeğini teşkil eden öncül ifadeye artgönderim olarak kullanılmıştır. Yukarıda verilen (1), (2), (4), (5), (8) ve (10) numaralı örneklerde öncül ifade kişileri belirtirken, diğer (3), (7) ve (9) numaralı örneklerde nesnelere, (6) numaralı örnekte ise soyut bir ifadeyi belirtmektedir. Metinden alınan örneklerde görüldüğü üzere “onlar” işaret zamiri yalın halde kullanılmıştır. Bununla beraber ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali ve ayrılma hali eki almış biçimlerine de rastlanılmaktadır. Fakat “onlar” işaret zamirinin bulunma hali eki olan –da ekini almış örnekleri romanda görülmemektedir.

1.1.2.2.5.3. Tümceyi Karşıllayan Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Romanda tümceyi karşılayan gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim örnekleri mevcuttur. Yine bu artgönderim türünde de öncelikle öncül bir ifade verilir. Ardından bu öncül ifadeyi karşılayan uygun işaret zamirleri kullanılarak öncül ifadeye artgönderim yapılır. Bu işaret zamirleri “bu, bunlar” ve “o, onlar” olarak karşımıza çıkmaktadır. Verilen zamirlerin örnekleri aşağıda verilmiştir. Ancak “onlar” işaret zamirinin karşıladığı herhangi bir tümceye romanda rastlanılmamıştır. Aşağıda örnek olarak verilen zamirler yalın halde kullanılmalarının yanı sıra, ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almış örnekleri de görülür.

1.1.2.2.5.3.1. “Bu” İşaret Zamirinin Tümceyi Karşılacağı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

“Bu” işaret zamirinin artgönderim olarak tümceyi karşıladığı örnekler metinde bolca mevcuttur. Romanda “bu” işaret zamirinin artgönderim olarak kullanıldığı örnekler yalın halde görülür. Bununla birlikte ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almış örnekleri de görülmektedir. Aşağıda bunu karşılayan örneklere yer verilmiştir.

[1] *Yavaş yavaş kitap okumaya çalışıyor ve bu işten zamanla daha çok zevk duyuyordum.* Bir müddet sonra *bu* adeta bir iptila halini aldı (s.53).

[2] Yatakta bana doğru döndü. *Gülümsüyordu.* Fakat *bu*, onun her zamanki içten, yakın tebessümü değildi (s.118).

[3] Sık sık görüştüğüm Hamdi'yi, bankadan ayrıldığımdan beri görmemiştim. *Makine vesaire komisyonculuğu yapan, aynı zamanda orman ve kereste işleriyle uğraşan bir şirkette müdür muavini olduğunu ve oldukça iyi bir para aldığını biliyordum.* İşsiz zamanımda kendisine müracaat etmeyişim de hemen hemen *bunun* içindi (s.13).

[4] *“Zaten birçok taraflarım erkeklere benzer... Belki de bunun için yalnızım...”* (s.77).

[5] *Gözlerimi çabuk çabuk kırıştırıyor, dudaklarımı ısırıyordum.* Maria *bunu* fark edince kaşlarını çattı, yüzü her zamankinden daha soluk, kireç gibi bir hal alarak: “Yok, Raif bunu istemem.” (s.93).

[6] *Kalkıp kaçmak için bir hareket yaptım.* Kadın *bunu* fark ederek: “Rahatsız olmayın, ben gidiyorum... Sizi annenizle baş başa bırakıyorum!” dedi (s.61).

[7] *Karlar ayaklarımı donduruyordu. Buna* rağmen saatlerce oturdum (s.125).

[8] *Onunla bir aşk sahnesi tasavvur etmek değil, karşı karşıya, iki dost gibi oturmayı düşünmek bile elimden gelmiyordu. Buna* mukabil, gidip o tabloyu seyretmek, bana bakmadığına emin olduğum o gözlere saatlerce dalmak arzusu gitgide artmaktaydı (s.59).

[9] *Şirkette olsun, evde olsun, kendisine ruhen tamamen yabancı insanların onu adamdan saymamalarını hoş görmeye kalmıyor, bunda* adeta bir nevi isabet de buluyordu. (s.32).

[10] *Ömrümün sonuna kadar, diz çökerek, onun hatırasına karşı işlediğim cinayetin kefaretinin vermeye çalışsam, bunda* gene muvaffak

olamayacağımı, insanların en günahsızına kabahatlerin en ağırını; seven bir kalbi yüzüstü bırakmak ihanetini yüklemenin, asla affedilmeyeceğini seziyordum (s.157).

[11] *Annesi Noel'i geçirmek için Prag civarındaki uzak akrabalarından birine gitmişti.* Maria *bundan* memnundu (s.110).

[12] *Para kazanmaya mecbur oldum. Bundan* şikâyetçi değilim (s.101).

Yukarıda verilen örneklerde öncül ifade olarak kullanılan tümce biçimindeki ifadeler “bu” işaret zamiriyle birçok yerde artgönderim yapılmıştır. Artgönderim başlığında bahsedilen dilde en çaba ilkesi veya yazım zamanı kısaltma gibi durumlar bu kullanımda yazara büyük bir kolaylık sağlanmıştır. Cümle biçiminde verilen bir öncül ifade yinelenmek istendiğinde sadece “bu” işaret zamiriyle yinelenmiş ve anlam olarak öncül ifadeyi karşılanmıştır. Metnin genelinde karşılaşılan tümce biçimindeki öncül ifadeleri karşılayan “bu” işaret zamiri yalnız halde görülmenin yanı sıra, ilgi hali, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almış biçimde de görülmektedir.

1.1.2.2.5.3.2. “O” İşaret Zamirinin Tümceyi Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Romanda “o” işaret zamirinin artgönderim olarak tümceyi karşıladığı örnekler oldukça azdır. Öncül ifadeyi karşılayan bu zamir artgönderim olarak kullanılırken yalnız halde kullanılmış ve bununla beraber zamirin ilgi hali ve ayrılma hali eki alan örnekleri de kullanılmıştır. Aşağıda bunlara yönelik örnekler verilmiştir.

[1] *Ben, sözü değiştirirsek bir daha aynı mevzua dönemeyeceğimden ve asıl istediklerimi öğrenemeyeceğimden korkuyordum. Onun* için, sözüne devam etmesini büyük bir alakayla bekleyerek gözlerinin içine baktım (s.154).

[2] *“Demek ki insanlar birbirine ancak muayyen bir hadde kadar yaklaşabiliyorlar ve ondan* sonra, daha fazla sokulmak için atılan her adım daha çok uzaklaştırıyor.” (s.120).

[3] “*Bana bir kere gül ve ondan sonra git!*” dedi (s.120).

Yukarıda belirtildiği gibi “o” işaret zamirinin öncül ifade olarak tümceyi karşıladığı örnekler azdır. Örneklerde de görüldüğü üzere tümce biçiminde verilen öncül ifadeler “o” işaret zamiriyle karşılanmıştır. Örneklerde “o” işaret zamirinin ilgi hali ve ayrılma durumu hali eki aldığı görülmektedir.

1.1.2.2.5.3.3. “Bunlar” İşaret Zamirinin Tümceyi Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Metinde “bunlar” işaret zamirinin artgönderim olarak tümceyi karşıladığı örnekler bolca mevcuttur. Bu örneklerde artgönderim olarak kullanılan “bunlar” işaret zamiri yalın halde kullanılmış ve bunun yanı sıra ilgi hali, belirtme hali ve yönelme hali eki almış şekilleri görülmektedir. Aşağıda örnekler verilmiştir.

[1] *Sarhoşluğum azaldığı için, rabıtalı bir şekilde düşünmeye çalışıyor ve birkaç dakika önce yüzüme dikilip gülümseyen gözleri hatırlamak istiyordum.* Fakat bütün *bunlar* şimdi bana bir hayal gibi geliyordu (s.64).

[2] “*Ben onlar için hiçbir şey değilim... Hiçbir şey değildim... Senelerden beri aynı evde beraber yaşadık... Bu adam kimdir diye merak etmediler... Şimdi çekilip gideceğimden korkuyorlar...*” “Aman Raif Bey” dedim. “*Bunlar* ne biçim laflar...” (s.38).

[3] *Aylardan beri süren işsizlik, buradan çıkınca nereye gideceğimi, nerede iş arayacağımı bilmemek... Ve artık tamamıyla pençesine düşmüş olduğum bir cesaretsizlik...* İşte beni o loş koridorda tutan ve oradan geçecek olan diğer hademeyi beklemeye sevk eden *bunlardı* (s.17).

[4] *Ona birçok şeyler, şimdiye kadar hiç kimseye, hatta kendime bile söylemediğim şeyler anlatacaktım. Bunların* çoğu kafamda bir anda doğuyor ve beni hayrete düşüren bir süratle yerlerini yenilerine bırakıyordu (s.88).

[5] “Bu kız mı?” dedim ve başımla vagonun penceresini gösterdim. *“Evet... Şirin değil mi? O kadar iyi huylu ve sessizdir ki!.. Kim bilir büyükannesinin ne kadar göreceği gelmiştir!”* Kadın *bunları* söylerken, hep yüzüme bakıyordu (s.156).

[6] *Hizmetçiye kapıyı açtım ve Maria'nın sütünü içmesine yardım ettim.* Bütün *bunları* hemen hemen hiç konuşmadan yapıyordum (s.133).

[7] *“Canımı sıkacak bir şey olmadı. Hatta bugünkü gezintimizden memnunum. Herhalde memnunum...”* *Bunları* söylerken başka şeyler düşündüğü belliydi (s.95).

[8] *“Hayır, annesi hâlâ Prag'dan gelmedi. Kendisi de hastalandı, bakacak kimsesi olmadığı için hasta kasasının doktoru hastaneye kaldırttı!”* *Bunları* söyleyen kıza doğru koştum (s.127).

[9] *Yaşamak, tabiatın en küçük kıvılcıklarını sezerek, hayatın sarsılmaz bir mantık ile akıp gidişini seyrederek yaşamak; herkesten daha çok, daha kuvvetli yaşadığını, bir ana bir ömür kadar çok hayat doldurduğunu bilerek yaşamak...* Ve bilhassa bütün *bunları* anlatacak bir insanın mevcut olduğunu düşünerek, onu bekleyerek yaşamak... (s.87).

[10] *Kızların renkli boyun atkıları ve erkeklerin sarı saçları rüzgârdan uçuyor, vücutları muntazam hareketlerle sağa sola kıvrılıyor, her adımlarında boyları bir uzanıyor, bir kısalıyor gibi görünüyordu.* Bütün *bunlara* dikkat ediyordum (s.121).

Verilen örneklerde “bunlar” işaret zamiri öncül ifade olarak kullanılan tümceleri anlamca karşılamıştır. Yazar yukarıda bahsedildiği gibi yazım zamanı kısaltmak amacıyla çok uzun olan tümceleri sadece “bunlar” işaret zamiriyle anlamca karşılamış ve öncül ifadelere artgönderimde bulunmuştur. Örneklerde görüldüğü gibi “bunlar” işaret zamiri çoğunlukla yalın haldeki biçimi ve belirtme hali eki almış biçimiyle kullanılmıştır. Bunların yanında ilgi hali eki ve yönelme hali eki almış örnekleri de kullanılmıştır.

1.1.2.2.6. Belirteç ile Yapılan Artgönderim

Romanda belirteç kullanılarak yapılan artgönderimler sık sık kullanılmıştır. Türkçe’de söz tekrarları çoğunlukla yapılmaz. Çünkü öncül olarak verilen ifadeyi kullanmak yerine onu karşılayacak ve aynı anlamı verecek kısa ifadeler kullanılır. Bu durum dilde en çaba yasına verilebilecek en güzel örneklerden biridir. Burada da bütün artgönderim türlerinde olduğu gibi öncelikle yazar tarafından bir öncül ifade verilir ve ardından bu öncül ifadeyi kullanmak yerine “ora veya bura” gibi belirteçler kullanılarak öncül ifadeye uygun olarak artgönderim yapılır. Romanda kullanılan “ora ve bura” belirteçlerinin aksine “şura” belirteciyle yapılan herhangi bir artgönderim kullanımına rastlanılmamıştır. Metinde “ora ve bura” belirteçleri ile yapılan artgönderimler dört başlık altında incelenecektir:

- Bölge veya Yer Adlarına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim
- Çeşitli Mekân Adlarına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim
- Ev veya Bir Yapıya Ait Bölümlerin Kullanımına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim
- İnsan Vücudunun Bölümlerine Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim

1.1.2.2.6.1. Bölge veya Yer Adlarına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim

Metinde sıkça karşılaşılan bölge ve yer adlarına yönelik yapılan artgönderim türlerinde önce bölge veya yer adı verilir. Bu bölge ve yer adları genel olmaktan ziyade özel bir yer veya bölge olarak kullanılır. Ardından bu bölge veya yer adını karşılayacak “ora veya bura” belirteci kullanılır. Bu belirteçler hal eki olarak yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almıştır. Ayrıca romanda “şura” belirteciyle yapılan artgönderim örnekleri yoktur. Aşağıda örnekler mevcuttur.

[1] Bir sanayi mektebini bitirdikten sonra dericilik tahsil etmek üzere nedense *İtalya*'ya gönderilmiş, fakat *orada* ancak biraz lisan, bir de mühim adam tavırları almayı öğrenmişti (s.29).

[2] Demek vakit bu kadar ilerlemişti. Adımlarım birdenbire süratlendi, onlara yakın bulunan *Nollendorf Meydanı*nın yolunu tuttum. Bu sefer nereye gittiğimi gayet iyi biliyordum. Dün akşam “Kürk Mantolu Madonna”ya *orada* ve tam bu sıralarda rastlamıştım (s.67).

[3] “Nasıl olsa daha uzun zaman çalışamayacağım. *Prag*'da, annemin yanında kalırım. Orada kır hayatı sıhhatim için herhalde iyidir. Baharı *orada* geçiririm.” (s.139).

[4] İlk rastgeldiğim polisten *Charite* dedikleri bu hastanenin nerede olduğunu öğrendim. Ne maksatla olduğunu bilmeden *oraya* gittim (s.128).

[5] *Havran*'a dönmek için babamdan para istedim. On gün kadar sonra uzun bir mektup aldım. (...) Almanya'da, paranın kıymetini kaybetmesi yüzünden, ecnebilerin gayet ucuz, hatta İstanbul'dakinden daha az bir para ile geçindiklerini bir yerden duymuş, benim *oraya* giderek “sabunculuk, bilhassa mis sabunculuğu” öğrenmemi söylüyor, yol parasıyla diğer masraflar için bir miktar para yolladığını bildiriyordu (s.50).

[6] Yavaş yavaş ben fabrikaya uğramaz oldum, onlar neredeydin demediler, babam mektuplarının arasını uzattı ve ben, *Berlin şehrinde*, ne yapacağımı, *buraya* niçin geldiğimi hiç aklıma getirmeden, yaşamaya devam ettim (s.53).

[7] Kendi kendime: "İşte *Avrupa*! Ne var *burada* sanki?" diyor ve esas itibariyle dünyanın pek sıkıcı olduğuna hükmediyordum (s.53).

[8] *Kurfürstendamm* dedikleri geniş ve uzun caddeye geldim. *Burada* sema bütün aydınlık bir hal alıyor, yüzlerce metre yukarıdan dökülen yağmur taneleri bile turuncu bir renge boyanıyordu (s.67).

[9] Sonra sağa saparak *Wittenberg meydanı*na doğru yürüdüm. *Burada* Ka De We dedikleri büyük bir mağazanın önündeki kaldırımlarda, ayaklarına kırmızı çizmeler giyip kadınlar gibi yüzlerini boyayarak

dolaşan birtakım delikanlılar, gelip geçenlere davet eden gözlerle bakıyorlardı (s.67).

[10] “*Lützow caddesinde!*” “Uzak değilmiş!.. Şu halde yarın öğleden sonra gelin beni *buradan* alın!” (s.85-86).

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü üzere öncül olarak verilen özel isim olan yer veya bölge adından sonra bu öncül ifadeyi anlam bakımından karşılayacak bir belirteç kullanılmıştır. Bu belirteç bazı örneklerde “ora” olurken bazı örneklerde de “bura” olmuştur. “ora ve bura” belirteçleri örneklerde görüldüğü üzere yönelme hali, bulunma hali ve ayrılma hali eki almıştır. Sonuç olarak belirteç daha önceden verilen öncül ifadeyi anlam bakımından karşılayarak aynı ifadenin tekrar yazımıyla ortaya çıkacak zaman kaybından kaçınılmış ve öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

1.1.2.2.6.2. Çeşitli Mekân Adlarına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim

Metinde çeşitli mekân adlarına yönelik belirteçlerle yapılmış artgönderim kullanımları bolca mevcuttur. Bu kullanımlar özel bir adın kullanımından ziyade daha genel bir kullanımla karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli mekân adlarına yapılan artgönderimlerde “ora veya bura” belirteçleri kullanılmaktadır. Bu belirteçler ilgi eki, bulunma hali ve ayrılma durumu eki almıştır. Ayrıca romanda “şura” belirteciyle yapılan artgönderim örnekleri yoktur. Aşağıda açıklamalara yönelik örnekler mevcuttur.

[1] Kır gazinosunun arkasından dolaşarak *karşı taraftaki ağaçların altına* doğru gittim. *Buraları* evvelce de bir kere gördüğümü hatırlıyor fakat ne zaman geldiğimi, *buranın* neresi olduğunu bir türlü bulamıyordum (s.121).

[2] Son günlerde *pansiyona* gitmekten çekiniyordu m. Odamın parasını peşin olarak vermiş olmama rağmen *oraya* hiç uğramayışım, ev sahiplerinin bana karşı biraz soğuk davranmalarına sebep oluyordu (s.136).

[3] Raif Efendi evvela *hastaneye* gitmeyi istiyor, “*Orada* hiç olmazsa kafamı dinlerim!” diyordu (s.39).

[4] “Efendim, hep böyle oluyor... Ara sıra aklıma esip, ben biraz *kahveye* gideceğim, diyor sonra da kendini *orada* mı üşütüyor, yolda mı üşütüyor nedir, hastalanıveriyor...” (s.35).

[5] Resmi masanın üzerine bıraktım. Gözlerimi kapayarak *sergideki* tabloyu düşündüm. *Orada* tasvir edilen insanın hakikatte de mevcut olduğu ancak bu anda aklıma geldi (s.58).

[6] Bu sırada, *oturduğum otelin önüne* geldiğimi gördüm. *Burada*, iki karyolanın zor sığıdığı bir odada bir arkadaşla beraber oturuyorduk (s.36).

[7] Sanki aradığım insan birdenbire peyda oluverecekmiş gibi gözlerimi *ilerideki elektrik direğinin altına* diktim. Dün akşam gördüğümün bir hayal, sarhoş kafamın bir vehmi olduğunu kendime bu kadar telkin ettiğim halde işte şimdi *burada* onu, o kadını, belki de o hayali bekliyordum (s.67).

[8] Tiergarten civarındaki sokaklardan birinde, *üç katlı taş bir binanın* önünde durdu. “Ben *burada* oturuyorum... Annemle beraber...” dedi (s.82).

[9] Birkaç kere tekrar nebatat bahçesine, bir iki akşam da *operaya* gitmiştik. Fakat gece saat onda, on buçukta *buradan* çıkıp işine gitmek ona güç geldiği için opera ziyaretlerinden vazgeçtik (s.105).

[10] “*Nebatat bahçesi!*” “Siz bilirsiniz!” “Öyleyse girelim... Ben her zaman *buraya* gelirim. Hele böyle yağmurlu havalarda.” (s.91).

Verilen örneklerde görüldüğü gibi öncül olarak karşımıza çıkan çeşitli mekân adları daha sonra kullanılma ihtiyacı doğduğunda belirteçle kullanılmıştır. Çeşitli mekân adlarını karşılayan “ora ve bura” belirteçleri sayesinde aynı ifadenin tekrar yazılmasına gerek kalmamış ve yazımdan zaman kazanılmış ve öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır. Bunun yanında yukarıda belirtildiği gibi örnekler arasında “şura” bağlacının kullanımı yoktur.

1.1.2.2.6.3. Ev veya Bir Yapıya Ait Bölümlerin Kullanımına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim

Romanda ev veya bir yapıya ait bölümlerin kullanımına yönelik belirteçle yapılan artgönderimlere çok sık rastlanılmamaktadır. Bu artgönderim türünde eve veya bir yapıya ait bölümler şeklinde verilen öncül ifadeyi daha sonra ifade etmek için “ora veya bura” belirteci kullanılmakta ve metinde “şura” belirteciyle yapılan bir artgönderim örneği kullanılmamıştır. Aşağıda örnekler verilmiştir.

[1] Ve artık tamamıyla pençesine düşmüş olduğum bir cesaretsizlik... İşte beni *o loş koridorda* tutan ve *oradan* geçecek olan diğer hademeyi beklemeye sevk eden bunlardı (s.17).

[2] Hamdi bana: “Bizim Almanca mütercimi Raif Efendinin *odasına* senin için bir masa koydurdum, kendisi sessiz sedasız, allahlık bir adamdır, kimseye zararı dokunmaz” demişti. Sonra herkese bay, bayan denildiği bu sıralarda ondan hâlâ efendi diye bahsediyordu. İhtimal bu tariflerin kafamda yarattığı hayal *orada* gördüğüm kır saçlı, bağa gözlüklü, tıraşı uzamış adama pek benzediği için hiç çekinmeden içeri girmiş, başını kaldırıp dalgın gözlerle bana bakan zata: “Raif efendi sizsiniz, değil mi?” diye sormuştum (s.17-18).

[3] Bu sırada *yandaki odadan* Raif efendinin sesi işitildi. Kadın çabucak *oraya* koştu (s.34).

[4] *Büyük salonun kapıya yakın bir duvarının önünde* birdenbire durdum. O andaki hislerimi, bilhassa aradan bu kadar seneler geçtikten sonra, anlatmama imkân yok. Yalnız *orada*, kürk mantolu bir kadın portresinin önünde, mihlanmış gibi durduğumu hatırlıyorum (s.55).

[5] Fakat dışarı çıkınca *koridorda* bir müddet durakladım ve bana tarif ettiği odaya gitmekle *burayı* bırakıp çıkmak arasında bir hayli tereddüt ettim (s.17).

[6] Kız beni evvela *misafir odasına* aldı. *Buradaki* eşya da güzel, hatta pahalı şeylerdi (s.24).

[7] *Raif efendinin yattığı odaya* girince büsbütün şaşırdım. *Burası* evin diğer taraflarına hiç benzemiyen, adeta bir leyli mektep yatakhanesi veya bir hastane koğuşu gibi yan yana bir sürü beyaz karyolaların dizili durduğu küçük bir odaydı (s.24).

Eve veya bir yapıya ait bölümlerin belirteçle karşılanması romanda diğer yapılara göre çok sık rastlanılmayan bir durumdur. Ancak yine de örnekler mevcuttur. Belirtilen örneklerde de görülüyor ki öncül olarak verilen ev veya bir yapıya ait bölüm daha sonradan yinelenmek istendiğinde bu öncül ifade “ora veya bura” belirteçleriyle karşılanıyor. Yazar aynı ifadeyi tekrar yazıp zaman kaybetmek yerine bir belirteç sayesinde öncül ifadeyi anlam bakımından karşılamıştır. Bu şekilde de önceki kullanıma artgönderim yapılmıştır. Yine burada da “şura” bağlacının artgönderim olarak kullanıldığı örnekler mevcut değildir.

1.1.2.2.6.4. İnsan Vücudunun Bölümlerine Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim

Romanda insan vücudunun bölümlerine yönelik belirteçle yapılan artgönderim örnekleri yok denecek kadar azdır. Yine burada da daha önceden verilmiş olan öncül ifadeyi karşılayan bir belirteç kullanılmaktadır. Bu belirteçler “ora veya bura” belirteçleridir. Ayrıca “şura” belirteciyle yapılmış bir artgönderim türü romanda yoktur. Bu artgönderim türüne örnek olarak sadece bir ifade vardır. Bu örnekler aşağıda verilmiştir.

[1] *Ayağının üst tarafında, parmaklarının başladığı yerde*, projektörün donuk beyaz ışığına rağmen pembeliği belli olan, *bir parmak eninde küçük bir kısım* vardı. Gözlerim *buraya* ilişkince bütün vücudunu çıplak görmüş gibi bir ürperme ve hicap ile gözlerimi yukarı kaldırdım (s.72).

Bahsedildiği gibi bu artgönderim türü romanda neredeyse hiç kullanılmamıştır. Yukarıda verilen örnekte insan vücudunun herhangi bir bölümünü karşılayacak öncül ifade söz öbeği şeklinde verilmiş ve “bura” belirteciyle öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

1.1.2.2.7. Çok Bağımlı Artgönderim

Bir metinde öncül olarak verilen ifadenin aynısı sürekli olarak tekrarlanır. Bu tekrarlamalar sadece öncül ifadeyi kapsamaktadır. Burada amaç verilmek istenen bir kavramın, düşüncenin okuyucunun zihninde yer edip bahsedilen konu hakkında ona bilgi vermektedir. Yazar yinelediği kelimeyle okuyucunun bazı şeyleri çıkarmasını beklemektedir. İncelenen metin bir edebi metin olduğu için yazar bazı durumları birebir vermemektedir. Bundan dolayı bazı durumları okuyucudan anlamasını beklemekte ve buna yönelik olarak paragraf içerisinde bazı kelimeleri aynı şekilde sürekli tekrarlar. Bu sözcükler birbirinden farklı ekler alabilmekte ve hem cümle hem de sözcük yapısında değişiklik yapabilmektedir. Yapıda oluşabilecek bu değişikliğin aksine anlamda herhangi bir değişiklik yoktur. Aşağıda açıklamalara yönelik örnekler verilecektir.

Çok bağımlı artgönderim örnekleri üç başlık altında incelenecektir:

- Zamir Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim
- Soyut Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim
- Somut Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

1.1.2.2.7.1. Zamir Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

Romanda zamir kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri oldukça fazladır. Yukarıda bahsedildiği gibi incelenen metin bir edebi metin olduğu için ve zamirlerin birçok sözcüğü karşılayabilme gibi özelliklerinden dolayı yazar zamirleri bir paragraf içerisinde sürekli yinelemekte ve zamirler aracılığıyla roman kahramanlarını vurgulamaktadır. Aşağıda örnekler verilmiştir.

[1] Doğrusu *beni* de pek alakadar etmiyor... Yalnız *bana* birçok şeyler düşünmek, kafamın içinde birçok şeyler yaşamak imkânını veriyor... Göreceksiniz ya, *ben* dünyadan ziyade kafamın içinde yaşayan bir insanım... Hakiki hayatım *benim* için can sıkıcı bir rüyadan başka bir şey değildir... Siz *benim* Atlantik'teki işimi belki pek hazin buldunuz,

hâlbuki **ben** onun böyle olup olmadığının farkında bile değilim... Hatta bazan **beni** eğlendirdiği de oluyor... (s.92).

[2] “Hiçbir kuvvete dayanmadan **beni** sürükleyebilecek bir erkek... **Benden** bir şey istemeden, **bana** hâkim olmadan, **beni** tezlil etmeden **beni** sevecek ve yanımda yürüyecek bir erkek... Yani hakikaten kuvvetli, tam bir erkek... Şimdi anlıyor musunuz, sizi neden sevmiyorum. Zaten sevecek kadar da zaman geçmedi, fakat siz de **benim** aradığım değilsiniz... Gerçi biraz evvel bahsettiğim o manasız nahvet sizde yok... Fakat pek çocuk, daha doğrusu pek kadın gibisiniz... Tıpkı annem gibi sizi de birinin idare etmesi lazım... Bu, **ben** olabilirim... Eğer isterseniz... Fakat fazla bir şey olamam... Sizinle mükemmel arkadaşlık ederiz... **Benim** bu sözlerimi kesmeden, **beni** fikrimden çevirmeye, ikna etmeye, yani yola getirmeye kalkmadan dinleyen ilk erkek sizsiniz. **Beni** anladığınız gözlerinizden belli... Dediğim gibi, gayet iyi dost olabiliriz. **Ben** sizinle nasıl açıkça konuştumsa siz de **bana** içinizi dönebilirsiniz. Bu kadarı da az mı? Fazla şeyler isteyerek bunu da kaybetmek daha mı iyi? **Ben** bunu asla istemem. Dün akşam da söylemiştim, **benim** bazan bir halim bir halime uymaz... Fakat bu sizi yanlış düşüncelere sevk etmemeli... Ana noktalarda asla değişmem... Nasıl? **Benimle** arkadaş olacak mısınız?..” Bütün bu sözler **beni** serseme döndürmüştü... (s.98-99).

(1) ve (2) numaralı örneklerde birinci tekil kişi zamiri sürekli tekrarlanarak her iki örnekte kendi içinde çok bağımlı artgönderim yapılmıştır.

[3] “Artık **sana** güvenemeyeceğim! **Seni** yalnız bırakmaktan korkuyorum... Evet, bu akşam hemen hemen hiç uyumadım. Hep **seni** düşündüm. Benden ayrıldıktan sonra neler yaptığımı, hastanenin etrafında nasıl dolaştığımı, bütün tafsilatıyla, hatta **senin** anlatmadığın kısımlarla birlikte gördüm... Bunun için artık **seni** yalnız bırakamam! Korkuyorum... Yalnız bugün için değil... Artık **seni** hiç yanımdan ayırmayacağım!..” (s.135).

[4] Ah Maria, niçin *seninle* bir pencere kenarında oturup konuşamıyoruz? (...) Aramış olsaydım, belki *senin* gibi birini bulabilirdim. Her şeyi o zaman öğrenmiş olsaydım, belki zamanla alışır, *seni* başkalarında bulmaya gayret ederdim. (...) *Senin* hakkında verdiğim yanlış bir hükme dayanarak bütün insanları suçlu tuttum; onlardan kaçtım. (...) Tesadüf *seni* önüme çıkarmasaydı, gene aynı şekilde, fakat her şeyden habersiz, yaşayıp gidecektim. *Sen* bana, dünyada başka türlü bir hayatın da mevcut olduğunu, benim bir de ruhum bulunduğunu öğrettin. Bunu sonuna kadar götüremediysen, kabahat *senin* değil... (s.159).

(3) ve (4) numaralı örneklerde de aynı şekilde ikinci teklik kişi zamiri örnekler içinde tekrarlanarak çok bağımlı artgönderim yapılmıştır.

[5] Bu sefer ben *onun* koluna girmiştim. Küçük bir çocuk gibi *ona* sokuluyor, başımı o tarafa büküyordum. İçimde sevinçle hüznün arasında garip bir hal vardı. *Onun* birçok hislerinin, düşüncelerinin benimkilere ne kadar benzediğini gördükçe, aramızdaki yakınlığı daha kuvvetle hissederek seviniyor; fakat *onun* bir noktada benden ayrıldığını, hakikatleri kendi kendisinden saklamayı, ne pahasına olursa olsun, kendisini aldatmayı asla istemediğini anladığım için korkuyordum. (...) Hiçbir hakikatin beni *ondan* uzaklaştırmasına tahammül edemeyeceğimi anlıyordum (s.94).

(5) numaralı örnekte “o” üçüncü tekil kişi zamiri yinelenerek çok bağımlı artgönderim örneği teşkil etmektedir.

[6] Bir kadının *bize* her şeyini verdiğini zannettiğimiz anda onun hakikatte *bize* hiçbir şey vermiş olmadığını görmek, *bize* en yakın olduğunu sandığımız sırada *bizden*, bütün mesafelerin ötesindeymiş kadar uzak bulunduğunu kabule mecbur olmak acı bir şey (s.122).

[7] “*Sizinle* arkadaş olabiliriz!” dedi. “*Siz* beni yeni tanıyorsunuz, fakat ben *sizi* on beş yirmi gün tetkik ettim... Herkese benzemeyen bir haliniz var... Evet, *sizinle* gayet iyi arkadaş olabiliriz... (...) “Sakın *siz* de başka erkekler gibi düşünmeyin...” dedi. (...) “Beni baştan aşağı uzun zaman

süzdü.” Birdenbire: “**Sizde** de biraz kadınlık var...” dedi. “Şimdi farkına varıyorum... Belki de bunun için ilk gördüğüm andan itibaren **sizde** hoşuma giden bir şey bulduğuma hükmettim... **Sizde** genç kızlara mahsus bir hal var...” (s.77).

[8] “Ölsek ne olacak sanki... **Onlara** ne? Ben **onlar** için neyim?..” Sonra, daha acı ve insafsız bir tavırla ilave etmişti: “Ben **onlar** için hiçbir şey değilim...” (s.38).

(6) numaralı örnekte birinci çoğul kişi zamiri “biz”, (7) numaralı örnekte ikinci çoğul kişi zamiri “siz”, (8) numaralı örnekte ise üçüncü çoğul kişi zamiri “onlar” paragraflar içerisinde sürekli yinelenerek çok bağımlı artgönderim örneği oluşturmaktadır.

[9] Ama **kendi kendimize** acımalıyız. Başkasına merhamet etmek, ondan daha kuvvetli olduğunu zannetmektir ki, ne **kendimizi** bu kadar büyük, ne de başkalarını bizden daha zavallı görmeye hakkımız yoktur (...). Fakat onun bir noktada benden ayrıldığını, hakikatleri **kendi kendisinden** saklamayı, ne pahasına olursa olsun, **kendisini** aldatmayı asla istemediğini anladığım için korkuyordum. Çünkü müphem bir his bana, kim olursa olsun bir insanı tamamen gördükten ve gördüklerini **kendinden** saklamadıktan sonra, ona hiçbir zaman büsbütün yaklaşılamayacağını fısıldıyordu (s.94).

Dönüşlülük zamiri olarak dilimizde kullanılan “kendi” kelimesi de metinde bir paragraf içerisinde yinelenerek çok bağımlı artgönderim örneğini teşkil etmiştir.

[10] Acaba **bunlar** neden yaşıyorlar? Yaşamakta ne buluyorlar? Hangi mantık, hangi hikmet **bunların** yeryüzünde dolaşıp nefes almalarını emrediyor?" (s.1)

“Bu” işaret zamirinin çoğul hali olan “bunlar” işaret zamiri de yine romanda çok bağımlı artgönderim örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

[11] Söylemek, bir şeyler, birçok şeyler anlatmak istiyorum... **Kime?**.. Şu koskocaman dünyada benim kadar yapayalnız dolaşan bir insan daha

var mı acaba? **Kime**, ne anlatabilirim? On seneden beri hiç **kimseye** bir şey söylediğimi hatırlamıyorum. (s.46).

[12] Hulasa arkadaş olduğum **kimseler** için pek müziç ve anlaşılmaz bir mahlûkum... “Sonra kendini bu kadar fenaladığına kızmış gibi keskin, adeta kaba bir sesle ilave etti: “Ama keyfiniz isterse... **Kimseye** ihtiyacım yok... **Kimseye** minnettar olmak, **kimsenin** dostluğunu, lütfunu istemek niyetinde değilim...” (s.81).

(11) ve (12) numaralı örneklerde belgisiz zamir olarak verilen “kimi” ifadesi görüldüğü üzere çok bağımlı artgönderim olarak kullanılmıştır.

Sonuç olarak örneklere bakıldığında çok bağımlı artgönderim örneği olarak zamirler incelenen romanın birçok yerinde kullanılmıştır. Çok bağımlı artgönderim olarak kullanılan bu zamirler yalın haliyle karşımıza çıktığı gibi hal eki almış halleriyle de karşımıza çıkmaktadır.

1.1.2.2.7.2. Soyut Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

İncelenen metinde soyut kavramlar ile yapılan çok bağımlı artgönderim örneklerine sık sık rastlanmaktadır. Verilen soyut bir kavram bir paragraf içerisinde sürekli verilmek suretiyle o konu hakkında okuyucunun zihnine anlatılan durum sezdirilmeye çalışılır. Bu soyut kelime anlam olarak herhangi bir değişikliğe uğramazken yapı açısından öncül olarak verilen ifadeden farklı bir yapıda kullanılabilir. Aşağıda örnekler verilmiştir.

[1] “Ne oluyoruz? Sahiden evlenmiş insanlar gibi birbirimizden **sıkılmaya** mı başladık?” Ne demek istediğimi anlamayan gözlerle yüzüme baktı. Daha çok **sıkıldım** ve sustum. (...) “Neden **sıkılıyorsun?**” dedi (s.118).

Örnekte görüldüğü gibi soyut bir kelime olarak karşımıza çıkan “sıkılmak” ifadesi paragraf içerisinde sürekli yinelenerek çok bağımlı artgönderim örneği oluşturmuştur. Yazar herhalde “sıkılmak” ifadesiyle iki insanın birbirinden kısa sürede sıkılmasına dikkat çekmek için bu ifadeyi yinelemiştir.

[2] Bazan aramızda *aşk* meselelerinden bahsettiğimiz olurdu. (...) Benim fikrimce *aşk* diye ayrı, mücerret bir mefhum yoktu. İnsanlar arasında çeşit çeşit kendini gösteren bütün sevgiler, sempatiler bir nevi *aşktı*. (...) *Aşk* hiç de sizin söylediğiniz basit sempati veya bazan derin olabilen sevgi değildir. (...) *Aşka* girmeyen şey ise tahlildir (s.106).

Yine bu örnekte de soyut bir kelime olan “aşk” kelimesi kendisinin ne olduğu hakkında bilgiler verilen bir paragrafta yazar tarafından sürekli yinelenerek vurgu yapılmak istenmiştir.

[3] “Berlin’de *yalnızsınız* değil mi?” dedi. “Ne gibi?” “Yani... *Yalnız* işte... Kimsesiz... Ruhen *yalnız*... Nasıl söyleyeyim... Öyle bir haliniz var ki...” “Anlıyorum, anlıyorum... Tamamen *yalnızım*... Ama Berlin’de değil... Bütün dünyada *yalnızım*... Küçükten beri...” “Ben de *yalnızım*...” dedi. Bu sefer benim ellerimi kendi avuçlarının içine alarak: “Boğulacak kadar *yalnızım*...” diye devam etti, “hasta bir köpek kadar *yalnız*...” (s.77).

Bu örnekte soyut kelime olarak “yalnız” kelimesi sekiz defa tekrarlanmıştır. Bu tekrarların çok olmasının sebebi yazar tarafından verilmek istenen yalnızlık düşüncesinin okuyucunun zihnine yerleştirilmek istenmesi olmalıdır. Çünkü roman boyunca Maria Puder ve Raif Efendi “yalnızlık” kelimesiyle bütünleşmiş bir şekilde anlatılmaktadır. Yalnızlaşmış ve topluma yabancılaşmış insanların bir örneğidir her ikisi de.

[4] Bana sadece yorgunluk veren uzuvlarımın değil, *ruhumun* da yaşamaya başladığını, içimde, haberim olmadan bekleyen üstü örtülü derin tarafların da birdenbire meydana çıkarak bana fevkalade cazip, kıymetli manzaralar arz ettiklerini görüyordum. Maria Puder bana bir *ruhum* bulunduğunu öğretmişti ve ben de onun, şimdiye kadar rastladığım insanlar arasında ilk defa olarak, bir *ruhu* bulunduğunu tespit ediyordum. Muhakkak ki bütün insanların birer *ruhu* vardı, ama birçoğu bunun farkında değildi ve gene farkında olmadan geldikleri yere gideceklerdi. Bir *ruh*, ancak bir benzerini bulduğu zaman ve bize, bizim aklımıza, hesaplarımıza danışmaya lüzum bile görmeden,

meydana çıkıyordu... Biz ancak o zaman sahiden yaşamaya, - **ruhumuzla** yaşamaya- başlıyorduk. O zaman bütün tereddütler, hicaplar bir tarafa bırakılıyor, **ruhlar** birbirleriyle kucaklaşmak için, her şeyi çiğneyerek, birbirine koşuyordu. (...) Bu kadının karşısında her şeyimi ortaya dökmek, bütün iyi ve fena, kuvvetli ve zayıf taraflarımla, en küçük bir noktayı bile saklamadan, çıırçıplak **ruhumu** onun önüne sermek için sabırsızlanıyordum (s.86-87).

Örnekte soyut bir kelime olan “ruh” kelimesi sekiz defa tekrarlanması yine son aşırda büyük bir sorun olarak karşımıza çıkan maddeye olan ilginin bir sonucudur. Yazar “ruh” kelimesin sürekli tekrarlayarak “ruh”un aslında maddeden daha önemli olduğunu vurgulamak istemiştir.

[5] Ve nasıl oluyordu da hâlâ, o bu suali sorduktan ve gözlerini bana çevirdikten sonra bile, **cesaretimi** kaybetmeden ona bakmakta devam ediyordum? Beni de hayrete düşüren bir **cesaretle**: “İstemiyor musunuz?” dedim (s.90).

Bu örnekte de soyut bir kelime olarak “cesaret” kelimesi sürekli tekrarlanarak Raif Efendi’nin cesaretsizliğine vurguda bulunulmuştur.

[6] Yalnız onun yanındayken içimi müthiş bir **korku**, onu kaybetmek **korkusu** sarardı (s.129).

Örnekte soyut bir kelime olan “korku” kelimesi yinelenerek Raif Efendi’nin hayatında ilk defa gerçek bir insan olarak tanımladığı bir kişiye rast gelmesinden dolayı onu kaybetme düşüncesi “korku” kelimesiyle vurgulanmıştır.

[7] İnsanlar arasında çeşit çeşit kendini gösteren bütün **sevgiler**, sempatiler bir nevi aşktı. Yalnız yerine göre isim ve şekil değiştiriyorlardı. Kadınla erkek arasındaki **sevgiye** hakiki ismini vermemek bir nevi kendimizi aldatmaktan başka bir şey değildi. Aşk hiç de sizin söylediğiniz basit sempati veya bazan derin olabilen **sevgi** değildir (s.106-107).

Bu örnekte de soyut kelime olarak görülen “sevgi” kelimesi sürekli tekrarlanarak “sevgi” kavramının mahiyeti vurgulanmaya çalışılmıştır.

[8] Onun birçok *hislerinin*, düşüncelerinin benimkilere ne kadar benzediğini gördükçe, aramızdaki yakınlığı daha kuvvetle *hissederek* seviyor; fakat onun bir noktada benden ayrıldığını, hakikatleri kendi kendisinden saklamayı, ne pahasına olursa olsun, kendisini aldatmayı asla istemediğini anladığım için korkuyordum. Çünkü müphem bir *his* bana, kim olursa olsun bir insanı tamamen gördükten ve gördüklerini kendinden saklamadıktan sonra, ona hiçbir zaman büsbütün yaklaşılamayacağını fısıldıyordu (s.94).

Örnekte soyut ifade olan “his” kelimesi yinelenmek suretiyle vurgulanmıştır.

1.1.2.2.7.3. Somut Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok bağımlı Artgönderim

İncelenen romanda soyut kavramların çok bağımlı artgönderim yapılarak vurgulandığı gibi somut kavramlar da aynı şekilde artgönderim yapılarak vurgulanmıştır. Aşağıda somut kavramlar ile yapılan çok bağımlı artgönderim örneklerine yer verilecektir. Bu örnekler;

- İnsanlar İçin Kullanılan Kavramların Kullanımı İle Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim
- Farklı Kavramların Kullanımı İle Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim
- Fiil Kullanımı İle Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

olarak üç başlık altında incelenmiştir. Üç başlık altında incelenen her bir bölümde örneklerin sayısı oldukça fazla olsa da verilen örnekler on adet ile sınırlanmıştır.

1.1.2.2.7.3.1. İnsanlar İçin Kullanılan Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

Romanda somut kavram olarak insanlar için kullanılan kavramlara yönelik çok bağımlı artgönderim oldukça fazladır. Somut olarak verilen bir kavram, o kavramı ilgilendiren insanın halini vurgulamak amacıyla kullanılmıştır. Aşağıda buna yönelik örneklerle yer verilecektir.

[1] Bu sefer Raif efendinin *hastalığı* biraz uzunca sürdü. (...) Fakat kendisi fazla telaş etmiyor ve *hastalığına* ehemmiyet vermez görünüyor. Belki de ev halkını telaşlandırmaktan çekiniyordu. (...) Senelerden beri iş yapmaktan düşünmeyi bile unutmuşa benzeyen kadın, büyük bir şaşkınlık içinde *hastanın* odasına girip çıkıyor, arkasına hardal lapası korken elinden havluları veya tabağı düşürüyor, içeride veya dışarıda daima bir şey unutuyor ve hiç durmadan aranıyor. (...) Akşamüzerleri *hastayı* yoklamaya geldiğim zaman kızarmış ve şişmiş gözlerinden onun biraz evvel ağlamış olduğunu fark ediyordum (s.38).

Örnekte “hasta” veya “hastalık” kavramlarıyla verilmek istenen düşünce Raif Efendi’nin bir hastalık içerisinde olduğudur. Bu kavram sürekli yinelenerek Raif Efendi’nin hasta olması okuyucuya özellikle vurgulanmıştır.

[2] “Hep *çocuksun*, Raif!” dedi. “Önüne geçmek mümkün olmayan işlerde telaş ve heyecan göstermek *çocukluktur*.” (s.139).

Romanın birçok bölümünde Raif Efendi oldukça yumuşak mizaçlı, kadınlarla ilişkilerinde iyi olmayan, en ufak bir olumsuzlukta bile üzülen veya çabuk kırılabilen bir insan olarak tasvir edilmiştir. Bu açıdan yazarın “çocuk” kelimesini yinelemesi buna bir vurgu olmalıdır.

[3] Niçin böyleyim, niçin diğer *kadınların* farkına bile varmadıkları bir nokta bana bu kadar ehemmiyetli görünüyor? Bunun üzerinde çok düşündüm. Acaba bende anormal bir taraf mı var, dedim. Hayır, bilakis, belki diğer *kadınlardan* daha normal olduğum için böyle düşünüyorum. Çünkü hayatım, sırf bir tesadüf eseri olarak, diğer *kadınları* mukadderatlarını tabii görmeye alıştıran tesirlerden uzak geçti. Babam, ben daha küçükken öldü. Evde annemle ikimiz kaldık. Annem, tabii olmaya, itaat etmeye alışmış olan *kadınlığın* adeta bir timsaliydi (s.97).

Maria Puder kadın ve erkek arasındaki toplum arasında bir intiba olarak karşımıza çıkan eşitsizlik konusunda oldukça fanatiktir. Kadınların özgürlük ve eşitlik konusunda erkeklerden hiçbir farkının olmadığını savunan Maria Puder “kadın” kelimesini sürekli olarak yineleyerek bu konuya vurgu yapmak istemiştir.

[4] Biraz evvel avcumda tuttuğum *ellerinin* hakikaten soğuk olduğunu hatırladım. Aklımca bundan istifade etmek isteyerek: “*Elleriniz* ne kadar soğuktu!” dedim. Tereddütsüz cevap verdi: “Isıtın!” Ve her ikisini birden uzattı. Yüzüne baktım. Gözleri hâkim ve iradeliydi. İlk defa konuştuğu bir adama *ellerini* terk etmekte hiçbir fevkaladelik bulmuyor gibiydi (s.76).

Örnekte “el” kelimesi çoğul haliyle “eller” şeklinde kullanılmıştır. Raif Efendi Maria Puder ile tanışana kadar bir kadının elini dahi tutmamıştır. Bu açıdan “eller” ifadesiyle bir kadının ellerine dikkat çekilmek istenmiştir.

[5] Bakışlarımız karşılaşıncı *gözleriyle* beni dostça selamladı. Evet, hiç mübalağaya kaçmadan, hiç sırtımdan, eski bir dost gibi beni selamladı. Bunu sadece *gözlerini* bir kere açıp kapamakla, fakat yanılmama imkân vermeyecek kadar sarıh bir şekilde yaptı. Sonra güldü. Bütün yüzüne yayılan, açık, temiz, yalansız bir gülüşle güldü. Eski bir dosta güler gibi güldü... Bir müddet çaldıktan ve beni bir kere daha, bu sefer *gözleri* ve başıyla selamladıktan sonra başka masalara gitti (s.17).

Verilen örnekte “gözler” kelimesiyle Maria Puder’in Raif Efendi açısından gözlerine dikkati yinelenerek vurgulanmıştır.

[6] “Canlı bir mevcudu kendisine uygun olan iklimden ayırarak, birkaç *meraklının* keyfi için bu berbat şartlara tabi etmek bir nevi işkence değil midir?” “Ama siz de bu *meraklılardan* birisiniz...” (s.92).

Örnekte görüldüğü gibi “meraklı” kelimesi yazar tarafından yinelenerek vurgulanmak istenmiştir.

[7] Sokaklarda birçok *sarhoş* çiftler vardı. (...) Maria, bu neşeli ve *sarhoş* insanların arasından daha hızlı geçip gitmek için beni çekiyordu. (...) Onun ayakta duramayacak kadar *sarhoş* olduğunu zannetmekle ne kadar hata etmiş olduğumu anlıyordum (s.114).

Verilen örnekte “sarhoş” kelimesiyle insanların sarhoşluğu yinelenerek vurgulanmak istenmiştir.

[8] Buna rağmen bu şehirde yaşayan milyonlarca *insandan* ancak birkaç tanesiyle konuşmuş, yalnız bir tanesini tanımıştım. Belki bu da kâfiydi. Bir *insana* bir *insan* herhalde yeterdi. (...) Bu sefer inanmak ve ümit etmek kabiliyetini ben kaybetmişim, içimde *insanlara* karşı öyle bir itimatsızlık, öyle bir acılık peyda olmuştu ki, bundan zaman zaman kendim de korkuyordum. (...) *İnsanlara* karşı duyduğum şüphe, kin derecesine çıktı. Bana yaklaşmak isteyenlerden kaçtım. Kendime en yakın bulduğum veya bulacağımı zannettiğim *insanlardan* en çok korkuyordum (s.147).

Romanın birçok yerinde Raif Efendi gerçek bir insan ile karşılaşmadığından yakınıdır. İnsanların çıkarıcı olduğundan yakınlık çoğu zaman onlardan kaçmıştır. Yazar da “insan” kelimesini sürekli vurgulayarak aslında içinde bulunduğu zamanda gerçek bir insan var olup olmadığını eleştiri mahiyetinde vurgulamak istemiştir.

[9] Ama sahiden bir *erkek*... Hiçbir kuvvete dayanmadan beni sürükleyebilecek bir *erkek*... Benden bir şey istemeden, bana hâkim olmadan, beni tezlil etmeden beni sevecek ve yanımda yürüyecek bir *erkek*... Yani hakikaten kuvvetli, tam bir *erkek*...

Romanda Maria Puder de şimdiye dek gerçek bir erkekle karşılaşmadığından yakınmaktadır. Ancak Raif Efendi’yi tanıdıkça artık gerçek bir erkekle tanıştığını fark etmektedir. Bu açıdan “erkek” kelimesi yinelenerek bu durum vurgulanmak istenmiştir.

[10] Bol *saçlı* bir çocuk başı... Ne gözlerinin, ne *saçlarının* rengini hatta ne de ismini biliyordum (s.157).

Örnekte “saç” kelimesi yinelenerek bahsi geçen çocuğun saçlarına dikkat çekilmek istenmiştir.

Sonuç olarak bakılırsa romandan alınan bu örneklerde görülür ki yazar insan için kullanılan veya insanla ilgili kavramları bir paragraf, bir bölüm veya bir cümle içerisinde yineleyerek kavramları vurgulu bir biçimde vermek istemiş ve okuyucunun zihninde bu kavramların yer edinmesi amaçlanmıştır.

1.1.2.2.7.3.2. Farklı Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

İncelenen metinde farklı kavramlara yönelik yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri de birçok yerde mevcuttur. Örnekler aşağıda verilecektir.

[1] “Hatta *hastaneye* kaldırsanız daha iyi olur!” dedi. Mihriye hanım *hastane* lafını duyunca büsbütün kendini bıraktı. Holdeki iskemlelerden birine çökerek avaz avaz ağlamaya başladı. Nurettin Bey de, haysiyetine dokunulmuş gibi yüzünü buruşturarak: “Ne münasebet?” dedi. “Evinde herhalde *hastaneden* iyi bakılır!” Doktor omuzlarını silkerek gitti. Raif Efendi evvela *hastaneye* gitmeyi istiyor, “Orada hiç olmazsa kafamı dinlerim!” diyordu (s.39).

Örnekte verilen “hastane” kelimesi bir paragraf içerisinde dört defa yinelenmiş ve çok bağımlı artgönderim yapılmıştır. Raif Efendi hasta olduğundan dolayı “hastane” kelimesi yinelenerek bu duruma vurgu açısından katkı sağlanmıştır.

[2] Maria Puder, hastanede yirmi beş *gün* kaldı. Belki daha fazla tutacaklardı, fakat o, doktorlara burada sıkıldığını, evde de kendisine iyi bakacağını söyledi. Uzun boylu tavsiyelerle ve deste deste reçetelerle, karlı bir *günde*, hastaneden çıkıp evine geldi. Ben bu yirmi beş *gün* zarfında ne yaptığımı şimdi pek hatırlamıyorum. (...) Hatta yaşamadım bile; çünkü yaşasam şimdi aklımda bu *günlere* ait hiç olmazsa küçücük bir hatıra bulunurdu (s.129).

Verilen örnekte “gün” kelimesi aynı paragraf içerisinde yinelenerek vurgu amacıyla kullanılmıştır.

[3] Bir sürü saçma işlerle uğraştığım bu çamurlu ilkbahar ve boğucu yaz günlerinde bana bir parça ferahlık veren onun *mektupları* ve ona *mektup* yazdığım saatlerdi. Ben geldikten bir ay kadar sonra annesiyle beraber Berlin'e dönmüştü. *Mektuplarımı* Potsdam Meydanı postanesine yolluyordum, oradan kendisi gidip alıyordu. (...) Bundan sonra, birçok *mektuplarımda* tekrar tekrar sorduğum halde, bu iyi haberin ne olduğunu yazmadı (s.143).

Yine bu örnekte de “mektup” kelimesi paragraf içerisinde tekrarlanarak kelimeye vurgu yapılmak istenmiştir.

[4] **Hayat** ancak bir kere oynanan bir kumardır, ben onu kaybettim. İkinci defa oynayamam... Artık benim için eskisinden beter bir **hayat** başlayacak. (...) **Hayatımın** başka türlü olmasına imkân var mıydı? Zannetmem. Tesadüf seni önüme çıkarmasaydı, gene aynı şekilde, fakat her şeyden habersiz, yaşayıp gidecektim. Sen bana, dünyada başka türlü bir **hayatın** da mevcut olduğunu, benim bir de ruhum bulunduğunu öğrettin (s.158).

Roman boyunca Raif Efendi'nin bir hayat yaşayıp yaşamadığı veya bir hayat, yaşam belirtisi gösterdiği belirsizdir. Bu açıdan bu duruma vurgu amacıyla “hayat” kelimesi yinelenmiş, çok bağımlı artgönderim yapılmıştır.

[5] Bunu yapan kimsenin uzun seneler **resimle** uğraşmış olması lazımdı. (...) “Çok güzel bir **resim...**” dedim. Onun şaşıracağını, sırrını ele vereceğimden korkacağını sanmıştım. Hiç de böyle olmadı. Her zamanki yabancı ve dalgın gülüşüyle kâğıdı elimden alarak: “Senelerce evvel, bir müddet **resimle** meşgul olmuşum!.. ” dedi (s.23).

İncelenen romanın da adı olan Kürk Mantolu Madonna ifadesi bize hem bir insanı hem de bir resmi çağrıştırmaktadır. Maria Puder ve Raif Efendi resme ilgilidirler. Bundan dolayı bir paragraf içerisinde “resim” kelimesi farklı ekler alıp yinelenerek çok bağımlı artgönderim yapılmıştır.

[6] Ufak bir nezlede hemen evine kapanyor, dışarı çıktığı **zaman** kat kat yün fanilalar giyiyor, dairede bulunduğu **zamanlar** asla pencere açtırmıyor ve akşamüzerleri boynuna, kulaklarına atkılar dolayıp, kaim fakat biraz yıpranmış paltosunun yakasını iyice kaldırmadan gitmiyordu. Hasta **zamanlarında** da işini ihmal etmezdi (s.19).

Örnekte görüldüğü gibi “zaman” kelimesi bir paragraf içerisinde farklı ekler alıp yinelenerek çok bağımlı artgönderim yapılmıştır.

[7] Almanya'da, **paranın** kıymetini kaybetmesi yüzünden, ecnebilerin gayet ucuz, hatta İstanbul'dakinden daha az bir **para** ile geçindiklerini

bir yerden duymuş, benim oraya giderek “sabunculuk, bilhassa mis sabunculuğu” öğrenmemi söylüyor, yol *parasıyla* diğer masraflar için bir miktar *para* yolladığını bildiriyordu (s.50).

[8] İçerisine gül esansı atılan *sabun* kazanlarının yanında defterime uzun uzun notlar aldım. *Sabunlara* damga vuran preslerin hangi fabrikalar mamulatı olduğunu kaydettim. Kendimi şimdiden, Havran'da kuracağım büyük ve modern *sabunhanenin* müdürü olarak görüyor, üzerinde “Mehmet Raif -Havran” damgası bulunan pembe renkli, yumurta şeklinde *sabunların*, yumuşak ve kokulu kâğıtlar içinde, bütün Türkiye'ye nasıl yayılacağını tasavvur ediyordum (s.66).

Verilen örnekte “sabun” kelimesi aynı paragraf içerisinde dört defa yinelenmek suretiyle çok bağımlı artgönderim yapılmıştır.

[9] “Annesi bana, kızının bir zamanlar bir *Türkle* ahabap olduğunu ve bütün gün ondan bahsettiğini söylemişti de, acaba siz miydiniz diye merak ettim. Fakat garip değil mi, kadın kızının hayran olduğu bu *Türk'ü* bir kere bile görmemiş... O sene Prag'a gitmişti, *Türk* talebenin Berlin'den ayrılmış olduğunu, orada kızından öğrenmiş!.. ” (s.155).

Örnekte görüldüğü üzere “Türk” kelimesi bir paragraf içerisinde yinelenerek çok bağımlı artgönderim yapılmıştır.

[10] Ben de sizin gibi *tabiatı* çok severim, hatta diyebilirim ki insanlardan ne kadar uzak kaldıysam *tabiata* o kadar sokuldum. (...) O zamandan beri *tabiatı* ve onun mantığını her şeyin üstünde tutarım (s.100).

Verilen örnekte “tabiat” kelimesi aynı paragrafta üç defa yinelenmiş ve böylece çok bağımlı artgönderim örneği oluşturmuştur. Bu kelimenin yinelenmesi Maria Puder'in tabiata verdiği önemi vurgulamak amacıyla yapılması muhtemeldir.

Sonuç olarak bakıldığında romandan alınan yukarıdaki örneklerde farklı kavramlar artgönderim yapmak suretiyle yinelenmiştir. Bu kavramların birçoğu yazar tarafından vurgu yapmak amacıyla tekrarlanmıştır.

1.1.2.2.7.3.3. Fiil Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

İncelenen romanda fiillere yönelik yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri de dikkat çekicidir. Bu tür çok bağımlı artgönderim türüne romanın birçok bölümünde rastlamak mümkündür. Aşağıda farklı kavramlara yönelik yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri verilecektir.

[1] Bu halimizle hepimiz *acınmaya* layıkız; ama kendi kendimize *acımalıyız* (s.94).

[2] *Yürüdüm...* Kararmış yüzlü evler, parke kaldırımlar başladı... Yoluma devam ettim... Terlediğim için paltomun önünü açtım. Şehrin sonuna gelmişim. Gene *yürüdüm...* Demiryolu köprülerinin altından, buz tutmuş kanalların üstünden *yürüdüm...* Hep *yürüdüm*. Saatlerce *yürüdüm* (s.121).

Örnekte görüldüğü gibi “yürümek” fiili fiillere yönelik yapılan çok bağımlı artgönderime bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir paragrafta “yürümek” fiili tam beş defa yinelenerek yazar tarafından “yürümek” fiiline vurgu yapılmak istenmiştir.

[3] “Nurten’i *yollayiver*. Uç adımlık yer!” “Gece vakti bacak kadar çocuğu bakkala nasıl *yollarım?*” (s.26).

Örnekte “yollamak” fiili yazar tarafından yinelenerek çok bağımlı artgönderim yapılmıştır.

[4] “Hayır... Şöyle azıcık *dolaşmak* istedim... Ne bileyim... İçim sıkıldı galiba...” (...) Gece vakti, kar ve rüzgârda, تنها yollarda, göğsünü bağrını açarak saatlerce *dolaşmak* Raif efendiden beklenir şey değildi. “Bir şeye mi canınız sıkıldı?” dedim. Telaşla cevap verdi: “Yok canım... Ara sıra olur... Gece vakti yalnız başıma *dolaşmak* isterim.” (s.35).

Verilen örnekte görüldüğü üzere “dolaşmak” fiili bir paragrafta üç defa yinelenmiştir. Yazar tarafından vurgulamak ve dikkat çekmek amacıyla yinelenen bu “dolaşmak” fiili fiillere yönelik yapılan çok bağımlı artgönderime bir örnek olarak görülür.

[5] Bu sözlerin, ağır bir hastaya söylenecek şeyler olmadığını hatırlayarak *sustum*. O da *susuyordu*. (...) Birdenbire *sustu* ve çenesi göğsüne düştü (s.45).

Yine “susmak” fiili yazar tarafından bir paragrafta yinelenmiştir. Bu halde fiillere yönelik birçok bağımlı artgönderim söz konusudur. Örnekte “susmak” fiili farklı ekler almış ve yapıca değişmiştir. Ancak anlamca herhangi bir değişiklik olmamıştır. Yazar bu yinelemeyi vurgu amacıyla yapmıştır.

[6] “Tek tük muvakkat işler buluyorum!” diye cevap veriyor ve hemen *kaçıyordum*. İnsanlara ne kadar çok muhtaç olursam onlardan *kaçmak* ihtiyacım da o kadar artıyordu (s.12).

Romanda insanlardan kaçmak, yalnızlık gibi ifadeler çokça görülmektedir. Burada da yazar “kaçmak” fiili fiillere yönelik birçok bağımlı artgönderim unsuru olarak kullanmış ve bu durumu vurgulamıştır.

[7] Acaba bu akşam da yanlış mı *görmüştüm*? Öyle bir kürkü Berlin'de yalnız bir kadın giymiyordu ya? Zaten yüzünü de *görmemiştim*. (...) Bakalım dün akşam onu sahiden *görmüş müydüm*? (s.70).

Burada da “görmek” fiili olumlu, olumsuz ve soru haliyle fiillere yönelik çok bağımlı artgönderim unsuru olarak kullanılmış ve “görmek” fiili vurgulanmıştır.

[8] Bir bankadaki küçük memuriyetimden *çıkarıldıktan* sonra -neden *çıkarıldığımı* hâlâ bilemiyorum, bana sadece tasarruf için dediler, fakat haftasına yerime adam aldılar- Ankara'da uzun müddet iş aradım (s.12).

Verilen örnekte “çıkarılmak” fiili bir cümle içerisinde yinelenmiş ve “çıkarılmak” fiiline vurgu yapılarak çok bağımlı artgönderim örneği oluşturulmuştur.

[9] “Hakkımız var!” dedi. Beresini başına yerleştirirken ilave etti: “Ne güzel *konusuyorduk!*” Onu Atlantik barının önüne kadar getirdim. Yolda hemen hemen hiç *konuşmadık* (s.104).

Örnekte “konuşmak” fiili bir bölümde yinelenerek fiillere yönelik yapılan çok bağımlı artgönderim örneği olarak kullanılıp “konuşmak” fiili vurgulanmıştır.

[10] “O adam sizi öptü ve ben hiç *kıskanmadım.*” “Sahi mi?” “Ve niçin *kıskanmadığımı* merak ediyorum!” (s.103).

Yine incelenen romandan alınan bu son örnekte de “kıskanmak” fiili bir bölüm içerisinde yinelenmiştir. Böylece fiillere yönelik yapılan birçok bağımlı artgönderim örneği oluşturarak “kaçmak” fiili vurgulanmıştır.

Sonuç olarak romandan alınan bütün örneklere bakıldığında fiillere yönelik yapılan çok bağımlı artgönderim unsurlarının olduğunu görülmektedir. Örneklerde görüldüğü gibi fiillerin birçoğu bir eylemi vurgulamak suretiyle kullanılmış ve okuyucunun zihnine yapılan eylemin yerleştirilmesi amaçlanmıştır. Romandan aldığımız bu on örneğin dışında romanda daha örnekler mevcuttur.

1.1.2.2.8. Göndergenin Yinelemesi ile Yapılan Artgönderim

Aynı göndereni ifade eden ancak öncül ifadeden farklı şekilde kullanılan artgönderimdir. Gönderge konumunda olan öncül ifade farklı bir dilsel yapıda yinelenir. İncelenen metinde bu tür artgönderimlere sık sık rastlanmaktadır.

1.1.2.2.8.1. Roman Kahramanlarına Yönelik Göndergenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Bu yineleme türü özellikle romanın başkahramanları açısından sık sık yapılmıştır. Romanın yan kahramanları açısından da yineleme yapılan örnekler görülmektedir.

1.1.2.2.8.1.1. Raif Efendi

Romanın başkahramanlarından biri olarak Raif Efendi birçok bölümde öncül ifade olarak kullanılmıştır. Bunun yanında göndergenin yinelenmesi şeklinde farklı kelimelerle de kullanılmıştır. Aşağıda örnekler verilecektir.

[1] Birkaç kere teklif ettiğim halde kahveye gelmeye razı olmadı. “Evde beklerler!” dedi. *Mesut bir aile babası*, diye düşündüm, bir an evvel çoluğuna, çocuğuna kavuşmaya can atıyor (s.19).

[2] Bunu ikide birde yüzüne vurmaktan da çekinmezler, birkaç gün yokluktan sonra her gelişinde **adamcağızı**: “Nasıl? İnşallah artık bitti ya?” diye iğneli geçmiş olsunlarla karşılardı (s.20).

[3] Bu sırada tekrar içeri giren **Almanca mütercimi**, yerine geçerek başını önüne eğdi (s.21).

[4] Fincanı elimden alırken: “**Babam** rahatsız efendim, yatağından çıkamıyor, siz içeri buyurun!” dedi (s.24).

[5] Sanki **cansız bir makine** sabahleyin birtakım siparişlerle dışarı bırakılıyor, akşamüzeri kolları dolu bir halde dönüyordu (s.30).

[6] Akşamüzerleri **hastayı** yoklamaya geldiğim zaman kızarmış ve şişmiş gözlerinden onun biraz evvel ağlamış olduğunu fark ediyordum (s.38).

[7] Bizim Hamdi, Raif efendinin tercümelerinde küçük bir daktilo hatası bulsa, hemen **zavallı adamı** çağırıyor, bazan da bizim odaya kadar gelerek haşlıyordu (s.19).

[8] O bunu şikâyet zannederek, yarı şaka bir sitem ile: “Kendi kabahatiniz, **beyim**” dedi (s.88-89).

[9] Bir günüm bir gününe uymaz diye... Fakat kederlenmeye lüzum yok. Sen **çok iyi bir çocuksun...** (s.115).

[10] “Evet... Az zaman değil... Annesi bana, kızının bir zamanlar bir **Türkle** ahbap olduğunu ve bütün gün ondan bahsettiğini söylemişti de, acaba siz miydiniz diye merak ettim. ” (s.155).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere Raif Efendi romanın başkahramanı olarak birçok bölümde öncül biçimiyle değil de farklı dilsel yapıda kullanılmıştır. Bakıldığında burada herhangi bir anlam eksikliği görülmemektedir. Okuyucu bağlamdan öncül ifadenin yerini tutan dilsel ifadenin Raif Efendi’yi kast ettiğini anlamaktadır. Dolayısıyla göndergenin yinelenmesiyle artgönderim yapıldığı görülür.

1.1.2.2.8.1.2. Maria Puder

Romanın diğer bir başkahramanı da Maria Puder yani Kürk Mantolu Madonna'dır. Maria Puder de romanın birçok bölümünde öncül şekliyle değil de farklı bir dilsel yapıda kullanılmıştır. Buna yönelik örnekler aşağıda verilecektir.

[1] Yüzümde hayatlarından memnun insanların o küstah ve rahat gülüşüyle masamda oturuyor, önüme, etrafıma ve şimdi salonun öteki başına gitmiş olan **genç kadına** bakıyordum (s.73).

[2] Umulmaz bir cesaretle kendimi toplayarak: "Siz **harikulade bir kadınsınız!**" dedim (s.85).

[3] "Evet, **Yahudiyim**, Babam Praglıydı. Daha ben doğmadan Katolik olmuş!" (s.90).

[4] On sene, tam on sene, zavallı ruhumun bütün kırgınlığıyla, **bir ölüye** kızmış, **bir ölüyü** suçlu tutmuştum... (s.144).

[5] "Tanıyor musunuz?" dedim. "Evet, **akrabam** olduğunu size ne diye söyledi?" (s.155).

[6] Dün akşam gördüğümün bir hayal, sarhoş kafamın bir vehmi olduğunu kendime bu kadar telkin ettiğim halde işte şimdi burada onu, **o kadını**, belki de **o hayali** bekliyordum (s.68).

[7] Tam bu sırada **meydanın ortasından geçip bulunduğum sokağa doğru gelen bir insan** gördüm (s.68).

[8] Artık Maria Puder, **yaşamak için kendisine kayıtsız ve şartsız muhtaç olduğum bir insandı** (s.87).

[9] Yalnız ben **ressamım**, biliyorsunuz... Kendime göre güzellik telakkilerim var... (s.98).

Bütün örneklerde Maria Puder öncül biçimiyle verilmese de bağlamdan okuyucu farklı dilsel yapıda verilen ifadenin Maria Puder olduğunu rahatlıkla anlamaktadır. Bu şekilde göndergenin yinelenmesiyle artgönderim oluştuğu görülmektedir.

1.1.2.2.8.1.3. Hamdi

Romanın yan kahramanlarından Hamdi ilk bölümde görülmektedir. Yine Hamdi de öncül biçiminden ayrı farklı dilsel yapıda kullanılmıştır. Aşağıda örnekler verilecektir.

[1] Sık sık görüştüğüm *Hamdi*'yi, bankadan ayrıldığımdan beri görmemiştim. Makine vesaire komisyonculuğu yapan, aynı zamanda orman ve kereste işleriyle uğraşan bir şirkette *müdür muavini* olduğunu ve oldukça iyi bir para aldığını biliyordum (s.13).

[2] Bunları söylerken mektepte kendisinin de *ileri gelen tembellerden* olduğunu tamamen unutmuşu benziyordu (s.15).

[3] Şimdi onun karşısında hakikaten *amirim*, hatta velinimetimmiş gibi bir şaşkınlık duyuyor ve bu kadar alçalan benliğime bu muameleyi ciddiye layık görüyordum (s.16).

[4] Sanki *on senelik arkadaşımı* ilk defa bugün sahiden tanıyordum (s.22).

Görüldüğü gibi Hamdi de aynı şekilde kullanılmayıp farklı dilsel yapılarda kullanılmış halleri görülmektedir. Burada da göndergenin yinelenmesiyle artgönderim yapıldığı açıktır.

1.1.2.2.8.1.4. Frau Tiedemann

Frau Tiedemann Raif Efendi'nin kaldığı pansiyondan arkadaşıdır. Romanın yan kahramanlarından olan Frau Tiedemann'a roman boyunca çok sık rastlanmasa da göndergenin yinelenmesi biçiminde kullanıldığı görülür. Aşağıda örnekler verilecektir.

[1] Bir müddet sonra kendime gelince *iyi kalpli dul kadının* garsonlara ıslattığı bir mendille yüzümü sildiğini gördüm (s.63).

[2] Karşı kaldırıma geçtiğimiz sırada Frau Tiedemann'ın ayağı kenara takıldı; biraz *tombulca olan kadın*, düşmemek için bana tutunmak isterken, galiba boyu benden daha uzun olduğu için, boynuma sarılıverdi (s.63).

[3] Nihayet **yaşlı kadının** kollarından kurtuldum (s.64).

[4] “Tanıyor musunuz?” dedim. “Nasıl tanımam, **akrabamdır! Dayımın kızı...** Ama şimdi dargınız...” (s.78).

Örneklere Frau Tiedemann öncül biçimde kullanılmayı farklı bir dilsel yapıda kullanılmıştır. Bu şekilde de göndergenin yinelenmesiyle artgönderim oluşmuştur.

1.1.2.2.8.1.5. Mihriye Hanım

Mihriye hanım Raif Efendi'nin karısıdır. Yine Mihriye Hanım da roman boyunca çok az yerde geçmesine rağmen göndergenin yinelenmesi biçiminde görülmektedir. Aşağıda örnekler verilecektir.

[1] Ara sıra: “Nasılsın, **hanım**, bugün çok yoruldu mu?” diye sorar, bazan onu karşısına alarak çocukların sınıf geçme vaziyeti, yaklaşan bayramın masrafları hakkında konuşurdu (s.31).

[2] Akşamüzeri evine uğradığım zaman kapıyı karısı Mihriye Hanım açtı. “Buyurun, siz misiniz?” dedi. “Biraz evvel uykuya daldı... İsterseniz uyandırırım!” “Hayır! Rahatsız etmeyin... Nasıl?” dedim. **Kadın** beni misafir odasına aldı (s.34).

[3] Necla **annesi** kadar kendini kaybetmiş olmamakla beraber, büyük bir üzüntü içindeydi (s.38).

Örneklere görüldüğü üzere öncül olarak kullanılan Mihriye Hanım farklı dilsel bir yapıda kullanılarak göndergenin yinelenmesi biçiminde artgönderim oluşturmuştur.

1.1.2.2.8.1.6. Necla

Necla Raif Efendi'nin kızıdır. Necla da romanın yan kahramanlarından olup göndergenin yinelenmesi biçiminde artgönderim olarak kullanılmıştır.

[1] Bazan **büyük kızına** gözlerini diker, ondan bir şeyler, sıcak, tatlı bir şeyler bekler gibi dururdu (s.31).

[2] Necla, büyük bir merakla, önlerinde gözleri kapalı yatan adama bakıyorlardı. *Genç kız* beni görünce başıyla işaret ederek çağırdı (s.42).

Her iki örnekte de Necla öncül ifade olarak kullanılmamıştır. Farklı dilsel yapı kullanılarak Necla'ya artgönderim yapılmıştır.

Verilen bütün örneklerde roman kahramanları roman boyunca birçok bölümde göndergenin yinelenmesi şeklinde kullanılmıştır. Öncül ifadeyi teşkil eden yukarıda verilen roman kahramanları ilerleyen cümlelerde aynı şekliyle kullanılmamıştır. Ancak bu kahramanları karşılayan farklı dilsel yapılarda kullanılmıştır. Dolayısıyla bu biçimde de göndergenin yinelenmesiyle artgönderim yapılmıştır.

Sonuç olarak bütün artgönderim türlerinde önce öncül bir ifade kullanılmıştır. Ardından bu ifadeyi bazen bir kişi zamiri bazen de bir işaret zamiri karşılayarak artgönderim yapılmıştır. Sadece zamirler değil aynı zamanda işaret sıfatlarıyla da öncül ifade karşılanarak artgönderime başvurulmuştur. Yine sözcüksel olarak artgönderim yapıldığı gibi gösterilenin ve gösterenin yinelenmesi şeklinde de artgönderimler yapılmıştır. Bunların yanında hem belirteç kullanımıyla hem göndergenin yinelenmesiyle hem de çok bağımlı biçimde artgönderimlere romanın birçok bölümünde karşılaşılmıştır. Bu artgönderimler bazen bir sözcük, bazen bir sözcük öbeği bazen ise bir cümle olarak görülmüştür. İncelenen Kürk Mantolu Madonna adlı romanda bahsedilen bu artgönderimler Sabahattin Ali tarafından roman boyunca kullanılmıştır. Yazar artgönderimleri vurgu, ahenk, pekiştirme gibi birçok amaçla kullanmıştır. Bu amaçların yanında aynı zamanda artgönderimler yazara büyük kolaylık sağlamıştır. Öyle ki bazen uzun bir cümle tek bir kelimeyle karşılanmış ve yazar yazım zamanından kazanmıştır. Yani yazar artgönderimlere romanın birçok bölümünde başvurarak kendine büyük kolaylıklar sağlamış ve öncül ifadenin kullanılmaması okuyucuya anlama açısından bir sorun doğurmamıştır. Okuyucu bağlamdan rahatlıkla ifade edilmek istenin kim veya ne olduğu rahatlıkla anlamıştır.

1.1.2.3. Öngönderim

Öngönderim daha önce kullanılmayan öncül bir ifadenin ortaya koyulacağını yani kullanılacağını belirtmek amacıyla kullanılır. Öngönderim terimi Kamile İmer'in eserinde "Bir dil biriminin daha sonraki bir birime göndermede bulunması durumu" (İmer, 2011: 33) olarak açıklanırken Doğan Günay'ın eserinde artgönderim ve

öngönderim ikisi birlikte daha önce artgönderim başlığı altında belirttiğimiz gibi “*Bir metinde bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka öğelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel (fr. anaphorique) ve öngönderimsel (fr. cataphorique) birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır*” (Günay, 2017: 80) şeklinde açıklanmıştır. Öngönderim, artgönderimde olduğu gibi çoğunlukla zamir kullanımı ile yapılır. Öngönderim, artgönderime göre daha az rastlanan bir yapıdır. Öngönderim;

- Zamir Kullanımı ile Öngönderim

olarak tek başlık altında örneklerle incelenecektir.

1.1.2.3.1. Zamir Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

Zamirler artgönderim yapmak için birçok yerde kullanıldığı gibi öngönderim amacıyla da kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında öngönderim yapımında zamirlerin de görev aldığı görülmektedir. Günümüz Türkçesinde ön gönderim için daha çok “şu, şunlar, şurada” zamirleri kullanılmaktadır. Buradan hareketle romanda ön gönderim için “şu, şurada” zamirleri sıklıkla kullanılmıştır. Fakat “şunlar” zamiri öngönderim unsuru olarak kullanılmamıştır. Bu zamirlerin yanında “o, orada”, “burada” zamiri, “neler ve kim” soru zamirleri de öngönderim yapmak amacıyla romanda kullanılmıştır. Aşağıda açıklamalara yönelik örnekler verilecektir.

1.1.2.3.1.1. Şu, Şurada Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

İncelenen romanda “şu, şurada” zamirleri birçok yerde öngönderim yapmak amacıyla kullanılmıştır. Bu zamirler yalın halde kullandığı gibi ek almış halleriyle de görülmektedir. Aşağıda örnekler verilecektir.

[1] Yolun ortasında durdu, sağ elinin şahadet parmağını, bir çocuğa uslu durmasını tembih eder gibi, kaldırıp salladı: “**Şuna** dikkat edin ki, **benden herhangi bir şey istediğiniz gün her şey bitmiş demektir.** Hiçbir şey anlıyor musunuz, hiçbir şey istemeyeceksiniz...” (s.81).

[2] **Şurada, sağ cebimde** bir anahtar olacak, onu al da, benim masanın üst gözünü aç (s.40).

[3] Mukadderatları gibi kanları da birbirine karışmıştı. Ve işte *şurada*, *birkaç adım ileride* yatıyorlardı. Hâlâ beraberdiler... (s.97).

[4] “Hasta adam: “*Şuraya* oturuverin canım!” diyerek *yatağın ayakucunu* gösterdi.” (s.25).

[5] Sağ tarafta 20 Haziran 1933 tarihi ve hemen bunun altında *şu satırlar* vardı: “*Dün başımdan garip bir hadise geçti ve bana on sene evvelki başka birtakım hadiseleri yeniden yaşattı...*” (s.43).

[6] “Okuma!” dedi ve başıyla odanın karşı tarafını işaret ederek mırıldandı: “Onu *şuraya* at!..” Gösterdiği tarafa baktım. Mika levhaların arkasında parlayan kızıl gözleriyle demir sobayı gördüm. “*Sobaya* mı?” “Evet!” (s.43).

[7] “*Şuna* dikkat edin ki, *benden herhangi bir şey istediğiniz gün* her şey bitmiş demektir.” (s.81).

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere “şu ve şurada” zamirleri öngönderim yapmak suretiyle öncül ifadeden önce kullanılmış ve öncül ifadeyi karşılamıştır.

1.1.2.3.1.2. *O, Orada* İşaret Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

Romanda işaret zamiri olarak “o ve orada” zamiri “şu ve şurada” zamirine göre daha az kullanılmıştır. Aşağıda örnekler verilmiştir.

[1] “Nedir *o*, Raif bey?” diye sormuştum. Sanki bir kabahat yaparken yakalamışım gibi kızarmış, kekeleyerek: “Hiç... *Almanca bir roman!*” demiş ve hemen çekmeyi kapatmıştı (s.18).

[2] “*Orada, gözün içinde* ne varsa hepsini getir!” dedi (s.40).

[3] *Onu, kürk mantolu kadını, haftalardan beri uykumu kaçırın insanı*, yanında yaşlı veya genç bir hovarda ile bu masalardan birinde bulacağımı ve bu kadar büyük bir ehemmiyet, bu kadar derin bir mana verdiğim kadının nefsinin nasıl pazara çıkardığını görünce boş hülyalarımın kurtulacağımı ümit ediyordum (s.70).

[4] *Onun, Kürk Mantolu Madonna'nın yüzü*, muhayyilede bile olsa, bana bütün sükûnumu kaybettirecek kadar kuvvetli ve tesirliydi (s.154).

Örneklerden görüldüğü üzere “o ve orada” zamirleri öngönderim unsuru olarak kullanılmıştır. Öncül bir ifadeden önce gelen bu zamirler öncül öngönderim yapmak suretiyle öncül ifadeyi karşılamıştır.

1.1.2.3.1.3. *Burada* Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

Romanda “burada” zamiri ile yapılmış olan artgönderim örneği sadece bir bölümde karşımıza çıkmaktadır. Örnek aşağıda verilmiştir.

[1] Demir parmaklıklı büyük bir bahçenin önüne gelmiştik. Adımlarını yavaşlatarak: “*Buraya* girelim mi?” dedi. “Neresi *burası*?” “*Nebatat bahçesi!*” “Siz bilirsiniz!” (s.91).

Örnekte de görüldüğü gibi “burada” zamiri öncül ifadeden önce gelerek öncül ifadeyi karşılamıştır.

1.1.2.3.1.4. *Kim* Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

Metinde “kim” zamiri ile kullanılan öngönderim örneği sadece bir bölümde görülmektedir. Tespit edilen örnek aşağıda verilmiştir.

[1] Daha yüzünü görmeden, muazzam vücudundan, *kim* olduğunu anlamıştım. Sesi de hiç değişmemişti: “Ah, *Frau van Tiedemann*, sizi Ankara’da görmek kimin aklına gelirdi?” dedim (s.151).

Örnekte de görüldüğü gibi “kim” soru zamiri öncül ifade olan özel bir isimden önce gelerek bu özel ismi yani öncül ifadeyi anlam bakımından karşılayarak öngönderim yapmıştır.

1.1.2.3.1.5. *Neler* Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

Romanda öngönderim kullanılmış bir diğer soru zamiri de “neler” soru zamiridir. Bu soru zamiri de sadece tek bir örnek olarak görülmektedir.

[1] “Dün akşam, hele buraya geldikten sonra, bir an *neler* ümit etmişim... *Sihirli bir el tarafından tamamen değiştirileceğimi*,

ruhumda, küçük kız çocukları gibi masum, fakat aynı zamanda bütün hayatımı kavrayacak kadar kuvvetli heyecanlar duyacağımı, bu sabah uykudan, başka bir dünyaya doğar gibi uyanacağımı sanmışım.”
(s.119-120).

Yine örnekte görüldüğü gibi “neler” soru zamiri öncül ifadeden önce gelerek öncül ifadeyi karşılamış ve öngönderim yapılmıştır.

Sonuç olarak bakıldığında incelenen metinde kişi zamirleri, işaret zamirleri ve soru zamirleri öngönderim unsuru olarak kullanılmıştır. Öngönderimi oluşturan bu zamirler yalın halde kullanılmasının yanı sıra ek almış hallerde de kullanılmıştır. Zikredilen bu zamirler öncül ifadeden önce gelmiştir. Öncül ifadeden önce gelerek onu karşılamış ve öngönderim oluşmuştur. Bu karşılamada herhangi bir anlam eksikliği oluşmamış okuyucu anlatılanı bağlamdan rahatlıkla anlamıştır. Burada artgönderimde olan durumun tam tersi mevcuttur. Artgönderim de ilk olarak öncül ifade verilir daha sonra öncül ifadeyi anlam bakımından karşılayan ifade verilirken, burada önce öncül ifadeyi anlam bakımından karşılayan ifade daha sonra ise öncül ifadenin kendisi verilmekte ve öngönderim oluşmaktadır. Artgönderim de olduğu gibi öngönderimde de yazar vurgu, pekiştirme ve yazım zamanından kazanma gibi amaçlardan dolayı öngönderime başvurmuştur. Öngönderimler de yazara büyük kolaylıklar sağlamıştır.

1.1.3 EKSİLTİLİ YAPILAR

Doğan Günay bu yapıyı “*Eksilti bir tümceden bir ya da birden çok ögenin silinmesi işlemini belirtir. Bu silinme sonunda tümcenin bağlam içindeki anlaşılabilirliği kaybolmaz. Her dilde, kendi kullanım olanaklarından yararlanılarak, birden çok tümceyi, birbirlerine bağlı olarak daha kısa söyleme biçimi vardır. Bunlar eksiltili (fr. elliptique) yapı olarak tanımlanır*” (Günay, 2017: 87) olarak açıklarken Kamile İmer ise “Eksiltisi bulunan yapı; örn. *Ahmet patates sever, Mehmet de kabak* tümcesi eksiltili tümcedir çünkü sev eylemi ikinci yapıda tekrarlanmamıştır, *Mehmet’in kabak sevdiği* bağlamdan anlaşılmaktadır” (İmer, 2011: 116) olarak açıklamıştır. Yine Mehmet Özmen bu yapıyı “*Dilde en az çaba kuralına bağlı olarak, bir kelimenin, bir kelime grubunun veya bir cümlenin, herhangi bir ögesinin, herhangi bir anlam karışıklığına yol açmayacak şekilde, düşürülmesi, eksiltilmesi olayıdır*” (Özmen, 1996:

71) olarak tanımlamıştır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere eksilteli yapı söylenmek istenenin anlam kaybına yol açmayarak en kısa bir biçimde söylenmesidir.

Her dilde olduğu gibi Türkçede de eksiltmek büyük bir ihtiyaçtır. Bir cümleden, bir paragraftan veya bir bölümden, bir sözcük, sözcük öbeği veya bir cümle eksiltildiğinde yapı değişikliği olmasına rağmen anlamda herhangi bir değişiklik olmamaktadır. Buradaki anlam okuyucu tarafından bağlamdan rahatlıkla anlaşılmaktadır. Örneğin; “Burak futbol oynamayı sever. Kadir de” cümlesi eksilteli yapıya bir örnektir. Burada “Kadir futbol oynamayı sever” cümlesini kullanmak yerine eksiltme yapılarak “Kadir de” ifadesi kullanılmıştır. Öncül ifadeden sonra yani “Burak futbol oynamayı sever” cümlesinden sonra Kadir’in de aynı şeyi sevdiği sadece “Kadir de” ifadesiyle belirtilmiştir. Bakıldığında burada yapı olarak değişiklik varken anlam olarak herhangi bir değişiklik yoktur. Yapılan bu açıklamalar akıllara tek bir şeyi getirmektedir: Dilde En Az Çaba İlkesi. Zeynep Korkmaz en çaba ilkesini “Konuşma sırasında zamandan ve emekten tasarruf ederek kolaylık sağlamak amacıyla ses düşmesi, ses benzeşmesi, ses ve hece kaynaşması (Contraktion) gibi olaylara yol açan kural” (Korkmaz 2003: 84) olarak tanımlamıştır. Tanımdan anlıyoruz ki en az çaba ilkesi konuşma esnasında zaman kazanmak amacıyla bazı ses değişiklikleri yapmaktır. Yani bir nevi kısaltma, eksiltmedir. Korkmaz’ın tanımında bu yasanın sadece konuşma sırasında olduğu vurgulanırken aslında yazı dilinde de bu yasayı görmek mümkündür. Herhangi bir metnin yazarı yazım zamanından tasarruf etmek, akıcılık, duruluk, estetik gibi amaçlarla veya tekdüzeliği kırmak için en çaba ilkesini birçok defa kullanmaktadır. Görülüyor ki eksilteli yapılar doğrudan en az çaba ilkesiyle ilişkilidir. Çünkü eksilteli yapılarda da anlatılmak istenen en kolay ve en çabuk karşı tarafa aktarma gayesi vardır. Bunun yanında bahsedildiği gibi akıcılık, tekdüzeliği kırmak, duruluk, yazım zamanından veya konuşma zamanından tasarruf etmek de eksilteli yapıların bir özelliğidir. Bunlardan dolayı eksilteli bir yapının olduğu bir yerde en çaba ilkesi de mutlaka olmalıdır. En az çaba ilkesinden bahsetmek için de eksilteli bir yapıya ihtiyaç vardır. Bu iki unsur birbirinden ayrılmazlar. Eksilteli yapılar ile yapılmak istenen aslında az sözcükle çok şey anlatmak olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında eksilteli yapılar yazara büyük bir kolaylık sağlamaktadır.

Eksilteli yapılar beş başlık altında incelenecektir:

- Özne Eksiltisi

- Nesne Eksiltisi
- Tamlayan Eksiltisi
- Tümeleş Eksiltisi
- Yükleme Eksiltisi

1.1.3.1. Özne Eksiltisi

Cümlelerin temel öğelerinden biri olan özne romanın birçok bölümünde eksiltili yapı olarak kullanılmıştır. Büyük çoğunlukla önce verilen cümlede öncül ifade olan özne, daha sonraki cümlelerde verilmez. Bundan dolayı da bu durum bir özne eksiltisi oluşturmaktadır. Yapılan bu eksilti anlamda herhangi bir değişikliğe veya bozukluğa yol açmamaktadır. Değişiklik sadece yapıda meydana gelmektedir. Bu eksiltili durum yazar tarafından yazım zamanından yararlanmak, tekdüzeliği kırmak ya da akıcılık sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Özne eksiltisi;

- Roman Kahramanları Açısından Yapılan Özne Eksiltisi
- Sözcük Açısından Yapılan Özne Eksiltisi
- Sözcük Öbeği Açısından Yapılan Özne Eksiltisi

olarak üç başlık altında incelenecektir.

1.1.3.1.1. Roman Kahramanları Açısından Yapılan Özne Eksiltisi

İncelenen romanda birçok bölümde roman kahramanları aynı cümle içerisinde veya ilerleyen cümlelerde özne açısından eksiltili olarak kullanılmıştır. Öncül olarak verilen ve cümlede özne olarak kullanılan roman kahramanı, daha sonra gelen herhangi bir cümlede tekrarlanmamıştır. Öncül ifadeden sonraki cümlede oluşan özne eksiltisi sadece yapı açısından bir eksilti olarak görülür. Ancak yapılan bu eksiltiye rağmen anlamda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Okuyucu bağlamdan hareketle yapılan eksiltiyi kolaylıkla zihnine yerleştirmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi bu durum en çaba ilkesiyle doğrudan ilişkili bir durumdur. Roman kahramanlarına yönelik yapılan özne eksiltisi örnekleri aşağıda verilmiştir.

[1] Ne zaman kendimle baş başa kalsam, *Raif Efendinin* saf yüzü, biraz dünyadan uzak, buna rağmen bir insana tesadüf ettikleri zaman

tebessüm etmek isteyen bakışları gözlerimin önünde canlanıyor. (...)
Hatta (**Raif Efendi**) pek alelade, hiçbir hususiyeti olmayan, her gün
etrafımızda yüzlercesini görüp de bakmadan geçtiğimiz insanlardan
biriydi (s.11).

[2] **Raif Efendinin** de karısına karşı garip bir rikkati vardı. Aylardan
beri sırtına bir kere bile mutfak elbisesinden başka bir şey giymeye
vakit bulamayan bu kadına hakikaten acır gibiydi. (**Raif Efendi**) Ara
sıra: “Nasılsın, hanım, bugün çok yoruldu mu?” diye sorar, bazan onu
karşısına alarak çocukların sınıf geçme vaziyeti, yaklaşan bayramın
masrafları hakkında konuşurdu (s.31).

[3] **Raif Efendi**, ara sıra hastalanır ve (**Raif Efendi**) daireye gelemezdi
(s.19).

[4] **Raif Efendinin** defteri burada bitiyordu. Diğer sahifelerde hiçbir
not, hiçbir kayıt yoktu. Sanki (**Raif Efendi**) büyük bir korkuyla
sakladığı ruhunu bir kereye mahsus olmak üzere dışarıya, bu defterin
yapraklarına aksettirmiş, ondan sonra gene içine kapanıp senelerce
susmuştu (s.160).

[5] Şehrin ortalarına gelmiştik. Sokaklar aydınlık ve kalabalıktı. **Maria
Puder** düşünceli ve galiba biraz da mahzundu. Korka korka: “Bir şeye
mi canınız sıkıldı?” dedim. (**Maria Puder**) “Hayır!” diye cevap verdi
(s.95).

[6] Yaşadığım müddetçe türlü türlü yerler gezecek, dilini bildiğim ve
bilmediğim insanlarla tanışacak ve her yerde, herkeste onu, **Maria
Puder’i, Kürk Mantolu Madonna’yı** arayacaktım. Onu bulamayacağımı
daha şimdiden biliyordum. Fakat (**Maria Puder’i-Kürk Mantolu
Madonna’yı**) aramamak elimde olmayacaktı. (**Maria Puder-Kürk
Mantolu Madonna**) Beni, bütün ömrümce bir meçhulü, mevcut
olmayan bir şeyi aramaya mahkûm ediyordu (s.122).

[7] **Maria Puder**, hastanede yirmi beş gün kaldı. Belki daha fazla
tutacaklardı, fakat o, doktorlara burada sıkıldığını, evde de kendisine iyi

bakacağını söyledi. (*Maria Puder*) Uzun boylu tavsiyelerle ve deste deste reçetelerle, karlı bir günde, hastaneden çıkıp evine geldi (s.129).

[8] *Necla* annesi kadar kendini kaybetmiş olmamakla beraber, büyük bir üzüntü içindeydi. (*Necla*) Son günlerde mektebe gitmiyor ve babasını bekliyordu (s.38).

[9] Nitekim araba beş on adım gittikten sonra durdu, kapısı açıldı; mektep arkadaşlarımdan *Hamdi*, başını uzatmış, beni çağırıyordu. Sokuldum. (*Hamdi*) “Nereye gidiyorsun?” diye sordu (s.13).

[10] “Hayır, Frau van Tiedemann değil... Sadece *Frau Döppke* Bir koca uğruna bir van feda ettim, fakat pek zararlı değilim!” (...) Kadının yanında, sekiz dokuz yaşlarında sarı benizli, sessiz bir kız çocuğu bulunduğunu ancak şimdi görüyordum. Güldüm: “Kızınız mı?” dedim! (*Frau Döppke*) “Hayır” dedi, “akrabam!..” (s.151).

Yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü gibi özne eksiltisi öncül ifadeden sonra verilen cümlelerde kullanılmıştır. Yapı olarak eksilti olmasına karşın anlamda herhangi bir eksilti olmamış ve anlam bağlamdan rahatça çıkarılmıştır. Kahramanların adları sürekli tekrarlanmak yerine roman kahramanlarına yönelik yapılan özne eksiltisi sayesinde tekdüzelik kırılmış ve bu sayede de metne akıcılık kazandırılmıştır.

1.1.3.1.2. Sözcük Açısından Yapılan Özne Eksiltisi

Roman kahramanlarına yönelik yapılan özne eksiltilerinin yanı sıra bir de sözcük açısından yapılan özne eksilteleri vardır. Eksiltinin öncül ifadesini oluşturan özne bazen bir sözcük şeklinde görülmektedir. Yine bu eksilti türünde de yazar yazım zamanından kazanmak amacıyla böyle kullanımlara başvurmuştur. Bu açıdan bakıldığında burada da en az çaba ilkesiyle karşılaşılmaktadır. Aşağıda sözcük açısından yapılan özne eksilteleri verilecektir.

[1] *Karısı* da kapının yanında duruyor ve (*karısı*) belli etmeden beni süzüyordu. (*Karısı*) Bir müddet düşündü (s.14).

[2] Ben artık gözlerimi pervasızca *karşımdakine* dikmişim. (...) (*Karşımdaki*) Ara sıra, bulamadığı bir kelimeyi düşünür gibi gözlerini

kaldırıyor ve bakışlarımız karşılaşıncaya yüzünde gülümsemeye benzer bir hareket oluyordu (s.18).

[3] Arkadaşım yatağına uzanmış kitap okuyordu. (*Arkadaşım*) Bana yandan bir göz attı: (*Arkadaşım*) “Ne o, çapkınlıktan mı geliyorsun?” dedi (s.37).

[4] Hâlbuki *o* hiç de fevkalade bir adam değildi. Hatta (*o*) pek alelade, hiçbir hususiyeti olmayan, her gün etrafımızda yüzlercesini görüp de bakmadan geçtiğimiz insanlardan biriydi (s.11).

[5] Bu sefer Raif efendinin hastalığı biraz uzunca sürdü. (*Hastalık*) Her zamanki gibi basit bir soğuk algınlığına benzemiyordu (s.38).

[6] Hiç kimse evin nasıl döndüğünü sormuyor, sadece, (*herkes*) kendisini çok daha yüksek bir hayata layık gördüğü için, yemekleri beğenmemek, bir şeye dudak büküp burun kıvrırmak suretiyle, yeni bir tatsızlık çıkarıyordu (s.29).

[7] Geleceğimi eve telgrafla bildirmiştim, herhalde (*evdekiler*) hazırlık yapmışlardır. Yoksa seni davet etmeye cesaret edemezdim!" dedi (s.13).

Romandan alınan yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere sözcük olarak özne eksiltisi yapıldığı görülmektedir. Eksilteli yapının öncül ifadeleri bazen bir zamir bazen de bir insana ait durum olabilmektedir. Ancak öncül ifade çoğunlukla bir insanı çağrıştırmaktadır. Yapılan bu özne eksiltisi sayesinde hem metne akıcılık kazandırılmıştır hem de yukarıda bahsedildiği gibi yazım zamanından kazanılmıştır.

1.1.3.1.3. Sözcük Öbeği Açısından Yapılan Özne Eksiltisi

İncelenen romanda sözcük öbeği açısından yapılan özne eksilteleri de oldukça çoktur. Sözcük öbeği şeklinde verilen öncül ifade yani özne bir sonraki cümlede ve cümlelerde eksilteli yapıda kullanılmıştır. Sözcük öbeklerinin eksilteli yapıda kullanılması yapı açısından bir değişiklik gösterirken anlam açısından herhangi bir değişiklik ya da eksilti göstermemektedir. Eksilti sadece yapıdadır. Aşağıda sözcük öbeği açısından yapılan özne eksiltelerine örnek verilecektir.

[1] **Böyle kimseleri** gördüğümüz zaman çok kere kendi kendimize sorarız: “Acaba bunlar neden yaşıyorlar? (**Böyle kimseler**) Yaşamakta ne buluyorlar?” (s.11).

[2] Sabaha karşı sıkıntılı rüyalar gördüm, **kürk mantolu kadın** türlü şekillerde karşıma çıkıyor, (**kürk mantolu kadın**) o müthiş ve ezici tebessümüyle beni kıvrandırıyor (s.65).

[3] Sanki **cansız bir makine** sabahleyin birtakım siparişlerle dışarı bırakılıyor, (**cansız bir makine**) akşamüzeri kolları dolu bir halde dönüyordu (s.30).

[4] Biraz sonra **ayak sesleri ve fısıltılar** koridorun öteki başına doğru uzaklaştı ve (**ayak sesleri ve fısıltılar**) kayboldu (s.65).

[5] **Küçük kız** beş on adım ileriden gidiyor, (**küçük kız**) eliyle yolun kenarındaki ağaçlara dokunuyordu (s.154).

[6] Nurettin beyin getirdiği **ihhtiyar doktor**, hardal lapası tavsiye etti ve (**ihhtiyar doktor**) öksürük ilacı yazdı (s.38).

[7] **Bu adam** uzun uzun muayeneden sonra hastalığın zatürree olduğunu söyledi ve (**bu adam**) etrafındakilerin şaşkınlığını görünce: “Yok canım, o kadar mühim değil...” (s.39).

[8] **Pansiyon sahibi madam** da boş zamanlarını benimle gevezeliğe hasrediyor ve (**Pansiyon sahibi madam**) yardımda bulunuyordu (s.51).

[9] **Sabahları odamı düzelten hizmetçi kız** bile benimle siyasetten konuşmaya kalkar, (**Sabahları odamı düzelten hizmetçi kız**) boş zamanlarında derhal gazetesini okumaya koyulurdu (s.52).

[10] **Diğer ressamalar** uzaktan bize bakıyorlar ve (**Diğer ressamalar**) muhakkak ki sırtıyorlardı (s.61).

Verilen örneklerde görüldüğü gibi öncül ifade konumunda olan sözcük öbeği şeklindeki özne, kendi içindeki cümlede veya kendinden sonra gelen herhangi bir cümlede eksilteli yapıda karşımıza çıkmaktadır. Bütün eksilteli yapılarda olduğu gibi

bu yapıda da en çaba ilkesinin özelliklerini görmek mümkündür. Yazar kolaylık sağlaması açısından sözcük öbekleri şeklinde olan özneleri bir kere kullanmıştır. Daha sonra ihtiyacı olduğunda ise kullanmamış ve okuyucu bu öznenin varlığını bağlamdan rahatça çıkarmıştır. Ayrıca örneklerde görüyoruz ki bu öznelerin çoğu bir insanı veya insanla ilgili bir unsuru karşılamaktadır.

Sonuç olarak özne eksiltisi romanın birçok bölümünde karşımıza çıkmaktadır. Yazar hem roman kahramanları hem sözcük hem de sözcük öbeği açısından özne eksiltisini çok sık olarak kullanmıştır. Bütün bu eksiltili kullanımlar yazara büyük kolaylık sağlamıştır. Öncül ifade konumunda olan özneleri tekrar tekrar kullanmak yerine okuyucunun bu özneleri bağlamdan rahatça çıkarmasını seçmiş ki okuyucu da eksiltili yapıda verilen bu özneleri bağlamdan rahatça çıkarmıştır.

1.1.3.2. Nesne Eksiltisi

Nesne cümlede fiilin bildirdiği işten etkilenen cümlenin ögesidir. Bundan dolayı nesne cümle içerisindeki temel öğelerden bir tanesidir. Nesne aynı zamanda fiilin geçişli veya geçişsiz olması durumuyla da alakalıdır. Eğer fiil geçişsiz ise cümlede herhangi bir nesne aranmaz. Bunun aksine fiil geçişli ise o cümlenin mutlaka bir nesnesi olmak zorundadır. Ancak yazar bir metin içerisinde akıcılık sağlamak, yazım zamanından kazanmak gibi etkenlerden dolayı nesneyi her zaman kullanmayabilir. Bu kullanım anlam açısından herhangi bir eksiltiye neden olmaz. Cümle içerisindeki anlam, bağlamdan çıkarılabilir.

Romanda özne eksiltisi yapılmasının yanında nesne eksiltisi yapılması da çok sık rastlanan bir durumdur. Nesne eksiltisinin de özne eksiltisinde olduğu gibi hem sözcük hem de sözcük öbeği şeklinde yapıldığı görülmektedir. Öncül ifade olarak kullanılan nesneden sonra gelen bu eksilti cümle içerisinde yapı olarak değişiklik yaparken yukarıda bahsedildiği gibi anlam olarak herhangi bir değişiklik yapmamıştır. Anlam bağlamdan rahatça çıkarılmaktadır. İncelenen metinden alınan aşağıdaki örneklerde nesne eksiltisine yönelik örnekler verilecektir.

Nesne eksiltileri;

- Sözcük Açısından Yapılan Nesne Eksiltisi
- Sözcük Öbeği Açısından Yapılan Nesne Eksiltisi

olarak iki başlık altında incelenecektir.

1.1.3.2.1. Sözcük Açısından Yapılan Nesne Eksiltisi

Romanda sözcük açısından yapılan nesne eksiltisine çok sık rastlanılmaktadır. Yine yazar bu eksiltili yapıyla birlikte aynı kelimeleri tekrar yazmaktan kaçınarak kendisine kolaylık sağlamıştır. Aşağıda sözcük açısından yapılan nesne eksiltisi örneklerine yer verilecektir.

[1] “Evet, bir yerde otursak ne iyi olurdu, fakat bizim *tren vakti* geliyor, bir saatten az kalmış... (*Tren vaktini*) Kaçırmayalım.” (s.151).

[2] “Bir iki senede bu işi öğrenip gelersen, bizim buradaki *sabunhaneyi* büyütür, (*sabunhaneyi*) ıslah eder ve (*sabunhaneyi*) senin idarene veririm, sen de ticaret hayatına atılarak altın bileziğin sayesinde mesut ve müreffeh olursun!” diyordu (s.51).

[3] Şirkette Raif efendinin boş masasına oturdum ve *siyah kaplı defterini* önüme koyarak (*siyah kaplı defteri*) bir kere daha okumaya başladım (s.160).

[4] *Gözlerimi* süratle kaldırdım ve (*gözlerimi*) hemen indirdim (s.60).

[5] Doğumdan evvel birkaç kere tamamıyla kendini kaybetmiş. Doktorlar müdahale ederek çocuğu almışlar ve (*çocuğu*) yaşatmışlar (s.155).

[6] *Bunları* bir yabancıyı besler gibi doyuracağım, oradan oraya sürükleyeceğim ve (*bunları*) daima merhamet ve istihfafla seyredeceğim (s.158).

[7] Hayat ancak bir kere oynanan bir *kumardır*, ben onu kaybettim. (*kumarı/hayati*) İkinci defa oynayamam... (s.159).

[8] Turgenyef’in koskocaman hikâyelerini bir defada sonuna kadar okuduğum oluyordu. Hele bunlardan bir tanesi günlerce (*beni*) sarsmıştı (s.54).

[9] Bir müddet onun bulunduğu pencerenin yanında koştum, sonra yavaşladım, elimi sallayarak: “(seni) Çağıracağım... (Seni) Muhakkak çağıracağım!” diye bağırdım (s.141).

[10] Ankara’da olduğunuzu bilseydim (sizi) muhakkak arardım (s.151).

Verilen örneklerde görülüyor ki sözcük açısından yapılan nesne eksiltisi de romanda kullanılmıştır. Yazar yine nesne konumunda olan öncül ifadeyi tekrar tekrar yazmak yerine bazı yerlerde kullanmamıştır. Ancak okuyucu zihninde bu eksiltili yapıyı anlamca bağdaştırarak okumuştur. Son üç örnekte yine nesnelere kullanılmamıştır. Kullanılmayan bu nesnelere zamirler olarak görülmektedir. Bu zamirlerin öncülleri olmamasına rağmen nesne eksiltisi olarak kullanıldığı görülmektedir. Yine bunlar da bağlamdan rahatça çıkarılmaktadır.

1.1.3.2.2. Sözcük Öbeği Açısından Yapılan Nesne Eksiltisi

Sözcük öbeği açısından yapılan nesne eksiltisi de romanda çokça karşılaşılmaktadır. Sözcük öbeği olarak verilen öncül ifade nesne konumunda görülmektedir. Aşağıda sözcük öbeği açısından yapılan özne eksiltisi örnekleri verilecektir.

[1] *Maria Puder* hakkında soracağım şeylere nasıl başlayacağımı bir türlü bilmiyorum, hep lüzumsuz, beni alakadar etmeyen mevzularda dolaşıyordum. (...) Hâlâ (*Maria Puder’i*) soramıyordum (s.151).

[2] Ancak, şimdi, bütün eski günleri ve hatıraları, hiçbir heyecan duymayacağımdan emin olarak, bir kere daha yâd etmek isteyince, *onun çehresini* aramış, fakat (*onun çehresini*) bulamamıştım... (s.153).

[3] “Neden canım, daha erken... Ama sen bilirsin!” *Beni yemeğe çağırdığını* unutmuştum. (*Beni yemeğe çağırdığını*) Bu anda hatırladım (s.16).

[4] İşin asıl garip tarafı, ikimiz de *bu değişikliği* olduğu gibi kabul ediyor ve (*bu değişikliği*) tabii buluyorduk (s.17).

[5] Bizim Hamdi, Raif Efendinin tercümelerinde küçük bir daktilo hatası bulsa, hemen *zavallı adamı* çağırıyor, bazan da bizim odaya kadar gelerek (*zavallı adamı*) haşlıyordu (s.19).

[6] “Yarın sabah bana uğra” diyordu. “Bakalım, bir şeyler düşünürüz. Sen *zeki çocuksundur, (zeki çocuk olduğunu)* bilirim; pek çalışkan değildin ama bunun ehemmiyeti yok.” (s.15).

[7] Evde veya atölyede karaladığım şeyler arasından ancak en manasızlarını gösterebiliyor, *bana dair herhangi bir şey ifade eden, içinde benden herhangi bir şey bulunan resimleri* büyük bir titizlikle saklıyor ve (*bana dair herhangi bir şey ifade eden, içinde benden herhangi bir şey bulunan resimleri*) ortaya çıkarmaktan utanıyordum (s.50).

[8] *Gece vakti, kar ve rüzgârda, تنها yollarda, göğsünü bağrını açarak saatlerce dolaşmak* Raif efendiden beklenir şey değildi. “Bir şeye mi canınız sıkıldı?” dedim. Telaşla cevap verdi: “Yok canım... (*Gece vakti, kar ve rüzgârda, تنها yollarda, göğsünü bağrını açarak saatlerce dolaşmak*) Ara sıra olur... (s.35).

[9] Öyle ya, *Maria Puder!* Tablonun altında imzası vardı... Katalogda da (*Maria Puder*) yazıyordu... (s.154).

[10] *Tercüme edilecek yazılar* bir odacı ile evine gönderilir ve birkaç saat sonra (*tercüme edilecek yazılar*) aldırılırdı (s.19).

Verilen örneklerde nesne eksiltisi sözcük öbeği biçiminde görülmektedir. Yazar tarafından başvuru bu eksiltili yapı anlamda herhangi bir değişikliğe yol açmaz. Bilakis anlatımda akıcılık sağlanır, duruluk oluşur, yazım zamanından kazanılır. Bu durumlar bütün eksiltili yapılarda olduğu gibi doğrudan dilde en az çaba ilkesiyle ilgilidir.

Sonuç olarak yazar hem sözcük hem de sözcük öbeği açısından birçok yerde nesne eksiltisine başvurmuş ve böylece okuyucu metni okurken rahat bir şekilde anlamı bağlamdan çıkarmıştır. Yapılan bu eksiltilerin okuyucuda okuduğunu anlama

açısından hiçbir olumsuz etkisi olmamıştır. Aksine yazar bu eksiltilerden kendisine kolaylık sağlaması açısından birçok yerde faydalanmıştır.

1.1.3.3. Tamlayan Eksiltisi

Türkçede isim tamlamaları tamlayan+tamlanan biçiminde dizilmektedir. İncelenen romanda tamlayan eksiltisi de çok sık karşılaşılan bir durumdur. Yazar tarafından yapılan tamlayan eksiltisi yapıda bir farklılık oluşturmaktadır. Ancak anlamda bir değişiklik veya eksilti oluşturmamaktadır. Önceki cümlelerde öncül ifade olarak verilen tamlayanı barındıran kelime sonraki cümlelerde verilmemiş ve sadece tamlanan verilmiştir. Okuyucu roman içerisinde okuma yaparken böyle bir eksiltili yapıyla karşılaştığında anlama açısından herhangi bir boşluğa düşmez. Yani bu tür bir eksiltili yapının okuyucu açısından olumsuz bir yanı yoktur. Yazar açısından bakıldığında da bir olumsuzluk yoktur. Aksine olumlu yanları vardır. Yazar böyle yaparak yazım zamanından kurtulur ve metin akıcılık kazanır. Bunun yanında romanda tamlanan eksiltisine rastlanmamıştır. Bu açıdan aşağıda sadece tamlayan eksiltisi örnekleri verilecektir.

[1] Ne zaman kendimle baş başa kalsam, ***Raif Efendinin*** saf yüzü, biraz dünyadan uzak, buna rağmen bir insana tesadüf ettikleri zaman tebessüm etmek isteyen bakışları gözlerimin önünde canlanıyor. (...) ***(Raif Efendinin) Hayatının*** bildiğimiz ve bilmediğimiz taraflarında insana merak verecek bir cihet olmadığı muhakkaktı (s.11).

[2] ***Raif Efendi*** bu yataklardan birinde, beyaz örtülerin altında, yarı oturur bir vaziyette yatıyor ve ***(Raif Efendinin) gözlüklerinin*** arkasından beni selamlamaya çalışıyordu (s.24).

[3] ***Maria'nın*** keman çalması ve ***(Maria'nın) şarkı söylemesi*** zannettiğimden de kısa sürdü ve gürültüye geldi (s.111).

[4] Bir müddetten beri ***Maria'nın*** muntazam nefes alışının kesildiğini fark ettim. Yavaşça başımı kaldırıp baktım. ***(Maria'nın) Gözlerini*** belli olmayan bir noktaya dikmiş, bakıyordu (s.117).

[5] İşte Raif efendinin birkaç çizgi ile ortaya koyduğu ***Hamdi***, benim uzun zamandan beri görmek istediğim halde bir türlü göremediğim

insandı. (*Hamdi'nin*) *Yüzünün* bütün iptidai ve vahşi ifadesine rağmen acınacak bir tarafı vardı (s.22).

[6] Maria, bu neşeli ve sarhoş insanların arasından daha hızlı geçip gitmek için beni çekiyordu. *Yolda kendisine laf atanlara*, boynuna sarılmak isteyenlere üstünkörü bir gülümseme ile mukabele ediyor, (*yolda kendisine laf atanların*) *ellerinden* maharetle sıyrılıyor ve beni sürüklüyordu (s.114).

[7] *Erkeklerin* öyle bir bakışları, (*erkeklerin*) öyle bir *gülüşleri*, (*erkeklerin*) *ellerini kaldırışları*, hulasa kadınlara (*erkeklerin*) öyle bir *muamele edişleri* var ki... (s.81-82).

[8] Kapıyı *on iki yaşlarında bir kız çocuğu* açtı. (*on iki yaşlarında bir kız çocuğunun*) *Babasını* sorunca, yapmacık bir tavırla yüzünü buruşturup dudaklarını bükerek: “Buyurun!” dedi (s.24).

[9] Başımı çevirip baktığım zaman camın arkasındaki çehreyi tanıdığımı zannettim. Nitekim *araba* beş on adım gittikten sonra durdu, (*arabanın*) *kapısı* açıldı (s.13).

[10] Nurten bir *koltuğa* oturmuş, başını (*koltuğun*) *koluna* dayamıştı; ağlıyor, yahut uyuyordu (s.41).

Verilen örneklerden tamlayan eksiltelerinin birçok yerde kullanıldığını görmekteyiz. İncelenen metinde hem roman kahramanlarına yönelik hem de diğer canlı veya cansız kavramlara yönelik tamlayan eksiltisinin olduğu örneklerden anlaşılmaktadır. Öncül durumda kullanılan tamlayan kelimesinden sonra tekrar isim tamlaması kurulmak istendiğinde sadece tamlanan kullanılmış ve belirtisiz isim tamlaması oluşturulmuştur. Böylece tamlayan eksilteli yapıda kullanılmış ve anlam bakımından okuyucunun zihninde karşılanmıştır.

1.1.3.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

Leyla Karahan yer tamlayıcısını “cümlede yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan öge” olarak tanımlamıştır (Karahan, 2014:29). İncelenen romanda yer tamlayıcı eksiltisine birçok yerde rastlanmaktadır. Yazar yine

bu eksilteli yapıda da yazım zamanından kazanmak ve cümleye akıcılık sağlamak amacıyla yer tamlayıcı eksiltisine başvurmuştur.

Yer tamlayıcısı eksiltisi;

- Yönelme Yer Tamlayıcısı Eksiltisi
- Bulunma Yer Tamlayıcısı Eksiltisi
- Ayrılma Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

olarak üç başlık altında incelenecektir.

1.1.3.4.1. Yönelme Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

Romanda yönelme yer tamlayıcısı açısından birçok eksiltiye başvurulmuştur. Yönelme yer tamlayıcısı eksiltisi +a veya +e yönelme hali ekinin sözcüklere ya da sözcük öbeklerine getirilmesiyle oluşturulmuştur. Yapılan bu eksilti örnekleri aşağıda gösterilmiştir.

[1] Yalnız kaldığımız zamanlar bundan şikâyet etmiş, hatta bir kere: “Yahu, ne oluyor bunlara? Hemen ölüyor muyuz?” diye söylenmişti. “Ölse ne olacak sanki... Onlara ne? Ben onlar için neyim?..” Sonra, daha acı ve insafsız bir tavırla (*sözlerine/konuşmasına*) ilave etmişti: “Ben onlar için hiçbir şey değilim...” (s.38).

[2] Sabahları tam (*şirkete/işe*) vaktinde geliyor, öğle yemeğini odasında yiyor, akşamları, ufak tefek alışverişlerini yaptıktan sonra hemen evine gidiyordu (s.19).

[3] Raif efendinin *bu hallerine* alışmışa benziyor ve (*bu hallerine*) fazla ehemmiyet vermiyordu (s.35).

[4] Dün gece geldik. Bu akşam da (*Prag'a*) gidiyoruz... (s.151).

[5] Biz *Ankara'ya* gelmedik, Ankara'dan geçiyoruz... Geçerken (*Ankara'ya*) uğradık (s.151).

[6] Bu kelimenin ağzımdan bir ıslık gibi çıktığını duydum. Etrafımızdakiler dönüp (*bize/bana*) baktılar ve kompartımandaki çocuk başını pencereden uzatarak hayretle beni süzdü (s.155).

[7] Hızlı mı yürüdüm nedir... (*bana*) Sıcak bastı... (s.35).

[8] Ben iki üç akşamda bir (*yanına/eve*) uğruyor ve her defasında onu biraz daha çökmüş buluyordum (s.38).

[9] Frau Döppke saatine baktı ve (*ayağa*) kalktı (s.153).

[10] Güya açıp içeri girecekmiş gibi bir tavır almış ve (*aşağıya*) eğilmiştim (s.68).

Verilen örneklerde yazarın metnin akıcılığını sağlaması amacıyla yönelme yer tamlayıcısını öncül olarak kullandığı ifadeden sonra kullanmadığını görüyoruz. Eksilteli yapıları doğrudan ilişkili olduğu dilde en az çaba ilkesi burada da hissedilmektedir.

1.1.3.4.2. Bulunma Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

İncelenen metinde bulunma yer tamlayıcısına da sıklıkla rastlanılmaktadır. Bulunma yer tamlayıcısı eksiltisi +da veya +de bulunma hali ekinin sözcüklere getirilmesiyle oluşturulmuştur. Bulunma yer tamlayıcısına yönelik yapılan eksilteler aşağıdaki örneklerde gösterilmiştir.

[1] Hayatının bildiğimiz (*taraflarında*) ve bilmediğimiz taraflarında insana merak verecek bir cihet olmadığı muhakkaktı (s.11).

[2] Uzun müddet yatağının beyaz örtüsüne bakarak (*orada*) durdu (s.34).

[3] “Evet, soğuk aldım galiba!” dedi. “Dün akşam yemekten sonra biraz dışarı çıkmıştım... ” “Bir yere mi gittiniz?” “Hayır... Şöyle azıcık (*dışarıda*) dolaşmak istedim...” (s.35).

[4] Ev halkı bugün erkenden, hep beraber gezmeye gittiler. Ben keyifsizliğimi bahane ederek evde kaldım. Sabahtan beri (*evde*) bunları yazıyorum (s.158).

[5] Ne yapacağımı, ne söyleyeceğimi bilmeden köşe başına kadar gittim. Ortadan kaybolmuştu. (*Orada*) Etrafıma dakikalarca bakındım, kimseler yoktu (s.64).

[6] İstasyona gelmiştik. Kadın trene doğru yürüdü. Ben, sözü değiştirirsek bir daha aynı mevzua dönemeyeceğimden ve asıl istediklerimi öğrenemeyeceğimden korkuyordum. Onun için, sözüne devam etmesini büyük bir alakayla bekleyerek (*istasyonda*) gözlerinin içine baktım (s.154).

[7] Tesadüf seni önüme çıkarmasaydı, gene aynı şekilde, fakat her şeyden habersiz, (*hayatta/dünyada*) yaşayıp gidecektim (s.159).

[8] Dün gece (*yatakta*) bir saniye bile uyuyamadım (s.156).

[9] Tekerlekler bir raydan bir raya atlarken kızımın uyuyan (*trende/koltukta*) başı hafifçe sarsılıyor... (s.157).

[10] Otelin altındaki kahvede gramofon tam bu saatlerde sesini son haddine kadar yükseltiyor ve yanı başımızdaki odada yatan Suriyeli bar artisti, işine gitmek için (*tuvalette*) tuvalet yaparken Arapça şarkılarının en cırlaklarını bu sıralarda söylüyordu (s.36).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere bulunma yer tamlayıcısı da eksiltili yapıda kullanılmıştır. Böylece tamlayıcının bulunduğu bölümler daha akıcı bir hale gelmiştir.

1.1.3.4.3. Ayrılma Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

Romanda ayrılma yer tamlayıcısı açısından yapılan eksilteler diğer yer tamlayıcıları gibi bolca kullanılmıştır. Aynı şekilde ayrılma yer tamlayıcısı eksiltisi de +dan veya +den ayrılma hali ekinin sözcüklere ya da sözcük öbeklerine getirilmesiyle oluşturulmuştur. Yazar mümkün olduğunca eksilti yapıları başvurarak metni daha akıcı hale getirmeye çalışmıştır.

[1] Yanı başımda, bir adım ötemde durduğu halde bir kere merakla yüzüne bakmamıştım. (*Yanımdan*) Ayrılırken elini bile sıkmamıştım (s.157).

[2] Her şey, benim hastaneye ziyaretlerim, onu (*hastaneden*) alıp evine getirişim, buradaki hayatımız, üzerinde konuşmaya lüzum olmayacak kadar tabii telakki ediliyordu (s.131).

[3] “Vaziyetin nasıl?” diye sordukları zaman, acemi bir gülümseme ile: “Fena değil... Tek tük muvakkat işler buluyorum!” diye cevap veriyor ve (*oradan*) hemen kaçıyordum (s.12).

[4] Biraz sonra her ikisi yan yana pencerede güründüler. (...) Çocuk (*pencereden*) içeri çekilmişti (s.156).

[5] Tren hareket etti. Onlara (*istasyondan*) elimi salladım (s.156).

[6] “Hep bankada mısınız?” diye sordu. “Hayır, (*bankadan*) ayrıldım!” dedim (s.13).

[7] Sadece, (*koltuktan, kanepeden, oturduğum yerden*) kalkıp, kimseye haber vermeden gitmeyi ve bu sıkıntılı vaziyetten kurtulmayı düşündüm (s.14).

[8] Frau Döppke saatine baktı ve (*oturduğu yerden*) kalktı (s.153).

[9] Ufak tefek işlerimi yoluna koymak, pansiyonla alakamı kesmek için tekrar (*pansiyondan*) dışarı çıktım (s.139).

[10] (*Yataktan*) Kalkıp giyinerek sokağa çıktım (s.66).

Görülüyor ki verilen örneklerde ayrılma yer tamlayıcısı öncül ifadeden sonra kullanılmamış ve öncül ifadeyi karşılamıştır. Böylece yazım zamanından kazanılmıştır.

Sonuç olarak bakıldığında ister yönelme ister bulunma isterse de ayrılma yer tamlayıcısı olsun hepsinde eksilteli yapıları görmek mümkündür. Yazar yer tamlayıcılarında da mümkün olduğu sürece öncül ifade konumunda kullandığı yer tamlayıcısını bir daha kullanmamış eksilteli yapıya başvurmuştur. Bütün bu eksilteli yapılarda görülüyor ki örneklerde yapı açısından bir eksilti vardır. Ancak bakıldığında anlam açısından herhangi bir eksilti yoktur. Okuyucu bağlamdan çok rahat bir şekilde yazarın eksilteli olarak vermiş olduğu ifadeyi zihninde tamamlamaktadır. Bu eksilteli kullanım yazara büyük kolaylık sağlamıştır. Eksilteli anlatım metne akıcılık sağlamanın yanında yazar yazım zamanından kazanmıştır. Kısacası yazar dilde en az çaba ilkesiyle doğrudan ilişkili olan eksilteli yapıların bir gereği olarak az sözle çok şey anlatmıştır.

1.1.3.5. Yükleme Eksiltisi

İncelenen romanda cümlelerin en temel unsuru olan yükleme, yükleme eksiltisi olarak açıklanan diğer eksilti gibi oldukça fazla kullanılmıştır. Bakıldığında burada da dilde en çaba ilkesinin varlığı görülmektedir. Yazar vermek istediklerini en hızlı ve anlamdan bir şey eksilmeden vermek istemiştir. Yükleme denildiği gibi cümlelerin en temel ögesidir. Çünkü bir cümlede verilmek istenen yargı yüklem üzerine düşer. Bu açıdan yükleme cümlede çok önemlidir.

Yükleme eksiltisi;

- Sözcük Gruplarını Ortak Yükleme Bağlayarak Yapılan Yükleme Eksiltisi
- Diyalog Anlatımlarında Yapılan Yükleme Eksiltisi
- Noktalama İşareti ile Yapılan Yükleme Eksiltisi

1.1.3.5.1. Sözcük Gruplarını Ortak Yükleme Bağlayarak Yapılan Yükleme Eksiltisi

İncelenen metinde sözcük gruplarını ortak yükleme bağlamak suretiyle yapılan yükleme eksiltisi kullanımına sık sık rastlanılmaktadır. Yazar en az çaba ile vermek istediklerini vermiştir. Yazarın bu kullanımından dolayı anlamda bir eksilme meydana gelmemiştir. Aşağıda bu kullanıma yönelik örnekler verilecektir.

[1] Kadın, benim için, muhayyilemi kamçılayan, **(bir mahlûktu)** sıcak yaz günlerinde zeytin ağaçlarının altına uzandığım zaman yaşadığım bin bir türlü maceraya iştirak eden, **(bir mahlûktu)** maddilikten uzak, **(bir mahlûktu)** yaklaşılmaz bir mahlûktu (s.59).

[2] Sen bana, dünyada başka türlü bir hayatın da mevcut olduğunu **(öğrettin)** benim bir de ruhum bulunduğunu öğrettin (s.159).

[3] Ankara'nın asfalt döşeli yollarına hiç benzemeyen bozuk kaldırımlı dar mahalleleri geçtim. Birbiri arkasına yokuşlar **(vardı)** ve inişler vardı (s.24).

[4] Çocuk dört yaşına kadar hastanelerde **(kaldı)** ve bakımevlerinde kaldı, sonra büyükannesi yanına aldı (s.156).

[5] Fakat ona dair hiçbir şey bilmiyorum. Ne ismini, ne bulunduğu yeri (*bilmiyorum*) (s.160).

[6] İçerisi kâğıt şeritler, (*donanmıştı*) renkli fenerler, (*donanmıştı*) yıldızlı tellerle donanmıştı.

[7] Ben ev halkına niçin bu yalanı söylediğini değil, bana niçin hakikati söylediğini merak ediyor fakat bundan biraz da gurur duyuyordum: Bir insana başkalarından daha yakın olmanın gururunu (*duyuyorum*) (s.36).

[8] Benim yarım yamalak anladığıma göre Almanya'nın kurtuluşunu Bismark gibi demir iradeli bir adamın işbaşına geçmesinde (*buluyorlardı*) ve hiç vakit geçirmeden silahlanmaya başlayarak ikinci bir harple haksızlıkları düzeltmekte buluyorlardı (s.52).

[9] Ormanda çayırlar (*sırılısklandı*) ve banklar sırılısklandı.

[10] Ruhlarımızın böyle en saklı köşelerini bile ortaya dökmekten (*çekinmiyorduk*) ve üzerinde münakaşa etmekten çekinmiyorduk.

Örneklere de görüldüğü gibi sözcük gruplarının sonunda yüklem kullanılmamıştır. Bunun yerine ortak yüklem kullanılmıştır. Böyle yapılarak anlamda herhangi bir eksilti meydana gelmediği örneklerden anlaşılmaktadır.

1.1.3.5.2. Diyalog Anlatımlarında Yapılan Yüklem Eksiltisi

Roman boyunca diyaloglarda da yüklem eksiltisinin birçok yerde kullanıldığı görülmektedir. Türkçede konuşma dilinde eksilteler daha çok yapılmaktadır. Buradan hareketle diyaloglarda konuşma olduğundan dolayı eksiltelerin daha fazla kullanıldığı görmek olağandır. Bu açıdan yüklem eksiltisi diyaloglarda kullanılmıştır. Aşağıda diyalog anlatımlarında yapılmış olan yüklem eksiltisi örnekleri verilecektir.

[1] “Biraz evvel önümde yürüyen kürk mantolu kadın buraya mı girdi?” Kapıcı bir kere daha eğilerek: “Evet!” (*buraya girdi*) dedi (s.69).

[2] “Yazı filan yazıyor musun?” dedi. “Ara sıra... Şiir, hikâye! (*yazıyorum*)” (s.15).

[3] “Demek sık sık Berlin'e gidip geliyorsunuz!” “Senede iki defa!”
(*gidip geliyoruz*) (s.152).

[4] “Fakat ben sizin anneniz olabilir miyim?” “O, hayır, hayır!”
(*olamazsınız*) ” “Belki ablanız!”

[5] “Yılbaşının da sence hiçbir hususiyeti yok mudur?” diye sordum.
“Hayır, (*yoktur*)” dedi.

[6] “Siz uyanalı çok oldu mu?” “Biraz evvel (*uyandım*)!”

[7] “Ne istiyorsunuz?” diye sordu. “Burada oturanı! (*istiyorum*)”

[8] Yüreğim hopladı: “Başka yere mi taşındılar!” Telaş ve heyecanım
karşımdakini biraz yumuşatmışa benziyordu, başını sallayarak cevap
verdi: “Hayır, (*taşınmadılar*) annesi hâlâ Prag'dan gelmedi.”

[9] “Nereye gideceksin?” dedi. Hayret ettim: “Bilmiyor musun?” dedim.
“Fabrikaya! (*gideceğim*)”

[10] “Evet... Fakat siz hiç değişmemişsiniz!” “Siz de!
(*değişmemişsiniz*)”

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi diyalog anlatımlarında da yüklem eksiltisi kullanılmıştır. Bu eksilteli kullanım yazım zamanı açısından yazara büyük kolaylık sağlamıştır.

1.1.3.5.3. Noktalama İşareti ile Yapılan Yüklem Eksiltisi

Noktalama işaretleriyle oluşturulan yüklem eksiltisine de yine romanda sık sık rastlanmaktadır. Yazar tarafından noktalama işareti olarak çoğunlukla üç nokta (...) kullanılmıştır.

[1] “Eh, epeyce! Bir yetişkin kızım var; liseye gidiyor. Bir de sizin gördüğünüz... (*var*) Sonra baldızım ve kocası, iki kayınbiraderim... (*var*)” (s.25).

[2] “Aman yarabbi, seneler ne çabuk geçiyor!..” “Evet... (*çabuk geçiyor*) Fakat siz hiç değişmemişsiniz!” (s.151).

[3] Galiba ben oturduğum pansiyondan bahsetmiştim de, o da benim orada bir akrabam vardır, demişti... Yahut da başka türlü... *(demişti)*

[4] Başını çevirmeden sordu: "Uyandınız mı?" "Evet!.. *(uyandım)*" (s.118).

[5] Hâlâ önüme bakıyordum. Kadın : "Ne düşünüyorsun?" diye sordu. "Bana "sen" dediniz, farkında mısınız?" "Evet... *(farkındayım)*" (s.103).

[6] "Şimdi nereye gidiyorsunuz!" "Berlin'e... *(gidiyoruz)*" (s.152).

[7] "Bir yere mi gittiniz?" "Hayır... *(gitmedim)*" (s.35).

[8] "Sahiden böyle bir anneniz olmasını ister miydiniz?" dedi. "Evet... *(isterdim)* Hem nasıl isterdim!" "Ya!.." (s.61).

[9] Bunu herhalde bir yerde duymuş olacaktım. Belki çok uzak zamanlarda, çocukluğumda... *(duymuş olacaktım)* (s.74)

[10] "Evet evet, tahmin ettiğiniz gibi... Siz döndükten pek az zaman sonra biz de pansiyondan ayrıldık... Tabii beraberce... *(ayrıldık)*" (s.151).

"Neden sordunuz?" "Ben oradayken, sizin akrabanız olduğunu söyleyen bir kadın görmüştüm de..." *(o yüzden sordum)*

Örneklerden görüldüğü gibi romanın birçok bölümünde noktalama işareti olarak üç nokta (...) kullanılarak yüklem eksiltisi yapılmıştır.

Sonuç olarak eksilti yapılar başlığı altında ele alınan bütün eksilti türleri ve bu türlere verilen örneklerden anlaşılır ki eksiltme doğrudan sözü az kullanmayla ilgilidir. Bu da bizi dilde en az çaba ilkesine götürmektedir. Yazar anlatmak istediği bir durum veya olayı en çabuk, en kolay ve en anlaşılır bir şekilde okuyucuya vermek ister. Eksiltili yapılar da anlamdan herhangi bir ödün vermeden anlatılmak istenenin en kolay ve en çabuk anlatılmasını sağlamaktadır. Bu yapılar yazara büyük bir kolaylık sağladığı gibi okuyucu da kolaylık sağlar. Çünkü yazar yazım zamanından kazanıyorken okuyucu da okuma zamanından kazanır. Buradan hareketle incelenen Kürk Mantolu Madonna adlı romanda Sabahattin Ali eksiltili yapı olarak özne, nesne,

tamlayan, yer tamlayıcısı, yüklem eksiltisi gibi birçok eksilti türüne yer vermiştir. Sabahattin Ali'nin başvurduğu eksilteli yapıların örneklerine romanda sıkça rastlanılmış ve yukarıda eksilteli yapının altbaşlığı olarak açıklanan eksilti türlerinde birçok örnek verilmiştir.

1.1.4. ÖRTÜK ANLATIM

Dillerin kendi sistemlerinde bulunan kullanım olanaklarından dolayı özel durumları mevcuttur. Bundan dolayı anlatılmak istenen örtük bir yapıda verilebilmektedir. Yani sezdirimler, çıkarsamalar yoluyla aktarılabilir. Bu yapılar okuyucunun aktif bir şekilde metne dâhil olması gereklidir (Günay, 2017: 89). Doğan Günay'ın eserinde örtük yapılar “*Örtükleşme (fr. implicitation), dolaylı ya da dolaysız yoldan ulaşılabilecek bilgiler için kullanılır. Bir sözcüde, paragrafta bazı bilgiler açık olarak verilmez. Böylece bazı bilgiler verilse de gizli bir biçimde sözcüde bulunur*” şeklinde açıklanmıştır. (Günay, 2017: 90). Kamile İmer bu yapıyı Örtülü Anlam maddesi altında “Bir sözcenin içerdiği açık anlam ile bu açık anlam üzerinden erişilebilecek öncül(ler) aracılığıyla sezdirilen anlam; örtülü anlam sezdirimler aracılığıyla iletilir ve çıkarımlar yoluyla sezilir” (İmer, 2011: 206) olarak tanımlanmıştır. Her iki tanımdan da anlaşılacağı üzere örtük yapılar veya örtük anlatım ile amaçlanan anlatılmak istenenin tam anlamıyla açık bir şekilde değil de sezdirimsel ve çıkarsamalar yoluyla okuyucunun anlamasını sağlamaktır. Örtük yapılar metinlerde derin veya yüzeysel olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak daha çok derin şekliyle görmekteyiz. Ayrıca örtükleşmeye dolaylı veya dolaysız yoldan ulaşılabilmektedir.

Örtük yapılar okuyucunun romana dâhil edilmesi yazarın temel amacıdır. Edebi metinlerde yazar anlatmak istediğini her zaman açık olarak belirtmemektedir. Bazı durumlarda bu örtük yapıları barındıran sezdirimler ve çıkarsamalar yoluyla anlatılmak istenen gizli biçimde verilir. Bu durumda okuyucunun yapması gereken yazarın ifadelerini dikkatli bir şekilde okumak ve yazarın söylemek istediğinin üzerinde düşünerek anlatmak istediğini anlamaktır. Örneğin; “*Mustafa bugün hastalandığı için yarın okula gidecek*” Cümlesinde Mustafa'nın hasta olduğundan dolayı okula yarın geleceğinden bahsediliyor. Bu cümle Mustafa'nın yarın okula gideceği bilgisini barındırmasının yanında aynı zamanda “*Mustafa bugün okula gitmedi*” bilgisini de barındırmaktadır. Verilen örnekte bu bilgi çıkarsama yoluyla verilmiş ve okuyucunun bu bilgiyi verilen cümleden çıkarması istenmiştir. Verilen bu

örnek çıkarsamaya yönelik örnektir. Sezdirimde ise durum biraz farklıdır. Yazar vermek istediği bir duyguyu, düşünceyi veya bir durumu bir bölümde cümlelerle sezdirmeye çalışır. Ancak yazarın vermek istediği düşünce veya duygunun okuyucuya mutlaka geçme kaygısı yazarda yoktur. Okuyucu sezdirimlerde çıkarsamalardan daha çok metne dâhil olmalı ve zihinsel çalışmalar yapmalıdır. Sezdirimler çıkarsamalar kadar belirgin değildir. Ancak sezdirim ve çıkarsama yapı itibariyle birbirine çok yakın unsurlardır. Sezdirimleri ve çıkarsamaları anlama konusunda okuyucunun bilgi birikimi ve kültür seviyesi de çok önemlidir. Eğer okuyucu çok kitap okuyan ve kültürlü biriye böyle olmayan bir okuyucuya nazaran verilmek istenen daha rahat anlayabilmektedir. Çok kitap okuma ve kültürlü olma özellikle sezdirimlerde çok işe yarayabilmektedir. Sezdirimler çıkarsamalardan daha derin yapıda kullanıldığından dolayı okuyucu yazarın vermek istediğini anlama konusunda daha iyi olabilmektedir.

Örtük anlatım;

- Sezdirim
- Çıkarsama

olarak iki başlık altında incelenecektir.

1.1.4.1. Sezdirim

Doğan Günay eserinde sezdirimi “Bir bağlam ya da sözcüleme durumunda verilen bilgilerden çıkarım yoluyla ulaşılabilecek bilgileri belirtir. Sezdirimler (fr. sous-entendus) tümcenin var olan yapısı içinde anlamsal ya da mantıksal akıl yürütme ile kazanılacak bilgileri içerir” (Günay, 2017: 90) olarak tanımlamıştır. Edebi metinlerde yazarlar anlatmak istediklerinin hepsini anlatmaz. Yazar bunları yüzeysel yapıda veya derin yapıda vererek okuyucuyu metne dâhil etmek ister. Bu şekilde yazar okuyucudan anlatmak istediğini anlamasını ister. Bu metinlerde sezdirimler yoluyla verilmek istenen her okuyucu tarafından farklı anlaşılabilir. Yani metni okuyan her bir okuyucu yazarın sezdirim yoluyla vermek istediğini farklı anlayabilir. Yazarın vermek istediği sezdirimi okuyucu yanlış veya doğru anlayabilir. Bu tamamen okuyucuyla alakalı bir durumdur. Yine bu durum dolaylı veya dolaylı yoldan oluşturulmuş olabilir. Yazarın oluşturmuş olduğu bu sezdirim karşısında okur dikkatli olmalı ve metne dâhil olmalıdır. Cümleler arasında bulunan sezdirimleri neden-sonuç ilişkisi, ilişkilendirme, bağlam gibi özelliklere dayanarak bulmalıdır. Sonuç olarak sezdirim yazarın metinde

tam anlamıyla belirtmek istemediği bilgileri içerir. Yazar bu bilgileri derin yapıda vererek okuyucunun bulmasını ister. Bu durum aynı zamanda yazar açısından bir dil kullanma yeteneğidir.

Aşağıda incelenen metinde yazar tarafından yapılan sezdirim tespitleri verilecektir. Sezdirimsel tespitler on örnekle sınırlanmıştır.

1.1.4.1.1. Sezdirim Tespitleri

[1] Erkenden karanlık çöken sokaklarda yürümeye başladım. Ankara'nın asfalt döşeli yollarına hiç benzemeyen bozuk kaldırımlı dar mahalleleri geçtim. Birbiri arkasına yokuşlar ve inişler vardı. Uzun bir yolun sonunda, adeta şehrin bittiği yerlerde, sola saptım ve köşedeki kahveye girerek evi öğrendim: Taş ve kum yığılı arsaların arasında tek başına duran iki katlı, sarı boyalı bir bina. Raif efendinin alt katta oturduğunu biliyordum. (s.24).

Verilen örnekte anlatıcı kişi kenar mahalle denilen bir semte gelmiştir. Bu kenar semtin anlatıcının daha önce görmüş olduğu asfalt yollara benzemeyen bozuk kaldırımları ve dar kaldırımları vardır. Anlatıcı saatlerce yürümüş ve sonunda şehrin bittiği yerde metruk bir bölgeye gelmiştir. Raif Efendi'nin yaşadığı ev böyle yıkık dökük adeta terkedilmiş bir bölgededir. Evin etrafı hep taşlar ve kumlarla dolu ve düzen hiç yoktur. Ayrıca evin rengi hastalığı sezdireni sarı rengindedir ve Raif Efendi fakirliğin bir göstergesi olarak alt katta oturmaktadır. Bütün bunlar Raif Efendinin roman boyunca gördüğümüz toplumdaki kaçışın, yalnızlığın, fakirliğin ve hastalığın bir sembolleridir adeta. Raif Efendi'nin toplumdaki kaçışı ve yalnızlığı evinin şehrin sonunda terkedilmiş kimsenin olmadığı yerlerden anlaşılır. Ayrıca evi de bir arsanın üzerinde tek başınadır. Bu da yalnızlığın bir sezdirimidir. Yine fakirliğin bir sezdirimi olarak evi alt kattadır. Hastalığının bir sezdirim olarak da evin rengi sarıdır. Bütün bunlar yazar tarafından semboller vasıtasıyla okuyucuya sezdirim olarak geçmiştir.

[2] Raif efendinin yattığı odaya girince büsbütün şaşırdım. Burası evin diğer taraflarına hiç benzemeyen, adeta bir leyli mektep yatakhane veya bir hastane koğuşu gibi yan yana bir sürü beyaz karyolaların dizili durduğu küçük bir odaydı. Raif Efendi bu yataklardan birinde, beyaz

örtülerin altında, yarı oturur bir vaziyette yatıyor ve gözlüklerinin arkasından beni selamlamaya çalışıyordu. Oturmak için bir iskemle aradım. Odada bulunan iki iskemlenin üzeri de yün hırkalar, kadın çorapları, sırttan çıkarılıp atılıvermiş birkaç ipekli elbise ile doluydu. Bir kenarda, kapısı yarı açık duran, vişneçürüğü boyalı adi elbise dolabının içinde rastgele asılmış elbiseler, tayyörler ve bunların altında düğümlü bohçalar vardı. Odada insanı şaşırtacak bir kargaşalık hüküm sürüyordu. Raif efendinin başucundaki komodinin üzerinde, teneke bir tepsi içinde, öğleden kaldığı anlaşılan kirli bir çorba tabağı, ağzı açık küçük bir sürahi ve bunların yanında, şişeler veya tüpler içinde bir sürü ilaç duruyordu (s.25).

Örnekte görüldüğü üzere Anlatıcı Raif Efendi'nin odasına girmiştir. Raif Efendinin bulunduğu oda adeta bir gececi mektep yatakhane bir hastane koğuşu gibi çok kötü bir odadır. Oda oldukça bakımsız, havasız ve darmadağındır. Elbiseler, çoraplar yani eşyalar hepsi şuraya buraya atılmıştır. Yine odada ilaçlar, kirli mutfak eşyaları da vardır. Kısacası oda karmakarışık bir halde görülmektedir. Bütün bunlar aslında Raif Efendi'nin ev halkı tarafından iyi bakılmadığının, hor görüldüğünün bir sezdirimi olarak verilmiştir. Aynı zamanda odasında bulunan her şeyin darmadağınık olması Raif Efendi'nin duygusal olarak iç dünyasının da darmadağınık ve karışık olmasını da göstermektedir.

[3] “Kalabalık mısınız?” “Eh, epeyce! Bir yetişkin kızım var; liseye gidiyor. Bir de sizin gördüğünüz... Sonra baldızım ve kocası, iki kayınbiraderim... Hep beraber oturuyoruz. Baldızımın da çocukları var... İki tane... Ankara'da ev derdi malum. Ayrı çıkmaya imkân yok...” (s.26).

Örnekten anlaşılıyor ki Raif Efendi ve ailesi her bir arada aynı evde yaşamaktadırlar. Buna baldızı ve kocası hatta baldızının çocukları da dâhildir. İlerleyen cümlelerde Ankara'da evin bir dert olduğu ve ayrı çıkmaya imkânın olmadığı ifadesi geçmektedir. Yani buradan anlaşılıyor ki Ankara'da ev kiralari oldukça yüksektir. Bundan dolayı bütün bir aile birlikte yaşamaktadırlar. Sonuç olarak Ankara'daki ev kiralariının fazla olduğu sezdirme yoluyla anlaşılmaktadır.

[4] “Yahu, ne oluyor bunlara? Hemen ölüyor muyuz?” diye söylenmişti. “Ölsek ne olacak sanki... Onlara ne? Ben onlar için neyim?..” Sonra, daha acı ve insafsız bir tavırla ilave etmişti: “Ben onlar için hiçbir şey değilim... Hiçbir şey değildim... Senelerden beri aynı evde beraber yaşadık... Bu adam kimdir diye merak etmediler... Şimdi çekilip gideceğimden korkuyorlar...” (s.38-39).

Verilen örnekte Raif Efendi karısı Mihriye Hanım ve Necla'nın Raif Efendi'nin hastalığından endişelendiğinden bahsetmektedir. Raif Efendi bu duruma karşılık onların kendisini önemsemediğini, kendisiyle şimdiye dek ilgilenmediğini söylemektedir. Buradan anlaşılıyor ki Raif Efendi eşi ve kızından şimdiye dek iyi muamele görmemiş ve hep ötelenmiştir. Aynı evde yaşamışlardır ancak Raif Efendiyle bir gün bile oturup adamakıllı konuşmamışlardır. Raif Efendi sadece eve para getiren biridir onlar için. Sonuç olarak burada Raif Efendi'nin eşi ve kızı tarafından sevilmediği, ilgilenilmediği adeta o yokmuş gibi yaşadığı sezdirilmiştir.

[5] Düşman vatandan kovulmuş, milli ordu Havran'ı kurtarmıştı. Babam, mektuplarında coşuyor ve birbiri arkasına vatanperverane cümleler sıralıyordu. Biz bile burada, sefarethanede büyük bir toplantı yaparak zaferin heyecanını tatmıştık. Ara sıra, mutad sessizliğimden ayrılarak, Herr Döppke ile yanındaki işsiz zabıtlere, Almanya'nın nasıl kurtulacağına dair, Anadolu harekâtı hakkında bildiklerime dayanarak, tavsiyelerde bulunuyordum... (s.66).

Verilen örnekte düşmanın vatandan kovulması, milli ordunun Havran'ı kurtarması anlatılmıştır. Raif Efendi dâhil Berlin'de de bazı yerlerde zafer heyecanı tadılmaktadır. Hatta bunun ilerisinde Raif Efendi Almanya'nın kurtulmasına dair Almanlara tavsiyelerde bulunmaktadır. Bakıldığında burada düşman ve vatan ifadelerinden bahsedilmiştir. Biz buradan anlıyoruz ki Anadolu'da bir savaş vardır. Ancak bu savaşın tarihi belirtilmemiş ve ne savaşı olduğu söylenmemiştir. Her ne kadar savaşın ne savaşı olduğu ve tarihi belirtilmemiş olsa da romandaki tarihlerden ve olayın geçtiği zamandan anlaşılıyor ki bu savaş Kurtuluş savaşıdır ve tarih olarak 1919 akıllara gelmektedir. Yazar bu durumu doğrudan vermek yerine bazı bilgilerle sezdirimsel olarak okuyucunun bulmasını istemiştir.

[6] Sesi hiç yabancı değildi. Yüzünün her hattını ezbere bilişim, hatta onda, hakikatte mevcut olandan çok daha fazla manalar buluşum tabiiydi. Resmini günlerce seyrederek kafama nakşetmiş, sonra bu tasviri, Madonna tablosuyla adamakıllı ikmal etmişim. Fakat sesi... Bunu herhalde bir yerde duymuş olacaktım. Belki çok uzak zamanlarda, çocukluğumda... Belki de sadece hayalimde (s.75).

Raif Efendi sergide bir tablonun önüne gelmiştir ve bu tabloya hayran olmuştur. Hatta günlerce sergiye sadece bu tablo için gelmiş ve saatlerce bu tabloyu seyretmiştir. Daha sonra bu tabloda gördüğü kişiyle yani Kürk Mantolu Madonna ile karşılaşmıştır. Örnekte işte bu Kürk Mantolu Madonna ile yani Maria Puder'le karşılaşması onu gördüğündeki duyguları verilmiştir. Daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere sergide tabloyu ilk gördüğünde annesine benzetmişti. Burada da Raif Efendi'nin Maria Puder'in sesini yabancı bulmaması, çocukluğuna atıfta bulunması, hayalinde bu sesi canlandırması Maria Puder'in annesine benzemesine bir sezdirim olarak görülmektedir. Yani örnekte Maria Puder'in sesinin annesine benzemesi farklı bilgilerle sezdirim olarak okuyucunun dikkatine sunulmuştur.

[7] “Dünyada sizden, yani bütün erkeklerden niçin bu kadar çok nefret ediyorum biliyor musunuz? Sırf böyle en tabii haklarıymış gibi insandan birçok şeyler istedikleri için... Beni yanlış anlamayın, bu taleplerin muhakkak söz haline gelmesi şart değil... Erkeklerin öyle bir bakışları, öyle bir gülüşleri, ellerini kaldırışları, hulasa kadınlara öyle bir muamele edişleri var ki... Kendilerine ne kadar fazla ve ne kadar aptalca güvendiklerini fark etmemek için kör olmak lazım. Herhangi bir şekilde talepleri reddedildiği zaman düştükleri şaşkınlığı görmek, küstahça gururlarını anlamak için kâfidir. Kendilerini daima bir avcı, bizi zavallı birer av olarak düşünmekten asla vazgeçmiyorlar. Bizim vazifemiz sadece tabi olmak, itaat etmek, istenilen şeyleri vermek... Biz isteyemeyiz, kendiliğimizden bir şey vermeyiz... Ben bu ahmakça ve küstahça erkek gururundan tiksiniyorum. Anlıyor musunuz?” (s.81-82).

Maria Puder yani Kürk Mantolu Madonna roman boyunca erkeklerin karşısında, onlara düşmanca bir tavır sergileyen bir kadın olarak görülmektedir. Örnekte de baştan aşağıya erkeklerin kadınlara karşı rahat tavır göstermeleri, kadınları

bir araç olarak görmeleri, kadınlardan ne isteniyorsa hiçbir şekilde olumsuz bir tavır göstermeden onları yapmaları eleştirilmiştir. Bütün bunlardan sezilir ki Maria Puder bu düşüncelerin tamamen karşısındadır. Kadınların da erkekler kadar eşit ve değerli birer varlık olduğu, istemedikleri bir şeyi kendilerine kesinlikle yaptırılmayacağı örnek boyunca sezdirilmiştir. Bu sezdirim Maria Puder'in düşünceleri aracılığıyla verilmiştir.

[8] Zaman zaman beni saran hüznlerin, hayat bıkkınlığının bir ruhi hastalık alameti olmasından korkardım. Bir kitabı okurken geçen iki saatin ömrümün birçok senelerinden daha dolu, daha ehemmiyetli olduğunu fark edince insan hayatının ürkütücü hiçliğini düşünür ve yeis içinde kalırdım. Hâlbuki şimdi her şey değişmişti. Bu kadının resmini gördüğüm andan beri geçen birkaç hafta içinde, ömrümün bütün senelerinden daha çok yaşadığımı hissediyordum. Her günüm, her saatim, uyuduğum zamanlar bile dopdoluydu. Bana sadece yorgunluk veren uzuvlarımın değil, ruhumun da yaşamaya başladığını, içimde, haberim olmadan bekleyen üstü örtülü derin tarafların da birdenbire meydana çıkarak bana fevkalade cazip, kıymetli manzaralar arz ettiklerini görüyordum. Maria Puder bana bir ruhum bulunduğunu öğretmişti ve ben de onun, şimdiye kadar rastladığım insanlar arasında ilk defa olarak, bir ruhu bulunduğunu tespit ediyordum. Muhakkak ki bütün insanların birer ruhu vardı, ama birçoğu bunun farkında değildi ve gene farkında olmadan geldikleri yere gideceklerdi (s.86-87).

Örnekte Raif Efendi'nin iç dünyasında olanlar verilmiştir. Bahsedildiği üzere Raif Efendi oldukça yalnız toplumdan soyutlanmış, içine kapanık bir kişilik olarak görülür. Ancak bu Maria Puder'i görene kadardır. Maria Puder'i gördükten sonra onun hayatı siyahla beyaz kadar birbirine zıt istikamete çevrilmiştir. Örnekte baştan aşağı Raif Efendinin Maria Puder'i gördükten sonraki değişikliğinden kendi ağzıyla bahsedilmiştir. Ancak Raif Efendi'nin bahsettiği bu duyguların adı konulmamıştır. Bütün bu anlatılan duygulardan anlıyoruz ki Raif Efendi hayatında ilk defa genel olarak bir insana özelde de bir kadına karşı özel duygular beslemeye başlamıştır. Öyle ki ruhu bile canlanmış Raif Efendi'nin. Yani sözün özü burada Raif Efendi'nin Maria Puder'e karşı beslediği âşık olması veya içinde ona karşı bir sevgi beslemesi Raif Efendi'nin duyguları vasıtasıyla sezdirimsel olarak verilmiştir.

[9] Verdiğim sözü yerine getirmek için defteri cebime koyarak, hastanın evine gittim. Kapı açıldığı zaman karşılaştığım telaş, içeriden gelen ağlamalar, bana her şeyi anlattı. Bir an kararsızca durup bekledim. Raif efendiyi son bir defa görmeden gitmek istemiyordum. Fakat buna tahammül edemeyeceğimi, bütün bir gece, hayatının en canlı taraflarını seyrettiğim, hatta birlikte yaşadığım bu insanın birdenbire manasız bir yığın haline geldiğini göremeyeceğimi hissettim, yavaşça sokağa çıktım (s.160).

Yukarıda verilen örnekte anlatıcı kişi Raif Efendi'nin evine gelmiştir. Evine geldiğinde içeride ağlamalar ve telaş ile karşılaşmıştır. Devam eden cümlelerde ise anlatıcı kişinin Raif Efendi'yi manasız bir yığın halinde görmek istemeyip dışarı çıktığı ifade edilmektedir. Bu ifadelerden açıkça seziliyor ki Raif Efendi ölmüştür. Yazar doğrudan Raif Efendi'nin ölümünü kelimelerle göstermek yerine sanatsal bir anlatımla okuyucunun zihnine sunmuştur. Ve okuyucu da kolay bir şekilde ifadeler aracılığıyla Raif Efendi'nin öldüğünü sezmiştir.

[10] “Annesi, Prag’a gitmeden evvel kızının kendisine sık sık bir Türk'ten bahsettiğini hatırlıyor. Fakat ne yüzünü görmüş, ne ismini biliyor... Çocuk dört yaşına kadar hastanelerde ve bakımevlerinde kaldı, sonra büyükannesi yanına aldı. Biraz zayıf ve durgun bir kız; fakat pek sevimlidir... Siz öyle bulmuyor musunuz?” Olduğum yere düşüverecekmişim gibi bir dermansızlık hissettim. Başım dönüyordu, buna rağmen dimdik ayakta duruyor ve gülüyordum: “Bu kız mı?” dedim ve başımla vagonun penceresini gösterdim. “Evet... Şirin değil mi? O kadar iyi huylu ve sessizdir ki!.. Kim bilir büyükannesinin ne kadar göreceği gelmiştir!” Kadın bunları söylerken, hep yüzüme bakıyordu. Gözlerinde adeta düşmanca diyebileceğim bir parıltı vardı (s.156).

Örnekte anlatılan ifadeler oldukça dikkat çekicidir. Raif Efendi daha önceki bölümlerde Frau Döppke ve yanında küçük bir kız çocuğu ile karşılaşmıştı. Sonraki bölümlerde örnekte de görüleceği üzere Maria Puder hakkında konuşmaya başladılar. Bu konuşma sırasında konu kız çocuğuna gelince Frau Döppke'nin anlattıklarından dolayı Raif Efendi adeta bulunduğu yerde buz kesilmiştir. Çünkü kız çocuğunun bir

Türk'ten olduğunu anlamıştır. Bu Türk'te kendisinden başkası değildir. Bu açıdan Raif Efendi ayakta zor durmaktadır. Yani burada Raif Efendi kız çocuğunun kendinden olduğunu anlamıştır. Yine görüyoruz ki kız çocuğunun Raif Efendi'den olması kelimelerle birebir olarak verilmemiştir. Ancak bu durumu sezdirecek ifadeler kullanılarak kız çocuğunun babasının Raif Efendi olduğunu okuyucuya sezdirilmiştir.

Sonuç olarak incelen Kürk Mantolu Madonna adlı romanda Sabahattin Ali sezdirimsel durumları çokça kullanmıştır. Bu durum yazar açısından dili kullanma yeteneğinin bir göstergesi olarak görülmektedir. Yine sezdirimsel tespit olarak verdiğimiz örneklerden anlıyoruz ki yazar okuyucunun da metne dâhil olmasını istemekte ve okuyucudan zihnini çalıştırmasını istemektedir. Bunu vermek istediği sezdirimsel düşünceyi veya duyguyu çağrıştıracak ifadelerle yapmıştır.

1.1.4.2. Çıkarısama (Önvarsayım)

Çeşitli kaynaklarda önvarsayım veya önvarsayıltı olarak da bilinen çıkarısama Doğan Günay'ın eserinde “Çıkarısamalar (fr. inference), verici tarafından iletilen bir bildirden, alıcının çıkarabileceği anlamları belirtir” (Günay, 2017: 91) olarak tanımlamıştır. Bu bilgiler sezdirme olarak metne yerleştirilir ve alıcı yani okuyucudan bir çıkarısama olarak bulunması istenir. Diğer bir deyişle bu durum ifade edilmemiş olan şeyi sezmedir (Günay, 2017: 91). Çıkarısamayı bir örnek vererek açıklayalım;

Bu örneğin yanında “*Elif ödevini bitirince yanımıza gelecek*” cümlesine bakıldığında yine çıkarısama yoluyla ulaşılabilecek bir bilgiye yer verilmiştir. Örnekte Elif'in ödevini bitirdikten sonra yapacağı eylemin bilgisinin verilmesinin yanı sıra aynı zamanda “*Elif ödevini bitirmedi*” bilgisine de çıkarısama yoluyla ulaşılmaktadır.

Örnekten de anlaşılıyor ki çıkarısamanın sezdirimden farklılıkları vardır. Öncelikle çıkarısamada bir bölümde söylenmiş olan ifadenin olumluysa olumsuz yanını veya olumsuzsa olumlu yanını anlama ya da ifadenin tam tersini anlama çıkarısama yapmak suretiyle mümkün olmaktadır. Ancak sezdirimde böyle bir şey mümkün değildir. Olumlu söylenen bir ifadede aynı zamanda olumsuzluk bilgisi de vardır. Veya bu durumun tam tersi de olabilmektedir. Bu durum çıkarısamayı kapsamaktadır. Örnek olarak; “*Ömer çayı kahveye tercih etmez*” cümlesinde Ömer'in kahveyi çaydan daha çok tercih ettiği söylenmektedir. Burada aynı zamanda “*Ömer kahveyi daha çok*

sever” bilgisi de mevcuttur. Örnekte de görüldüğü gibi yapıcı olumsuz görülen ifade olumlu olarak da anlaşılabilir.

1.1.4.2.1. Çıkarılma Tespitleri

[1] Şimdiye kadar tesadüf ettiğim insanlardan bir tanesi benim üzerimde belki en büyük tesiri yapmıştır (s.1).

Romanın bu giriş cümlesinde anlatıcı şimdiye dek karşılaştığı insanlardan bir tanesinin kendisini çok etkilediğini ifade etmektedir. Bu ifade aynı zamanda “*şimdiye kadar hiçbir insanın anlatıcı üzerinde karşılaştığı bu insan kadar etki bırakmadığı*” bilgisini de içermektedir. Yazar bu durumu çıkarılma yoluyla okuyucunun zihnine sunmuştur.

[2] Onun aslında hiç de fena bir insan olmadığını, yalnız mevkiinin icaplarını yaptığını ve bunun da belki hakikaten lüzumlu olabileceğini düşündüm (s.16).

Bu cümlede Hamdi’den bahsedilmektedir. Aslında Hamdi’nin “*onun aslında hiç de fena bir insan olmadığı*” ifadesi Hamdi’nin “*onun aslında iyi bir insan olduğu*” bilgisini de içermektedir. Yine bu durum yazar tarafından çıkarılma yoluyla okuyucunun dikkatine bırakılmıştır.

[3] Yugoslavya’nın Susak limanı üzerinden gelecek dişbudak ve köknar kerestelerinin evsafına veya travers delme makinelerinin işleme tarzına ve yedek parçalarına dair bir mektubu kolayca tercüme ediyor, Türkçeden Almancaya çevirdiği şartname ve mukavelenameleri şirket müdürü hiç tereddüt etmeden yerlerine yolluyordu. (...) Buna rağmen şirkette hiç kimse onun bir ecnebi dili bileceğine ihtimal vermiyordu (s.18).

Raif Efendi’den bahsedilen bu bölümde şirkette Almanca Mütercimi olarak çalışmasına rağmen şirkettekiler onun yabancı bir dil bildiği düşünmedikleri ifade edilmiştir. Ancak önceki ifadelerden anlaşılıyor ki Raif Efendi aslında yabancı bir dil bilmektedir. Çıkarılma yoluyla bu durum açıklanmıştır. Yani örneğin son cümlesinin bir bölümü olan “*ecnebi dili bileceğine ihtimal vermiyordu*” ifadesi aynı zamanda aslında “*ecnebi bir dil biliyordu*” bilgisini de içermektedir.

[4] İnsanları, kendi cinslerinden biri üzerinde kudret ve salahiyetlerini denemek kadar tatlı sarhoş eden ne vardır? (s.19).

Verilen bu örnekte “*insanları, kendi cinslerinden biri üzerinde kudret ve salahiyetlerini denemek kadar tatlı sarhoş eden ne vardır?*” İfadesi aynı zamanda “*insanları, kendi cinslerinden biri üzerinde kudret ve salahiyetlerini denemek kadar tatlı sarhoş eden bir şey yoktur*” bilgisini de içermektedir.

[5] Evet, bu, birkaç dakika evvel şurada duran Hamdi'nin, daha doğrusu onun ruhunun resmiydi. Fakat hayretimin asıl sebebi bu değildi. Ben şirkete girdiğimden, yani aylardan beri, Hamdi hakkında birbirine zıt bir sürü hükümler verip duruyordum (s.22).

Bu örnekte de “*Fakat hayretimin asıl sebebi bu değildi*” ifadesi aynı zamanda “*hayretimin asıl sebebi başkaydı*” bilgisini de içermektedir. Bu bilgi çıkarsama yoluyla kolayca anlaşılacaktır.

[6] Almanya'da kaldığım iki seneye yakın zaman zarfında ne kadar az insanla tanışmış olduğumu düşününce hayret ettim (s.146).

Verilen örnekte “*Almanya'da kaldığım iki seneye yakın zaman*” ifadesi aynı zamanda “*Almanya'da iki seneden fazla kalmadım*” bilgisini de içermektedir. Bu bilgi yine çıkarsama yoluyla rahatça anlaşılır.

[7] Dün akşam bana: “*Seninle şöyle bir oturup konuşamadık!*” demişti. Ben artık böyle düşünmüyordum (s.160).

Yine bu örnekte de “*Dün akşam bana: "Seninle şöyle bir oturup konuşamadık!" demişti. Ben artık böyle düşünmüyordum*” ifadesine bakıldığında Raif Efendinin anlatıcı kişiye seninle konuşamadık demesi ve anlatıcının artık böyle düşünmemesi yani onunla konuştuğu görülmektedir. Buradan hareketle “*Ben artık böyle düşünmüyordum*” ifadesi aynı zamanda “*Aslında konuşmuştuk*” bilgisini de içermektedir. Verilmeyen bu bilgi çıkarsama yoluyla rahatça anlaşılır.

[8] Babama mektup yazarak artık dönmek istediğimi bildirmeyi düşünüyordum. Fakat “*Avrupa'da ne öğrendin?*” derse ne cevap verecektim? (s.63).

Örnekte görülen “*ne cevap verecektim?*” ifadesi aynı zamanda “*hiçbir cevap veremeyecektim*” bilgisini de içermektedir. Yazar çıkarsama yoluyla bu bilgiyi vermiştir.

[9] “Evet, Yahudiyim, Babam Praglydı. Daha ben doğmadan Katolik olmuş!” “Şu halde din itibariyle Hıristiyansınız!” “Hayır... Yani benim hiçbir dinle alakam yok!” (s.90)

Verilen örnekteki “*Yani benim hiçbir dinle alakam yok*” ifadesi aynı zamanda “*ben dinsizim*” bilgisini de içermektedir. Bu bilgiye çıkarsama yoluyla ulaşılmaktadır.

[10] Bir insana ilk defa kendimden bahsettiğim için bütün çıplaklığım, hiç bir şeyi örtbas etmeden görünmek istiyordum (s.103).

Bu son örnekte de “*Bir insana ilk defa kendimden bahsetmek*” ifadesi aynı zamanda “*daha önce hiçbir insana kendimden bahsetmedim*” bilgisini de içerdiği görülmektedir. Buradaki durumda çıkarsama yoluyla okuyucu tarafından rahatça anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak bakıldığında sezdirim ve çıkarsamanın birbirinden farklı yönleri olduğu görülmektedir. Bunun yanında benzer yönleri de mevcuttur. Her iki unsurun da ortak özelliği okuyucuyu okuduğu metne dâhil etmektir. Bu metne dâhil olma sezdirimde biraz daha derin olurken çıkarsamada ise daha yüzeyseldir. Kürk Mantolu Madonna adlı romanda Sabahattin Ali bazı bilgileri örneklerde de görüldüğü üzere doğrudan doğruya açık bir şekilde vermemiştir. Bundan dolayı yazar hem sezdirimi hem de çıkarsamayı birçok yerde kullanmıştır. Bu kullanımlar sayesinde okuyucu zihnini zorlayarak yazar tarafından anlatılmak istenene ulaşmaya çalışmıştır. İncelenen romanda çıkarsamalar okuyucu tarafından daha rahat anlaşılıyorken, sezdirimler daha çok okuyucunun kendi değerlendirmesine bırakılmıştır. Çünkü çıkarsamalar daha açık bilgiler içerip yüzeysel yapıda verilirken, sezdirimler yazarın anlatmak istediğini anlama konusunda okuyucuyu zorlamaktadır. Bu sezdirimlerin derin yapıda kullanılmasından dolayıdır.

1.1.5. TÜMCELER ARASI BAĞINTI ÖGELERİ

Bağıntı ögelerinin yani bağlaçların Türkçede önemli bir rolü vardır. Bir metinde ifade edilmek istenenler bağlaçlarla desteklenmekte ve bağlaçlar bu ifadelere

çok çeşitli kullanım olanakları sağlamaktadır. Tümceler arası bağıntı ögelerini Doğan Günay “İki ya daha fazla sözlüksel yerdeşlik arasındaki ilişki kuran dilsel göstergelere bağıntılayan (dr. connecteur) denir” (Günay, 2017: 106) olarak tanımlarken, Zeynep Korkmaz ise “*Türkçede çok geniş bir yer tutan bağlaçlar; kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yükledikleri işlevler ile bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer ögeleridir*” (Korkmaz, 2014: 923) olarak tanımlamıştır. Yine başka bir tanım olarak Tahsin Banguoğlu bağlaçları “Söz içinde iki kelimeyi aynı değerde iki cümle unsurunu iki yargıyı ve bazan da iki paragrafı bağlamaya yarayan kelimelere bağlam (conjonction) adını veriyoruz” (Banguoğlu, 2015: 390) olarak tanımlamıştır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere bağlacın temel görevi iki yargıyı veya iki unsuru birbirine bağlamaktır. Kelimeleri, paragrafları birbirine bağlayarak bu kelimeler ve paragraflar arasında karşıtlık, amaç, sebep, sonuç, katkı/sürerlilik, zaman, karşılaştırma, birlik, alması(m art arda gelme) gibi anlamlar sağlamaktadır.

Zeynep Korkmaz bağlaçların temel özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Bağlaçlar da edatlar gibi tek başlarına anlam taşımazlar. Bunlar “anlamli” değil “görevli” gramer ögeleridir.
2. Bağlaçların görevleri, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlamaktadır. Ancak, bağlanan ögeler biçim ve anlam bakımından birbirleriyle ilişkili olduklarından, bağlaçlar yükledikleri farklı işlevlerle söze birtakım anlam ve anlatım incelikleri de katarlar; bağladıkları ögelerin anlam ve anlatım güçlerini genişletip zenginleştirirler.
3. Bağlama işlevlerinden gelen özellik dolayısıyla, cümleler arasında konu ve anlatım bütünlüğü, sözde süreklilik sağlarlar.
4. Edatlar ile bağlaçlar arasında bazı şekil ortaklığı bulunmasına rağmen, kullanılış yerleri ve işlevleri bakımından aralarında herhangi bir ortaklık yoktur. Bu nedenle bazı gramerlerde görüldüğü gibi, bağlaçların edatlar sınıfında yer alması doğru değildir.
5. Başka kelime sınıflarından alınmış şekiller (edatlar, zaman zarfları, zarf-fiiller vb.) bazen cümlede bağlaç olarak kullanılabilirler halde, bağlaçlar başka kelime sınıflarına geçemezler.

6. Bağlaçlar ad soylu anlamlı kelimelerde olduğu gibi, özne, nesne, tümleç ve yüklem görevi yapmazlar (Korkmaz, 2014: 925).

Zeynep Korkmaz bağıntı ögelerini kökenleri bakımından üç başlık altında incelemiştir. Bu çalışmada da tümceler arası bağıntı ögeleri kökenleri bakımından;

- Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri
- Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri
- Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

olarak üç başlık altında incelenecektir.

1.1.5.1. Kökenleri Bakımından Bağıntı Ögeleri

1.1.5.1.1. Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Türklerin İslamiyet'e girmesiyle birlikte Arap ve Fars dilleriyle olan etkileşimleri öncekine nazaran büyük bir artış göstermiştir. İlk yazıtlarımızda mevcut olan bağıntı ögelerinin içinde yabancı kökenli bağıntı ögeleri bulunmazken İslamiyet etkisiyle Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dönemlerinden itibaren yabancı kökenli bağıntı ögeleri kendine Türkçede yer bulmuştur. Türkçe kökenli ve Arapça ve Farsça gibi yabancı kökenli bağıntı ögeleri uzun süre bir arada günümüze kadar kullanılagelmiştir. Fakat Tanzimat Dönemiyle birlikte ortaya çıkan dilde sadeleşme hareketleri ve dil devrimi neticesinde bu bağıntı ögelerinin bir kısmı kullanımdan kalkmıştır. Arapça bazı bağıntı ögeleri şunlardır: *âdetâ, aksi halde, aksine, aksi takdirde, amma, ama, amma ki, asıl, amma velâkin, bahusus, bilâkis, bilhassa, binaenaleyh, bittabi, esasen, fakat, filhakika, galiba, gayri, hakikaten, hasılı, hatta, hülâsa, hususiyle, illâ (>ille), lâkin, madem, vb.* Farsça bazı bağıntı ögeleri şunlardır: *bari, çünkü, eğer, gerçi, güya, hem... hem, hergiz, hiç, hoş, ki, kâh... kâh, meğer, meğer ki ya... ya vb.*

1.1.5.1.2. Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri

Bu gruptaki bağıntı ögeleri Arapça-Farsça, Farsça-Arapça, Arapça-Türkçe veya Arapça-Farsça-Türkçe kökenli bağıntı ögelerinin birbiriyle karışması sonucu ortaya çıkmış olan bağıntı ögeleridir. Başlıca karışık kökenli bağıntı ögeleri şunlardır: *belki, belkim, bilmem ki, canım, canım sende, demek ki, hiç olmazsa, hiç şüphesiz, hiç yoksa,*

ihimal ki, illâ ki, madem ki, meğer ki, meğerse, nasıl ki, nasılsa, ne var ki, ne yazık ki, ola ki, olmaya ki, öyle ki, sadece, sanki, şöyle kim, şu kadar ki, şu var ki, şüphesiz, ya... veya, ya... veyahut, yok canım, zira ki, zira kim vb.

1.1.5.1.3. Türkçe Kökenli Bağntı Ögeleri

Bu gruptaki bağlaçlar Türkçe kökenli bağntı ögeleridir. Türkçe kökenli bağntı ögelerinin sayısı oldukça fazladır. Başlıca Türkçe kökenli bağntı ögeleri şunlardır: *açıkçası, ancak, anlaşılan, ardından, arkasından, ayrıca, bak, bakalım, bakarsın, bakın besbelli, bırak, bile, bilemedin, bilmem, bilsen, bir... bir, bir de, böylece, böylelikle, bununla beraber, bununla birlikte, da, dahası, dahi, değil mi, değilse, derken, diyeceğim, doğrusu, doğrusunu istersen, dolayısıyla, gerek... gerek, haniya, hele, ile, ise, ister... ister, kısaca, kısacası, ne demek, ne... ne, nedense, ne gezer, nerede, nerde, neredeyse, nitelik, olsa olsa, oysa, öncelikle, örneğin, öylesine, özellikle, özetle, pek güzel, sakın, sakın ola, sonunda, söz gelimi, söz gelişi, şimdi, şimdi bakınız, şimdilik, şimdiyse, şöyle, şöyle dursun, tek, uzatmayalım, üstelik, üstelik de, üstüne üslük, varsın, yalnız, yalnızca, yetmemiş, yine, yine de, yok, varsa... yoksa, yoksa vb.* (Korkmaz, 2015: 925-926)

Bağntı ögelerini kökenleri bakımından üç başlık altında inceledikten sonra bağntı ögeleri sınıflandırılacaktır. Sınıflandırma yapılırken Doğan Günay'ın yapmış olduğu sınıflandırma kullanılacaktır. Doğan Günay tümceler arası bağntı ögelerini:

- Karşıtlık Bildiren Bağntı Ögeleri
- Amaç Bildiren Bağntı Ögeleri
- Sebep Bildiren Bağntı Ögeleri
- Sonuç Bildiren Bağntı Ögeleri
- Katkı/Sürerlilik Bildiren Bağntı Ögeleri
- Zaman Bildiren Bağntı Ögeleri
- Karşılaştırma Bildiren Bağntı Ögeleri
- Birlik Bildiren Bağntı Ögeleri
- Almaşım (art arda gelme) Bildiren Bağntı Ögeleri

olarak dokuz başlık altında sınıflandırmıştır (Günay, 2017: 106). Bu sınıflandırmadan yola çıkarak bağıntı ögeleri dokuz başlık altında sınıflandırılıp kökenleri bakımından incelenecektir.

1.1.5.2. Bağıntı Ögelerinin Tespiti

1.1.5.2.1. Karşıtlık Bildiren Bağıntı Ögeleri

Tümcelerden birinin ifade etmiş olduğu yargıyı diğerine karşı çıkmaya, karşıtlık gösterme işlevi ile bağlayan bağlaçlardır (Korkmaz, 2014: 954). İncelenen metinde karşıtlık ifade eden bağıntı ögeleri yabancı, karışık ve Türkçe köken bakımından oldukça çok kullanılmıştır. Karşıtlık ifade eden başlıca bağıntı ögeleri şunlardır: *ama yine de, ama, ayrı olarak, böyle olmakla beraber, böyle olmakla birlikte, buna karşılık, buna karşın, bununla beraber, bununla birlikte, -diği halde, -e aykırı olarak, -e zıt olarak, fakat, halbuki, -in tersine, -ise de, ne var ki, oysa ki, oysa, -sine karşın, -sine rağmen, tam tersine, tersine, yalnızca, bile, yine de vb.*

1.1.5.2.1.1. Karşıtlık Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Karşıtlık ifade eden bağıntı ögelerinin yabancı kökenli hallerine romanda sık sık rastlanılmaktadır. Karşıtlık ifade eden yabancı kökenli bağıntı ögeleri olarak *ama, bilakis, rağmen, lakin, fakat* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Yabancı kökenli karşıtlık ifade eden bağıntı ögeleri aşağıda verilecektir.

[1] “Yarın sabah bana uğra“ diyordu. “Bakalım, bir şeyler düşünürüz. Sen zeki çocuksundur, bilirim; pek çalışkan değildin **ama** (Ar.) bunun ehemmiyeti yok. Hayat ve zaruretler insana birçok şeyler öğretir...” (s.15).

[2] Bir defa da bunu tecrübe edeyim dedim. Belki bu noksandı, diye düşündüm. **Ama** (Ar.) değil... İçimde hep o boşluk var... (s.119).

[3] Ona kızgın değildim. Ona kızmama, darılmama, onun aleyhinde düşünmeme imkân olmadığını hissediyordum. **Ama** (Ar.) bir kere kırılmışım (s.148).

[4] Ayrıldıktan sonra arkamdan güleceğini, saflığımla, cesaretsizliğimle alay edeceğini düşünmek, bütün insanlara büsbütün arkamı dönmemi,

herkesten ümidimi keserek tamamen kendi içime kapanmamı icap ettirecek kadar ağır neticeler verebilirdi. **Fakat (Ar.)** şimdi gönlüm rahattı (s.86).

[5] Bazan aşırı derecede durgun, hatta soğuk oluyor, bazan da birdenbire coşuyor, bana, nefsimen menettiğim cesareti verecek kadar müfrit bir alaka gösteriyor, adeta beni açıkça tahrik ediyordu. **Fakat (Ar.)** bu halleri pek çabuk geçiyor, aramızda tekrar eski arkadaşlık havası peyda oluyordu (s.109).

[6] On sene, hiç azalmayan bir aşkla, onu sevmekte devam etmişim. İçime ondan başka hiçbir kimsenin girmesine müsaade etmemişim. **Fakat (Ar.)** şimdi onu her zamandan ziyade seviyordum (s.158).

[7] Evvela bundan pek memnun olmuş, fakat annesinin bütün ısrarlarına **rağmen (Ar.)** çocuğun kimden olduğunu söylememiş (s.155-156).

[8] Lisan bildiğim için, pısrıklığıma **rağmen (Ar.)** çabuk terakki edeceğimi umuyordu (s.148).

[9] Acaba bende anormal bir taraf mı var, dedim. Hayır, **bilakis (Ar.)** belki diğer kadınlardan daha normal olduğum için böyle düşünüyorum (s.97).

[10] O zaman kendi kendime: “Demek ilk intibam beni aldatmış!” derdim, **lakin (Ar.)** bir müddet sonra, -bu müddet kısa veya pek uzun olabilirdi- ilk hükmümün doğruluğunu, bunun üzerinde mantığın, harici tesirlerin veya aldatıcı vakaların yaptığı değişmelerin yalancı ve geçici olduğunu kabule mecbur kalırdım (s.86).

Örneklere görüldüğü üzere karşıtlık bildiren yabancı kökenli bağıntı öğeleri kendinden önce gelen ifadede belirtilen yargının zıt/karşıtlık durumunu göstermek amacıyla kullanılmıştır.

1.1.5.2.1.2. Karşıtlık Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Öğeleri

İncelenen metinde karışık kökenli bağıntı öğeleri karşıtlık yapma amacıyla da sıkça kullanılmıştır. Romanda karşıtlık ifade eden karışık kökenli bağıntı öğeleri

olarak *hâlbuki buna rağmen, -mekle beraber, dığı halde* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda karşıtlık ifade eden karışık kökenli bağıntı ögesi örneklerine yer verilecektir.

[1] “Benimle eğleneceklerini zannetmiştim!” dedim. Fakat derhal pişman oldum. Bu sözümden alınabilirdi. **Hâlbuki (Ar. – T. – Far.)** o: “Evet, hakkınız var!” diye cevap verdi (s.77).

[2] Bir kitabı okurken geçen iki saatin ömrümün birçok senelerinden daha dolu, daha ehemmiyetli olduğunu fark edince insan hayatının ürkütücü hiçliğini düşünür ve yeis içinde kalırdım. **Hâlbuki (Ar. – T. – Far.)** şimdi her şey değişmişti (s.86).

[3] “Halk her yabancıya adeta zorla evine girmiş biri gibi bakar... **Hâlbuki (Ar. – T. – Far.)** Türkiye'de herkes, bir ecnebiye bir kolaylık yapmak için sanki fırsat bekliyor; sonra Ankara pek hoşuma gidiyor!” (s.153).

[4] Çünkü müphem bir his bana, kim olursa olsun bir insanı tamamen gördükten ve gördüklerini kendinden saklamadıktan sonra, ona hiçbir zaman büsbütün yaklaşılamayacağını fısıldıyordu. **Hâlbuki (Ar. – T. – Far.)** ben bu kadar hakikatsever olmak istemiyordum (s.94).

[5] Adımlarının çıkardığı sestten kim olduğunu tayin etmeye çalışırım ve bu şekilde, nasıl geldiğimi anlamadan yol bitiverir... Demek bu akşam sizdiniz ha?.. **Hâlbuki (Ar. – T. – Far.)** ben mütereddit adımlarınızdan yaşlı ve evli bir adam zannetmiştim." (s.79).

[6] Fakat bu sefer, muvazenesi yerine **geldiği halde (T.- Ar.)** beni bırakmıyor, kollarının arasında daha çok sıkıyordu (s.63).

[7] Sıcak nefesi bu sefer bana, tahammül edilmez derecede ağır gelmeye başlamıştı... **Buna rağmen (T. – Ar.)** mukavemet etmiyordum. Hayatımda hiç kimseye mukavemet etmeye alışmamıştım (s.64).

[8] Henüz ona dair hiçbir şey bilmediğimi, bütün hükümlerimin tasavvur ve hayallerime dayandığını biliyordum. **Bununla beraber (T. – Far.)** asla aldanmadığıma dair sarsılmaz bir kanaatim vardı (s.85).

Örneklere de görüldüğü gibi karşıtlık ifade eden karışık kökenli bağlaçlar romanda kullanılmıştır.

1.1.5.2.1.3. Karşıtlık Bildiren Türkçe Kökenli Bağını Ögeleri

Karşıtlık, zıtlık yapmak amacıyla Türkçe bağını ögeleri de romanda en çok kullanılan bağını ögeleri arasındadır. İncelenen metinde karşıtlık bildiren Türkçe kökenli bağını ögeleri olarak *ancak, yalnız, bile, aksine olarak, bunun aksine, -nin aksine* bağını ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda karşıtlık ifade eden Türkçe kökenli bağını ögelerine yer verilecektir.

[1] Hiç de fena insanlar değillerdi. **Yalnız (T.)** boş, bomboş mahlûklardı (s.27).

[2] Her insana ve ilk tanıştığımız sıralarda bana karşı gösterdiği o ürkek ve çekingen hali kalmamıştı. **Yalnız (T.)** bazı günler birdenbire vahşileşiyor, gözleri bütün ifadesini kaybediyor, küçülüyor ve kendisine hitap edildiği zaman yavaş, fakat her türlü yaklaşmayı meneden bir sesle cevap veriyordu (s.33).

[3] Onun, Kürk Mantolu Madonna'nın yüzü, muhayyilede bile olsa, bana bütün sükûnumu kaybettirecek kadar kuvvetli ve tesirliydi. **Ancak (T.)** şimdi, bütün eski günleri ve hatıraları, hiçbir heyecan duymayacağımdan emin olarak, bir kere daha yâd etmek isteyince, onun çehresini aramış, fakat bulamamıştım... (s.153).

[4] Kimse bana yaklaşmadı, kimse: "Niçin arkamdan geliyorsunuz?" demedi. **Ancak (T.)** birkaç saniye sonra, bulunduğum yerin caddenin diğer kısımlarından daha aydınlık olduğunu fark ettim (s.68).

[5] Nihayet, bütün gündüzki kararlarımın **aksine olarak (T.)** geç vakit evden fırlıyor, onun geçeceği yollarda ve evinin etrafında dolaşıyordum (s.126).

[6] Birçok vesilelerle, onun hisleri kütleşmiş bir adam olmadığını fark etmişim. Hatta *bunun aksine* (T.) olarak çok alıngan, gayet ince görünüşlü ve dikkatliydi (s.33).

[7] Hafif bir yağmur çiseliyordu. Her akşamkinin *aksine* (T.) olarak hiç yollarda oyalanmadan pansiyona döndüm (s.57).

[8] İlk defa bu anda mahut siyah kaplı defteri hatırladım. Onu bir kere *bile* (T.) açıp bakmamış, içinde ne olduğunu merak etmemişim (s.43).

[9] Niçin böyleyim, niçin diğer kadınların farkına *bile* (T.) varmadıkları bir nokta bana bu kadar ehemmiyetli görünüyor? (s.97).

Görüldüğü gibi karşıtlık ifade eden Türkçe kökenli bağıntı ögeleri de romanda kullanılmış ve karşıtlık anlamı vermiştir.

Sonuç olarak bakıldığında karşıtlık ifade eden bağıntı ögeleri hem yabancı hem karışık hem de Türkçe kökenli olması bakımından romanın birçok bölümde sıkça kullanılmıştır. Bu bağıntı ögeleri ifadeler arasında karşıtlık kurulmasında yardımcı olmuştur.

1.1.5.2.2. Amaç Bildiren Bağıntı Ögeleri

İki tümceden birinin diğerini gerçekleştirme amacı taşıdığını göstermek için kullanılan bağlaçlardır (Banguoğlu, 2015:393). İncelenen metinde amaç ifade eden bağıntı ögeleri olarak sadece Türkçe kökenli bağıntı ögelerine rastlanılmaktadır. Amaç ifade eden başlıca bağıntı ögeleri şunlardır: *Amacıyla, için,-dığı için, -mesi için, -sin diye*.

1.1.5.2.2.1. Amaç Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Yukarıda belirtildiği gibi romanda amaç ifade eden bağıntı ögeleri olarak sadece Türkçe kökenli bağıntı ögelerine rastlanmaktadır. Aşağıda Türkçe kökenli amaç ifade eden bağıntı ögeleri verilecektir. Metinde bu bağıntı ögeleri olarak *için, -mek için, -sın diye, -mesi için, -dığı için* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir.

[1] Bunun *için* (T.) muhakkak bir erkeği sevmem lazım geldiğine inanıyorum (s.98).

[2] Hiçbir şeyi, kendimi erkeklere beğendirmek için (T.) öğrenmedim (s.97).

[3] “Demek ki insanlar birbirine ancak muayyen bir hadde kadar yaklaşabiliyorlar ve ondan sonra, daha fazla sokulmak için (T.) atılan her adım daha çok uzaklaştırıyor.” (s.119).

[4] Hatta yüzü, dudakları ve gülüşü de, bu korkunç değişmeye tabi olmak için (T.), küçük bir fırsat, bir an bekliyor gibiydiler... (s.130).

[5] Mektuplarının beni bulabilmesi için (T.) her mektubumda, üzerinde kendi adresim yazılı bir zarf gönderecektim (s.139).

[6] Beni karısına tanıtmadığı için (T.), ne yapacağımı bilmeden, misafir odasının ortasında dikilip kaldım (s.14).

[7] Bir yerde düşüp kalmış olmasın diye (T.) gidip bütün tuvaletleri gezdim (s.113).

[8] Çıplak omuzlarının titrediğini görünce yorganı çektim, sırtına sardım ve kaymasın diye (T.) elimle tuttum (s.116).

[9] Bir yerde düşüp kalmış olmasın diye (T.) gidip bütün tuvaletleri gezdim (s.113).

[10] Zaten halis Alman kanında bir Protestan olan annem de, sırf ihtiyar olduğu için ve iş olsun diye (T.) bu âdetlere bağlı (s.110).

Amaç ifade eden Türkçe kökenleri bağlaçlar örneklerden de anlaşıldığı üzere ifadeye bir amaç anlamı vermiştir.

Sonuçta incelenen metinde amaç bildiren bağıntı ögeleri arasından sadece Türkçe kökenlileri tespit edilmiştir. Romanda yabancı kökenli ve karışık kökenli amaç bildiren bağıntı ögelerine rastlanılmamıştır. Bu bağıntı ögeleri eklendiği cümlelere amaç anlamı katmıştır.

1.1.5.2.3. Sebep Bildiren Bağntı Ögeleri

İki tümceden birini diğereine sebep gösterme Şeklinde bağlayan bağlaçlardır (Korkmaz, 2014: 953). İncelenen romanda daha çok yabancı ve Türkçe kökenli sebep ifade eden bağntı ögelerine rastlanmaktadır. Karışık kökenli bağntı ögeleri ise yok denecek kadar azdır. Sebep ifade eden başlıca bağntı ögeleri şunlardır: *Zira, çünkü, mademki, gerçekten, doğru, öyle, gerçekten de, gerçi vb.*

1.1.5.2.3.1. Sebep Bildiren Yabancı Kökenli Bağntı geleri

Romanda sebep ifade eden yabancı kökenli bağlaçlar oldukça fazla kullanılmıştır. Aşağıda bu kullanıma yönelik bağlaçlar verilecektir. Metinde sebep ifade eden yabancı kökenli bağntı ögeleri olarak *nk* ve *gerçi* bağlaçları tespit edilmiştir.

[1] mrmzden bir sene geçtiğini göstermesi bile o kadar mühim değil; **nk (Far.)** mrmz senelere ayırmak da insanların uydurması... (s.110).

[2] "Hayır dostum, hayır!" dedi, "Birbirimize her zamandan ziyade uzağız! **nk (Far.)** artık bir ümidim yok. Bu sondu... (s.119).

[3] Sizinle, bunun için dost olabileceğimizi zannediyorum. **nk (Far.)** halinizde o manasız kendine güvenme yok... (s.82).

[4] Bunların, bütün ömrümce konuşsam bitmeyeceğini sanıyordum. **nk (Far.)** bütün ömrümce susmuş, zihnimden geçen her şey için: "Adam sen de, söyleyip de ne olacak sanki?" demiştim (s.87).

[5] İnsanlara kızmama imkân yoktu, **nk (Far.)** insanların en kıymetlisi, en iyisi, en sevgilisi bana en büyük kötülüğü etmişti; diğerlerinden başka bir şey beklenebilir miydi? (s.149).

[6] O hep aynı kapalı, sessiz insan olarak kaldı. **Gerçi (Far.)** bazı akşamlar daireden beraber çıkararak evine kadar yürür, hatta bazan içeri de birlikte girerek, kırmızı mobilyalı misafir odasında birer kahve içerdik (s.27).

[7] Zaten küçüklüğümden beri saadeti israf etmekten korkar, bir kısmını ilerisi için saklamak isterdim... Bu hal **gerçi (Far.)** birçok fırsatları kaçırmama sebep olurdu, fakat fazlasını isteyerek talihimi ürkütmekten her zaman çekinirdim (s.73).

[8] Kadın, erkek münasebetlerine gelince, hiçbir zaman korktuğunuz cinsten bir insan olmadığımı emin olabilirsiniz. **Gerçi (Far.)** başımdan geçmiş maceralarım yok, fakat kendim kadar hürmet etmediğim ve kendim kadar kuvvetli bulmadığım bir insanı sevebileceğimi aklıma bile getirmedim (s.99).

[9] Demek babam ölmüştü. Bunu hakikatte bu kadar geç idrak ettiğimden dolayı büyük bir utanma duydum. **Gerçi (Far.)** babamı gerçek bir muhabbetle sevmem için de ortada bir sebep yoktu; onunla aramızda daima bir yabancılık mevcut kalmıştı ve birisi bana: “Senin baban iyi bir adam mıydı?” diye sorsa, verecek cevap bulamazdım (s.141).

Yukarıda sebep bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri verilmiştir. Yazar birçok yerde bu bağıntı ögelerinden yararlanmıştır.

1.1.5.2.3.2. Sebep Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri

İncelenen metinde sebep ifade eden karışık kökenli bağlaçlara sadece iki örnekte rastlanmıştır. İki örnek de aşağıda verilmiştir.

[1] Belki de sadece hayalimde. Bunları düşünmekten kurtulmak için bir hareket yaptım. **Mademki (Ar. – Far.)** o karşımdaydı ve benimle konuşuyordu, artık başka şeylerle meşgul olmak lüzumsuz ve manasızdı (s.74).

[2] Bunların hayatım üzerinde bu kadar müthiş tesirleri olabileceği aklıma gelir miydi? Fakat **mademki (Ar. – Far.)** bir kere yazmaya karar verdim, her şeyi sükûnetle ve baştan anlatmalıyım... (s.47).

Her iki örnekte de karışık kökenli sebep bildiren **mademki** bağlacı görülmektedir.

1.1.5.2.3.3. Sebep Bildiren Türkçe Kökenli Bağını Ögeleri

Romanda sebep ifade eden Türkçe kökenli bağını ögeleri birçok yerde görülmektedir. Bu bağını ögeleri *doğru*, *diye*, *ne diye*, *dolayısıyla* olarak tespit edilmiş ve sebep ifade eden Türkçe kökenli bağını ögeleri aşağıda verilmiştir.

[1] “Benim yüzümden eve gidip kürkünü giyemediniz, üşüyeceksiniz!” dedim. “Sizin yüzünüzden mi?.. **Doğru (T.)**... Sizin yüzünüzden...” (s.104).

[2] İş bulmasını rica etmeye değil de, para yardımı yapmasını istemeye geldim zanneder **diye (T.)** çekinmişim (s.13).

[3] Yoksa dün akşam sokakta kepaze bir halde gördüğü bu çehre kendisine yabancı gelmediği ve beni nereden tanıdığını da bir türlü hatırlayamadığı için ihtiyata riayet olsun **diye (T.)** mi selamladı? (s.72).

[4] “Sonra siz geçerken, beni görürsünüz **diye (T.)** korkumdan bir kapı aralığına saklandım.” (s.79).

[5] Her söz, hatta ağzımdan çıkacak her ses, saadetimi bozacak, bulandıracak **diye (T.)** korkuyordum (s.105).

[6] Beni görmesi ihtimali karşısında saklanacak yer aradığıma göre **ne diye (T.)** buraya gelmiş ve yolunu beklemişim? Şimdi **ne diye (T.)** arkasından gidiyordum? (s.68).

[7] Şimdi **ne diye (T.)** durup dururken bunları söylediğimi merak edersiniz... Dediğim gibi, başka şeyler bekleyerek ileride bana darılmaymız **diye (T.)**... (s.96).

[8] Konuştukça açılıyor ve sıkıntısından kurtuluyor gibiydi. “**Ne diye (T.)** şaşırдыңız?” diye devam etti, “Korkmayın, zannettiğiniz gibi değil.” (s.98).

[9] Belki dört saatten beri yürüyordum. **Ne diye (T.)** yoldan ayrılıp buraya saptığımin, niçin geri dönmediğimin farkında değildim (s.121).

[10] “Yalnız zaman bakımından değil, başka bir sebep *dolayısıyla* (T.) da operaya gitmek istemiyorum.”

Verilen bütün örneklerde Türkçe kökenli sebep bildiren bağıntı ögeleri kullanılmıştır. Yazar bu tür bağlaçları romanda çok kullanmıştır.

Sonuç olarak bakılırsa sebep bildiren bağıntı ögeleri romanda köken bakımından hem yabancı hem de Türkçe kökenli olarak çokça kullanılmıştır. Ancak karışık kökenli örnekler romanda oldukça azdır. Bu bağıntı ögeleri eklendiği cümlelere sebep anlamı katmıştır.

1.1.5.2.4. Sonuç Bildiren Bağıntı Ögeleri

İki tümceyi sonuç bildirme, sonuca götürme ilişkisi ile bağlayan kelimelerdir (Korkmaz, 2014: 950). İncelenen romanda Türkçe kökenli sonuç ifade eden bağıntı ögeleri birçok bölümde görülürken yabancı ve karışık kökenli sonuç ifade eden bağıntı ögeleri daha az görülmektedir. Başlıca sonuç ifade eden bağıntı ögeleri şunlardır: *böyle düşünüldüğünde, böylece, bu açıdan bakıldığında, bu nedenle, buna göre, bundan şu sonuç çıkar ki, demek ki, demek, dolayısıyla, imdi, o halde, o sırada, o zaman, öyleyse, sonuç olarak, sonuçta, şu durumda, şu halde vb.*

1.1.5.2.4.1. Sonuç Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Yazar romanda sonuç ifade eden yabancı kökenli bağıntı ögelerini çok fazla kullanmamıştır. Sonuç ifade eden yabancı kökenli bağıntı ögeleri olarak *eğer, hulusa* örnek olarak gösterilebilir.

[1] Buna rağmen yaşadım... Ama işte netice meydana... **Eğer (Far.)** buna yaşamak demek caizse, yaşadım... (s.146).

[2] Görüyorum ki, başka yollardan gittiğimiz halde ikimiz de aynı neticeye varmışız: ikimiz de birer insan arıyoruz, kendi insanımızı... **Eğer (Far.)** birbirimizde bunu bulursak harikulade bir şey olur... (s.100).

[3] Erkeklerin öyle bir bakışları, öyle bir gülüşleri, ellerini kaldırırları, **hulusa (Ar.)** kadınlara öyle bir muamele edişleri var ki... (s.81).

[4] Bana hareket etmek, görmek, duymak, hissetmek, düşünmek, **hulasa** (Ar.) yaşamak kabiliyetini veren bir şey içimden çekilip alınmış gibi, posa haline geldiğimi fark ettim (s.145).

[5] Konuşurken ağzından yabancı bir kelime çıktığı, herhangi bir zaman dil bildiğinden bahsettiği duyulmamış; **Hulasa** (Ar.), bütün varlıklarıyla: “Biz Frenkçe biliriz!” diye haykıran insanlara benzer bir tarafı yoktu (s.18).

Yukarıda sonuç bildiren yabancı kökenli bağlaçlar verilmiştir. Bahsedildiği gibi bu bağıntı ögelerine romanda çok rastlanmamaktadır.

1.1.5.2.4.2. Sonuç Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri

Yine sonuç ifade eden karışık kökenli bağıntı ögeleri de metinde az görülmektedir. Romanda sonuç ifade eden ve köken bakımından karışık olan bağıntı ögelerinden sadece *şu halde* bağıntı ögesi görülmektedir.

[1] Bunların hepsi mevcudiyetlerinden memnun görünüyorlardı. Her şey, her şeyi olduğu gibi kabul etmekteydi. bana da yapacak başka bir şey kalmıyordu (s.13).

[2] Ara sıra, mutlak sessizliğimden ayrılarak, Herr Döppke ile yanındaki işsiz zabitlere, Almanya'nın nasıl kurtulacağına dair, Anadolu harekâtı hakkında bildiklerime dayanarak, tavsiyelerde bulunuyordum... **Şu halde** (T. – Ar.) ortada sıkılacak bir şey yoktu (s.66).

[3] “Siz nerede oturuyorsunuz?” “Lützow caddesinde!” “Uzak değilmiş!.. **Şu halde** (T. – Ar.) yarın öğleden sonra gelin beni buradan alın!” (s.84).

[4] Kendilerini istihfaf ettiğim insanların bunu anlamasına imkân yok, anlayabilecek olanlar ise, zaten istihfafa layık olmayanlar. **Şu halde** (T. – Ar.) bütün sanatlar gibi resim de muhatapsız, yani asıl kastettiklerine hitap etmekten âciz... (s.93).

[5] Hâlbuki buraya bütün hayatımla, bütün yaşayan taraflarımla merbuttum. **Şu halde** (T. – Ar.) neden burada kalamıyordum? (s.138).

Sonuç bildiren karışık kökenli bağlaçlara da romanda çok az rastlanmaktadır. Sadece *şu halde* biçiminde görülen bu tür bağıntı örnekleri yukarıda verilmiştir.

1.1.5.2.4.3. Sonuç Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

İncelenen metinde sonuç ifade eden yabancı ve karışık kökenli bağıntı ögelerinin aksine Türkçe kökenli sonuç bildiren bağıntı ögeleri oldukça sık görülmektedir. Romanda sonuç bildiren bağıntı ögeleri olarak *artık*, *demek*, *demek ki*, *böylece*, *işte* bağıntı ögeleri görülmektedir.

[1] “Hayır dostum, hayır!” dedi, “Birbirimize her zamandan ziyade uzağız! Çünkü **artık (T.)** bir ümidim yok.” (s.119).

[2] Haydi **artık (T.)** Raif. Bu an gelince ben seni ararım; belki tekrar dost olur ve bu sefer daha akıllı davranırız (s.120).

[3] **Artık (T.)** kendim de farkına varmıştım ki, bu tereddüt, nasıl soracağımı bilmemekten değil, öğreneceklerimden korkmaktan geliyordu (s.152).

[4] “Aramızda **artık (T.)** mesafe bile kalmamıştı... Fakat işte, sonu!” diyordum (s.147).

[5] “Maria” dedim, “sizi gayet iyi anlıyorum... Hayattaki tecrübelerinizin sizi böyle uzun bir izahat vermeye sevk ettiğini de görüyor ve bunu, ileride dostluğumuzu sarsabilecek şeylere mâni olmak için yaptığınızı düşünerek memnun oluyorum. **Demek ki (T.)** bu dostluğun sizce bir kıymeti var...” (s.99).

[6] Hâlbuki dünyada sana âşık olmam icap ettiğini, sana da âşık olmadıktan sonra hiç kimseyi sevemeyeceğimi, bütün ümitlerimi terk etmek lazım geleceğini gayet iyi biliyorum... Fakat elimde değil... **Demek ki (T.)**, ben böyleyim... (s.119).

[7] “Evin önüne gelmeyerek bu şairane manzarayı tercih ettiğinizi biraz evvel, tesadüfen fark ettim!” **Demek (T.)** beni beklemişti. **Demek (T.)** ben onun için ehemmiyeti olan bir insandım (s.89).

[8] Başkalarına emniyet edebilir miydim? **Böylece (T.)** herhalde seneler geçecek, beklediğim gün gelecek ve her şey sona erecekti (s.149).

[9] Ona ben metanet tavsiye ettim, akıllı öğrettim, destek oldum. **Böylece (T.)** erkek tahakkümü görmeden, yani tabii olarak büyüdüm (s.97).

[10] Hiç kimsenin benden bir şey beklediği ve benim hiç kimseden bir şey beklediğim yoktu. **İşte (T.)** bu andan itibaren bende, hayatımın istikametine hâkim olan değişme başladı (s.124).

Örneklere görüldüğü üzere sonuç bildiren Türkçe kökenli bağinti ögeleri romanda çok fazla kullanılmıştır. Yazar bu tür bağinti ögelerini daha çok tercih etmiştir.

Sonuç olarak incelenen metinde sonuç bildiren bağinti ögeleri Türkçe köken bakımından birçok yerde kullanılmıştır. Fakat yabancı ve karışık kökenli sonuç bildiren bağinti ögeleri Türkçe kökenli olanlara göre daha az kullanılmıştır. Bu tür bağinti ögeleri eklendiği cümlelere sonuç anlamı katmıştır.

1.1.5.2.5. Katkı/Sürerlilik Bildiren Bağinti Ögeleri

Bir metinde ortaya konulan olaylar ve durumlar arasında süreklilik gösteren ilişkileri belirten bağinti ögeleri olarak kullanılır. Metinde yabancı ve karışık kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağinti ögeleri Türkçe kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağinti ögelerine nazaran daha azdır. Katkı/Sürerlilik bildiren başlıca bağinti ögeleri şunlardır: *ardından, ayrıca, az önce, bir zamanlar, biraz önce, bugün, bundan başka da, bundan başka, bununla birlikte, daha sonra, dahası, -den önce, dün, eskiden, her şeyden önce, ilkin, -meden önce, nihayet, ondan sonra, oysa ki, oysa önce, öte yandan, -sinden önce, sonra, sonuç olarak, sonunda, şimdi, üstelik, vaktiyle, ve, yarın vb.*

1.1.5.2.5.1. Katkı/Sürerlilik Bildiren Yabancı Kökenli Bağinti Ögeleri

Romanda yabancı kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağinti ögelerine az rastlanmaktadır. Bu özellikteki bağinti ögesi olarak sadece Arapça kökenli *hâlâ* bağinti ögesi bulunmuştur. Örnekler aşağıda verilmiştir.

[1] Bir saat kadar havadan sudan, bu sene kışın uzun sürdüğünden, şubat sonlarına geldiğimiz halde ortalıktan kar kalkmadığından bahsettik (s.140).

[2] Sonra, aradan seneler geçtiği halde, nasıl *hâlâ* (Ar.) ona bağlı olduğumu gördükçe, ruhumda daha büyük bir infial duyuyordum (s.148).

[3] Maria Puder hakkında soracağım şeylere nasıl başlayacağımı bir türlü bilmiyor, hep lüzumsuz, beni alakadar etmeyen mevzularda dolaşıyordum. “Ankara'ya niçin geldiğinizi *hâlâ* (Ar.) söylemediniz!” (s.151).

[4] Belki de *hâlâ* (Ar.) bekârdı ve erkekten erkeğe koşarak, “inanacak adam” arıyordu. Herhalde benim çehremi hatlarını bile unutmuş olacaktı (s.152).

[5] Sonra herkese bay, bayan denildiği bu sıralarda ondan *hâlâ* (Ar.) efendi diye bahsediyordu (s.18).

Görüldüğü üzere örneklerde sadece *hâlâ* bağıntı ögesine yer verilmiştir.

1.1.5.2.5.2. Katkı/Sürerlilik Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri

İncelenen metinde karışık kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri yabancı kökenli olanlara karşın daha fazla görülmektedir. Romanda karışık kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri olarak *bir zamanlar*, *bir zamandır*, *şimdiye kadar*, *şimdiye dek*, *her gün* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Bu bağıntı ögelerini içeren örnekler aşağıda verilmiştir.

[1] On on beş asırlık zeytin ağaçlarının altında yatarken *bir zamanlar* (T. – Ar.) bunların mahsulünü toplayan insanları düşünürdüm (s.100).

[2] “Evet... Az zaman değil... Annesi bana, kızının *bir zamanlar* (T. – Ar.) bir Türkle ahbap olduğunu ve bütün gün ondan bahsettiğini söylemişti de, acaba siz miydiniz diye merak ettim. Fakat garip değil mi, kadın kızının hayran olduğu bu Türk'ü bir kere bile görmemiş...” (s.154).

[3] *Bir zamanlar* (T. – Ar.) kendim de yazı yazmaya, hatta ufak şiirler karalamaya kalkmış, fakat bundan çabuk vazgeçmişim: İçimdekileri herhangi şekilde olursa olsun dışarıya vurmak korkusu, bu manasız ve lüzumsuz ürkeklik yazı yazmama mâniydi (s.50).

[4] “Sizi bırakmama imkân var mı?” diyerek odama girdim. İçinde bir seneden fazla *bir zamandır* (T. – Ar.) yaşadığım bu oda, birçoğunu Türkiye'den getirdiğim eşyalarım, şurada burada atılmış duran kitaplar, bana tamamen yabancı görünüyordular (s.137).

[6] Bu çehreyi veya benzerini hiçbir yerde, hiçbir zaman görmediğimi ilk *andan itibaren* (T. – Ar.) bilmeme rağmen, onunla aramızda bir tanışıklık varmış gibi bir hisse kapıldım (s.55).

[7] Bu hisler *şimdiye kadar* (T. – Ar.) asla hata etmemişlerdi (s.85).

[8] Bir ecnebi dil öğreneceğimi, bu dilde kitaplar okuyacağımı ve asıl, *şimdiye kadar* (T. – Ar.) sadece romanlarda rastladığım insanları işte bu "Avrupa"da bulacağımı tahmin ediyordum (s.51).

[9] “Kalktı, birkaç adım yürüdü. Sonra birdenbire durarak tekrar yanıma sokuldu; *şimdiye kadar* (T. – Ar.) konuştuklarına hiç benzemeyen, ciddi, hatta biraz da hazin bir eda ile: "Sahiden böyle bir anneniz olmasını ister miydiniz?” dedi (s.61).

[10] Sonra üstüne başına çok dikkat ediyor, *her gün* (Far. – T.) tıraş oluyor, yıpranmış pantolonlarını kendi nezareti altında sıkı sıkı ütöletiyor, ayakkabının en şıkını, çorabın en fantazisini bulmak için bir cumartesi gününü dükkân dükkân gezmeye hasredebiliyordu (s.29).

İncelenen metinde yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü gibi katkı/sürerlilik bildiren karışık kökenli bağıntı ögelerine birçok yerde rastlanmaktadır.

1.1.5.2.5.3. Katkı/Sürerlilik Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Metinde Türkçe kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri diğerlerine nazaran fazlaca kullanılmıştır. Bu bağıntı ögelerine *şimdi*, *-dan sonra*, *eskiden*, *ondan*

sonra, -den beri, önce, -den sonra, ayrıca ve bugün bağıntı ögeleri örnek gösterilebilir. Aşağıda bu bağıntı ögelerini içeren örnekler verilecektir.

[1] Var zannedilen şeyler bir anda yok oluverirdi. Kim bilir hangi yeni macera, hangi yakın ve daha makul saadet **şimdi (T.)** ona kollarını açmış bulunuyordu (s.147).

[2] İçimde onu kaybetmiş gibi değil, asıl **şimdi (T.)** bulmuş gibi bir his vardı (s.160).

[3] **Bundan sonra (T.)** zaman, korkunç derecede çabuk geçti (s.140).

[4] **Eskiden (T.)** her insan hakkında, hiçbir esasa dayanmadan, sırf mukavemet edilmez bir hissin, bir peşin hükmün tesiriyle nasıl: “Bu beni anlamaz!” demişsem, bu sefer bu kadın için, gene hiçbir esasa dayanmadan, fakat o yanılmaz ilk hisse tabi olarak: “İşte bu beni anlar!” diyordum... (s.87).

[5] Sanki büyük bir korkuyla sakladığı ruhunu bir kereye mahsus olmak üzere dışarıya, bu defterin yapraklarına aksettirmiş, **ondan sonra (T.)** gene içine kapanıp senelerce susmuştu (s.160).

[6] “Sizin bir telgrafınız var, üç **günden beri (T.)** bekliyor!” dedi ve katlanmış bir kâğıt uzattı (s.137).

[7] İçimden geçenleri sezmişe benziyordu. Hakikaten Raif efendiyle aramızda **bugünden sonra (T.)** bir yakınlık hâsıl oldu (s.27).

[8] Gayet basit: Havran'da işler yüzüstü kalır, enişterim bana para göndermezler ve ben burada hiçbir şey yapmaya muktedir olmadan çırpınırdım. **Ayrıca (T.)** birçok şeyler daha vardı: Pasaportlar, sefarethaneler, ikamet tezkereleri... (s.139).

[9] Birkaç gün içinde ne kadar değiştiğimi düşününce **bugün (T.)** bile şaşıyorum (s.145).

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi Türkçe kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri romanın birçok bölümünde sıklıkla kullanılmıştır.

Sonuç olarak bakıldığında katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri hem Türkçe kökenli hem de karışık kökenli olarak romanın birçok bölümünde sıkça kullanılmıştır. Ancak bu bağıntı ögelerinin yabancı kökenli olanları daha az kullanılmıştır. Bu bağıntı ögeleri eklendiği cümlelere katkı/sürerlilik anlamı vermiştir.

1.1.5.2.6. Zaman Bildiren Bağıntı Ögeleri

Tümceler arasında zaman ifadesi belirtmek için kullanılan bağıntı ögeleridir. İncelenen metinde Türkçe, yabancı ve karışık kökenli bağıntı ögelerinin kullanımı oldukça fazladır. Zaman ifade eden başlıca bağıntı ögeleri şunlardır: *Önce, sonra, daha sonra, sonunda, nihayet vb.*

1.1.5.2.6.1. Zaman Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Romanda zaman bildiren yabancı kökenli bağıntı ögelerine birçok bölümde rastlanmaktadır. Metinde bu bağıntı ögelerini karşılayan hepsi Arapça kökenli olan *nihayet, evvel, evvela* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Arapça kökenli zaman bildiren bu bağıntı ögeleri aşağıda verilmiştir.

[1] “Kendi kabahatiniz, beyim” dedi. “Ben sizi bir buçuk saatten beri bekliyorum. Evin önüne gelmeyerek bu şairane manzarayı tercih ettiğinizi biraz *evvel* (Ar.), tesadüfen fark ettim!” (s.89).

[2] Nasıl biraz *evvel* (Ar.) ağızımdan çıkacak küçük bir sesin o tasavvur edilmez saadet anının havasını bozacağından korktuysam, bu sefer de hayalimle yapacağım her kurcalamanın, bugün yaşadığım birkaç saatin harikulade vakalarına ve bu vakaların emsalsiz ahengine zarar vereceğinden çekiniyordum (s.105).

[3] “Ah, o kadar eğlendim ki!..” dedi. Neredeyse ağlayacak diye korkuyor, onu bir an *evvel* (Ar.) evine götürüp bırakmayı bu sefer ben istiyordum (s.114).

[4] Benim gibi her zaman sakin, her şeyi kabule amade bir insanın birdenbire coşması, ona *evvela* (Ar.) garip görünüyor, sonra yavaş yavaş ellerimi tutarak gülümsüyor ve: “Hakkın var!” diyordu.

[5] “Sizin bir telgrafınız var, üç günden beri bekliyor!” dedi ve katlanmış bir kâğıt uzattı. **Evvela (Ar.)** hiçbir şey anlamadım (s.137).

[6] Gördüğü şeyden memnun olduğunu, yüzünü saran o belli belirsiz gülümsemeden anlıyordum. **Nihayet (Ar.)** kalemi yanına bıraktı, karaladığı kâğıdı uzun uzun seyretti. Ben gözlerimi hiç ayırmadan ona bakıyordum (s.21).

[7] “Gece vakti bacak kadar çocuğu bakkala nasıl yollarım? Bu soğukta, sonra kız... Hem git desem bile beni dinler mi?” Raif efendi düşündü, düşündü; sonra, sanki **nihayet (Ar.)** bir çare bulmuş gibi başını sallayarak: “Gider, gider!” dedi ve önüne baktı (s.26).

[8] “Fakat bunun istisnaları yok mu? Olamaz mı? Unutmayın ki siz de bu insanlardan birisiniz... Yaptığınız **nihayet (Ar.)** manasız bir hodbinlik olabilir.” (s.44-45).

[9] Sözüne devam edemedi. Öksürüyordu. **Nihayet (Ar.)** gözleriyle defteri işaret ederek: “Oku, göreceksin!” dedi (s.45).

[10] Bu dalgınlığınızda garip bir cazibe vardı... Söylediğim gibi merak da ediyordum... **Nihayet (Ar.)** yanınıza sokulup konuşmaya karar verdim (s.77).

1.1.5.2.6.2. Zaman Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri

Yine yabancı kökenli zaman bildiren bağıntı ögeleri gibi karışık kökenli zaman bildiren bağıntı ögelerine de romanda çok sık rastlanılmaktadır. Bu özellikleri taşıyan bağıntı ögeleri olarak *bu anda*, *bir an evvel*, *o zaman*, *bir saat kadar* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda bu bağıntı ögelerini içinde bulunduran örnekler verilecektir.

[1] Birdenbire gözlerini kaldırdı ve merakla yüzüme bakmaya başladı. **Bu anda (T. – Ar.)** neler duyduğumu ona söyleyecek bir kelime bulamadığım için göğsümün daralır gibi olduğunu, boğazımın kurduğunu hissettim (s.105).

[2] Birbirimize her zamandan ziyade yakın olmamız lazım gelen **bu anda (T. – Ar.)** neler söylüyorsun?" (s.119).

[3] Mika levhaların arkasında parlayan kızıl gözleriyle demir sobayı gördüm. “Sobaya mı?” “Evet!” **bu anda** (T. – Ar.) merakım büsbütün arttı (s.43).

[4] Önümde durdu ve elini uzatarak: “Nasılsınız?” dedi. Ancak **bu anda** (T. – Ar.) şaşkınlığımdan bir parça kurtuldum ve ayağa kalkmayı akıl ettim (s.73-74).

[5] Aramış olsaydım, belki senin gibi birini bulabilirdim. Her şeyi **O zaman** (T. – Ar.) öğrenmiş olsaydım, belki zamanla alışır, seni başkalarında bulmaya gayret ederdim (s.159).

[6] “Bugün biraz iyiyim!” dedi. “Elbette... Hep böyle devam edecek değil ya...” **O zaman** (T. – Ar.) adeta müteessir bir edayla: “Peki ama, bu daha ne kadar devam edecek?..” diye sordu (s.39).

[7] Çaresizlikten gözlerimin yaşadığım fark ettim. **O zaman** (T. – Ar.) onun çehresinde rahat bir gevşeme oldu (s.105).

[8] Bu olmadıktan sonra, aile sahibi olmanın hakiki ismi, “birtakım yabancılar beslemek”ti. Bunun **bir an evvel** (T. – Ar. – Ar.) sona ermesini ve onların bana hiçbir suretle muhtaç olmayacakları anı özlüyordum (s.150).

[9] Neredeyse ağlayacak diye korkuyor, onu **bir an evvel** (T. – Ar. – Ar.) evine götürüp bırakmayı bu sefer ben istiyordum (s.114).

[10] **Bir saat kadar** (T. – Ar. – Ar.) havadan sudan, bu sene kışın uzun sürdüğünden, şubat sonlarına geldiğimiz halde hâlâ ortalıktan kar kalkmadığından bahsettik (s.140).

1.1.5.2.6.3. Zaman Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Romanda zaman bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögelerine sürekli rastlanılmaktadır. Romanda tespitedilen zaman ifade eden Türkçe kökenli bağıntı ögeleri olarak *bugün, yarın, dün, bir gün, önce, senelerce* bağıntı ögeleri örnek gösterilebilir. Aşağıda bu bağıntı ögelerine örnekler verilmiştir.

[1] Sanki on senelik arkadaşımı ilk defa **bugün (T.)** sahiden tanıyordum (s.22).

[2] Birkaç gün içinde ne kadar değiştiğimi düşününce **bugün (T.)** bile şaşıyorum (s.145).

[3] “Ben burada oturuyorum... Annemle beraber...” dedi. “Sözümüze **yarın (T.)** devam ederiz... Fakat oraya gelmeyin...” (s.82).

[4] **Dün (T.)** akşam, yatakta Maria ile karşı karşıyayken anladım ki, benimle münasebeti olmayan bu vücudu, bu kafayı taşımak, bundan sonra bana daha güç gelecektir (s.158).

[5] Şubat ortalarında **bir gün (T.)** Raif Efendi gene şirkete gelmedi (s.34).

[6] Yanımda ağzını açmadan yürüyen, karşımda ses çıkarmadan çalışan bu adamdan, ne öğrendiğimi iyice bilmediğim halde, bana **senelerce (T.)** ders veren birinden öğrenebileceğimden çok daha fazla şeyler öğrendiğime emindim (s.33).

[7] Kafamın içinde ona söylenecek uçsuz bucaksız şeyler bulunduğunu hissediyordum, **senelerce (T.)** söylense bitmeyecek şeyler... (s.75).

[8] Bugün, araya on iki seneden fazla bir zaman girdikten **sonra (T.)** o günkü halimi gözümün önüne getiriyor ve bu neticeleri çıkarıyorum (s.109).

[9] Sarhoşluğum azaldığı için, rabıtalı bir şekilde düşünmeye çalışıyor ve birkaç dakika **önce (T.)** yüzüme dikilip gülümseyen gözleri hatırlamak istiyordum (s.64).

1.1.5.2.7. Karşılaştırma Bildiren Bağntı Ögeleri

İki veya daha çok ifadeyi karşılaştırmak suretiyle birbirine bağlayan bağntı ögeleri olarak kullanılırlar. İncelenen metinde karşılaştırma bildiren bağntı ögeleri hem yabancı hem de Türkçe köken bakımından oldukça azdır. Ayrıca karışık kökenli

karşılaştırma bildiren bir bağıntı ögesine romanda rastlanmamıştır. Karşılaştırma ifade eden başlıca bağıntı ögeleri şunlardır: *böylece, aynı biçimde, aynı şekilde, -e göre vb.*

1.1.5.2.7.1. Karşılaştırma Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Romanda karşılaştırma bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri çok az kullanılmıştır. Bu bağıntı ögelerine örnek olarak sadece *güya* bağıntı ögesi gösterilebilir. Aşağıda örnekler verilmiştir.

[1] Ayak sesleri adamakıllı yaklaşmıştı. Sokağa sırtımı vererek, kapı ile oynuyordum. **Güya (Far.)** açıp içeri girecekmiş gibi bir tavır almış ve eğilmiştim (s.68).

[2] Dünyada önüne geçilemeyecek hadiseler vardı ve biz bunların sebep ve mantıklarını anlayamıyorduk, bu doğrudu; fakat bazı mantıksızlıklar ve yolsuzluklar vardı ki, **güya (Far.)** tabiattan örnek alınarak yapıldığı halde, yapılmaması pek mümkündü (s.138).

Görüldüğü gibi karşılaştırma bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri sadece iki örnekte karşımıza çıkmaktadır.

1.1.5.2.7.2. Karşılaştırma Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Yine karşılaştırma bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri de çok az kullanılmıştır. Buna örnek olarak romandan sadece *-e göre* bağıntı ögesi gösterilebilir. Aşağıda örnekler verilecektir.

[1] Hele bu münakaşalar... Herkesin Almanya'yı kurtarmak için kendine **göre (T.)** bir fikri vardı (s.52).

[2] Onun da kendine **göre (T.)** ateşli kanaatleri vardı ve bunlardan bahsederken yüzü büsbütün kızarır, yumruğunu sıkarak havada sallardı (s.52).

[3] Yalnız ben ressamım, biliyorsunuz... Kendime **göre (T.)** güzellik telakkilerim var... (s.98).

Burada da Türkçe kökenli karşılaştırma bildiren bağıntı ögeleri üç örnekte karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak roman boyunca karşılaştırma bildiren bağıntı ögeleri oldukça az kullanılmıştır. Karşılaştırma bildiren yabancı kökenli ve Türkçe kökenli bağlaçlar az kullanılmış ve karışık kökenli olanlarına romanda hiç rastlanmamıştır. Bu bağıntı ögeleri eklendiği cümlelere karşılaştırma anlamı katmaktadır.

1.1.5.2.8. Birlik Bildiren Bağıntı Ögeleri

Aynı görevdeki kelimelerin veya tümcelerin birbirine eşit olduğunu göstermek amacıyla kullanılan bağıntı ögeleridir. İncelenen romanda hem birlik bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri hem de birlik bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri kullanılmıştır. Ancak romanda karışık kökenli birlik bildiren herhangi bir bağıntı ögesine rastlanmamıştır. Birlik bildiren başlıca bağıntı ögeleri şunlardır: *ve, hem... hem (de), ne... ne vb.*

1.1.5.2.8.1. Birlik Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Birlik ifade eden yabancı kökenli bağıntı ögeleri romanda sık sık görülmektedir. Görülen bu bağıntı ögeleri *hem... hem de, hem... hem, ve* olarak tespit edilmiştir. Aşağıda örnekler verilecektir.

[1] Böyle bir şey **hem** elimden gelmez, **hem de (Far.)** bir faydası olmazdı... (s.125).

[2] Sabunculuk meselesini babamdan mektup aldıkça hatırlıyor, henüz lisan öğrenmekle meşgul olduğumu, yakında bu neviden bir müesseseye müracaat edeceğimi yazarak **hem** onu, **hem (Far.)** kendimi avutuyordum (s.53).

[3] “Berlin'e... **Hem** memleketi ziyaret; **hem de...**” yanında oturan soluk benizli çocuğu gösterdi: "**Hem de (Far.)** bu çocuk için... (s.152).

[4] Bunun için **hem** kendi hakkımdaki, **hem (Far)** onun hakkındaki hükümlerimde, her türlü gizli düşünceden ve hesaptan uzak, adeta insafsızdım (s.132).

[5] Yüzümde, pek ahmakça olduğunu adamakıllı hissettiğim bir gülümseme ile hayran hayran ona bakıyor **ve (Ar.)** bu halimle kendisine daha çok cesaret veriyordum (s.15).

[6] Yemek odası olarak kullanıldığı anlaşılan holde büyük *ve* (**Ar.**) açılıp kapanır bir masa, kenarda içi kristal takımlarla dolu bir büfe vardı (s.24).

[7] Kendisiyle gündelik ihtiyaçlardan *ve* (**Ar.**) para meselelerinden başka bir şey konuşmazlardı; çok kere bunları da Mihriye hanım vasıtasıyla halletmeyi tercih ediyorlardı (s.30).

[8] Dışarı çıkıp evin yolunu tuttuğum sırada düşünmeye daldım. Acaba Raif Efendi hakikaten basit *ve* (**Ar.**) içerisi bomboş bir adam değil miydi? (s.36).

[9] İnce uzun *ve* (**Ar.**) kanatları biraz etli bir burnu vardı (s.56).

[10] Bir aralık, meçhul bir kuvvet tarafından dürtülmüş gibi sözümü kestim *ve* (**Ar.**) saatime baktım (s.104).

Birlik bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri yukarıdaki örneklerde verilmiştir. Yazar bu bağıntı ögelerini romanda sıkça kullanmıştır.

1.1.5.2.8.2. Birlik Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Metinde birlik bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri yabancı kökenli bağıntı ögelerine göre azdır. Bu bağıntı ögelerinin romanda *ne... ne de* biçiminde tek örneğine rastlanılmaktadır. Aşağıda örnekler verilmiştir.

[1] Düşündüğüm zaman ben de onun çehresini hatırlayamadım ve on seneden beri ilk defa olarak, *ne* benim onda, *ne de* (**T.**) onun bende resmimiz bulunmadığını fark ettim... (s.152).

[2] *Ne* gözlerinin, *ne* saçlarının rengini hatta *ne de* (**T.**) ismini biliyordum (s.156).

[3] Dün akşamdan beri *ne* Hamdi, *ne de* (**T.**) ben hakikatte değişmiş değildik; neysek gene oyduk; buna rağmen onun bana dair, benim ona dair öğrendiğimiz bazı şeyler, bazı küçük ve teferruata ait şeyler bizi ayrı istikametlere alıp götürmüşlerdi... (s.16).

[4] Mütarekeden sonra bütün bağlar gevşemiş, **ne** doğru dürüst bir hükümet, **ne de (T.)** muayyen bir fikir ve hedef kalmıştı (s.47).

[5] “A, imkânı yok... **Ne** aklımda tutabilirim, **ne de (T.)** söyleyebilirim! Sadece Raif desem olmaz mı?” “Daha memnun olurum!” (s.82).

Yine birlik bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri de yukarıda görüldüğü üzere romanın birçok bölümünde kullanılmıştır. Tek şekilde kullanılan bu bağıntı ögesinden birçok örnek olmasına rağmen beş örnekle yetinilmiştir.

Sonuç olarak bakıldığında hem Türkçe kökenli hem de yabancı kökenli birlik ifade eden bağıntı ögeleri roman boyunca birçok bölümde kullanılmıştır. Bunların yanında karışık kökenli birlik ifade eden bağıntı ögeleri romanda kullanılmamıştır. Bu bağıntı ögeleri eklendiği cümlelere birlik anlamı katmaktadır.

1.1.5.2.9. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Bağıntı Ögeleri

İki ifade arasında bir almasıklık yani art arda gelme ilişkisini gösteren bağıntı ögeleridir. Almaşım bildiren bağıntı ögelerine romanda çok fazla rastlanmamaktadır. Almaşım bildiren başlıca bağıntı ögeleri şunlardır: *ya...ya da, veya ya da tersi, yahut, gerek...gerek (se), ister... ister, ..olsun ..olsun, kâh...kâh, ya...ya vb.*

1.1.5.2.9.1. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Yabancı kökenli almasıklık bildiren bağıntı ögeleri romanda çok sık görülmemektedir. Romanda kullanılan bu bağıntı ögelerine *kah...kah, yahut, ya...yahut da, yahut da* örnek olarak gösterilebilir. Aşağıda örnekler verilecektir.

[1] Gözlerini **kâh** yere, **kâh (Far.)** gökyüzüne dikerek elleriyle işaretler yaparak konuşuyordu (s.82).

[2] Yiyecek ve meyve almak **yahut (Far.)** pansiyona uğrayıp çamaşır değiştirmek için onu bir iki saat yalnız bırakmaya mecbur olunca, zaman bana korkunç derecede uzun görünüyordu (s.136).

[3] “Bilmem... Galiba ben oturduğum pansiyondan bahsetmiştim de, o da benim orada bir akrabam vardır, demişti... **Yahut (Far.)**da başka türlü...” (s.154).

[4] Fakat bu esnada **ya** hiç konuşmaz **yahut da (Far.)** havadan sudan, Ankara'nın pahalılığından, İsmetpaşa mahallesindeki kaldırımların bozukluğundan bahsederdik (s.27).

[5] Bana rast geldiğinden memnun görünüyordu. İhtimal, eriştiği mertebeleri gösterebildiğine **yahut da (Far.)**, benim halimi düşünerek, benim gibi olmadığına seviniyordu (s.14-15).

Almaşım bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri romanda çok sık kullanılmamıştır.

1.1.5.2.9.2. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri

Karışık kökenli almaşım bildiren bağıntı ögeleri de romanda az kullanılmıştır. Romanda almaşım bildiren karışık kökenli bağıntı ögelerine *ne kadar... o kadar, veya* örnek olarak gösterilebilir. Örnekler aşağıda verilmiştir.

[1] İnsanlara **ne kadar (T. – Ar.)** çok muhtaç olursam onlardan kaçmak ihtiyacım da **o kadar (T. – Ar.)** artıyordu (s.12).

[2] Ya bu sualim üzerine yanıldığımı anlar, kısa bir itizar ile kalkıp giderse? Bu harikulade güzel rüya **ne kadar (T. – Ar.)** çok devam ederse **o kadar (T. – Ar.)** iyiydi (s.74).

[3] Ben de sizin gibi tabiatı çok severim, hatta diyebilirim ki insanlardan **ne kadar (T. – Ar.)** uzak kaldıysam tabiata **o kadar (T. – Ar.)** sokuldum (s.100).

[4] Elimde bir evrak çantasıyla bankaları ve siparişlerini kabul ettiğimiz devlet dairelerini dolaşiyor; ara sıra bu evrakı tanzim edip müdüre **veya (T. – Ar.)** müdür muavinine izahat vermek için masamın başına geçiyordum (s.20).

[5] Öyle ya, ressam kendi resmini yapmış olduğuna göre, bu harikulade kadın aramızda dolaşmakta, siyah ve derin gözlerini toprağa **veya (T. – Ar.)** karşısındakine çevirmekte, alt dudağı biraz büyükçe olan ağzını açarak konuşmakta, hulasa yaşamaktaydı (s.58).

[6] Hele benim gibi daha işlerini şöyle bir nizama sokmamış bir adamın borç almak **veya (T. – Ar.)** mahsul satmak suretiyle eline geçirdiği birkaç kuruşu aynalı dolapla banyoya verişi doğrudan doğruya delilikti. Ben bu ithamlara için için gülüyordum (s.144-145).

Yine almaşım bildiren karışık kökenli bağıntı ögeleri de romanda çok fazla kullanılmamıştır.

1.1.5.2.9.3. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Almaşım bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri yine romanda çok az kullanılmıştır. bunlara örnek olarak romandan *ister...ister, olsun...olsun* gösterilebilir. Bu bağıntı ögelerine örnekler aşağıda verilecektir.

[1] Elime geçen her şeyi okuyor ve her okuduğum şeyin, **ister** Mösyö Lökök'un maceraları, **ister (T.)** Murat Bey'in tarihi olsun, tesiri altında kalıyordum (s.49).

[2] Düşününüz ki, bu mevzu üzerinde kendime karşı **olsun**, başkalarına karşı **olsun (T.)**, daima açık ve riyasız hükümler vermeye çalıştığım halde bir neticeye varamadım (s.97).

[3] Şirkette **olsun**, evde **olsun (T.)**, kendisine ruhen tamamen yabancı insanların onu adamdan saymamalarını hoş görmekle kalmıyor, bunda adeta bir nevi isabet de buluyordu (s.32).

İncelenen metinde Türkçe kökenli almaşım bildiren bağıntı ögelerine de oldukça az rastlanılmaktadır.

Sonuç olarak romanın birçok bölümünde bağıntı ögelerinin anlamsal ilişkiler kurması yönünden önemli olduğu görülmektedir. Bu bağıntı ögeleri bazen karşılaştırma, bazen amaç, bazen sonuç bazen de karşıtlık anlamı vererek ifadeleri

birbirine bağlayarak anlamsal bağlar oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bağıntı ögelerinin yazınsal bir metnin vazgeçilmez parçaları olduğunu anlamak muhakkaktır. Bundan dolayı Sabahattin Ali de Kürk Mantolu Madonna adlı romanın birçok bölümünde anlamsal ilişkileri sağlamak amacıyla bağıntı ögelerine başvurmuştur. Türkçe kökenli bağlaçların ağırlıklı olarak kullanıldığı romanda aynı zamanda yabancı ve karışık kökenli bağlaçlara da yer verilmiştir.

1.1.6. DEĞİŞTİRİM

Metinde yer alan herhangi bir ögenin yerine o ögeyi karşılayacak başka bir ögenin gelmesidir. Halliday ve Hasan'a göre değiştirim yapısındaki temel olay anlamda değil dil bilgisel bağlantıdadır (Halliday ve Hasan, 1976: 90). Bundan dolayı bu olay anlamdan çok sözcükler arasında meydana gelen dil bilgisel bir durumdur. Halliday ve Hasan değiştirim hakkında şunları belirtmektedir:

“Türkçe’de değiştirim ögeleri olan ‘öyle’ ve ‘böyle’ gibi işlevsel metin ögelerinin ve ‘yapmak’ eyleminin tek başlarına anlamları yoktur, yerlerine geçtikleri ögelere göre anlam kazanırlar; diğer bir deyişle bağlama dayalı bir bağlaşıklık sağlarlar. Bir değiştirim ögesi, metin içinde yerini aldığı ögenin türüne göre ada dayalı, eyleme dayalı veya cümleye/yan cümleye dayalı olarak gerçekleşebilmektedir.” (Halliday ve Hasan, 1976: 90).

Tanımda da bahsedildiği gibi değiştirim ‘öyle’ ve ‘böyle’ sözcükleriyle yapılmaktadır. Bunun yanında ‘şöyle’ sözcüğüyle yapılanları da mevcuttur. Değiştirim isme dayalı, cümleye dayalı ve fiile dayalı değiştirim olarak üçe ayrılmaktadır. Bu kavramları açıklamak için aşağıda örnekler verilecektir.

[1] Mustafa çok **çalışkandı**. Elif de **öyleydi**. (**Çalışkandı**)

[2] Zeynep **okula gitmek için erkenden kalkar**. Yunus Emre de **böyle(okula gitmek için erkenden kalkar)** yapar.

[3] İşten ayrıldıktan sonra **sinemaya gitmeyi** düşünmüş, **öyle(sinemaya gitmişti)** de yapmıştı.

(1)’deki öyle sözcüğü çalışkan kelimesinin yerine kullanılmış ve bu anlamı vererek değiştirim yapılmıştır. *Öyle* ve *Çalışkan* kelimelerine bakıldığında ikisinin

arasında herhangi bir anlam bağı olmadığı görülmektedir. Fakat cümle içerisindeki kullanımdan dolayı Mustafa'nın çalışkan olduğu kelimenin aslıyla karşılanmış, Elif'in çalışkan olduğunu ifade etmek içinse *öyle* kelimesi kullanılmış ve çalışkan kelimesinin yerini tutmuştur. Bu durumda dil bilgisi açısından bir isim değiştiğinden bu değiştime "isme dayalı değişim" denmektedir.

(2)'deki böyle sözcüğü *okula gitmek için erken kalkmak* cümlesi yerine kullanılmış ve bu anlamı vererek değişim yapılmıştır. *Böyle* kelimesine ve *okula gitmek için erken kalkmak* cümlesine bakıldığında aralarında herhangi bir anlam bağı olmadığı görülmektedir. Ancak Zeynep'in yaptığı eylem *okula gitmek için erken kalkmak* cümlesiyle verilirken Yunus Emre'nin de aynı şekilde yaptığını göstermek amacıyla *böyle* kelimesi kullanılmış ve *böyle* kelimesi *okula gitmek için erken kalkmak* cümlesini karşılamıştır. Bu durum da dil bilgisi açısından "cümleye dayalı değişim" olarak açıklanmaktadır.

(3)'de *öyle* sözcüğü *sinemaya gitmek* eyleminin yerine kullanılmış ve bu anlamı vererek değişim yapılmıştır. Yine *öyle* kelimesine ve *sinemaya gitmek* eylemine bakıldığında aralarında herhangi bir anlam bağı görülmemektedir. Fakat burada da sinemaya gitmek eylemi önce düşünülmüş sonra ise gerçekleştirildiği belirtmek için *öyle* kelimesiyle sinemaya gitti anlamı verilmiştir. Buradaki durum da dil bilgisel olarak "fiile dayalı değişim" olarak adlandırılmaktadır.

İncelenen romanda *öyle*, *böyle* ve *şöyle* kelimeleri içerisinde en fazla *böyle* kelimesiyle yapılan değişimlerin olduğu görülmüştür. Daha sonra *öyle* sözcüğü ardından ise *şöyle* sözcüğünün kullanımları gelmektedir. Aşağıda *öyle*, *böyle* ve *şöyle* kelimeleri temel alınarak romandan örnekler verilecektir.

1.1.6.1. Öyle Sözcüğü ile Yapılan Değişim

Romanda *öyle* sözcüğü ile yapılan değişimler *böyle* sözcüğü ile yapılan değişimlere göre daha azdır. Aşağıda *öyle* sözcüğü ile yapılan değişim örneklerine yer verilecektir.

[1] "Ne diye şaşırđımız?" diye devam etti, "Korkmayın, *zannettiğiniz gibi* değil. Ama keşke *öyle (zannettiğiniz gibi)* olabilsem." (s.98).

Verilen örnekte öncül ifade olarak verilen *zannettiğiniz gibi* ifadesi daha sonra aynı biçimde verilmeyerek *öyle* sözcüğü ile karşılanmıştır. Yapı olarak değişiklik olsa da bağlamdan anlaşılıyor ki anlam açısından bir sorun yoktur. Dolayısıyla *öyle* sözcüğüyle bir değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim fiile dayalı değiştirimdir.

[2] “Bir daha beni *Atlantik'te aramayacaktınız... Öyle (Atlantik'te aramayacağımızı)* konuşmuştuk!” (s.83).

Bu örneğe bakıldığında ise *Atlantik'te aramayacaktınız* ifadesi devam eden cümlede *öyle* sözcüğüyle karşılanmış ve aynı anlamı vermiştir. Böylece değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim fiili dayalı değiştirimdir.

[3] “Siz *nasıl isterseniz* öyle olur!” Şiddetle itiraz etti: “Hayır, hayır, hiç de *öyle (istediğim gibi)* olmaz.” (s.96).

Yine bu örnekte *nasıl isterseniz* ifadesi hem aynı cümlede hem de devam eden cümlede *öyle* sözcüğüyle anlam olarak karşılanıp değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim fiile dayalı değiştirimdir.

[4] “Ben *Şarklıları başka türlü düşünür zannedirdim!*” “Ben *öyle (şarklıları başka türlü düşünür zannetmiyorum)* düşünmüyorum!” (s.108).

Örnekte *şarklıları başka türlü düşünür zannedirdim* ifadesi devam eden cümlede *öyle* sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

[5] Benim o kadar hürmetle seyrettiğim *yabankedisi* kürkü de, herhalde buralardaki hizmetlerinin bedeliydi. (...) Acaba bu akşam da yanlış mı görmüştüm? *Öyle* bir kürkü Berlin'de yalnız bir kadın giymiyordu ya? (s.70-71).

Verilen bu örnekte de *yabankedisi* kelimesi devam eden cümlelerden birinde *öyle* sözcüğü ile karşılanmıştır. Dolayısıyla burada da değiştirim olduğunu görülmektedir. Buradaki değiştirim isme dayalı değiştirimdir.

[6] “Çocuk dört yaşına kadar hastanelerde ve bakımevlerinde kaldı, sonra büyükannesi yanına aldı. Biraz zayıf ve durgun bir kız; fakat *pek sevimidir*... Siz *öyle (pek sevimli)* bulmuyor musunuz?” (s.156).

Yine bu örneğe bakıldığında da *pek sevimidir* ifadesi devam eden cümlede *öyle* ile karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim isme dayalı değiştirimdir.

[7] “Buraya girelim mi?” dedi. “Neresi burası?” “*Nebatat bahçesi!*” “Siz bilirsiniz!” “*Öyleyse (Nebatat Bahçesi ise)* girelim...” (s.91).

Yukarıdaki örneklerde *öyle* sözcüğünün yalın halde kullanımıyla karşılanan değiştirim örneklerini vermiştik. Bu örnekte ise *öyle* sözcüğü –se şart ekini alarak kullanılmıştır. Örnekteki *nebatat bahçesi* ifadesi devam eden cümlede *öyleyse* sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim isme dayalı değiştirimdir.

[8] “Evet, fakat *buraya her gelişimde içim derin bir hüznle doluyor!*” “Ne diye geliyorsunuz *öyleyse (buraya her gelişinizde içinize derin bir hüzn doluyorsa)?*” (s.92).

Yine bu örneğe bakıldığında da değiştirim yapmak için *öyleyse* sözcüğü kullanılmıştır. Öncül olarak verilen *buraya her gelişimde içim derin bir hüznle doluyor* ifadesi devam eden cümlede *öyleyse* sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

1.1.6.2. Böyle Sözcüğü ile Yapılan Değiştirim

Romanda *öyle* sözcüğüyle yapılan değiştirimlerden daha fazla *böyle* sözcüğüyle yapılan değiştirimler vardır. *Böyle* sözcüğü ile yapılan değiştirim örneklerine romanın birçok bölümünde rastlanılmaktadır. Aşağıda *böyle* sözcüğü ile yapılan değiştirim örnekleri verilecektir.

[1] Fakat bir kere aklıma gelen bu nevi ihtimaller büyük bir hızla birbirlerini kovalıyorlardı. *Hastalanmış olabilirdi. Acele bir işi çıkmış ve bir yere gitmiş olabilirdi. Böyle (Hastalanmış, acele bir işi çıkmış, bir yere gitmiş)* olması lazımdı (s.88).

Bu örnekte *Hastalanmış olabilirdi. Acele bir işi çıkmış ve bir yere gitmiş olabilirdi* ifadeleri devam eden cümlenin başında *böyle* sözcüğüyle karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

[2] Siz benim Atlantik'teki işimi belki pek ***hazin*** buldunuz, hâlbuki ben onun ***böyle (hazin)*** olup olmadığının farkında bile değilim... (s.92).

Bu örnekte de *hazin* kelimesi aynı cümlede *böyle* sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim isme dayalı değiştirimdir.

[3] Onun ***şaşıracığını, sırrını ele vereceğimden korkacağını sanmıştım***. Hiç de ***böyle (şaşırmadı, sırrını ele vereceğimden korkmadı)*** olmadı (s.23).

Yine bu örnekte *şaşıracığını, sırrını ele vereceğimden korkacağını sanmıştım* ifadesi devam eden cümlede *böyle* sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirime uğramıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

[4] “İçinde hakikaten sevmek kabiliyeti olan bir insan hiçbir zaman ***bu sevgiyi bir kişiye inhisar ettiremez*** ve kimseden de ***böyle (bu sevgiyi bir kişiye inhisar ettirmesini)*** yapmasını bekleyemez.” (s.107).

Bu örnekte *bu sevgiyi bir kişiye inkisar ettiremez* ifadesi aynı cümlede *böyle* sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirime uğramıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

[5] Nereye gideceğimi o da bilmiyor, ***“Bir mektep bul, oku!”*** diyordu. Daima biraz beceriksiz ve mahcup bir çocuk olduğum halde babamın bana ***böyle (bir mektep bul, oku demesi)*** söylemesi, oğlunu ne kadar az tanıdığını göstermeye kâfiydi (s.48).

Buradaki örnekte de yine *bir mektep bul, oku* ifadesi devam eden cümlede *böyle* sözcüğüyle karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

[6] Yalnız resim yapmaya devam ediyordum. Bu iş bana, içimden bir şey vermek gibi gelmiyordu. ***Dışarıyı alıp bir kâğıda aksettirmekten, bir mutavassıtlıktan ibaret*** görünüyordu. Nitekim işin ***böyle(Dışarıyı***

alıp bir kâğıda aksettirmekten, bir mutavassıtlıktan ibaret görünmediğini) olmadığını anlayınca bundan da vazgeçtim... (s.49-50).

Yine bu örnekte de *Dışarıyı alıp bir kâğıda aksettirmekten, bir mutavassıtlıktan ibaret görünüyordu* ifadesi devam eden cümlede *böyle* sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirime uğramıştır. Buradaki değiştirim de cümleye dayalı değiştirimdir.

[7] Bana *“Uyandınız mı?”* demişti. Gerçi son günlerde birbirimize rastgele bazan sen, bazan siz diye hitap ediyorduk. Fakat bu gecenin sabahında bana *böyle(uyandınız mı?)* mi demeliydi? (s.118).

Yukarıdaki örnekte *uyandınız mı?* ifadesi devam eden cümlede *böyle* sözcüğüyle karşılanarak değiştirime uğramıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

[8] *“Size evinize kadar refakat edebilir miyim?”* dersem hakkımda ne hüküm verirdi? Bana bir parça alaka göstermesine *böyle (Size evinize kadar refakat edebilir miyim gibi)* en beylik bir zampara cümlesiyle mi mukabele edecektim? (s.73).

Yine bu cümlede de yukarıdaki cümleler gibi *size evinize kadar refakat edebilir miyim* ifadesi devam eden cümlede *böyle* sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirim olarak görülmektedir.

[9] Belki on dakika böyle kaldık. Nihayet başını bana çevirdi, gözlerini açtı, *uzun zamandan beri ilk defa olarak, belli belirsiz gülümsedi* (yahut ben *böyle (belli belirsiz gülümsediğini)* zannettim) ve gayet sakin bir sesle: "Artık uyumayalım mı?" dedi (s.133).

Örnekte *uzun zamandan beri ilk defa olarak, belli belirsiz gülümsedi* ifadesi parantez içinde verilen cümlede *böyle* sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirime uğramıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirim olarak karşımıza çıkmaktadır.

[10] Dün akşam bana: “Seninle şöyle bir *oturup konuşamadık!*” demişti. Ben artık *böyle (oturup konuşamadığımızı)* düşünmüyordum (s.160).

Bu verilen son örnekte *oturup konuşamadık* ifadesi devam eden cümlede *böyle* sözcüğüyle karşılanarak değiştirime uğramıştır. Buradaki değiştirim fiile dayalı değiştirimdir.

1.1.6.3. Şöyle Sözcüğü ile Yapılan Değiştirim

İncelenen metinde yukarıda verildiği gibi öyle ve böyle sözcükleriyle yapılan değiştirim örnekleri oldukça fazladır. Ancak romanda “şöyle” sözcüğüyle yapılan değiştirim örneğine sadece bir bölümde rastlanılmıştır. Bu bir örnek aşağıda verilecektir.

[1] “Şuraya oturuverin canım!” diyerek *yatağın ayakucunu* gösterdi.
Şöyle (yatağın ayakucuna) iliştim (s.25).

Verilen örnekte *yatağın ayakucunu* ifadesi bir sonraki cümlede *şöyle* sözcüğüyle karşılanarak değiştirime uğramıştır. Buradaki değiştirim isme dayalı değiştirim olarak görülmektedir.

Sonuç olarak bakıldığında öyle, böyle ve şöyle sözcükleriyle yapılan bütün değiştirimler öncül bir ifadeden sonra öncül ifadeyi anlam bakımından karşılaması şeklinde gerçekleşmiştir. Öncül ifadenin yerini tutan bu sözcükler okuyucunun zihninde bir karmaşıklığa sebep olmamış, okuyucu bu sözcüklerle kastedilen ifadenin ne olduğunu kolaylıkla anlamıştır. İncelenen metinde sırasıyla *böyle* ve *öyle* sözcükleri ile yapılan değiştirim örneklerine sık sık rastlanılmaktadır. Fakat *şöyle* sözcüğü ile yapılan değiştirim örneği yukarıda verildiği gibi sadece bir tanedir. Bu açıdan bakıldığında *böyle* ve *öyle* sözcükleri değiştirim açısından yazarın daha çok tercih ettiği sözcükler olmuştur. Yine yazar değiştirim yapmak için kullandığı *öyle*, *böyle* ve *şöyle* sözcükleri sayesinde kendisine kolaylık sağlamıştır. Çünkü verilen öncül ifadenin tekrar aynı şekilde yazılması yerine sadece tek bir cümleyle aynı anlamı verecek biçimde karşılanmıştır. Öyle ki bu öncül ifadeler yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi çoğu zaman uzun bir cümle, bazen de fiil ve isim olarak kısa ifadeler şeklinde olmuştur. Bu yüzden yukarıdaki örneklerde yapılan değiştirimlerin öncül ifadeleri çoğunlukla uzun cümleler olması oldukça dikkat çekicidir. Buradan anlaşılır ki yazar uzun cümleleri tekrar yazmak yerine *öyle*, *böyle* ve *şöyle* sözcüklerini kullanarak kendisine büyük kolaylık sağlamıştır.

1.1.7. METNİ BÖLÜMLERE AYIRAN BELİRTİCİLER

Belirticiler, metin içerisinde anlatılan olayları bölümlere ayırmada kullanılırlar. Bu belirticiler metin içerisinde olayların gelişimine göre bulunabilmektedirler. Belirticiler aynı zamanda bağdaşıklıkla da ilişkilidir. Yazar metnin kurgusunu belirli sınır ve sıralama içinde verir. Bu sınır ve sıralamada bir bağdaşıklık söz konusudur (Günay, 2017: 108). Örneğin; “*bize doğru gelen otobüs kırmızı durakta durup yolcuyu indirdikten sonra beyaz durağa doğru hareket etti*” cümlesinde belirtici olarak sonra kelimesi görülmektedir. Sonra kelimesinden önceki ve sonraki bölümler ayrı iki yargıyı belirtmektedirler. Önceki bölümde bir otobüs kırmızı durağa yanaşıp yolcu indirmiştir. Sonra bölümde ise bu duraktan ayrılıp beyaz durağa hareket etmiştir. Görüldüğü üzere sonra kelimesi bu iki bölüm, iki yargı arasında metin bölümlere ayıran bir belirtici olarak görev yapmıştır. Metni bölümlere ayıran belirticiler olarak sonra, artık, şimdi kelimeleri gösterilebilir.

Aşağıda Kürk Mantolu Madonna adlı romandan alınan örnekler verilecektir. Romandan belirtici olarak *sonra, artık, şimdi* kelimeleri seçilmiş ve bu kelimeleri içeren örnekler verilmiştir.

1.1.7.1. *Sonra* Belirticisi

İncelenen romanda sonra belirticisi birçok yerde kullanılmıştır. Belirticilerin temel görevi olarak sonra belirticisi kendinden önce gelen ifade ile kendinden sonra gelen ifadeyi bölümlere ayırmıştır. Aşağıda sonra belirticisine ait örnekler verilecektir. Örnekler beş örnek ile sınırlandırılmıştır.

[1] Fakat dışarı çıkınca koridorda bir müddet durakladım ve bana tarif ettiği odaya gitmekle burayı bırakıp çıkmak arasında bir hayli tereddüt ettim. *Sonra* ağır ağır, başım önümde, birkaç adım yürüyerek ilk rast geldiğim hademeye mütercim Raif efendinin odasını sordum (s.17).

Örnekte anlatıcı kişi öncelikle bir koridorda durduğundan bir yere hareket etmediğinden bahsetmektedir. Ardından ise ağır ağır, birkaç adım yürüdüğünü söylemektedir. Bir yerde durması ve ardından yürümesi arasında sonra belirticisi kullanılmıştır. Böylelikle hareket etmemek ve hareket etmek ifadeleri sonra belirtici ile bölümlere ayrılmıştır.

[2] Sabahları tam vaktinde geliyor, öğle yemeğini odasında yiyor, akşamları, ufak tefek alışverişlerini yaptıktan **sonra** hemen evine gidiyordu (s.19).

Bu örnekte de Raif Efendi'nin sabahları işe gelmesinden, öğlen yemek yemesinden, akşamları ise alışveriş yapıp eve gitmesinden bahsediliyor. Ardından gelen ifade de ise bütün bunları yaptıktan sonra eve gittiği söylenmektedir. Gelmek ve gitmek ifadeleri arasında yazar sonra belirticisini kullanmıştır. Yani yazar gelmek eylemi ile gitmek eylemi arasında sonra belirticisini kullanarak iki eylemi bölümlere ayırmıştır.

[3] Hasta gözlerini araladı, tanıyamamış gibi bana bir müddet baktı. **Sonra** büyük bir gayret sarf ederek başını karısına ve kızına çevirdi, anlaşılmaz birkaç kelime mırıldandı, yüzünü buruşturarak birtakım işaretler yaptı (s.42).

Yine bu örnekte de hasta olan Raif Efendi anlatıcı kişinin odaya girmesiyle anlatıcı kişiyi tanıyamamış gibi ona bakmıştır. Daha sonra ise karısı ve kızına bakmış ve anlaşılmaz kelimeler sarf etmiştir. Burada da yazar Raif Efendi'nin öncelikle anlatıcı kişiye bakmasını ardından ise karısı ve kızına bakmasını sonra belirticisi ile bölümlere ayırmıştır.

[4] Bize anlattığına göre, Prag'dan ayrıldıktan **sonra** Maria kendisinde bazı değişiklikler hissetmiş, doktora gitmiş, gebe olduğu anlaşılmiş (s.155).

Örnekte Maria Puder'in Prag'dan ayrılmasından ve ayrıldıktan sonra bazı değişiklikler neticesinde gebe olduğunu anladığı söylenmektedir. Yazar burada sonra belirticisini kullanarak Prag'dan ayrılmadan önce Maria Puder'in herhangi bir değişiklik hissetmemesi ve gebe olduğunu bilmemesini belirtmiştir. Maria Puder'in Prag'dan ayrılmadan önce ve ayrıldıktan sonraki durumu sonra belirticisi ile iki bölüme ayrılmıştır.

1.1.7.2. **Artık** Belirticisi

[1] Kendim için söylemiyorum... **Artık** sana güvenemeyeceğim! (s.135).

Verilen örnekte Maria Puder'in Raif Efendi'ye daha önceleri güvendiğini ama bundan sonra güvenemeyeceği ifade edilmiştir. Güvenmek ve güvenmemek ifadeleri artık belirticisiyle iki bölüme ayrılmıştır. Bakıldığında aslında burada güvenmek kelimesi kullanılmamıştır. Ancak bağlamdan daha önce güvenildiği anlaşılmaktadır.

[2] Hayatının en mühim kısımlarını ihtiva ettiği muhakkak olan bu defterle bile **artık** alakasını kesmiş bulunduğunu anladım (s.45).

Örnekte Raif Efendi için hayatının en önemli kısımlarını içeren defterinden bahsedilmektedir. Ancak Raif Efendi bu defteri önemsememektedir. Yazar Raif Efendi'nin hayatının en önemli anlarını içeren defterin önemli olmasıyla daha sonra önemsiz olması arasında artık belirticisini kullanarak bu iki ifadeyi bölümlere ayırmıştır.

[3] O kadar çok inanmıştım ki, bunda aldanmış olmak, bende **artık** inanmak kudreti bırakmamıştı (s.148).

Yine bu örnekte de yazar inanmak ve inanmamak ifadelerinin arasında artık belirticisini kullanmış ve bu iki ifadeyi bölümlere ayırmıştır.

[4] **Artık** Maria Puder, yaşamak için kendisine kayıtsız ve şartsız muhtaç olduğum bir insandı (s.86).

Örnekte Maria Puder Raif Efendi'nin yaşamının devamı için artık vazgeçilmez bir insan olduğundan bahsedilmektedir. Daha önceleri Raif Efendi yaşamak için Maria Puder'e ihtiyaç duymuyordu. Ancak bu bundan sonra böyle olmayacaktır. Örnekte verilen artık belirticisiyle Raif Efendi'nin yaşamak için Maria Puder'e ihtiyaç duymaması ve duyması iki bölüme ayrılmıştır.

[5] Dün akşam bana: "Seninle şöyle bir oturup konuşamadık!" demişti. Ben **artık** böyle düşünmüyordum. Dün akşam onunla uzun uzun konuşmuştum (s.160).

Bu örnekte anlatıcı kişi şimdiye kadar Raif Efendi ile oturup konuşamadığından bahsetmektedir. Ancak devam eden cümlede artık öyle düşünmediğini onunla uzun uzun konuştuğunu söylemektedir. Yazar burada artık belirticisini kullanarak Raif Efendi ile konuşamamayı ve onunla uzun uzun konuştuğunu bölümlere ayırmıştır.

1.1.7.3. *Şimdi* Belirticisi

[1] Ayrıldıktan sonra arkamdan güleceğini, saflığımla, cesaretsizliğimle alay edeceğini düşünmek, bütün insanlara büsbütün arkamı dönmemi, herkesten ümidimi keserek tamamen kendi içime kapanmamı icap ettirecek kadar ağır neticeler verebilirdi. Fakat *şimdi* gönlüm rahattı (s.84).

Verilen örnekte Raif Efendi'nin Maria Puder'in kendi düşünceleri hakkında birtakım endişeleri olduğundan bahsedilmektedir. Devam eden cümlede *şimdi* belirticisi kullanılmış ve ardından gönlünün rahat olduğu ifade edilmiştir. Buradan anlaşılıyor ki Raif Efendi'nin birtakım endişelere sahip olması ve sonradan gönlünün rahat olması *şimdi* belirticisi ile iki bölüme ayrılmıştır.

[2] Karımın uzak bir akrabası beni Ankara'ya, *şimdi* çalıştığım bankaya aldırıldı (s.148).

Bu örnekte de anlatıcı kişi bir akrabasının kendisini Ankara'da bir bankaya aldırıldığından bahsetmemiştir. Cümlede *şimdi çalıştığım banka* ifadesi gösteriyor ki anlatıcı kişi daha önce başka bir bankada daha çalışmıştır. Burada bu iki ifade *şimdi* belirticisi ile ayrılmıştır. Cümle içerisinde başka bir bankadan söz edilmemesine rağmen bağlamdan başka bir bankanın daha olduğu anlaşılmaktadır.

[3] Kalbim, ökseye tutulmuş bir kuş yüreği gibi hızla çarpıyordu. O beni mahzun zannediyordu. Hâlbuki değildim. *Şimdi*, gülemeyecek kadar mesuttum ve saadetimi ciddiye alıyordum (s.112).

Örnekte Raif Efendi'nin ilk cümlede heyecanlı olmasından bahsedilmektedir. Devam eden cümlelerde ise mesut olması ve saadet içinde olduğu söylenmiştir. Burada da heyecanlı olması ve ardından mutlu, mesut olması *şimdi* belirticisi ile iki bölüme ayrılmıştır.

[4] On sene, hiç azalmayan bir aşkla, onu sevmekte devam etmiştim. İçime ondan başka hiçbir kimsenin girmesine müsaade etmemiştim. Fakat *şimdi* onu her zamandan ziyade seviyordum (s.158).

Bu örnekte Raif Efendi Maria Puder'e olan sevgisinden bahsetmektedir. Devam eden cümlelerde Raif Efendi Maria Puder'i her zamankinden daha çok sevdiğini söylemiştir. Sevginin seviyelerinden bahsedilen bu örnekte iki zaman arasında sevgi farkı şimdi belirticisi ile ayrılmıştır.

[5] Maria Puder'le tanışmadan evvelki boş, gayesiz, maksatsız günler, eskisinden çok daha ıstırap verici bir halde, yeniden başlamıştı. Arada bir fark vardı: Hayatın bundan ibaret olduğunu zannettiren bilgisizliğimin yerini *şimdi*, dünyada başka türlü de yaşanabileceğini bir kere öğrenmiş olmanın azabı tutuyordu (s.146).

Yukarıdaki örnekte Raif Efendi Maria Puder ile tanışmadan evvelki boş ve gayesiz günlere tekrar geri döndüğünden bahsetmektedir. Önceden Raif Efendiye göre hayat bundan ibaretti. Ancak Raif Efendi devam eden cümlede dünyada başka türlü de yaşanabildiğini söylemektedir. Bu iki bölüm arasında şimdi belirticisi kullanılarak iki bölüm ayrılmıştır.

Sonuç olarak yukarıda da söylendiği gibi belirticilerin temel amacı metin içerisinde ifade edilenleri bölümlere ayırmaktır. Yazar tarafından verilen iki ifade belirtici kullanılarak iki bölüme ayrılabilir. Örneklerde de bu görülmektedir. Romandan örnek olarak seçilen *artık*, *sonra*, *şimdi* belirticileri ifadeleri iki bölüme ayırmıştır. Bu belirticilerden önce ve sonra kullanılan ifadeler, belirticiler vasıtasıyla ayrılmıştır. Bazı örneklerde önceki ve sonraki ifadenin her ikisi de verilirken bazılarında sadece sonraki ifade verilmiştir. Sonraki ifadenin verildiği örneklerde önceki ifadenin varlığı bağlamdan kolayca çıkarılmıştır. İncelenen romandan üç tane belirtici seçilerek örnekler üzerinden metni bölümlere ayıran belirticiler açıklanmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

METNİN TONU

Ton Türkçe sözlükte “Konuşmada sesin duyguları belirtecek biçimde çıkması” (1998: 2232) şeklinde açıklanmıştır. Doğan Günay bu kavramı “*Metinde ton, okuyucuda belli bir duygu uyandıran ve onda üzüntü, sevinç, coşku, heyecan gibi ruhsal etki yapan özelliklere denir ve yazarın ürettiği metin aracılığı ile okuyucuda yaratmayı amaçladığı ruhsal etkiyi belirtmek için kullanılır*” (Günay, 2017: 225) olarak açıklanmıştır. Metindeki tonlama herhangi bir konuyu ele alma biçimi içerisinde, vericinin yani anlatıcının niyetini, duygusunu, duyarlılığını belirten öğelerin bütünüdür (Günay, 2017: 225).

Bir metindeki duyguların anlatımı farklı tonlarda olabilmektedir. Doğan Günay’a göre okuyucunun yani alıcının üzerine etki bırakan on farklı metin tonundan bahsedilebilir. Bunlar:

- Öğretici
- Esenlikli
- İçsel
- Dokunaklı
- Dramatik
- Ağlatısal
- Destansı
- Düşlemsel
- Kalem Kavgasına Yatkın
- Gülmece

olarak açıklanmıştır (Günay, 2017: 225). Yazar bu farklı tonlar ile okuyucu üzerinde bir etki bırakmayı amaçlamaktadır. Bu etki ileri düzeyde olan bir etkidir.

2.1. Metin Tonları

2.1.1. Öğretici

Öğretici ton ile amaçlanan alıcıya bir konuda bilgi vermektir. Bu metinler genel olarak bir konuda daha az bilgi sahibi olan kişilere o konu hakkında daha fazla şey

öğretmektir. Genel ders kitapları, kıssadan hisse gibi anlatımlar, ansiklopediler bu metin tonuna örnek olarak gösterilebilir (Günay, 2017: 226).

2.1.2. Esenkli

Esenkli tonda temel olarak sevinç ve mutluluk tarzında anlatımlar mevcuttur. Bu metin tonu daha çok çocuklara yönelik anlatımlarda kullanılmaktadır (Günay, 2017: 226).

2.1.3. İçsel

İçsel tondaki metinlerde çoğunlukla duygular, doğa, arzu, acı, özlem ve “ben” anlatılır. Bu tür metinlerde verici ile alıcı arasında ortak bir ruh halinin yaratılması amaçlanır. Tüm insanlarda ortak farz edilen belirli iç duygular ortaya çıkarılmaya çalışılır. Bu tür metinlerde vericinin duyguları oldukça fazla verilir (Günay, 2017: 227).

2.1.4. Dokunaklı

Dokunaklı tonun hâkim olduğu metinlerde genel olarak hüznün havası hâkimdir. Bu tür metinlerde acı çekme ve üzüntü fazlaca kullanılır. Bu acı çekme ve üzüntüler aynı zamanda alıcıda da üzüntü ve acıma duygusu uyandırmaktadır (Günay, 2017: 228).

2.1.5. Dramatik

Dramatik tondaki metinlerde temel izleklerin başında ölüm gelmektedir. Bu tür metinlerde duygular üst seviyede hissedilmekte ve oldukça kasvetli bir hava görülmektedir (Günay, 2017: 235).

2.1.6. Ağlatsal

Ağlatsal tondaki metinlerde olaylar belli bir hüznün içerisinde verilir ve amaçlanan okuyucunun bir olaylar karşısında derin üzüntü yaşamasıdır (Günay, 2017: 235).

2.1.7. Destansı

Destansı tondaki metinler toplumsal bilincin tasvir edildiği metinlerdir. Bu metinlerde herhangi bir toplumun savaşlarının anlatımları verilir. Bu anlatımlarda okuyucu üzerinde derin duygular yaratabilir (Günay, 2017: 235).

2.1.8. Düşlemsel

Düşlemsel tondaki metinlerde olağanüstü olayların ve imgelerin anlatıldığı görülür. Gerçek dünyadan bağımsız bazı olaylar alıcıyı hayrete düşürebilmektedir. Özellikle masallarda bu tondaki anlatımlar görülmektedir (Günay, 2017: 237).

2.1.9. Kalem Kavgasına Yatkın

Kalem kavgasına yatkın tondaki metinlerde genellikle bir kişinin diğer bir kişinin düşüncesine karşı düşünceler ortaya koyduğu görülür. Bu kişilerden biri diğerine ağır eleştirilerde bulunmaktadır. Bu eleştiriler çoğunlukla şiddetli tartışmalara dönebilmektedir. Kişi diğer kişiye eleştiride bulunurken okuyucunun da kendisinin yanındaymış gibi davranır (Günay, 2017: 237-238).

2.1.10. Gülmece

Gülmece tondaki metinlerde gülme, alay hâkim olan unsurlardır (Günay, 2017:238).

2.2. Metin Tonu Tespitleri

2.2.1. İçsel

Romanın ilk yüz sayfalık bölümünde genellikle içsel tonun hâkim olduğu görülmektedir. Bunun yanında romanın geneline bakıldığında yine içsel tonun daha çok hâkim ton olduğu görülür.

[1] Her zaman ihmalkâr olmayan, hatta bu gibi kaidelere fazlaca dikkat eden ve hayattaki muvaffakiyetinin bir kısmını da bu dikkatine borçlu olan Hamdi'nin beni böyle ortada bırakıvermesinin sebebini düşündüm. Mühimce mevkilere geçen adamların esaslı âdetlerinden biri de galiba eski -ve kendilerinden geri kalmış- arkadaşlarına karşı gösterdikleri bu biraz da şuurlu dalgınlıktı. Sonra, o zamana kadar “siz” diye hitap

ettikleri dostlarına birdenbire ahbaþça “sen” diyecek kadar alþakgönüllü ve babacan oluvermek, karþısındakinin sözünü yarıda kesip rastgele manasız bir Şey sormak ve bunu gayet tabii olarak, hatta çok kere Şefkat ve merhamet dolu bir tebessümle birlikte yapmak...

Verilen örnekte anlatıcı kişi ile Hamdi arasında geþen bir ilişkiden bahsedilmektedir. Bu ilişi de Hamdi makam mevki sahibidir. Anlatıcı kişi ise işsizdir ve iş aramaktadır. Bu iki kişi önceden arkadaştırlar. Ancak örnekte geþen ifadelere bakıldığında daha önce arkadaş olmalarına rağmen Hamdi'nin anlatıcı kişiye karşi olan tavrı değişmiştir. Hamdi anlatıcı kişinin haline acıyormuş gibi izlenim göstermiştir. Yani buradaki durum önceleri arkadaş olan kişilerin daha sonraları makam sahibi olduklarında makam sahibi olmayan arkadaşlarına olan tavırlarının onları aşağıda görmeleri olarak açıklanabilir. Sabahattin Ali de bu duruma bir tepki olarak anlatıcı kişiyle bu durumu içsel olarak vermiştir. İçsel olarak bu durumu yansıtarak okuyucuyu bu durum üzerinde düşünmeye sevk etmiştir.

[2] Onun bu devamlılığı ve çalışkanlığı, dairede horlanmasına mâni olmuyordu. Bizim Hamdi, Raif efendinin tercümelerinde küçük bir daktilo hatası bulsa, hemen zavallı adamı çağırıyor, bazan da bizim odaya kadar gelerek haşlıyordu. Diğer memurlara karşi daima daha ihtiyatlı olan ve her biri bir türlü iltimasa dayanan bu gençlerden fena bir mukabele görmekten çekinen arkadaşımın, kendisine asla mukabeleye cesaret edemeyeceğini bildiği Raif efendiyi bu kadar hırpalaması, birkaç saat geciken bir tercüme için kıpkırmızı kesilerek bütün binaya duyuracak Şekilde bağırması gayet kolay anlaşılabilirdi: İnsanları, kendi cinslerinden biri üzerinde kudret ve salahiyetlerini denemek kadar tatlı sarhoş eden ne vardır? Hele bunu yapmak fırsatı, birtakım ince hesaplar dolayısıyla, ancak muayyen bazı kimselere karşi kendini gösterirse.

Yine bu örnekte de Hamdi'nin makam sahibi olması içsel olarak okuyucuya sunulmuştur. Raif Efendi içine kapanık bir insandır. Oldukça çalışkan olmasına rağmen çalıştığı yerde hor görölmektedir. Hamdi de müdür olarak ona karşi sert davranmaktadır. Çünkü Raif Efendi buna karşılık vermeyecektir. Bundan dolayı da Hamdi gücünü Raif Efendi'ye kötü davranarak göstermektedir. Buradaki durum da

Sabahattin Ali tarafından içsel olarak yansıtılmış ve okuyucuda bazı duyguları canlandırmıştır.

[3] Raif efendinin bu halleri üzerinde çok düşündüm. Böyle bir adamın - nasıl bir adamın, bunu ben de bilmiyordum, fakat onun görüldüğü gibi olmadığına emindim- evet, böyle bir adamın kendisine en yakın insanlardan isteyerek kaçmasına imkân yoktu. Bütün mesele, etrafındakilerin onu tanımamasındaydı ve o da kendini tanıtmak için herhangi bir teşebbüste bulunacak adam değildi. Bundan sonra aradaki buzu çözmeye, bu insanların birbirlerine karşı duydukları müthiş yabancılığı gidermeye imkân yoktu. İnsanlar birbirlerini tanımanın ne kadar güç olduğunu bildikleri için bu zahmetli işe teşebbüs etmektense, körler gibi rastgele dolaşmayı ve ancak çarpıştıkça birbirlerinin mevcudiyetinden haberdar olmayı tercih ediyorlar.

Roman boyunca yalnızlık baskın duygu olarak görülmektedir. Burada Raif Efendi'nin insanlardan kaçması ve çevresine olan yabancılığı anlatılmaktadır. Örnekte insanların birbirlerini tanımak için çaba sarf etmediklerini bunun yerine kaçmayı, yani yabancılaşmayı seçtikleri anlatılmaktadır. Sabahattin Ali yine bu duruma dikkat çekmek amacıyla okuyucuda bazı içsel duyguları canlandırmayı ve bu durum hakkında düşünmeyi amaçlamıştır.

[4] Hızlı hızlı otele döndüm. Kahvenin gramofonu ve Suriyeli kadının şarkısı kesilmişti. Arkadaşım yatağına uzanmış kitap okuyordu. Bana yandan bir göz attı: “Ne o, çapkınlıktan mı geliyorsun?” dedi. İnsanlar birbirlerini ne kadar iyi anlıyorlardı... Bir de ben bu halimle kalkıp başka bir insanın kafasının içini tahlil etmek, onun düz veya karışık ruhunu görmek istiyordum. Dünyanın en basit, en zavallı, hatta en ahmak adamı bile, insanı hayretten hayrete düşürecek ne müthiş ve karışık bir ruha maliktir!.. Niçin bunu anlamaktan bu kadar kaçıyor ve insan dedikleri mahlûku anlaşılması ve hakkında hüküm verilmesi en kolay şeylerden biri zannediyoruz? Niçin ilk defa gördüğümüz bir peynirin evsafi hakkında söz söylemekten kaçtığımız halde ilk rast geldiğimiz insan hakkında son kararımızı verip gönül rahatıyla öteye geçiveriyoruz.

Örnekte görüldüğü gibi Raif Efendi otele döndüğünde arkadaşı onun hakkında hiçbir bilgi almadan hüküm vermiştir. Devam eden ifadelerde ise bu durum eleştirilmiştir. Sabahattin Ali burada insanlar hakkında hüküm vermeyi içsel ifadelerle okuyucuya sunmuştur. Bu şekilde okuyucuda bazı duyguları, düşünceleri harekete geçirmek, farkındalık yaratmak istemiştir.

[5] “Hiçbir şey anlıyor musunuz, hiçbir şey istemeyeceksiniz... ” Sonra meçhul bir düşmanıya kavga ediyormuş gibi hırçın bir sesle devam etti: “Dünyada sizden, yani bütün erkeklerden niçin bu kadar çok nefret ediyorum biliyor musunuz? Sırf böyle en tabii haklarıymış gibi insandan birçok şeyler istedikleri için... Beni yanlış anlamayın, bu taleplerin muhakkak söz haline gelmesi şart değil... Erkeklerin öyle bir bakışları, öyle bir gülüşleri, ellerini kaldırışları, hulusa kadınlara öyle bir muamele edişleri var ki... Kendilerine ne kadar fazla ve ne kadar aptalca güvendiklerini fark etmemek için kör olmak lazım. Herhangi bir şekilde talepleri reddedildiği zaman düştükleri şaşkınlığı görmek, küstahça gururlarını anlamak için kâfidir. Kendilerini daima bir avcı, bizi zavallı birer av olarak düşünmekten asla vazgeçmiyorlar. Bizim vazifemiz sadece tabi olmak, itaat etmek, istenilen şeyleri vermek... Biz isteyemeyiz, kendiliğimizden bir şey vermeyiz... Ben bu ahmakça ve küstahça erkek gururundan tiksiniyorum. Anlıyor musunuz?”

Örnekte Maria Puder bir kadın olarak erkekleri ağır bir şekilde eleştirmiştir. Ona göre erkekler kadınlara hiçbir şekilde saygı göstermemekte, adeta kadınları köle olarak görmektedir. Erkeklerin kadınlara olan davranışları ve muamelelerini Maria Puder içsel olarak okuyucuya sunmuştur. Bu şekilde okuyucuda bazı duygular harekete geçmiştir.

[6] Muhakkak ki bütün insanların birer ruhu vardı, ama birçoğu bunun farkında değildi ve gene farkında olmadan geldikleri yere gideceklerdi. Bir ruh, ancak bir benzerini bulduğu zaman ve bize, bizim aklımıza, hesaplarımıza danışmaya lüzum bile görmeden, meydana çıkıyordu... Biz ancak o zaman sahiden yaşamaya, -ruhumuzla yaşamaya- başlıyorduk. O zaman bütün tereddütler, hicaplar bir tarafa bırakılıyor,

ruhlar birbirleriyle kucaklaşmak için, her şeyi çiğneyerek, birbirine koşuyordu.

Verilen örnekte insanların bir ruhunun olduğundan ve ancak bu birçok insanın ruhundan habersiz yaşadığından bahsedilmiştir. Ayrıca bu ruhun bir benzerini bulduğu zaman ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Burada Sabahattin Ali insanların ruhunu tanımaması, onun farkında olmamasını içsel bir şekilde okuyucuya sunmuştur. Böylece okuyucuda bu konu hakkında bazı duyguları canlandırmak istemiştir.

2.2.2. Dokunaklı

Dokunaklı ton da içsel ton kadar görülme de romana görülen tonlardan bir tanesidir. Bu tonda hüznün hâkimdir. Acı çekme ve üzüntü oldukça fazla kullanılmıştır. Böyle yaparak okuyucuda da aynı duyguların canlanması amaçlanmıştır.

[1] O beni birdenbire sessiz ve karanlık dünyamdan ayırmış, ışığa ve sahiden yaşamaya götürmüştü. Bir ruhum bulunduğunu ancak o zaman fark etmiştim. Şimdi, geldiği kadar sebepsiz ve ani, çekilip gidiyordu. Fakat benim için bundan sonra eski uykuya dönmek imkânı yoktu. Yaşadığım müddetçe türlü türlü yerler gezecek, dilini bildiğim ve bilmediğim insanlarla tanışacak ve her yerde, herkeste onu, Maria Puder'i, Kürk Mantolu Madonna'yı arayacaktım. Onu bulamayacağımı daha şimdiden biliyordum. Fakat aramamak elimde olmayacaktı. Beni, bütün ömrümce bir meçhulü, mevcut olmayan bir şeyi aramaya mahkûm ediyordu. Bunu yapmamalıydı...

Raif Efendi oldukça yalnız, ruhundan habersiz yaşayan bir insandır. Maria Puder ile tanıştığı zaman yalnızlığı bitmiş ve ruhunun farkına varmıştır. Maria Puder ilerleyen dönemlerde hasta olmuştur ve bir gün aniden başka bir yere gitmiştir. Maria Puder'den önce oldukça kasvetli ve yalnız bir hayatı olan Raif Efendi yine o günlere geri dönmüştür. Bu aniden çekip gitmeyi Raif Efendi ruhsal boşluk ile ağır bir şekilde yaşamakta ve acı çekmektedir. Sabahattin Ali Raif Efendi'nin bu durumundan bahsederken okuyucuda bir hüznün, üzülmeye ve acıma hali yaratmıştır. Bu açıdan bakıldığında bu durum dokunaklı bir ton göstermektedir.

[2] “Şimdi aramızda noksan olan şeyin ne olduğunu biliyorum!” dedi. “Bu eksik sana değil, bana ait... Bende inanmak noksanmış... Beni bu kadar çok sevdiğine bir türlü inanmadığım için, sana âşık olmadığımı zannediyormuşum... Bunu şimdi anlıyorum. Demek ki, insanlar benden inanmak kabiliyetini almışlar... Ama şimdi inanıyorum... Sen beni inandırdın... Seni seviyorum... Deli gibi değil, gayet akli başında olarak seviyorum... Seni istiyorum... İçimde müthiş bir arzu var... Bir iyi olsam!.. Ne zaman iyi olacağım acaba?..” Cevap vermedim, yüzümü gözlerinin kenarına sürerek yaşlarımı kuruladım.

Raif Efendi ve Maria Puder arasındaki ilişki ilk zamanlarda arkadaş çerçevesinde görülmektedir. Raif Efendi Maria Puder’e farklı duygular beslemektedir. Ancak Maria Puder erkekler hakkındaki deneyimlerinden hareketle Raif Efendi’ye karşı tedbirli davranmaktadır. Yukarıdaki ifadelerde Maria Puder’in de artık Raif Efendi’ye karşı başka duygular beslediğini anlatılmaktadır. Ancak bu duygular biraz geç gelmiştir. Çünkü Maria Puder oldukça hastadır. Örneğin sonra cümlelerinde ne zaman iyi olacağından, iyi olmak istediğinden bahsederek okuyucu hüznü bir havaya girmektedir. Bu durum karşısında okuyucu elbette üzülecek ve acıma duygularını ortaya çıkaracaktır.

[3] Dünyada bir tek insana inanmıştım. O kadar çok inanmıştım ki, bunda aldanmış olmak, bende artık inanmak kudreti bırakmamıştı. Ona kızgın değildim. Ona kızmama, darılmama, onun aleyhinde düşünmeme imkân olmadığını hissediyordum. Ama bir kere kırılmıştım. Hayatta en güvendiğim insana karşı duyduğum bu kırgınlık, adeta bütün insanlara dağılmıştı; çünkü o benim için bütün insanlığın timsaliydi. Sonra, aradan seneler geçtiği halde, nasıl hâlâ ona bağlı olduğumu gördükçe, ruhumda daha büyük bir infial duyuyordum. O beni çoktan unutmuş olacaktı. Kim bilir şimdi kimlerle yaşıyor, kimlerle dolaşıyordu.

Yine burada da 1 numaralı örnekte olduğu gibi bir durum söz konusudur. Maria Puder Raif Efendi ile olan iletişimini kesmiştir. Bundan dolayı Raif Efendi hayatında büyük bir boşluk hissetmektedir. Raif Efendi Maria Puder’in ne yaptığını düşünmekte, onun hakkında kötü hükümler vermektedir. Okuyucu dokunaklı bu durum karşısında hüznlenmekte ve üzülmemektedir.

2.2.3. Dramatik

Dramatik ton ile dokunaklı ton birbiriyle benzer tonlar olarak görülmektedir. Ancak romanda ölümün anlatıldığı bölümlerde dramatik tonun daha ağır bastığı görülmüştür.

[1] Yalnız onun yanındayken içimi müthiş bir korku, onu kaybetmek korkusu sarardı. Yatağın kenarından dışarı fırlayan parmakları, örtünün nihayetini kabartan ayakları, daha şimdiden ölü bir hal almışlardı. Hatta yüzü, dudakları ve gülüşü de, bu korkunç değişmeye tabi olmak için, küçük bir fırsat, bir an bekliyor gibiydiler... O zaman ben ne yapacaktım? Evet, sükûnetimi muhafaza ederek, son işleriyle uğraşacak, mezarının yerini seçecek, bu sırada Prag'dan dönmüş bulunacak olan annesini teselli edecek ve nihayet onu, birkaç kişiyle beraber, çukura bırakacaktım. Herkesle beraber oradan ayrılacak, bir müddet sonra, gizlice mezarın başına gelecek ve onunla yalnız kalacaktım. Ve işte her şey bu anda başlayacaktı. Onu asıl bu andan itibaren kaybetmiş olacaktım. O zaman ne yapacaktım? Buraya kadar her şeyi bütün teferruatıyla düşünüyorum, fakat bundan sonrasını asla tasavvur edemiyordum. Buraya kadar her şeyi bütün teferruatıyla düşünüyorum, fakat bundan sonrasını asla tasavvur edemiyordum. Evet, onu toprağın altına koyduktan ve mezarının başındakiler dağılıp onunla baş başa kaldıktan sonra ne yapabilirdim?.. Bu anda ona ait bütün işler bitmiş olacağına göre, benim yeryüzünde bulunuşum kadar gülünç, sebepsiz bir şey olamazdı...

Yukarıda verilen ifadelerde Maria Puder'in ölümünden sonra Raif Efendi'nin ne halde olacağından bahsedilmiştir. Raif Efendi oldukça üzüntülü bir şekilde olacakları ve yapacaklarını anlatmıştır. Bu aynı zamanda bir tasvirdir. Bu açıdan bakıldığında burada ölümden bahsedildiği için dramatik bir ton hâkimdir.

[2] “Sizin bir telgrafınız var, üç günden beri bekliyor!” dedi ve katlanmış bir kâğıt uzattı. Evvela hiçbir şey anlamadım. Hizmetçinin elindeki telgrafi bir türlü alamıyordum. Hayır, bu kâğıdın benimle bir alakası olamazdı... Onun içindekini öğrenmemek suretiyle, etrafımda

dolaşan bir felaketi uzaklaştırabileceğimi ümit ediyordum. Hizmetçi beni hayretle süzdü, bir hareket yapmadığımı görünce, telgrafi masanın üzerine bırakarak gitti. Yerimden fırladım, bu sefer, ne olacaksa bir an evvel olsun diye, süratle telgrafi açtım. Eniştemdendi. “Baban öldü. Yol parasını telledim. Derhal gel!” diyordu. Hepsi bu kadardı. Dört beş basit, manası gayet açık kelime... Buna rağmen uzun müddet elimdeki kâğıda baktım. Her kelimeyi teker teker ve birkaç defa okudum. Sonra kalktım, biraz evvel hazırladığım paketi kolumun altına sıkıştırdım, dışarı çıktım.

Yine bu ifadelerde de ölümden bahsedilmektedir. Raif Efendi Maria Puder’in ölümle sonuçlanabilecek hastalığı ile uğraşırken bir de Türkiye’den babasının ölüm haberini almıştır. Babası ile arasında her ne kadar bağlılıkları olmasa da sonuçta babası ölmüştür ve bu durum Raif Efendi’nin durumunu dramatikleştirmektedir.

[3] Bütün bunlar, dün akşam oldu. Bu satırları yazdığım sırada aradan yirmi dört saatten biraz fazla bir zaman geçmiş bulunuyor. Dün gece bir saniye bile uyuyamadım. Yatakta arka üstü yatarak hep trendeki çocuğu düşündüm. Vagonun sarsıntılarıyla kımıldayan başını görür gibi oluyordum. Bol saçlı bir çocuk başı... Ne gözlerinin, ne saçlarının rengini hatta ne de ismini biliyordum. Ona hiç dikkat etmemiştim. Yanı başımda, bir adım ötemde durduğu halde bir kere merakla yüzüne bakmamıştım. Ayrılırken elini bile sıkmamıştım. Hiçbir şey, aman yarabbi, kendi kızıma dair hiçbir şey bilmiyordum.

Raif Efendi Maria Puder’den ayrıralı on yıl olmuştur. Bu süre zarfında hiçbir şekilde iletişime geçmemişlerdir. Aslında Raif Efendi Maria Puder’e mektup göndermekte mektuplarına cevap alamamaktadır. Bu durumda iken onun öldüğünü, ölümünün çocuğunu yaşatmak için olduğunu öğrenmiştir. Ve bu çocuğun da aslında kendi çocukları olduğunu anlamıştır. Bütün bunlar oldukça ağır şeyler olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında burada büyük bir dram vardır. Yani dramatik ton burada da görülür.

[4] Maria Puder, benim Kürk Mantolu Madonnam, dudaklarının kenarındaki ince kıvrıntı ve siyah gözlerinin derin bakışlarıyla karşımda

duruyordu. Yüzünde hiç dargınlık, sitem yoktu. Belki biraz hayret, fakat daha ziyade, alaka ve şefkatle bana bakıyordu. Hâlbuki bende onun bakışlarını karşılayacak cesaret yoktu. On sene, tam on sene, zavallı ruhumun bütün kırgınlığıyla, bir ölüye kızmış, bir ölüyü suçlu tutmuştum... Onun hatırasına bundan daha büyük bir hakaret yapılabilir miydi? Hayatımın temeli, gayesi, sebebi olan kimseden on sene, hiç tereddüt etmeden, haksızlık edebileceğimi hiç düşünmeden şüphelenmişim. Onun hakkında en akla gelmeyecek şeyleri tasavvur etmiş ve bir an olsun durup da, belki de böyle yapmasının ve beni terk etmesinin bir sebebi vardır, dememişim. Hâlbuki sebeplerin en büyüğü, en mukavemet edilmezi, ölüm varmış. Utancımın deli olacaktım. Bir ölüye karşı duyulan hazin ve faydasız nedametle kıvranıyordum. Ömrümün sonuna kadar, diz çökerek, onun hatırasına karşı işlediğim cinayetin kefareti vermeye çalışsam, bunda gene muvaffak olamayacağımı, insanların en günahsızına kabahatlerin en ağırını; seven bir kalbi yüzüstü bırakmak ihanetini yüklemenin, asla affedilmeyeceğini seziyordum.

Raif Efendi on yıldır haber alamadığı Maria Puder'in öldüğü Frau Tiedemann'dan öğrenmiştir. Bu on yıllık sürede sürekli onu suçlamış, haber vermediğinden, kendisini unuttuğundan, başkalarıyla birlikte olduğundan yakınmıştır. Gerçeği öğrendiğinde adeta beyninden vurulmuşa dönmüştür. Böyle bir durum tasavvur edildiğinde Raif Efendi'nin büyük bir dram içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıdaki ifadelerden bu durum görülmektedir.

[5] Verdiğim sözü yerine getirmek için defteri cebime koyarak, hastanın evine gittim. Kapı açıldığı zaman karşılaştığım telaş, içeriden gelen ağlamalar, bana her şeyi anlattı. Bir an kararsızca durup bekledim. Raif efendiyi son bir defa görmeden gitmek istemiyordum. Fakat buna tahammül edemeyeceğimi, bütün bir gece, hayatının en canlı taraflarını seyrettiğim, hatta birlikte yaşadığım bu insanın birdenbire manasız bir yığın haline geldiğini göremeyeceğimi hissettim, yavaşça sokağa çıktım.

Raif Efendi son zamanlarda hastalanmış ve yatağa düşmüştür. Anlatıcı kişi Raif Efendi'nin evine geldiğinde ağlamalar ve telaş ile karşılaşınca onun öldüğünü anlamıştır. Raif Efendi'nin de acıları son bulmuştur. Yine burada da ölümden bahsedildiği için dramatik bir ton görülmektedir. Aynı zamanda bu ölüm romanın son bölümlerinde anlatılma ve dramatik bir son ifade etmektedir.

Sonuç olarak bakıldığında romanın genelinde romana hâkim olan tonun içsel ton olduğu görülmektedir. Romanın ilk 100-120 sayfalık bölümünde Sabahattin Ali kahramanlar aracılığıyla içinde beslediği bazı duyguları içsel tonda okuyucuya aktarmaya çalışmıştır. Yine bunun yanında dokunaklı tonun da romanda varlığını görmek mümkündür. Sabahattin Ali roman kahramanları aracılığıyla bazı üzüntü verici ve acıma hissi uyandırıcı olaylarla okuyucunun üzüntü, acı ve hüznün içersine girmesini sağlamıştır. Dramatik tonda ise dokunaklı ton gibi üzüntü ve acı verici olaylar vardır. Ancak dramatik tonda ana izlek ölümdür. Bundan dolayı dramatik tonda duygular en üst düzeyde yaşanmakta ve büyük bir dram görülmektedir. Hem içsel hem dokunaklı hem de dramatik tonda acı, üzüntü, hüznün, keder başta gelen duygular olarak görülür.

SONUÇ

Metindilbilim açısından incelenen Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna adlı romanın metindilbilimsel çıktıları aşağıda verilecektir.

1. Bağdaşıklık bir metnin olmazsa olmazlarından ve en önemli özelliklerinden birisidir. Bağdaşıklık metin içerisindeki anlamsal yapıların birbiriyle bağlantılarına verilen addır. Bir metin içerisinde anlamsal bağlantılar mutlaka olmak zorundadır. Bağdaşıklığın olmadığı bir metinden metin diye söz etmek mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında incelenen metinde de birçok yerde bağdaşıklığın izlerine rastlamak mümkündür. Kürk Mantolu Madonna adlı romanda bağdaşıklık anlamsal boyutu karşılamaktadır. Bu anlamsal boyut çoğunlukla derin yapıdadır ve soyut olarak görülmektedir. Okuyucu bu anlamsal yapıyı anlayabilmek ve metni yorumlayabilmek için okumalarını dikkatli yapmalıdır.

2. Bağdaşıklığın içine giren birçok alt başlık mevcuttur. Çeşitli kaynaklarda farklı verilen bu yapılar incelenen metinde;

1. Oluşturucu Ögenin Yinelenmesi

2. Gönderim

2.1. Artgönderim

2.2. Öngönderim

3. Eksilteli Yapılar

4. Örtük Anlatım

4.1. Sezdirim

4.2. Çıkarsama

5. Tümceler Arası Bağıntı Ögeleri

6. Değiştirim

7. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

olarak yedi başlıkta ele alınmıştır.

3. Oluşturucu ögenin yinelenmesi, öncül olarak verilen bir ifadenin ardından daha sonra öncül verilen ifadenin aynısı ya da öncül ifadeyi anlam bakımından karşılayacak bir ifadenin kullanılması yoluyla oluşturulur. İncelenen metinde oluşturucu ögenin yinelenmesi birçok bölümde görülmektedir. Metinde öncül ifadeler bazen roman kahramanı, bazen bir durum, bazen de bir nesne olarak verilmiştir. Verilen öncül ifadelerden sonra öncül ifadeyi karşılayacak bir ifade kullanılmıştır. Metinde bu yinelemeler bazen sözcük, bazen söz öbeği, bazen de cümle tekrarı şeklinde yapılmıştır.

4. Romanda oluşturucu ögenin yinelenmesi, yazar tarafından pek çok amaçla başvuru metindibilimsel unsurlardan biridir. Sabahattin Ali özellikle bir düşünceye vurgu yapmak veya vermek istediği düşünceyi okuyucunun zihnine yerleştirmek amacıyla yinelemelere başvurmuştur. Yazar aynı zamanda pekiştirme, vurgu ve açıklama yapmak istediğinde yinelemeye sürekli başvurmuştur.

5. İncelenen metinde oluşturucu ögenin yinelenmesi **sözcük tekrarı, sözcük öbeği tekrarı ve cümle tekrarı ile yapılan yineleme** olarak ele alınmıştır. Romanda sözcük tekrarı ile yapılan yineleme örnekleri on, sözcük öbeği tekrarı ile yapılan yineleme örnekleri yedi, cümle tekrarı ile yapılan yineleme örnekleri de on örnek verilerek anlatılmıştır.

6. Sabahattin Ali romanda gönderimlerden sık sık yararlanmışır. Metindibilimsel unsur olan gönderimin iki alt başlığı mevcuttur. Bu alt başlıklar **iç gönderim** ve **dış gönderim**dir. Dış gönderim metin dışında bahsedilen unsurlarla ilgilidir. İncelenen metinde dış gönderim örneklerine çok rastlanmamaktadır. Dış gönderimin aksine iç gönderim metinle ilgili unsurları belirttiğinden dolayı metinde sıkça görülmektedir. İç gönderim, **artgönderim** ve **öngönderim** olarak ikiye ayrılmaktadır. İncelenen metindeki gönderim kullanımlarına bakıldığında artgönderim ve öngönderim kullanımı ön plana çıkan gönderim türleri olarak gözlemlenmiştir.

7. Gönderim türlerinde gönderim yapılmadan önce veya sonra öncül bir ifade kullanılmak zorundadır. Artgönderimde öncelikle bir öncül ifade kullanılmış, ardından öncül ifadeyi karşılayacak bir sözcük, sözcük öbeği veya bir cümle kullanılmıştır. Öngönderimde de öncelikle öncül ifadenin yerini tutan bir sözcük kullanılmış ardından öncül ifade kullanılmıştır. Kürk Mantolu Madonna adlı romanda

artgönderim kullanımını hemen hemen her sayfada görmek mümkündür. Bunun yanında öngönderim kullanımı ise artgönderim kullanımı kadar çok değildir.

8. İncelenen metinde hem artgönderim hem de öngönderimlerin yazar ve okuyucu açısından birçok yararı vardır. Yazar bu gönderimleri kullanarak yazım zamanından, okuyucu ise okuma zamanından kazanmıştır. Okuyucu, yapılan artgönderimleri ve öngönderimleri anlama konusunda herhangi bir sorun yaşamamış, anlam bağlamdan rahatça çıkarılmıştır. Yazar bazı sözcükleri, söz öbeklerini ve cümleleri tekrar tekrar kullanmak yerine bu ifadeleri daha kısa ibarelerle karşılamıştır.

9. Yazar bu gönderimleri kullanarak vurgulu, ahenkli bir anlatım sağlamıştır. Yine öncül ifadelerin sürekli aynı şekilde kullanılması estetiği bozacağından dolayı artgönderim ve öngönderim kullanımları birçok bölümde görülmektedir. Artgönderim ve öngönderimler bazen uzun bir cümleyi karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Bu uzun cümleler sadece bir kelime ile karşılanarak yukarıda söylendiği gibi hem yazarın yazım zamanından kazanmasını, hem de okuyucunun okuma zamanından kazanmasını sağlamıştır.

10. Romanda artgönderim, **zamir kullanımı ile yapılan artgönderim, sıfat kullanımı ile artgönderim, sözcüksel artgönderim, gösterilenin yinelenmesi ile yapılan artgönderim, gösterenin yinelenmesi ile yapılan artgönderim, belirteçle yapılan artgönderim, çok bağımlı artgönderim, gönderenin yinelenmesi ile yapılan artgönderim** olarak sekiz başlıkta incelenmiştir. Öngönderim ise **zamir kullanımı ile yapılan öngönderim** olarak bir başlıkta incelenmiştir.

11. Zamir kullanımı ile yapılan artgönderim romanın birçok bölümünde görülmektedir. Özellikle kişi zamirleri kullanımı ile yapılan artgönderim oldukça fazladır. Romanın başından sonuna **ben, sen, o, biz, siz, onlar** kişi zamiri ile yapılan artgönderimleri görmek mümkündür. Bu zamirler vurgu, pekiştirme, yalınlık, duruluk, iletişimde zaman kazanma gibi birçok amaçla kullanılmıştır. Bunun yanında işaret zamirleri tek başlarına kullanılarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur. Özellikle **bu, bunlar** ve **o, onlar** işaret zamiriyle yapılan artgönderim örneklerine romanın birçok bölümünde rastlanılmaktadır. Ayrıca **şu, şunlar** işaret zamirleriyle yapılan artgönderim örnekleri kısmen de olsa romanda görülmektedir.

12. Romanda sıfat kullanımı ile yapılan artgönderim türü sadece işaret sıfatları ile yapılmıştır. Artgönderim olarak kullanılan **işaret sıfatları, işaret zamirleri** gibi tek başına kullanılmamıştır. İşaret sıfatları ile artgönderim yapılmak istendiğinde bu sıfatlar mutlaka yanına bir isim almıştır. İncelenen metinde **bu** ve **o** işaret sıfatıyla yapılan artgönderim örnekleri oldukça fazladır. Bunun yanında **şu** işaret sıfatıyla yapılan artgönderim örnekleri de tespit edilmiştir.

13. Romanda tespit edilen bir başka artgönderim türü ise **sözcüksel artgönderim**dir. Sözcüksel artgönderimlerde ifade öncelikle bir sözcük veya söz öbeği şeklinde verilmiştir. Yani verilen bu sözcük veya sözcük öbeği öncül ifadedir. Bu öncül ifade daha sonra kendisini anlam bakımından karşılayacak başka bir sözcük veya sözcük öbeği ile karşılanmıştır. Sözcüksel artgönderim örnekleri romanda birçok yerde görülmektedir.

14. İncelenen metinde gösterilenin yinelenmesi ile yapılan artgönderimler de tespit edilmiştir. Bu artgönderim türünde belirleyici öge **+ki** aitlik eki olmuştur. Daha önce verilen öncül ifadeyi karşılayan sözcük **+ki** aitlik ekini almıştır. Böylece öncül ifadeye artgönderimde bulunulmuştur.

15. Romanda gösterenin yinelenmesi ile yapılan artgönderim örnekleri de tespit edilmiştir. Bir söylemde öncül olarak verilen ifade daha sonra kendisini anlam bakımından karşılayacak farklı bir şekilde yinelenmiştir. Bu durumda öncül ifadeyi karşılayacak başka bir ifade kullanılmıştır. Bu çoğunlukla yazım zamanından kazanmak için yapılmıştır. Bu tür artgönderim örnekleri çoğunlukla zamir kullanımı ile yapılmıştır. Bu zamirler **bu, bunlar ve o, onlar**'dır. Bu tür artgönderim örnekleri; sözcüğü karşılayan gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim, sözcük öbeğini karşılayan gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim, tümceyi karşılayan gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim olarak üç alt başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıkların büyük çoğunluğunda **bu, bunlar ve o, onlar** zamirlerinin gösterenin yinelenmesi olarak kullanıldığı artgönderim örnekleri bolca tespit edilmiştir.

16. İncelenen metince belirteç kullanımı ile yapılan artgönderim örnekleri de tespit edilmiştir. Yine bu artgönderim türünde de öncül olarak verilen ifade tekrar kullanılmamıştır. Öncül ifade **bura veya ora** belirteçleriyle karşılanmıştır. Bu kullanımın görüldüğü örneklerde anlam bakımından bir sorun görülmemiştir. Anlam

bağlamdan rahatça çıkarılmıştır. Bu artgönderim türü romanda; **bölge veya yer adlarına yönelik belirteçle yapılan artgönderim, çeşitli mekân adlarına yönelik belirteçle yapılan artgönderim, ev veya bir yapıya ait bölümlerin kullanımına yönelik belirteçle yapılan artgönderim, insan vücudunun bölümlerine yönelik belirteçle yapılan artgönderim** olarak dört alt başlıkta incelenmiştir. Özellikle bölge veya yer adları ve çeşitli mekân adları belirteçlerle karşılanmıştır. Bunun yanında ev veya bir yapıya ait bölümlere yönelik artgönderim örnekleri de romanda tespit edilmiştir. Ancak insan vücudunun bölümlerine yönelik belirteçle yapılan artgönderimde sadece bir örnek tespit edilmiştir.

17. Romanda çok bağımlı artgönderim örnekleri tespit edilmiştir. Öncül olarak verilen ifade roman içerisinde bir bölümde sürekli olarak tekrarlanmıştır. Bu tekrarlar sadece öncül ifadenin kendisinin tekrarlanmasıyla yapılmıştır. Yazarın böyle yapmasındaki amacı verilmek istenen bir kavramın, düşüncenin okuyucunun zihninde yer edinmesini sağlamaktır. Romanda çok bağımlı artgönderim örnekleri: zamir kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim, soyut kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim, somut kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim olarak üç başlıkta incelenmiştir. Yine somut kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri: **insanlar için kullanılan kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim, farklı kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim, fiil kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim** olarak üç alt başlıkta incelenmiştir. İncelenen bütün çok bağımlı artgönderim örneklerinde görülür ki bu tür artgönderimler romanda sık sık kullanılmıştır.

18. Göndergenin yinelenmesi ile yapılan artgönderim de romanda tespit edilmiştir. Bu tür artgönderimde aynı gönderen ifade edilmiş ancak öncül ifadeden farklı şekilde kullanılmıştır. Gönderge konumunda olan öncül ifade farklı bir dilsel yapıda tekrarlanmıştır. Burada **roman kahramanlarına yönelik artgönderim** incelenmiştir. Özellikle Raif Efendi ve Maria Puder birçok yerde farklı dilsel yapıda kendilerini karşılayacak biçimde kullanılmıştır. Bu roman kahramanlarının yanında Hamdi, Frau Tiedemann, Mihriye Hanım ve Necla adlı kahramanların örnekleri de tespit edilmiştir.

19. İncelenen metinde **öngönderim** örnekleri de tespit edilmiştir. Ancak, artgönderim kadar kullanılmamıştır. Öngönderimler romanda öncül ifadeden önce zamir kullanımı ile gerçekleşmiştir. Zamirler kullanılarak öncül ifadeye öngönderim de bulunulmuştur. Zamir ile yapılan öngönderimlerde özellikle **şu, şurada** işaret zamiri ile yapılan kullanımlar ön plandadır. Bunun yanında sırasıyla **o, orada** işaret zamirleri, **burada, kim, neler** zamirlerinin kullanımı ile de öngönderim yapılmıştır. Romanda bu zamirler öncül ifadeden önce kullanılarak öncül ifadeyi karşılamıştır. Bu karşılamada anlam bakımından herhangi bir eksik tespit edilmemiş, anlamın bağlamdan rahatça çıkarıldığı görülmüştür.

20. İncelenen metinde **eksiltili yapı** kullanımını birçok yerde görmek mümkündür. Sabahattin Ali romanında bazen bir cümle bazen bir paragraf bazen de bir bölümden, bir sözcük, bir söz öbeği veya bir cümle eksiltisini yapmıştır. Verilen örneklerde de görülmüştür ki yapılan eksilteler, eksilti yapılan cümlede herhangi bir anlam değişikliğine veya anlam kargaşasına yol açmamıştır. Anlam, okuyucu tarafından cümleyi okurken bağlamdan rahat bir şekilde çıkarılmıştır. İncelenen romanda eksiltili yapıların yazar açısından yine büyük yararları olmuştur. Eksiltili yapılar aynı zamanda metne akıcılık, duruluk, estetik kazandırmak ve tekdüzeliği kırmak gibi birçok açıdan da yazara büyük katkı sağlamıştır. Yazar yazım zamanından kazanırken, okuyucu hem okuma zamanından kazanmış hem de eksilti olarak verilen bölümleri doldurmayı kendine görev edinerek zihnini ön plana çıkarmıştır. Okuyucu bu yapıların üzerinde anlık olarak düşünerek eksilti yapılan yerlerdeki anlamı sağlamıştır. Roman boyunca eksiltili yapılara bakıldığında bu yapıların sözü az kullanmayla ilgili olduğu görülmektedir. Sözü az kullanma durumu yine dilde en çaba ilkesiyle ilişkilidir. Yazar bu yapıları kullanarak az sözle çok şey söylemeyi amaçlamıştır. Romanda tespit edilen eksilteler aşağıda başlıklar halinde verilmiştir:

Özne Eksiltisi: Cümlenin temel öğelerinden biri olan özne romanın birçok bölümünde eksiltili olarak kullanılmıştır. Öncül olarak verilen özne daha sonra cümle içerisinde eksiltili olarak verilmiştir. Yazar böyle yaparak anlatıma akıcılık kazandırmış ve tekdüzeliği kırmıştır. Özne eksiltisi; **Roman kahramanları açısından yapılan özne eksiltisi, sözcük açısından yapılan özne eksiltisi, sözcük öbeği açısından yapılan özne eksiltisi** olarak üç başlık altında incelenmiş ve romanda bu eksiltilere sıkça rastlanılmıştır.

Nesne Eksiltisi: Romanda sıkça görülmektedir. Fiilin bildirdiği işten etkilenen nesne de cümlenin temel öğelerinden biridir. Özne eksiltisi ile nesne eksiltisi romanda çok sık yapılan iki eksilti türüdür. Bu eksilti türleri bazen sözcük bazen sözcük öbeği şeklinde olmuştur. Yine bu eksilti türünde de yazar anlatıma akıcılık kazandırmak, tekdüzeliği kırmak veya yazım zamanından kazanmak amacıyla bu eksilti türünü kullanmıştır. İncelenen metinde nesne eksiltileri; **sözcük açısından yapılan nesne eksiltisi, sözcük öbeği açısından yapılan nesne eksiltisi** olarak iki başlıkta incelenmiş ve bolca örnek verilmiştir.

Tamlayan Eksiltisi: Romanda bu eksilti de da sık sık görülmüştür. İsim tamlamalarının birçoğunda tamlayan düşürülmüş sadece tamlanan ile isim tamlaması yapılmıştır. Yazar burada da eksiltili yapı kullanarak metne akıcılık sağlamıştır. Okuyucu ise anlamsal bir sorun yaşamamıştır. Tamlayan eksiltisinin yanında romanda tamlanan eksiltisi görülmemiştir.

Yer Tamlayıcısı Eksiltisi: Bu eksilti türü de romanda sıkça görülmektedir. Yine burada da amaç metne akıcılık kazandırmak ve anlatılmak isteneni en az çaba ile vermektir. Yer tamlayıcısı eksiltileri; **yönelme yer tamlayıcısı eksiltisi, bulunma yer tamlayıcısı eksiltisi, ayrılma yer tamlayıcısı eksiltisi** olarak üç başlıkta incelenmiş ve onar örnek verilmiştir.

Yüklem Eksiltisi: Romanda görülen diğer bir eksilti türüdür. Yüklem eksiltisi; **sözcük gruplarını ortak yükleme bağlayarak yapılan yüklem eksiltisi, diyalog anlatımlarında yapılan yüklem eksiltisi, noktalama işareti ile yapılan yüklem eksiltisi** olarak üç başlık altında incelenmiş ve onar örnek verilmiştir. Verilen örneklerde görüldüğü üzere bu eksilti türünde de amaç en az çaba ile anlatılmak isteneni vermektir.

21. Her dilde olduğu gibi Türkçede de eksiltmek büyük bir ihtiyaç olmuştur. İfade edilmek istenen şeyi en kolay en hızlı ve bunun yanında anlamdan da bir şey kaybetmeden aktarmak her dilde istenilen durumdur. Bundan dolayı romanda görülen eksiltili yapılar doğrudan dilde en az çaba ilkesi ile ilişkilidir. En az çaba ilkesi de adından da anlaşılacağı üzere ifade edilmek isteneni en az çaba ile karşı tarafa aktarmaktır. İşte bu yüzden Sabahattin Ali söylemek istediklerini en kolay ve en hızlı, anlamdan bir şey kaybetmeden yani en az çaba ile vermek istediğinde eksiltili yapıları

sürekli olarak kullanmıştır. Romanda en az çaba ilkesi ile eksilteli yapıların bir bütün içinde olduğunu görmek mümkündür.

22. Örtük anlatım incelenen romanda Sabahattin Ali tarafından sık sık kullanılmıştır. Örtük anlatım, ifade edilmek istenen şeyin direkt olarak açık bir şekilde değil de üstü kapalı olarak anlatılmasıdır. Örtük anlatım **sezdirim** ve **çıkarsama** olarak iki yapıya ayrılmaktadır. Sezdirim ve çıkarsamaların her ikisinin de romanın birçok yerinde örtük yapı olarak varlığı tespit edilmiştir. Edebi metinlerde yazar anlatmak istediğini tam olarak anlatmamaktadır. Sabahattin Ali de Kürk Mantolu Madonna adlı romanında bazı durumlarda vermek istediğini doğrudan vermez. Böyle yaparak sezdirim ve çıkarsamalar ile okuyucunun da aktif bir şekilde zihnini zorlayarak romana dâhil edilmesi amaçlanmaktadır. Bu romanda da bazı bölümlerde bu durum gözlenmektedir. Bazı olaylar ve durumlar okuyucuya sezdirim ve çıkarsama yoluyla verilmiştir. Okuyucu neden-sonuç ilişkisi, ilişkilendirme, bağlam gibi etkenlerle sezdirim ve çıkarsamaları rahat bir şekilde bulabilmektedir.

23. Örtük yapılar romanda derin ve yüzeysel olarak görülmektedir. Sezdirim örnekleri daha derin yapıda görülürken, çıkarsama örnekleri daha yüzeysel yapıda görülmektedir. Sezdirimler derin yapıda olduğundan dolayı okuyucu tarafından üzerinde biraz daha zaman harcanması gereken bir yapı olmuştur. Çıkarsama ise sezdirime nispeten daha kolay anlaşılmaktadır. Ancak her iki yapıya bakıldığında ortak amaçlarının okuyucunun romana dâhil olması olduğu görülmektedir. Ayrıca bu yapılar yani sezdirim ve çıkarsama yazar açısından dil kullanma yeteneği olarak görülmektedir.

24. Tümceler arası bağıntı ögeleri hiç şüphesiz ki romanın birçok bölümünde görülmektedir. Cümleleri birbirine bağlamak bağıntı ögeleri sayesinde mümkün olmuş, bağıntı ögeleri ile anlamın akıcılığı sağlanmıştır. İncelenen romanda tümceler arası bağıntı ögeleri **köken bakımından yabancı kökenli, karışık kökenli ve Türkçe kökenli bağıntı ögeleri** olarak ele alınmıştır. Köken bakımından özellikle Türkçe kökenli bağıntı ögeleri diğerlerine göre daha fazla kullanılmıştır.

25. Romanda tümceler arası bağıntı ögeleri; karşıtlık bildiren bağıntı ögeleri, amaç bildiren bağıntı ögeleri, sebep bildiren bağıntı ögeleri, sonuç bildiren bağıntı ögeleri, katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri, zaman bildiren bağıntı

öğeleri, karşılaştırma bildiren bağıntı öğeleri, birlik bildiren bağıntı öğeleri, almaşım (art arda gelme) bildiren bağıntı öğeleri olarak dokuz başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklar ayrı ayrı yabancı, karışık ve Türkçe kökenli bağıntı öğeleri olarak sınıflandırılıp romandan örnekler ile verilmiştir.

26. Değişirim, metinde kullanılan bir ögenin yerine bu ögeyi anlam bakımından karşılayacak başka bir ögenin gelmesidir. Bu durum incelenen metinde birçok yerde görülmektedir. Yazar değişirimi **öyle, böyle, şöyle** sözcükleri ile yapmıştır. Öncül ifadeleri tekrar uzun uzadıya kullanmak yerine bu kelimelerle onları karşılamış ve anlamsal olarak da bir eksiklik olmamıştır. İncelenen metinde öncül ifade olarak kullanılan ifadelerden sonra **öyle, böyle, şöyle** sözcükleri kullanılmıştır. Bu sözcükler okuyucunun zihninde herhangi bir karmaşıklığa sebep olmamış, okuyucu bu sözcüklerle hangi ifadenin kast edildiğini rahatlıkla anlamıştır.

27. Romanda değişirimler **isme** dayalı, **cümleye** dayalı ve **file** dayalı değişirim olarak üç şekilde kullanılmıştır. Romanda **böyle** sözcüğü ile yapılan değişirimler oldukça fazladır. Bunun yanında **öyle** sözcüğü ile yapılan değişirimler de romanda bayağı kullanılmıştır. Ancak incelenen metinde **şöyle** sözcüğü ile yapılan değişirim örneğine sadece bir yerde rastlanmıştır.

28. Metni bölümlere ayıran belirteciler metin içerisinde anlatılan olay ve durumları bölümlere ayırmada kullanılmıştır. Belirteciler metin içerisinde olay ve durumların gelişimine göre bulunabilmektedirler. Metindeki belirteciler aynı zamanda bağdaşıklıkla da ilgilidir. Bu belirteciler vasıtasıyla ayrılan olay ve durumlar arasında bağdaşıklık görülmektedir. İncelenen metinde metni bölümlere ayıran belirtici olarak **artık, sonra** ve **şimdi** kelimeleri kullanılmıştır. Bu kelimelerden önce ve sonra kullanılan yargılar ve ifadeler bu kelimeler sayesinde iki bölüme ayrılmıştır.

29. İncelenen Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna adlı romanı yukarıda da açıklandığı gibi bağdaşıklık açısından; **oluşturucu ögenin yinelenmesi, gönderim, eksilteli yapılar, örtük anlatım, bağıntı öğeleri, değişirim** ve **metni bölümlere ayıran belirteciler** olarak yedi başlık altında incelenmiştir.

30. İkinci bölümde metnin tonları konusu verilmiştir. İncelenen metinde **işsel, dokunaklı** ve **dramatik** tonların ağır bastığı görülmüştür. Özellikle **işsel ton** roman boyunca hâkim olan ton olarak tespit edilmiştir. İşsel tonda Sabahattin Ali okuyucunun

bazı duygularını canlandırmayı amaçlamıştır. Sabahattin Ali içsel tonda duygularını anlatırken okuyucuyla ortak bir ruh halindeymiş gibi bir anlatım tercih etmiştir. **Dokunaklı tonda** ise hüznün, acının, üzüntünün hâkim olduğu görülmüştür. Sabahattin Ali bazı bölümlerde üzüntü ve acı gibi duyguları ön plana çıkarmış ve okuyucunun da bu duyguları hissetmesini sağlamıştır. Son olarak ise **dramatik ton** ölümün anlatıldığı bölümlerde görülmüştür. Bu bölümlerde ölümün anlatılmasının yanında duyguların üst seviyede yaşandığı gözlemlenmiştir.

31. Kürk Mantolu Madonna adlı romanda incelenen metindilbilimsel unsurların birçok ortak özelliği vardır. Bu ortak özellikler;

1. Az sözle çok şeyin anlatılması yani dilde en az çaba yarası ile doğrudan ilişkili olması,
2. Yazarın yazım zamanından kazanması,
3. Okuyucunun okuma zamanından kazanması,
4. Tekdüzeliğin kırılması ve metne akıcılık sağlanması,
5. Metnin vurgu ve ahenk kazanması,
6. Okuyucunun metne dâhil olması ve zihnini ön plana çıkarması,
7. Bir düşüncenin veya duygunun vurgulanması veya pekiştirilmesi,
8. Anlamın bağlamdan rahatça çıkarılması,
9. Cümleler arasındaki anlamsal ilişkilerin sorunsuz sağlanması,

olarak gösterilebilir.

METİNDİLBİLİM İLE İLGİLİ YAPILMIŞ BAZI ÇALIŞMALAR

Genelde dilbilim ve özelde metindilbilim alanı çalışma sahası olarak ülkemizde daha yeni olduğu için bu alanlarla ilgili çalışmalar oldukça azdır. Temennimiz dilin bu kadar önemli olduğu insan hayatında hem dilbilim hem de metindilbilim alanlarıyla ilgili çalışmaların artmasıdır. Aşağıda metindilbilim alanı ile ilgili günümüze kadar yapılan çalışmalar yıllara göre doğrudan kaynakça olarak verilecektir.

1. ALTUNKAYA, Fuat; Cohesion in Turkish: A Survey of Cohesive Devices in Prose Literature, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1987
2. UZUN, Leyla Subaşı; “Türkçede Bazı Metindilbilimsel Görünümler Üzerine”, IV. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri, 17 - 18 Mayıs 1990, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
3. PAKKAN, Gülsev; A Text Linguistic Approach to the Analysis of Turkish Literary Narratives with Emphases on Coherence, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1991
4. ORALIŞ, Meral ve OZİL, Şeyda; “Metindilbilimsel Yaklaşımla Yazınsal Bir Metni Çözümleme Denemesi” Dilbilim Araştırmaları 1992, s.37-51, Ankara, Hitit Yayınevi, 1992
5. UZUN, Leyla Subaşı; Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı, Ankara, Simurg Yayınları, 1995
6. MENDOZA, Günfer; A New Outlook to The Reading Texts Used in State Senior Schools in Turkey in Terms of “Cohesion”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998
7. AKÇATAŞ, Ahmet; Dokuzuncu Hariciye Koğuşu Romanı Üzerine Bir Metin Dil Bilim İncelemesi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli, 2001
8. GÜNAY, Doğan; Metin Bilgisi, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2003
9. ÖZKAN, Bülent; “Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner’in “Onikiye Bir Var” Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel

Bağdaşıklık Görünümleri”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 14, Sayı 1, Adana, 2004, s.167-182.

10. ŞENÖZ, Canan Ayata; Metindilbilim ve Türkçe, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2005
11. COŞKUN, Eyyüp; İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005
12. BAHTİYAROĞLU, Alper; Ahmet Mithat Efendi'nin Tiyatrolarında Metindilbilimsel Görünümler, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2006
13. BALCI, Hülya Aşkın; “Metindilbilim Açısından Bir Çözümleme” Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 21, Kayseri, 2006, s.191-204.
14. DEMİR, Tazegül; Peyami Safa'nın “Yalnızız” Adlı Romanının Metindilbilimsel Çözümlemesi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2006
15. ERDAĞI, Selma; Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” Adlı Romanının Metindilbilimsel Çözümlemesi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2008
16. BAŞUSTA, Kasım Caner; Okuma Eğitiminde Metin Dilbilimin Kullanımı, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2009
17. PARLAK, Hatice; “Kutadgu Bilig'in Metindilbilimsel Yapısı”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009
18. BALLYEMEZ, Sedat; “Dede Korkut Hikâyeleri'nin Metin Dil Bilimsel Yapısı”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2011
19. TORUSDAĞ, Gülşen; “Metindilbilime Genel Bir Bakış ve Metindilbilimsel Bir Çözümleme Örneği Olarak Ömer Seyfettin'in “ İlk Cinayet'i”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24, 42-84, Van, 2013

20. DEMİRCİ, Songül; “El-Ferecü Ba’de’ş-Şidde’nin Metin Dilbilimsel Yapısı”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van, 2014
21. TORUSDAĞ, Gülşen; “Memduh Şevket Esendal’ın Öykülerine Metindilbimsel Bir Yaklaşım”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Van, 2015
22. KEKEVİ, İbrahim; “Erenlerin Bağından Adlı Mensur Şiir Metni Üzerine Metindilbilimsel İnceleme”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2015
23. TORUSDAĞ, Gülşen – AYDIN, İlker; “Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlenmeleri”, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2017

KAYNAKÇA

- AKBAYIR, Sıddık; Metin Bilgisi, Okuma Anlama, Yorumlama, Çözümleme, Deniz Kültür Yayınları, Samsun, 2004.
- AKÇATAŞ, Ahmet; Dokuzuncu Hariciye Koğuşu Romanı Üzerine Bir Metin Dil Bilim İncelemesi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli, 2001.
- AKSAN, Doğan; Her yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 2003.
- ALİ, Sabahattin; Kürk Mantolu Madonna, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018.
- AYDIN, Hasene; Dilde En Az Çaba İlkesi Üzerine, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bursa, 2011.
- BAHTİYAROĞLU, Alper; Ahmet Mithat Efendi'nin Tiyatrolarında Metindilbilimsel Görünümler, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2006.
- BALCI, Hülya Aşkın; Metindilbilim Açısından Bir Çözümleme, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 21, Kayseri, 2006, s.191-204.
- BALYEMEZ, Sedat; Dede Korkut Hikâyeleri'nin Metin Dil Bilimsel Yapısı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2011.
- BANGUOĞLU, Tahsin; Türkçenin Grameri, Ankara, TDK Yayınları, Ankara, 2015.
- De BEAUGRANDE, Robert Alain - Wolfgang Ulrich Dressler; Introduction to Text Linguistic. New York, Longman Group Company, 1981.
- DEMİR, Ramazan “Dil ve Düşünce İlişkisi”, Yüce Devlet Dergisi, 1 Eylül 2009, Sayı 1.
- DEMİR, Tazegül; Peyami Safa'nın “Yalnızız” Adlı Romanının Metindilbilimsel Çözümlemesi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2006.
- DEMİRCİ, Songül; El-Ferecü Ba'de's-Şidde'nin Metin Dilbilimsel Yapısı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van, 2014.

- ERDAĞI, Selma; Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" Adlı Romanının Metindilbilimsel Çözümlemesi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2008.
- ERGİN, Muharrem; Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım Yayım, İstanbul, 2009.
- GÜNAY, V. Doğan; Metin Bilgisi, Papatya Yayıncılık Eğitim, İstanbul, 2017
- HALLIDAY, M.A.K. – RUQAGYA, Hasan; Cohesion in English. Londra, Longman Group UK Limited, 1976.
- HALLIDAY, M.A.K; Language as Social Semiotic, London, Edward Arnold, 1978.
- İMER, Kamile, KOCAMAN, Ahmet, ÖZSOY, A. Sumru; Dilbilim Sözlüğü, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2011.
- KARAHAN, Leyla; Türkçede Söz Dizimi, Akçay Yayınları, Ankara, 2014.
- KEKEVİ, İbrahim; Erenlerin Bağından Adlı Mensur Şiir Metni Üzerine Metindilbilimsel İnceleme, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2015
- KERİMOĞLU, Caner; Genel Dilbilime Giriş, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2016.
- KORKMAZ, Zeynep; Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 2003.
- KORKMAZ, Zeynep; Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi, TDK Yayınları, 2014, Ankara.
- ÖZMEN, Mehmet; Bir Eksilteli Cümle Tipi Üzerine, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 4, 71-82, 1996.
- PARLAK, Hatice; "Kutadgu Bilig'in Metindilbilimsel Yapısı", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009
- PARLAK, Hatice; Kutadgu Bilig'in Metindilbilimsel Yapısı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009
- ŞENÖZ, Canan Ayata; Metindilbilim ve Türkçe, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2005
- TORUSDAĞ, Gülşen – AYDIN, İlker; "Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlemeleri", Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2017

- TORUSDAĞ, Gülşen; “Memduh Şevket Esendal’ın Öykülerine Metindilbimsel Bir Yaklaşım”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Van, 2015
- TORUSDAĞ, Gülşen; Metindilbilime Genel Bir Bakış ve Metindilbilimsel Bir Çözümleme Örneği Olarak Ömer Seyfettin'in “İlk Cinayet'i”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24, 42-84, Van, 2013
- Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1998.
- UZUN, Leyla Subaşı; Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı, Simurg Yayınları, Ankara, 1995
- ÜSTÜNOVA, Kerime; Eksik Tekrar, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.5, 2003/2, s. 179-186
- VARDAR, Berke; Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Multilingual, İstanbul, 2002.

ÖZGEÇMİŞ

Faruk ÖZEN 01.04.1993 tarihinde Karabük'te doğmuştur. Bartın ilinin Ulus ilçesine bağlı Abdipaşa Çok Programlı Anadolu Lisesi'ni bitirdikten sonra 2012 yılında başlamış olduğu Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 2017 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında Yüksek Lisans öğrenimine başlamıştır.

